Rayat Shikshan Sanstha's

AZAD COLLEGE OF EDUCATION, SATARA

Estd. 1955

Dist.- SATARA -415001 (Maharashtra - India)

(Affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Accredited at '**A**' grade (CGPA 3.14) 2012 by NAAC
Lead College Status Awarded by **Shivaji University, Kolhapur**

Founder : Padmabhushan Dr.Karmaveer Bhaurao Patil

Principal
Dr. Mrs.V.S. Nalawade
M.Sc.,M.Ed.,M.Phil.,SET.,Ph.D.

स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव

Offi. : (02162) 231257

E-mail : azadcollegesatara@gmail.com Web : www.azadcollegesatara.in NCTE Approval No.- WRC/APW0425/113029

Criterion 3 - Research and Outreach Activities

3.2.1 Average number of research papers / articles per teacher published in Journals notified on UGC website during the last five years

HEI does not agree with the DVV suggested input

HEI requests to consider the extra research papers which were not included at the time SSR submission.

Sr. No.	Year	No. of Research Papers before DVV	No. of Research Papers added	Total
1	2017-18	15	8	**23**
2	2018-19	21	2	**23**
3	2019-20	10	5	**15**
4	2020-21	31	0	**31**
5	2021-22	19	0	**19**

Supporting Documents-

Research papers after SSR submission are also merged with the list of added papers

In all 111 research papers are attached herewith

AZAD COLLEGE OF EDUCATION SATARA

Principal
Azad College of Education
Satara

3.2.1 Average number of research papers / articles per teacher published in Journals notified on UGC website during the last five years

Research Papers already submitted before DVV

Year 2017-18 to 2021-22

ISSN -2349-638x
Impact Factor 3.025
UGC Approved No.64259

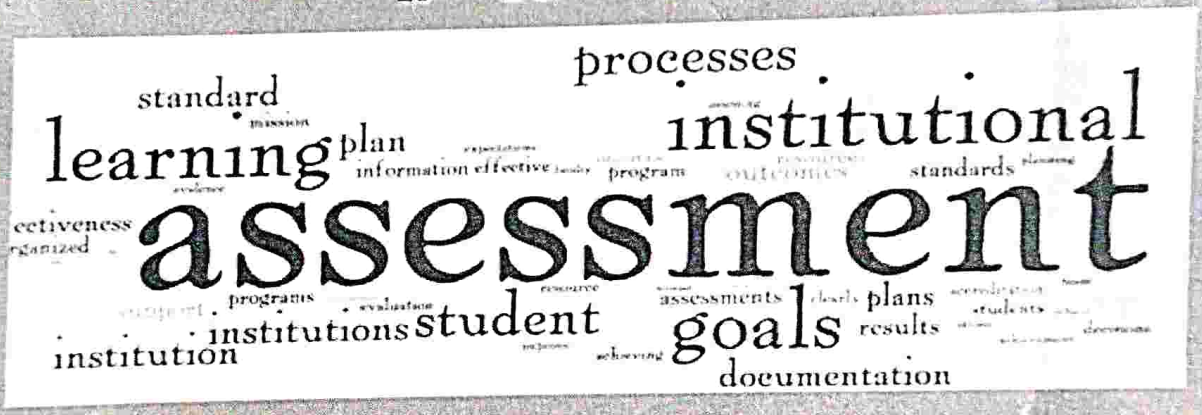


Swami Sahajanand Bharati College of Education, Shrirampur

Two Day National Annual Conference

Maharashtra State Secondary
Teacher Educators' Association (MSSTEA)

16 th & 17 th Dec.2017



Aayushi International Interdisciplinary Research Journal

On
"Assessment And Accreditation of Teacher Education Institutes "

Editor

Principal
Azad College of Education
Satara

Assistant Professor,
Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur,Dist. Ahmednagar 413709 (M.S.)

ISSN 2349-638x
Impact Factor 3.025

Challenges in Assessment and Accreditation by QCI

Dr. Mrs. Vandana Nalawade Jadhav
Principal
Azad College of Education, Satara

Introduction

Quality of Education is the key aspect in the development of any country. As India is a developing country it has no exception about quality of education. Teacher education is one of the parameter of quality education. In India, teacher education field is suffering many problems like malpractices, lack of students, and inferior quality at many TEI's. Many commissions and committees observedrecommendations to the issues of teacher- education (from Kothari Commission to justice Verma) and tried to draw attention towards enhancing the quality of teacher education in India, as future of Indian children is in the hands of teachers. Hence,this area must be qualitatively strengthened.

For improvement in quality of teacher education, NCTE joined hands with NAAC in 2002. But in 15 years, round about 1530 TEI's in India have been accreditated by NAAC. The total number of TEI's in India is above 16000. So in 2017 ,NCTE appointed QCI as new accreditation body. NCTE has developed teach – R platform for accreditation of TEI's in India.

Additionally, it was developed by NCTE for the first time to rank 100 TEI's in the country once in two years. This will help the TEI's to improve their chances of attitude, skill and knowledge (ASK) required to become a good teacher and passing TET, a mandatory requirement for becoming a teacher in both government and private schools in India. Because, the teacher quality is an important determinant of learning outcomes.

According to NCTE, the new frame work has distinctive approach as it will rebalance the emphasis between inputs (land, building and teachers) and outputs (learning outcomes). This framework will also recognize the need to have variety of teaching methods.

Overview of teach – R framework.

According to NCTE, teach-R frame work comprises four pillars and given maximum weightage to teaching learning quality as well as learning outcomes.

In short,

Scores (Pillar I + Pillar II + Pillar III + Pillar IV) = 100%

(10% (I) + 20% (II) + 30% (III) + 40% (IV) = 100%

Pillar I includes physical assets, Pillar II - Academic assets, Pillar III - teacher and learning quality and Pillar IV includes learning outcomes.

No doubt this effort is quality determining but there are some constraints or challenges while implementing this platform. Some of the challenges as per comprehension are listed in this paper.

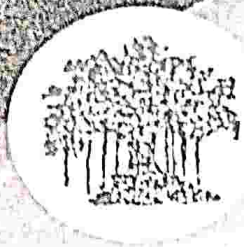
Challenges Before Quality Council of India (QCI)

By studying the teach – R framework, some challenges were observed in the assessment process which are discussed below. Pillar I is about documentary evidences and optional use of infrastructural facilities which is quite clear. So, it has been excluded.

Principal
Azad College of Education
Satara

a 69 859

0975-[illegible]



Rayat Shikshan Sanstha, Satara

Karmaveer Vidyaprabodhini

TRAJECTORY

• Peer Reviewed •

Biannual Journal of Research Articles

July - Dec 2017 No. : 2

Humanities, Social Sciences & Management Section

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN : 0975-1165
TRAJECTORY
Vol. 25, No. 2
Jul - Dec. 2017, PP. 04 - 07

A STUDY OF TEACHING ATTITUDE OF SECONDARY SCHOOL TEACHERS IN SATARA DISTRICT

Vandana Jadhav – Nalawade
Asso.Professor, Azad college of Education,Satara

Abstract:

Teacher is the backbone of entire education system.For the professional development of teachers, the study of teaching attitudes is most crucial as it is an important constituent of teaching-learningprocess. It is also useful for the management, employee, society and teacher- student relationship. How the teacher performs his duty is dependent to greater extent on his attitudes,values and beliefs.

Teaching attitude can be defined as "The attitude of a teacher towards teaching profession,classroom teaching, child centered practices,educationprocess, pupils and teachers." (Dr.S.P. Ahluwalia). Teachers attitude not only affects the behavior of teacher but also influence on behavior of students. Teacher with desirable attitude shapes the attitudes of pupils in a proper direction to achieve the desirable goal. A study has been conducted to know the level of teaching attitude of secondary school teachers in Satara district and for group wise comparative study.Standardized Teaching Attitude Inventory (TAI) prepared by Dr. S.P. Ahluwalia (2006) was selected as a tool and administered to 832 secondary school teachers (SST) from Satara District.

Teaching attitude scores of secondary school teachers from Satara district were subjected tostatistical analysis for comparative studyin groups such as Rural-Urban,Male–Female andGraduate - Post graduate teachers.

Introduction:

Being a noble profession, teaching is crucially important process for the achievement of determined goals in terms of behavioral change in the learners. The teacher has to deal with the mixed crowd of children having individual differences - intellectual, emotional and differences between learning abilities as they come from different cultural and social backgrounds.

It indicates that to cope up with the existing situation, a teacher is supposed to have good teaching attitude, teaching aptitude , job satisfaction, along with effectiveness in teaching to meet the needs of the situation.

Though the present education system is student centered, teacher has vital role. A teacher is backbone of the entire education system. Hence, he has to perform various roles.According to NCF -2005 and SCF – 2010, students construct knowledge themselves.The modified role of a teacher is to create an atmosphere to gain the knowledge by the students.

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2349-638x
Impact Factor 3.025

ICSSR Sponsored

NATIONAL SEMINAR

On

CHALLENGES BEFORE WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN INDIA

On 14 & July 2017

Entrepreneur

Women

inspire | motivate | change

Organized by,

Chhatrapati Shahu Institute of Business

D.K.Shinde College of Education Gadhinglaj

Maruti Mal,Kadgaon Road,Gadhinglaj
Website:- www.dksg.co.in
Phone :- 02327 278063

Principal
Azad College of Education
Satara

Editors

Prin.Dr. S.M.Raykar
Dr. T.Y.Patel
Mrs. S.E.Powar
Mr. B.D.Patil
Mr. B.S. Khochage
Mrs. S.J.Ghatage

Women Entrepreneurship In India Now And In Future : With Special Reference To Teacher Education

Dr.Dhondge Vinay Dattatray
Associate Professor,
Azad College of Education Satara, (Maharashtra)
e-mail – vinayd71@yahoo.co.in

Dr.More Keshav Rambhau
Asst. Professor,
Azad College of Education Satara, (Maharashtra)

Abstract:

This paper deals with how women from education field can enter and get success in different enterprises. Initialy the paper explains the meaning of word Entrepreneurship and how Prime Minister Narendra Modi's start up friendly environment in the country has proved to be a blessing for female entrepreneurs. In next part the paper discusses about existing condition of Women Entrepreneurship in India and in the last part it throws light on how Women Entrepreneurship in India in future will be with special reference to Teacher Education.

Key Words: Women, entrepreneurship, teacher education, India.

Gone are the days when women were considered no match for all powerful men in this world. The new generation women across the world have overcome all negative notions and have proved themselves beyond doubt in all spheres of life including the most intricate and cumbersome world of entrepreneurship.

Women have come a long way from just being a homemaker. Narendra Modi's start up friendly environment in the country has proved to be a blessing for female entrepreneurs and instrumental in fighting gender stereotyping in the business community.

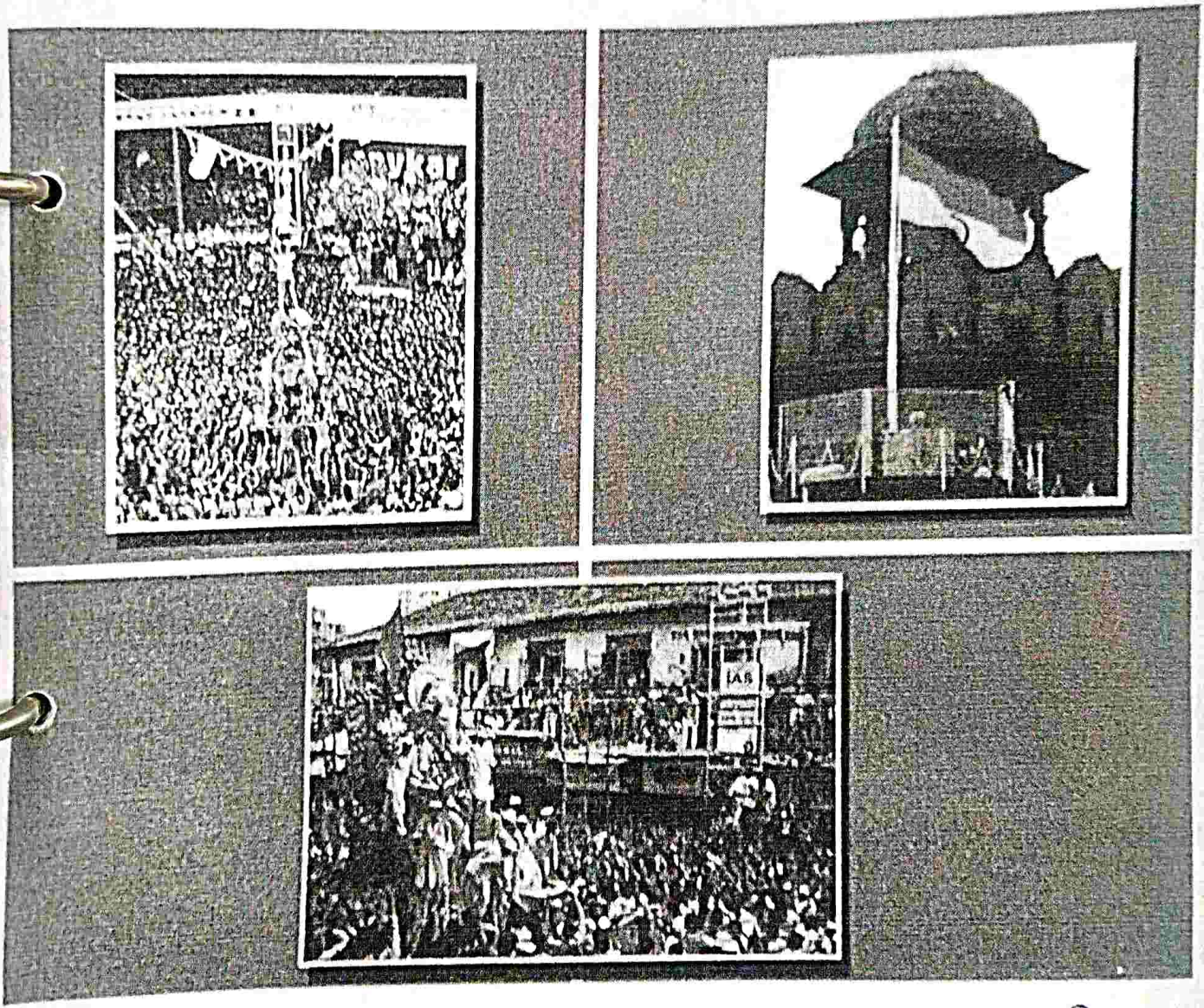
Word Entrepreneurship comes from the French word 'Entrependre' and the German word 'Uternehmen' both meaning individuals who are 'undertakers' i.e. those who take a risk of a new enterprise. Entrepreneurship is a dynamic activity which helps the entrepreneur to bring changes in the process of production , innovation in production, new usage of materials, creator of market etc. It is a metal attitude to foresee risk and uncertainty and do something new in an effective manner to achieve certain goals.

- **Functions of entrepreneur:**
  - Identification of opportunities
  - Introduction of a new product
  - Gathering resources or Introducing new methods of production
  - Developing new markets
- **Characteristics of an Entrepreneur:**
  - **Vision**: She is able to visualize market demand, socio-economic environment and the future of business venture,
  - **Knowledge**: She has sound conceptual knowledge about all the technicalities of his business.
  - **Desire to succeed**: She has multiple goals and seeks opportunities to be productive.
  - **Independence**: She must be independent in work and decision making.
  - **Optimism**: She knows how to exploit opportunities.
  - **Value addition**: She does not follow the conventional rule of thumb, they have a desire to create, innovate and add value.

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN2231-6493

भारतीय शिक्षण



महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ

Principal
Azad College of Education
Satara

युगाब्द ५११९
ऑगस्ट - २०१७

मूल्य - २० रु.

अभियोग्यता चाचणी : किती योग्य किती अयोग्य

- डॉ.विनय द. धोंडगे, सातारा, संपर्क - ९९२२०९७३२८

पार्श्वभूमी :-

उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाने जनहित याचिका क्र.८/२०१५ याबाबत आदेश देताना, शासनाच्या अर्थसाहाय्याने चालणाऱ्या राज्यातील खासगी व्यवस्थापनातील शिक्षकांच्या नेमणुका; सेवाभरतीतील अनियमितता थांबवून गुणवत्तेनुसारच करण्याचे धोरण निश्चित करण्याच्या सूचना शासनाला दिल्या होत्या. या सर्व पार्श्वभूमीवर पुढे ज्या अनुदानित शाळांना शासनाकडून, शासनाच्या माध्यमातून वेतन मिळते अशा सर्व शाळांमधील शिक्षकभरती ही केंद्रीय परीक्षा पद्धतीने करण्यात येणार आहे.

खासगी व शासकीय अनुदानित शाळांमध्ये संस्थाचालकांमार्फत होणाऱ्या शिक्षकभरतीमध्ये गैरप्रकार वाढत चालले असून या प्रवृत्तींना आळा घालण्याची आवश्यकता असल्याची मागणी विविध शिक्षक संघटनांनी वेळोवेळी केली होती.

वरील बाबी लक्षात घेता, महाराष्ट्रातील सर्व व्यवस्थापनाच्या अनुदानित, अनुदानास पात्र ठरलेल्या, पात्र घोषित झालेल्या शाळांमधील शिक्षकांच्या भरतीसाठी आता केंद्रीय पद्धतीने अभियोग्यता चाचणी (ॲप्टिट्यूड टेस्ट) घेण्यात येणार असून; यामुळे खासगी व शासकीय अनुदानित शाळांमधील भरती प्रक्रियेत होणाऱ्या गैरप्रकारांना आळा बसेल व शिक्षकभरती केवळ गुणवत्तेच्या आधारावर होईल, या आशेने शासनाने हा बदल करण्याचा निर्णय घेतला आहे.

खासगी शाळांमधील शिक्षक भरतीसाठी टीईटीनंतर आता अभियोग्यता चाचणी (ॲप्टिट्यूड टेस्ट) उत्तीर्ण होणे बंधनकारक राहणार आहे. त्यावर शालेय शिक्षण विभागाने हरकती व सूचना मागविल्याने शैक्षणिक क्षेत्रात खळबळ उडालेली आपण बघत आहोत.

काय म्हणतात शिक्षणमंत्री या संदर्भात?

या परीक्षा पद्धतीत उत्तीर्ण झालेल्या शिक्षकांची गुणवत्ता यादी प्रसिद्ध केली जाईल व शिक्षकांच्या गुणवत्तेच्या आधारे पारदर्शी पद्धतीने ही भरती प्रक्रिया पूर्ण करण्यात येईल. त्यासाठी एक वेब पोर्टल सुरू करण्यात येईल. त्या पोर्टलच्या माध्यमातून शाळांमधील शिक्षकांच्या रिक्त जागा जाहीर करण्यात येतील. तसेच वृत्तपत्रातसुद्धा जाहिरात देऊन या जागांची माहिती प्रसिद्ध करण्यात येईल. या रिक्त जागांकरिता इच्छुक उमेदवार ऑनलाईन अर्ज करू शकतील, असेही मा.शिक्षणमंत्री यांनी सांगितले.

राज्य सरकारच्या या महत्त्वपूर्ण निर्णयामुळे महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांना अधिक गुणवत्ताधारक शिक्षक उपलब्ध होऊ शकतील. त्याचा फायदा विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता वाढीसाठी होऊ शकेल, तसेच गेली अनेक वर्षे शिक्षक भरतीमधील होणारा कथित भ्रष्टाचार बंद होऊ शकेल, असाही दावा केला जात आहे. सदर परीक्षेचे आयोजन महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषदेमार्फत होईल. राज्यातील सर्व जिल्ह्यांमधील परीक्षा केंद्रे सदर परीक्षा यंत्रणेकडून निश्चित करण्यात येतील. सदर परीक्षा ऑनलाइन पध्दतीने घेण्यात येईल. असेही शिक्षणमंत्री यांनी स्पष्ट केले आहे.

Principal
Azad College of Education

43	"HIGHER EDUCATION IN INDIA: OPPORTUNITIES, CHALLENGES AND SUGGESTIONS" Asmita V. Shirsat	140
44	HOW TO IMPROVE YOUR ARCHERY Prof. Nimbalkar Vijayanand Shivlal	144
45	शिक्षक–शिक्षण अभ्यासक्रमातील आव्हाने डॉ. एस. डी. भिलेगावकर, श्री अविनाश शशिकांत देशमुख	146
46	CHALLENGES IN TEACHER EDUCATION PROGRAMME Dr. Keshav Rambhau More and Dr. Vinay Dattatray Dhondge	148
47	बार्शी तालुक्यातील उच्च माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या व्यावसायिक अभिरुचीचा शोध - एक अभ्यास श्री सुभाष माळी	154
48	SPORT COMPETITION ANXIETY AMONG HIGH SCHOOL LEVEL KHO-KHO BOYS AND GIRLS PLAYERS Nitin Jangam	156
49	उच्च माध्यमिक स्तरावरील भूगोल विषयाच्या प्रात्यक्षिक कार्याच्या विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनावर होणारा परिणामांचा अभ्यास श्री. दत्तात्रय औदुंबर मस्के	158
50	EFFECTIVENESS OF EMPOWERING GIRLS STUDENTS IN HIGHER EDUCATION THROUGH SPORTS Mrs. Smita Suresh Survase	160
51	HIGHER EDUCATION IN INDIA: VIEW Dr. Pramod Prakash Mande	162
52	बी.एड. प्रथम वर्षातील प्रशिक्षणार्थींना शैक्षणिक साधन निर्मिती प्रात्यक्षिक करताना येणाऱ्या समस्या व उपाययोजना श्री कुंभारे तुषार जयकुमार, डॉ. एम. एस. डिसले	164
53	STUDY OF E-GOVERNANCE FOR DIPLOMA IN TEACHER EDUCATION PROGRAM Dr. Deepak Prakash Gund	166
54	शारीरिक शिक्षण - सद्यःस्थिती व आव्हाने डॉ. अनिल ग. कांबळे	169
55	EFFECTIVENESS OF SELECTED YOGASANAS ON PERSONALITY OF GIRLS STUDENT IN HIGHER EDUCATION Dr. Suresh Mahadev Landage	171
56	मोबाईल आधारित अध्ययन : अध्ययनासाठी एक नवीन प्रवाह कु. अमृता उध्दव पवार, एम. एस. डिसले	172
57	ASSESSMENT OF ADJUSTMENT LEVEL BETWEEN KHO-KHO AND KABADDI MALE PLAYERS Pankaj Pandurang Narale and Dr. Chandrasen Uddhavrao Saruk	174
58	शिक्षण प्रशिक्षणात ज्ञानरचनावादाची गरज आणि महत्त्व प्रा. डॉ. एम. एस. डिसले, कु. देशमुख अश्विनी रविंद्र	176
59	शिक्षक - शिक्षणासमोरील आव्हाने श्री. दयानंद इजप्पा गायकवाड	178
60	शिक्षक शिक्षणातील आव्हाने आणि संधी डॉ. गौतम रामचंद गायकवाड	180
61	भूगोल विषयातील भारतीय हवा स्थितीदर्शक नकाशा वाचनाचा अभ्यास श्री वाघमारे संतोष मधुकर	182
62	उच्च शिक्षा लेने के बाद नौकरी की शोध में सभी प्रा. डॉ आर ए. फुरडे, श्री. गाढवे स्वप्निल सुनिल	184
63	CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR THE PHYSICAL EDUCATION PROFESSION Dr. Handas Kanifnath Baraskar	186
64	CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR LIBRARY PROFESSIONALS Sunil Lahu Jadhav	189
65	OPPORTUNITIES AFTER MASTER OF PHYSICAL EDUCATION Prof. Makarand A. Bhujbal and Dr. Ramesh V. Ajari	193

Principal
Azad College of Education
Satara

CONTEMPORARY RESEARCH IN INDIA
ISSN 2231 - 2137

CHALLENGES IN TEACHER EDUCATION PROGRAMME

Dr. Keshav Rambhau More and Dr. Vinay Dattatray Dhondge
Associate Professor, Azad College of Education, Satara (M.S.)

Abstract: *Teacher education is a continuous process and its pre-service and in-service components are complimentary to each other. Education is instrumental in the preparation of teachers who can, in their practice ensure transformative learning, where teacher and learner, learner and learner are co-constructors of knowledge. Teachers play a vital role in helping pupils to develop their talents and fulfill their potential for personal growth and well-being. They acquire the complex range of knowledge and skills that they will need as citizens and as workers. Every child deserves a quality teacher. In an era of increasing standards and accountability in education, teacher quality and teacher training will be more important than ever.*

This article aims at making contributions to the ongoing debates in the challenges and quality of teacher education and the creation of a new knowledge base that can serve all endeavors at different levels for teacher quality and development in different parts of the world and to improve the teacher education quality in India by focusing on the problems & related concerns.. In facing up to the numerous challenges to teacher education in the era of digital technology and globalization, this article will facilitate the quest for new teacher education for the future.

Keywords: *Teacher Education, Current Status, Challenges, Solutions.*

Introduction: Man is a social being. He is an integral part of society. The man is product of society where as society also depends upon its individuals for its development. Aims and objectives of any society can achieved through the proper educations of its men. For such an educational system, we require efficient teachers. It is well known saying that teacher is the national builder. To be able to discharge such a high responsibility, it is very necessary that the teacher must become conscious of his role towards society. His behave should indicate his attempt to do his job properly. His personality must reflect characteristics of good citizenship, dignity of the individual, rights and duties etc., so that he may transmit the same to the younger generation. The above said facts express the dire need of teacher-education.

Measuring quality in teacher education perspective that favors equal opportunity in education; Comfort with diversity, which is a reported ease of interacting with other. Providing information on a dispositional measurement system for teacher education will help ensure the development of quality professionals. As professionals we are charged with responsibility to not only teach dispositions but develop a way for systemically measuring it as well. Relevance of teacher educator has always measured the dispositions of their candidates.

I. Teacher Education: Current Status:

India has one of the largest systems of teacher education in the world. Besides the university departments of education and their affiliated colleges, government and government aided institutions; private and self-financing colleges and open universities are also engaged in teacher education. Though most teacher education programmes are nearly identical yet their standard varies across institutions and universities. In certain areas, the supply of teachers far exceeds the demand while in others there is an acute shortage as qualified teachers which results in the appointment of under-qualified and unqualified persons. In the situation as it obtains manpower planning becomes an imperative.

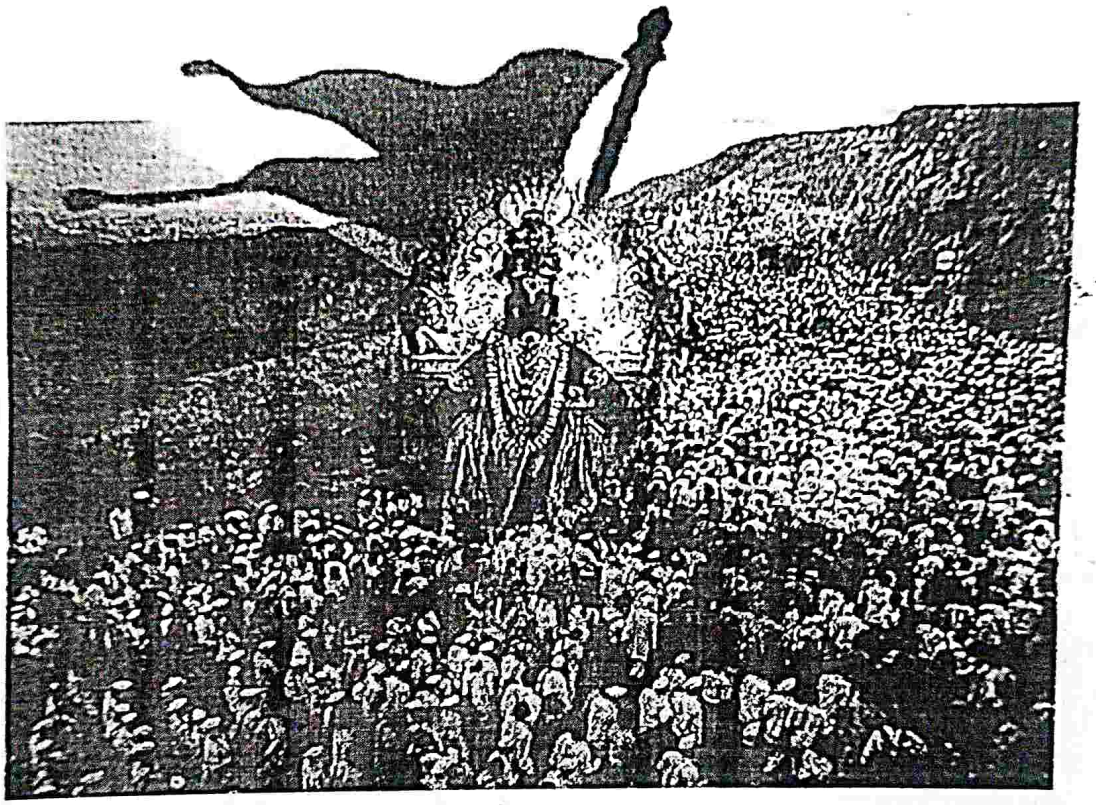
Teacher education programmes are basically institution-based. Their students need to be exposed more and more to the realities of school and community. Internship, practice of teaching, practical activities and supplementary educational activities need to be better planned and

Principal
Azad College of Education
Satara

182

ISSN2231-6493

भारतीय शिक्षण



महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ

युगाब्द ५११९
जुलै - २०१७

मूल्य -२० रु.

TRUE COPY

Principal
Azad College of Education,
Satara

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

अभिक्षमता (Aptitude)

- डॉ.अजयकुमार भी.पाटील, सातारा

प्रास्ताविक :-

दैनंदिन जीवनात आपण अनेक वेळा असे ऐकतो की, एखाद्या व्यक्तीला गायनाची, एखाद्या व्यक्तीला चित्र काढण्याची तर एखाद्या व्यक्तीला विशिष्ट खेळाची निसर्गदत्त किंवा ईश्वरीय देणगी मिळालेली आहे किंवा एखादी व्यक्ती ही जन्मजात बुद्धिमान आहे. असे हे अभिप्राय साधारण व्यक्तींचे असले तरी मानसशास्त्राच्या परिभाषेत या वाची म्हणजे त्या व्यक्तींची त्या विशिष्ट क्षेत्रातील अभिक्षमता होत. अभिक्षमतेला अभियोग्यता असेही म्हटले जाते.

प्रत्येकाला चरितार्थासाठी विविध प्रकारची कामे किंवा व्यवसाय करावे लागतात. जसे की, यंत्रांची दुरुस्ती टंकलेखन, क्रेन चालविणे, वैद्यकीय शल्यचिकित्सा, अध्यापन इत्यादी अशी सर्व कामे सर्वजण सारख्याच क्षमतेने करू शकत नाहीत. अशा प्रकारचे प्रत्येक काम करण्यासाठी काही विशिष्ट क्षमता असणे गरजेचे असते व त्या क्षमतांच्या विकासासाठी त्याला प्रशिक्षणाची जोड देणे आवश्यक असते.

अभियांत्रिकी, वैद्यकीय, वकिली किंवा अध्यापन इत्यादी कोणत्याही व्यवसायातील यशस्वी व्यक्तींचे निरीक्षण केले तर असे आढळून येते की, त्या व्यक्तींकडे त्या व्यवसायासाठी आवश्यक असणारे गुण, क्षमता किंवा कौशल्ये ही उच्च प्रतीची असतात. म्हणून जर व्यवसायाच्या कोणत्याही क्षेत्रात यशस्वी व्हायचे असेल तर त्या व्यवसायासाठीची अभिक्षमता त्या व्यक्तीकडे असणे गरजेचे असते.

शिक्षकी पेशात यशस्वी व्हायचे असेल तर फक्त चांगली शैक्षणिक संपादणूक किंवा अध्यापनची अभिरुची असून चालणार नाही. तर शिक्षकी पेशासाठी आवश्यक असणाऱ्या इतर क्षमता व कौशल्ये उदा. स्पष्टीकरण क्षमता, संवाद, कौशल्य इत्यादीही त्याच्या जवळ असली पाहिजेत. म्हणून कोणतीही व्यक्ती एखाद्या व्यवसायासाठी योग्य आहे की,नाही हे ठरविण्यासाठी मागील शतकापासून अभिक्षमता चाचण्यांचा उपयोग केला जात आहे.

अर्थ व स्वरूप :-

प्रत्येक व्यक्ती ही दुसऱ्या व्यक्तीपेक्षा भिन्न असते. या व्यक्तिभिन्नतेमुळे व्यक्तींमध्ये असणाऱ्यां विविध क्षमतांमध्ये सुद्धा व्यक्तिगत फरक दिसून येतो. व्यक्तींमध्ये बुद्धिमत्तेवरोवरच इतरही विशिष्ट अशा क्षमता असतात. या विशिष्ट क्षमतांच्या जोरावरच ती व्यक्ती त्या क्षमतेशी संबंधित असणाऱ्या विशिष्ट व्यवसायात यशस्वी होते. म्हणून विशिष्ट क्षेत्रात व्यक्तीला कुशलतापूर्वक कार्य करण्यासाठी जी विशिष्ट क्षमता किंवा योग्यता लागते तिला अभिक्षमता म्हणतात. अभिक्षमते संदर्भात मानसशास्त्रज्ञांनी केलेल्या व्याख्या पुढीलप्रमाणे.

ट्रॅक्सलर - व्यक्तीच्या भविष्यकालीन संभवनीयतेकडे निर्देश करणारी सद्य:स्थिती म्हणजे अभिक्षमता होय.

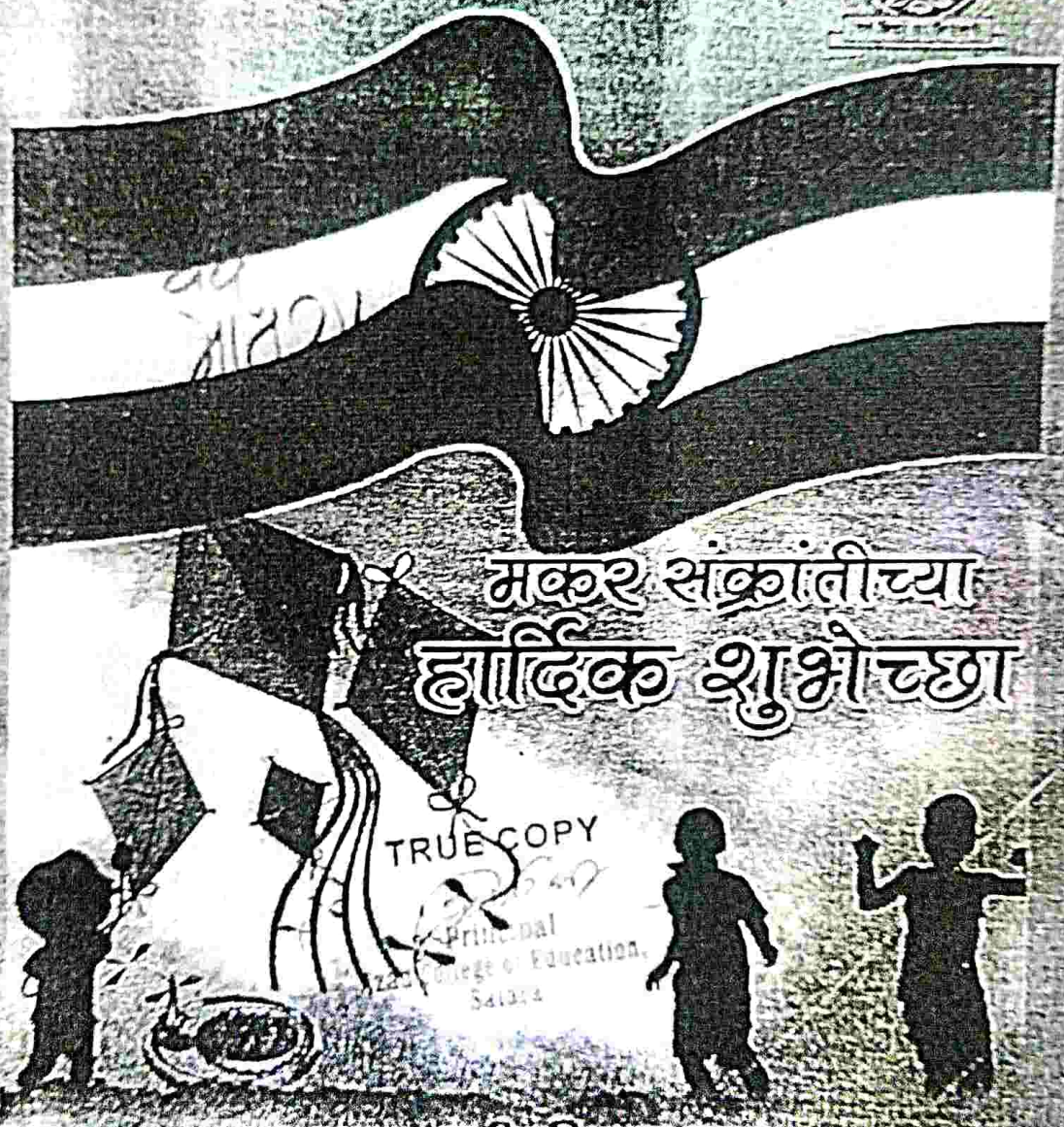
गिन्सन व मिटचेल - विशिष्ट क्षेत्रात वैयक्तिक कृती करण्याची वा ती कृती करण्यासा आवश्यक शिक्षण घेण्याची कुवत दर्शविणाऱ्या गुण वैशिष्ट्यास अभिक्षमता म्हणतात.

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

ISSN2231-6493

भारतीय शिक्षण



TRUE COPY
Principal
College of Education,
Satara

महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ

युगाब्द ५१२२
जानेवारी २०२१

मूल्य ₹

Principal
Arad College of Education
Satara

अनुक्रमणिका

		पृष्ठ
	श्री. दत्ताराय पादे	४
गुरुवाणी		७
संपादकीय		९
विनोबा व्यास	श्री दत्ताराय पादे	१०
विवेकानंदांची दिनवंदिनी	श्री गोकुळ कानिटकर	१४
जनपाऊस : समाज वास्तवतेचे भान	डॉ. विजयालक्ष्मी राऊत	१४
दक्षिणा : दोन कविता		
शिक्षकांना वरिष्ठ व निवड चेतनश्रेणी मिळणार आता गुणवत्ता निकषावर	श्री. अजय कुलकर्णी	१८
महाविद्यालयीन विद्यार्थिनींच्या समुपदेशनविषयक गरजांचे सर्वेक्षण	प्रा. अमृता भुस्कुटे	२१
सर्जनशीलता कशी वाढवावी ?	डॉ. योगेश कुलकर्णी	२७
विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्या - जबाबदार कोण ?	प्रा. अमर दामले	२९
एक दिवसीय चर्चासत्राचा वृत्तान्त	श्री. श्रीकांत कवे	३२
वाचक प्रतिक्रिया	श्रीमती. सगला नातू	३४
ग्रंथालय साहित्य परिचय व्याख्यानमाला अहवाल		३५
बी.एड् प्रशिक्षणार्थ्यांच्या रचनात्मक कल्पनेचा त्यांचा विषयासह व लिंग यांच्याशी संबंधित अभ्यास	डॉ. अजयकुमार भी. पाटील	३७
इयत्ता आठवीतील विद्यार्थ्यांचे सामान्य विज्ञान विषयातील मूलद्रव्यांच्या संज्ञेविषयीचे गैरसमज व उपाययोजना	श्री एकनाथ शं. बडवाईक	४१
आधुनिक प्रसार माध्यमांचा ग्रंथालय सामग्रीसाठी कल्पक वापर (अनुभव)	श्री मनीषकुमार र. तांबोळी	४८
महाराष्ट्र मा. शि. संशोधन मंडळ राज्यस्तरीय शैक्षणिक स्पर्धा - २०१७-१८		५१

भारतीय नोंदणी क्र. MH 2231 - 6493 | जानेवारी - २०१८ पोष / माघ - शके १९३९

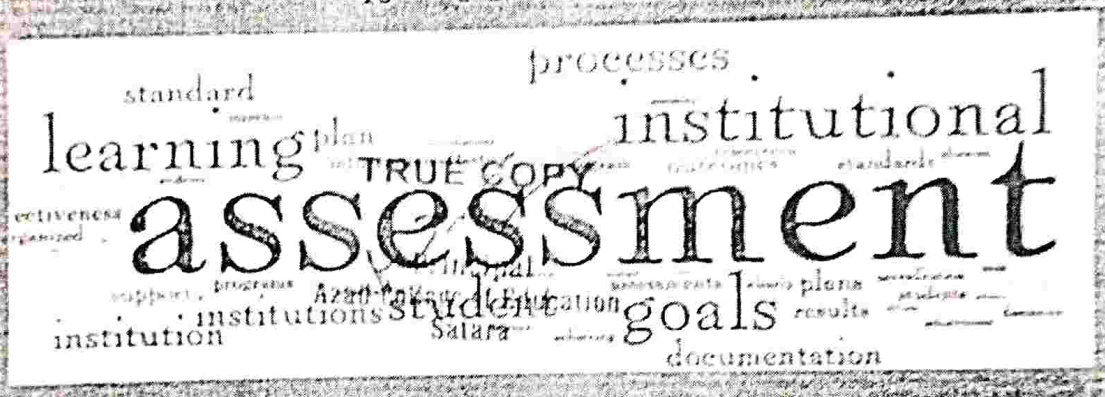
Principal
Azad College of Education
Satara

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur

Two Day National Annual Conference

Maharashtra State Secondary
Teacher Educators' Association (MSSTEA)

16 th & 17 th Dec 2017



Aayushi International Interdisciplinary Research Journal

On

"Assessment And Accreditation of Teacher Education Institutes"

Editor

Assistant Professor,
Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur, Dist. Ahmednagar 413709 (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

National Annual Conference on
Assessment And Accreditation of Teacher Education Institutes (16th & 17th Dec.2017)
Organized By, S.S.B. College Of Education,Shrirampur
In Association with MSSTEA
ISSN 2349-638x
Impact Factor 3.025

Dr. Ajaykumar B. Patil
Assst. Prof., Azad College of Education,
Satara-415001.

Abstract

The National Council for Teacher Education as a statutory body came into existence in pursuance of the National Council for Teacher Education Act, 1993 (No. 73 of 1993) on the 17th August,1995.The main objective of the NCTE is to achieve planned and coordinated development of the teacher education system throughout the country, the regulation and proper maintenance of Norms and Standards in the teacher education system and for matters connected therewith. Between 2002 and 2017, the agency National Assessment and Accreditation Council (NAAC) was designated by NCTE for accreditation of TEI in the country. But now NCTE took a decision to discontinue the NAAC and work with the Quality Council of India (QCI), an autonomous agency under the Department of Industrial Policy and Promotion, Government of India. NCTE has been working with QCI to design and operationalise a new accreditation and ranking framework TeachR. The TeachR framework for ranking and accreditation is designed to provide a thorough, holistic assessment of TEIs. New accreditation and ranking framework TeachR contains four pillars . This gives a fairer and more complete picture of TEI quality. This accreditation process initiates institution into innovative and modern methods of pedagogy. It gives the institution a new sense of direction and identity. It provides the society with reliable information on the quality of education offered by the institution.

Introduction

"The quality of a nation depends upon the quality of its citizens. The quality of its citizens depends not exclusively, but in critical measure upon the quality of their education, the quality of their education depends more than upon any single factor, upon the quality of their teacher." - The American Commission on Teacher Education

The National Council for Teacher Education, in its previous status since 1973, was an advisory body for the Central and State Governments on all matters related to teacher education. The National Policy on Education (NPE), 1986 expected that the National Council for Teacher Education with statutory status and that was the first step for overhaul the system of teacher education. The National Council for Teacher Education as a statutory body came into existence in pursuance of the National Council for Teacher Education Act, 1993 (No. 73 of 1993) on the 17th August,1995.

The main objective of the NCTE is to achieve planned and coordinated development of the teacher education system throughout the country, the regulation and proper maintenance of Norms and Standards in the teacher education system and for matters connected therewith. The mandate given to the NCTE is very broad and covers the whole scope of teacher education programmes including research and training of persons for equipping them to teach at pre-primary, primary, secondary and senior secondary stages in schools, and non-formal education, part-time education, adult education and distance (correspondence) education courses.

Today Teacher education goes through the many problems related to the pre-service training of teachers. So NCTE made amendment in NCTE Act. According to this amendment, NCTE has come up with ranking and accreditation framework for TEIs teaching B.Ed., D.T.Ed., M.Ed., B.P.Ed. and M.P.Ed. All institutions recognized by NCTE is now required to obtain accreditation from an agency designated by it once every 5 years. And also rank the top 100 TEIs in the country once every 2 years.

Between 2002 and 2017, the agency National Assessment and Accreditation Council (NAAC) was designated by NCTE for accreditation of TEI in the country. But now NCTE took a decision to

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

Innovative practices Theories of Learning and Instructional Design

Nutan Krishnarao Nangare
Asst Prof

Introduction

The term learning denotes the acquisition of knowledge skills and attitudes to do something Generally speaking there are two important statements about learning and instruction One learns by doing something One learns by pursuing an instructional goal

Domains of Learning

Cognitive Domain- Measures the knowledge acquired
Affective Domain -Demonstrates the desired feelings and attitudes
Psychomotor Domain- Relates to skill development through practice sessions/ training

What is Instructional Design?

- Thorough pre-planning of delivery of instruction in a proper sequence of events is known as instructional design As you know the literal meaning of instruction is a set of events that facilitate creative pattern The purpose of instructional design is to plan and create situations that enhance learning opportunity of individual learners.Description of the target group
  - - Programme/course specifications (syllabus)
  - - Selection of the media to be utilized
  - - Design of the courses/lessons (units)
  - - Specification of objectives
  - - Development of test items
  - - Development of draft lessons
  - - Pre-testing of the materials
  - - Revision of the materials before their launch

Theories of Learning

- Behaviourism Based on observable changes in behaviour Behaviourism focuses on a new behavioural pattern being repeated until it becomes automatic
- Cognitivism Based on the thought process behind behaviour Changes in behaviour are observed and used as indicators as to what is happening inside the learner's mind.
- Constructivism Based on the premise that we all construct our own perspective of the world through individual experiences and Schema Constructivism focuses on preparing the learner to problem solve in ambiguous situations
- Experiential Learning Based on the fact that adults use the experience to create and construct their knowledge through observation, reflection, generalization, and testing

Behaviourism:

- Learning happens when a correct response is demonstrated following the presentation of a specific environmental stimulus
- Learning can be detected by observing an organism over a period of time
- Emphasis is on observable and measurable behaviours Instruction is to elicit the desired response from the learner who is presented with a stimulus
- Instruction utilizes consequences and reinforcement of learned behaviour

Principal
Azad College of Education
Satara

शिक्षण आणि सामाजिक व राजकीय बदल शिक्षणाचे जागतिकीकरण

प्रा.नांगरे नुतन कृष्णराव
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

जागतिकीकरण ही 21 व्या शतकातील एक सापेक्ष संकल्पना आहे. सापेक्ष याचा अर्थ प्रत्येकजण याचा अर्थ वेगवेगळ्या पद्धतीने घेऊ शकतो.

आजपर्यंतच्या जगाच्या इतिहासात ज्ञानोपासक मग तो कोणत्याही देशातील असो,धर्माचा असो,पण त्याने केलेले संशोधन, लावलेला शोध यातून जगाच्या ज्ञानात भर टाकलेली दिसून येते.'विद्यान सर्वत्र पूज्यते' अशा काही विशिष्ट हेतून संपूर्ण मानवजात एकत्र येत आहे. यातून जागतिकीकरण, खाजगीकरण,उदारीकरण या संकल्पनांचा उदय झालेला दिसून येतो.

दुसऱ्या महायुध्दानंतर UNO,GATT, जागतिक बँक इ. जागतिक संघटना स्थापन करण्यात आल्या या सर्वांचा उद्देश जगातील विविध प्रकारचे व्यवहार एकमेकात करावेत. यामुळे जागतिकीकरण हा 20 व्या शतकाच्या अखेरचा व 21 व्या शतकाच्या प्रारंभीचा शब्द आहे.

जागतिकीकरण – व्याख्या आणि अर्थ

- अर्थव्यवहारांच्या संबंधातून उदयास आलेली संकल्पना.
- WTO (World Trade Organization) o GATT (General Agreement On Tariffs & Trade) याची भूमिका याबाबत गहत्त्वाची आहे.

व्याख्या –

1.WTO –

जागतिकीकरण म्हणजे

अ) उपभोग्य वस्तूच्या समावेशासह सर्व वस्तूंच्या वरील आयात नियंत्रणे हळूहळू रद्द करणे.

ब) आयात, जकातीचे कर कमी करणे.

क) सार्वजनिक क्षेत्रातील उपकमांचे खाजगीकरण करणे.

1.Change – 'Globalization may refer to the transfer, adaptation & development behavioral horms across countries & Societies in different parts of the world'

2. C.T. कुरियन – जागतिकीकरण म्हणजे देशाच्या राजकीय सीमेबाहेर आर्थिक व्यवहारांचा विस्तार करणे होय.

वरील व्याख्यावरून जागतिकीकरण म्हणजे.

1. व्यापारावरील बंधने कमी करावीत.ज्यायोगे देशाच्या सीमा बाहेर वस्तूंचा प्रवाह मुक्त होईल.
2. तंत्रज्ञानाच्या मुक्त प्रवाहास परवानगी देऊन योग्य वातावरण तयार करणे.
3. जगातील विविध देशांत कामगारांचा मुक्त संचार होण्यासाठी योग्य वातावरणाची निर्मिती करणे.
4. जागतिकीकरणाचे घटक म्हणून तंत्रज्ञान, अर्थव्यवस्था, ज्ञान, कौशल्ये, लोक, मुल्ये, कल्पना, शिक्षण इ. क्षेत्रांच्या आंतरराष्ट्रिय पातळीवर मुक्त प्रवाहास वाव मिळावा असे वातावरण निर्माण करणे.

Principal
Azad College of Education
Satara

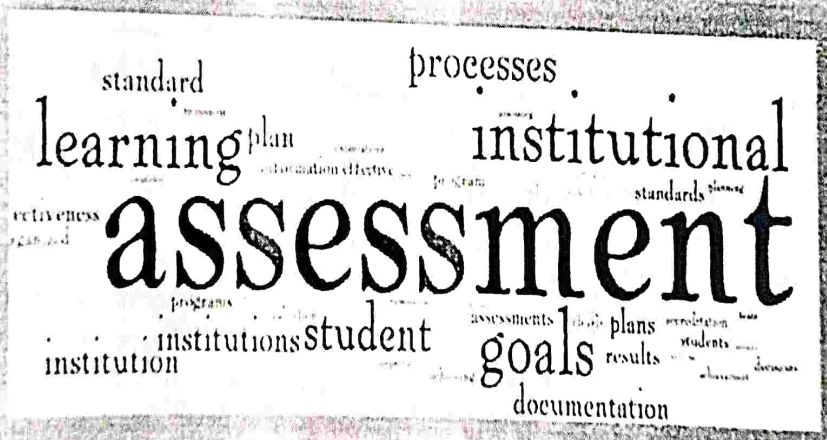
ISSN -2349-638x
Impact Factor 3.025
UGC Approved No.64259

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur

Two Day National Annual Conference

Maharashtra State Secondary
Teacher Educators' Association (MSSTEA)

16 th & 17 th Dec.2017



Aayushi International Interdisciplinary
Research Journal

On
"Assessment And Accreditation of Teacher
Education Institutes"

Editor

Principal
Azad College of Education
Satara

Assistant Professor,
Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur, Dist. Ahmednagar 413709 (M.S.)

TeachR – A New Framework of Ranking and Accreditation Of Teacher Education Institutes

Dr.Amitkumar S. Gagare
Assistant Professor
Azad College of Education, Satara.

Abstracts

The National Council for Teacher Education (NCTE), is a statutory body created by National Council for Teacher Education Act (NCTE Act), 1993. It is mandated with the scheduled and co-ordinated development of both pre-service and in-service teachers throughout the country. Faced with a crisis of quality in the pre-service training of teachers, NCTE vide notification dated 28th April 2017, in the exercise of its powers under sub-section 2 of section 32 of the NCTE Act, 1993, introduced an amendment to Regulation 8(3). According to this amendment, an institution recognized by NCTE is now required to obtain accreditation from an agency identified by it once every 5 years. Additionally, it was decided, for the first time, to rank the top 100 TEIs in the country once every 2 years. Until now, the agency designated by NCTE for accreditation was the National Assessment and Accreditation Council (NAAC). Between 2002 and 2017, NAAC could accredit only 1522 TEIs in the country. Given an estimated total of 16000 to 18000 TEIs that now need to be accredited, NCTE took a decision to discontinue the mandate given to NAAC and instead work with the Quality Council of India (QCI), an autonomous agency under the Department of Industrial Policy and Promotion, Government of India. In the present paper criteria's decided by QCI for ranking and accreditation were discussed

Key Words: National Assessment and Accreditation Council (NAAC), National Council for Teacher Education (NCTE), Quality Council of India(QCI).

Introduction

The National Council for Teacher Education (NCTE), is a statutory body created by National Council for Teacher Education Act (NCTE Act), 1993. It is mandated with the scheduled and co-ordinated development of both pre-service and in-service teachers throughout the country. Until now, the agency chosen by NCTE for accreditation was the National Assessment and Accreditation Council (NAAC). Between 2002 and 2017, NAAC could accredit only 1522 TEIs in the country. Given an expected total of 16000 to 18000 TEIs that now need to be accredited, NCTE took a decision to discontinue the order given to NAAC and in its place work with the Quality Council of India (QCI), an autonomous agency under the Department of Industrial Policy and Promotion, Government of India. Over the last 3 months, NCTE has been working with QCI to design and operationalize a new accreditation and ranking framework. NCTE, therefore, developing and deploying the TeachR framework. Through the implementation of this framework, NCTE aims to unlock the potential of TEIs to provide better learning outcomes for their student teachers, and ultimately for all students across India by arranging out a framework for ranking and assessment of TEIs that freedoms academic excellence above all else.

The new framework is unique in its approach. It rebalances the importance between inputs such as land, building, teachers, and outputs such as learning outcomes by emphasizing the latter. It also identifies the need to have a variety of teaching methods and therefore uses both qualitative and quantitative tools, while taking a long-term view to *sustaining* excellence through regular assessment and ranking. Before this the Assessment and Accreditation done by the NAAC according to the following seven criteria's –

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

Sr. No.	Auther Name	Title of Article	Download
44	Vivek Shanu Pawar	Effects of Yoga on Anxiety on Rifle Shooting Players	(uploads/Articles/2018/01/2764_43.Vivek S
45	Dr.M.C.Dalvi	Contribution of Translation to The Development of Research	(uploads/Articles/2018/01/2766_44.Dr.M.C.
46	Dr Sukhvir Singh & Mr Inderpreet Singh	A Study of Consumer Perception about Smart Phones	(uploads/Articles/2018/01/2767_45.Dr Sukhv
47	Dr Sukhvir Singh & Mr Inderpreet Singh	Consumer Behaviour: A Case Study of Maruti	(uploads/Articles/2018/01/2768_46.Dr Sukhvir
48	Dr. Amitkumar S. Gagare	Role of Teacher in Inclusive Education	(uploads/Articles/2018/01/2769_47.Dr. Amitkuma
49	Dasharath .R. Albal & Narayan .Y. Koujalagi	Challenges of Rural Youth Today	(uploads/Articles/2018/01/2770_48.Prof. Dasharat
50	K.S.Pawar & Dr.D.K.More	Land Holding and Cropping Pattern of the Maharashtra State	(uploads/Articles/2018/01/2771_49.Shri.K.S.Pawar D
51	B. N. Hiramani	Role of women in Shakespeare's Tragedies : Character study of Gertrude from Hamlet and Lady Macbeth from Macbeth.	(uploads/Articles/2018/01/2772_50.B. N. Hiramani.pdf
52	Dr.S.R. Sulsule	Use of SWOT Anaylysis Method In Library Management	(uploads/Articles/2018/01/2773_51.Dr.S.R. Sulsule.pdf)
53	Pramod Prabhakar Kamble	The Current Scenario of Higher Education in India	(uploads/Articles/2018/01/2774_52.Pramod Prabhakar Ka
54	Sudhir Sharma	Diverse Facets of Art	(uploads/Articles/2018/01/2775_53.Sudhir Sharma.pdf)
55	Aijaj Ahmad Dar	Comparison of Mental Health in S.R.T.M University Nanded Campus Students	(uploads/Articles/2018/01/2776_54.Aijaj Ahmad Dar.pdf)

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)
Vol - V Issue-I JANUARY 2018 ISSN 2349-638x Impact Factor 4.574
UGC Approved Sr.No.64259

Role of Teacher in Inclusive Education

Dr. Amitkumar S. Gagare
Azad College of Education, Satara

Abstracts

Inclusive Education provides the safe path to the disabled students for learning. Inclusive Education is the need of the time.The county like India where population explosion occurred, inclusive education is very necessary.In India the children's with physically, mentally, economically and socially challenged are big in numbers. Without these we cannot see the dream of Superpower. Millions of children are out of the schools.To motivate them for learning and educating is a big challenge before us. Hence we have to strengthen the Teacher Education System. We have to train and teach our Teachers for the coming challenges regarding the Inclusive Education. Inclusive education happens when children with and without disabilities participate and learn together in the same classes. Research shows that when a child with disabilities attends classes alongside peers who do not have disabilities, good things happen.Inclusion is about providing the help children need to learn and participate in meaningful ways. Sometimes, help from friends or teachers works best. Other times, specially designed materials or technology can help. The key is to give only as much help as needed. So regarding this actually what type of help these students want? How we can help them ? What is the role teacher in Inclusive Education? All is discussed in concern conceptual research article.

Key Words – Inclusive Education, Teacher Education, Teacher – Students.

Introduction

"Education means to develop skills regarding the Head, Hand and Heart" **Mahatma Gandhi**

According to Gandhiji each child has a right of education. To develop the skills is the main aim of education. We can minimize the inequality, poverty only through the skill based education system. Hence we have adapt the education system such as where we can teach and train all types physically, mentally, economically and socially challenged students.

"Teachers are Social Engineers" Dr. S. Radhakrushanan.

Inclusive Education not only for the Physically and mentally challenged students. But also the students with economic, social, family problems. Only the teacher has the ability the understand the problems of students. Teacher can identify the students with these problems. Also he can provide the proper solution. If the teacher is well trained, and skill based he can provide the better solutions.

What is Inclusive Education?

Inclusive education is based on the simple idea that every child and family is valued equally and deserves the same opportunities and experiences. Inclusive education is about children with disabilities – whether the disability is mild or severe, hidden or noticeable – participating in everyday activities, just like they would if their disability were not present. It's about building friendships, membership and having opportunities just like everyone else. Inclusive education is a child's right. The Individuals with Disabilities Education Act clearly states that all children with disabilities should

Impact Factor – 3.452 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

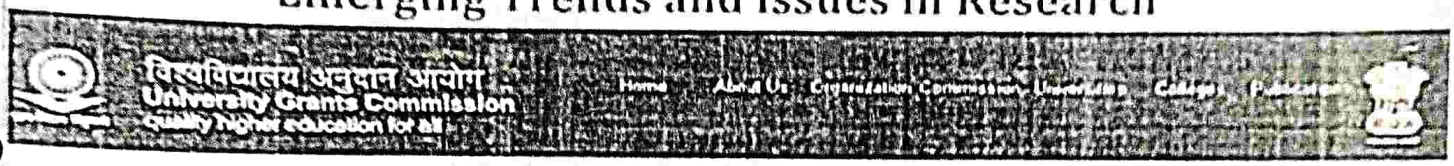
Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

March-2018

Special Issue – LIV

Emerging Trends and Issues in Research



UGC Approved List of Journals

research journey

Total Journals : 2

Show * entries Search

Sr No	ID	ISSN No	Title	Publisher	ISSN
			Research Journey International E-Research Journal	Swatidhan Pub. Yeola	
		44117	Research Journey	Swatidhan International Publication	

Showing 1 to 2 of 2 entries Previous 1 Next

Executive Editor of the issue :
Mr. Digambar Kulkarni (Dept. of English)
Mr. Amol Mahajan (Dept. of Geography)
Hon. Shri. Annasaheb Dange Arts, Commerce & Science College,
Hatkanangale, Dist. Kolhapur

Chief Editor :
Dr. Dhanraj Dhangar (Yeola)

This Journal is indexed in :

- University Grants Commission (UGC) List No. 40705 & 44117
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

RESEARCHJOURNEY

Principal
Azad College of Education
Satara

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

"RESEARCH JOURNEY" International Multidisciplinary Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.002, (GIF) - 0.676 (2013) ISSN : 2348-7143
Special Issue No. 2 Intellectual Property Rights March 2018
UGC Approved No. 40705 & 44117

INDEX

Sr. No.	Title of the paper	Authors' Name	Page No.
1	*Plagiarism Laws and Intellectual Property Rights (IPR)*	Mr. Digambar Kulkarni	05
2	*Copyright act in India : An Introduction*	Mr. Balaji Kamble	08
3	*Traditional Knowledge System and its Protection Through IPR A Case Study of the Community of Vadar*	Dr. Niranjan Kulkarni	12
4	*Importance and Need of the Intellectual Property Rights*	Adv. Prashant Jarandikar	15
5	*Intellectual Property Right, Copyright and Fair use for Boosting the Research*	Mr. Shivaji Kamble	18
6	*Intellectual Property Rights in Digital Environment: An Overview*	Ravindra Mangale	23
7	*Intellectual Property System In India*	Dr. Ashok Jadhav	28
8	*Intellectual Property Rights In India: An Overview*	Miss. Vandana Tandale	33
9	*IPR Protection in the Digital Space Through National Legislative Frameworks in Indian Context*	Kishor Desai	37
10	*Need of Registration of Intellectual Property Rights*	Prof. Nilkanth Chakradhari	41
11	*Patent as Intellectual Property Right*	Dr. M. R. Thite	43
12	*Procedure to Protect Intellectuality by Obtaining Patents in India*	Dr. M. N. Survase	47
13	*Types of Intellectual Property Right in India*	Mr. Mahesh Kamble	52
14	Library Services and Copyright Law *A Reference of Indian Copy Right Act 1957*	Mrs. Urmila. Kadam	59
15	*Information Technology in Physical Education & Sports*	Mr. Ramesh Patil	62
16	*Copyright Ownership and Role of Librarian*	Mrs. Dhanwanti Bamane	65
17	*Research Ethics and Intellectual Property Rights*	Smt. Sampada Shinde & Mr. Anil Kamble	68
18	*Intellectual Property Rights (IPR) in Libraries*	Dr. Amol Khobragade & Dr. Pranali Gedam	75
19	*बौद्धिक संपदा अधिकार*	डॉ. मोहन सावंत	79
20	*पेटंट : एक आढावा*	श्री प्रवीण कुंभार	82
21	*संशोधन क्षेत्रातील नितीतत्वे*	डॉ. अमर कांबळे	87
22	*बौद्धिक संपत्ती अधिकार*	प्रा. सरिता मोरे	90

Principal
Azad College of Education
Satara

"RESEARCH JOURNEY" International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN :
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) - 0.676 (2013) | 2348-7143
Special Issue 32 : Intellectual Property Rights (IPR) | March
UGC Approved No. 40705 & 44117 | 2014

Intellectual Property Rights (IPR) in Libraries

Dr. Amol D. Khobragade* & Dr. Pramali B. Gedam**

*Librarian
Yashavantrao Chavan Institute of Science, Satara.
E-mail:

&

**Librarian
Azad College of Education, Satara

Abstract

This paper deals with the role of libraries in managing the resources and gets the maximum usage of the resources within the limitation of Intellectual Property Rights (IPR). It guides the professionals on how they should respect the IPR laws and how they are flexible for the genuine users. The LIS professionals should be fully aware of the IP laws to protect the interest of the user community. The purpose of copyright law is to balance the rights of copyright holders and users. Existing copyright law is applicable in the digital age also. As more and more information becomes available in digital format, libraries must be ensuring that public can enjoy the same access rights as with printed information.

Keywords: IPR, Academic libraries, Copyright, LIS professionals.

Introduction:

The word intellect originates from the root "intellects" in Latin which means the power of knowing as distinguished from the power to feel. Man has own capacity to acquire knowledge and increase his knowledge bank by gathering knowledge throughout his life time. An intellectual product is nothing but the brain child of his original idea, creative thought, which forms a special kind of property known as intellectual property. The intellectual property is ownership of something intangible. A right is legally protected interest and object of the right is the thing in which the owner has interest. The object in intellectual property right is immaterial.

We are living in the age of sophisticated and abundant of information.Knowledge is dominating in this age. The one who best practices the knowledge application leads the race Now, the countries strength is assessed by its Intellectual Property rather than its economic power. Protection of Intellectual Property is gaining more importance as equal to protecting natural resources. Many higher learning institutions and universities started generating revenue through managing the Intellectual properties and also they brought in strict governance to monitor the IPR. In India, the academic libraries not fully understand the value and importance of protecting and managing its intellectual assets for the future prosperity. Very few research institutes involved in developing and management of their institutions knowledge assets.

Academic libraries in the developing world are on cross roads. They are confused on whether to support the IP protection so as to generate the income of the authors or support the open access drive where the knowledge is made available to everyone without any commercial implications. There is an immediate requirement for Indian universities to take any one route so as to protect the interest of knowledge custodians. If they take first approach though the receiver

Principal
Azad College of Education
Satara

Interdisciplinary National Level Conference 17th Mar 2018
Special Issue On Impact of Globalization on Language, Literature, Education, Social Sciences, Library, Environment, Sports And Games
Organised By | Rayat Shikshan Sanstha's Prof.Dr.N.D.Patil Mahavidyalaya,Malkapur(Pord) | ISSN 2349-638x Impact Factor 4.574

E-Learning Courses in India

कु. स्नेहा दत्तात्रय कदम
एस. बि. दिग्रसेवी
यशवंतराव चव्हाण इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंट

डॉ. पी. वी. गेडाम
ग्रंथपाल
गाडगे आझाद कॉलेज ऑफ ॲज्युकेशन

सार :

आजच्या आधुनिक काळात माहिती संशोधन व तंत्रज्ञानाचे महत्त्व जसे वाढत गेले तसेच ई-लर्निंगचे महत्त्व सुद्धा उत्तरोत्तर वाढत गेले. त्यामुळे उपभोक्त्यांच्या ज्ञानात मोठ्या प्रमाणात वाढ होऊन ज्ञान संपादन करण्यात वेळ आणि अडचणी मर्यादा राहिलेली नाही. उपभोक्त्यांना ज्ञान संपादन करण्यास केवळ ग्रंथालयाचा वापर न करता इंटरनेटवर उपलब्ध असलेल्या विविध माहितीचा ई बुक्स, ई-जर्नल्स व वेबसाईट याचा वापर करून ज्ञान अर्जित करता येते. त्यामुळे ई-लर्निंगचे महत्त्व मोठ्या प्रमाणात वाढले असून शैक्षणिक क्षेत्रात त्यामुळे क्रांती झाली आहे. त्यामुळे दूरसंचार क्षेत्रातील दळणवळण व इतर संपर्क साधन सर्वसामान्यांच्या खिशात आली आहेत. भारतात ई-लर्निंगचे वेगवेगळ्या विषयांत ऑनलाईन कोर्सेस उपलब्ध आहेत. त्यामुळे गुणवत्ता पूर्ण शिक्षण हे आता घरटी आणि केव्हाही घेता येऊ शकते.

प्रस्तावना :

प्राचीन काळात राजांच्या राजदरबारी ग्रंथालये होती. परंतु त्याच्या वापरावर अतिशय बंधने होती. राजदरबारात ज्या व्यक्तींना विद्वान म्हणून मान्यता मिळाली अशाच अशाच व्यक्तींना त्या ग्रंथालयात प्रवेश होता. सर्वसामान्य माणसांना ग्रंथालयातील ग्रंथ चाळून पाहण्यास मिळणे दुरापास्त होते. राजदरबारी असलेले ग्रंथ सतत बंदोबस्तात ठेवलेले असत. त्या खोलीत हे ग्रंथ ठेवलेले असत त्या खोलीला दाहरून कुलुप लावले जाई व त्या खोलीबाहेर एक रक्षक ठेवला जाई. ग्रंथालयाचे रक्षण करणे हे त्याचे काम असे म्हणून ग्रंथाचे रक्षण करण्या याला ग्रंथपाल असे संबोधतात.

१७ व्या शतकात छपाई या यंत्राचा शोध लागला त्यामुळे ग्रंथनिर्मितीस थोड्याशा वेग आला. त्यानंतर ग्रंथ वाचनालय कायदे यामुळे ग्रंथालयाचा विकास होण्यास मदत झाली. समाजातील प्रत्येक व्यक्तीला वर्गणी भरून का होईना ग्रंथालयात प्रवेश मिळायला लागला. कोणतेही ग्रंथाचे वाचन करावे, नाकारून करावे अशी ग्रंथालयाकडून व्यवस्था होवू लागली व या सर्वांचा परिणाम म्हणून ग्रंथालये वाढू लागली. थोडक्यात असे म्हणता येईल की, पूर्वीच्या काळी शिलालेख, ताम्रपत्रे, भूर्जपत्रे ही ज्ञान साठवून ठेवण्याची माध्यमे व साधने होती. कालांतराने कागदाचा शोध, लिखीत लिपीतील सुधारणा, छापामधील सुधारणा व छपाई यंत्राचा शोध देणेर टप्पा पार करता करता ग्रंथालये व ग्रंथ प्रकाशन या सा यांचाही विस्तार होऊ लागला. ग्रंथालयाचे स्वरूप बदलू लागले. नवनवीन तंत्रज्ञानाचा ग्रंथालयात वापर होऊ लागला. व आजच्या काळात ग्रंथालयाचे आधुनिकीकरण होऊ लागले. ग्रंथालयाचे कामकाज संगणीकृत झाले. संगणकाच्या वापरामुळे अनेक अवघड आणि वेळखाऊ कामे सुलभ झाली आहेत. माहिती तंत्रज्ञानामुळे ग्रंथालयाचे बदलते स्वरूप आपल्या लक्षात येते. आधुनिकतेची जोड देऊन विविध माध्यमातून अधिकाधिक सेवा उपलब्ध करून देण हे आजच्या ग्रंथालयाचे उद्दीष्ट झाले आहे. माहिती तंत्रज्ञान विश्वात नवनवीन माहिती येत असते. त्यामुळे वाचकांच्या गरजा बदलत आहेत. त्याचा फायदा ग्रंथालयाना होऊन वाचकांना त्याची मदत होत आहे.

उद्दीष्ट :

१ ई-लर्निंगचे अभ्यास करून त्याचे ग्रंथालयातील महत्त्व समजून घेणे.
२ भारतात उपलब्ध असलेले विविध ई-लर्निंगचे कोर्सेस देणा या संस्था याबद्दल माहिती मिळवणे.

आधुनिक ग्रंथालय :

आजच्या कालखंडात ग्रंथाच्या संगणकीकरणामुळे शैक्षणिक क्षेत्रात क्रांती झाली आहे. त्यामुळे कोणते क्षेत्र यापासून अलिप्त राहिले नाही. त्यामुळे ग्रंथालय कार्यपध्दती त्यांचा अथाढ्य पसारा, वाचकांच्या मागण्या, माहिती मिळविण्याचा वेग वाढला आहे. माहिती तंत्रज्ञान यामध्ये संशोधन झाल्याने, माहितीचा स्फोट होऊ लागला. त्यामुळे ग्रंथालये आधुनिक बनत आहे. ई-मेल, इंटरनेट, सुविधा, प्रचलित जागरूकता सेवा, दूरध्वनी व मोबाईल साधनांचा वापर ग्रंथालयात होऊ लागला व वेळेची बचत होऊ लागली. या सर्व साधनांचा वापरत आधुनिक ग्रंथालयात केला जातो. आधुनिक ग्रंथालय असे ग्रंथालय आहे की, ज्यात डिजिटल ऑब्जेक्टचा संग्रह

Principal
Azad College of Education
Satara



Late Dr. A. D. Shinde

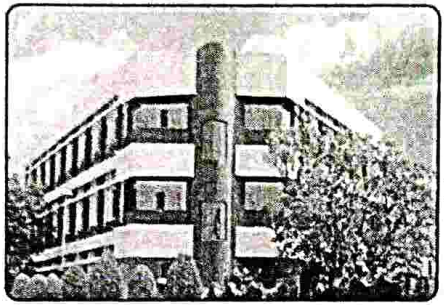


Late D. K. Shinde

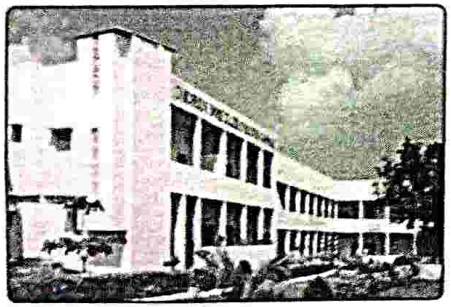
About the Institute

Chhatrapati Shahu Institute of Business Education and Research Kolhapur, popularly known as CSIBER, was established in 1976. CSIBER is one of the few institutes in Maharashtra catering to the needs of Quality Higher Education in Southern Maharashtra and part of North Karnataka by providing professional education, training and skill development to the youths of country.

In order to further improve the academic standards, the Institute opted for Autonomy in 1995. "To be an Institute of First Choice of Students" is the mission being realized by the stakeholders of this institute



About the College



D. K. Shinde College of Education Gadhinglaj, Dist Kolhapur was established in 1990. Dr. A. D. Shinde Founder, Former director and managing trustee established this college in memory of his father Late Dinkarrao Keshavrao Shinde who devoted his entire life for educating the masses in Gadhinglaj Taluka.

Our College is well known teacher education Institute; recognized by NCTE and reaccredited by NAAC. Our college organizes seminars, conferences and workshops on Education at state and national level. Student teachers participate in various activities such as Cultural programme, Blood Donation, Rally on Social awareness, Plantation etc. Thus our college works as a center for overall development of our trainee teachers.

Published by

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

ISSN 2349-638x | Impact Factor 5.707

Chief Editor- Pramod Tandale

Website:www.aiirjournal.com Email: aiirjpramod@gmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2349-638x
Impact Factor 5.707
Special Issue No. 50

Indian Council of Social Science Research Sponsored

NATIONAL SEMINAR

ON

THE ACCOMPLISHMENT OF INDIA VISION 2020

Friday
22nd February 2019

Organized by

Chh.Shahu Institute of Business, Education and Research Trust (CSIBER), Kolhapur

D. K. SHINDE COLLEGE OF EDUCATION, GADHINGLAJ

Maruti Mal, Kadgaon Road, Gadhinglaj Dist - Kolhapur, State - Maharashtra. PIN 416502

Phone 02327 278063

Website : www.dksg.co.in *Email : principal@dksg.co.in*

Edited by

Seminar Director	Convener	Member	
Dr. S. M. Raykar	Dr. T. Y. Patel	Mrs. S. E. Powar	Mr. B. D. Patil
		Mr. B. S. Khochage	Mrs. S. J. Ghatage

Index

43.	कु.नाईक प्रतिका तानाजी	सेंद्रिय शेती व पर्यावरण	141
44.	डॉ. पाटील अनिल डी.	गडहिंग्लज शहरातील आठवडी बाजार आणि वाहतुकीची कोंडी : समस्या आणि उपाय	144
45.	प्रा.पाटील बाळगोंड दत्तात्रय	कुमारवयातील विद्यार्थ्यामध्ये सुसंवाद निर्मितीसाठी कृती आराखडा	146
46.	पाटील मनिषा रामगोंडा	डिजीटल इंडियाचा क्रीडी क्षेत्रातील विकासात सहभाग	151
47.	पाटील निलम	महासत्ताक भारतातील बदलांचे संमिश्र पडसाद	153
48.	प्रा. पोवार संजीवनी एकनाथ	राष्ट्रीय एकात्मता काळाची गरज	156
49.	डॉ. रायकर शि. मा.	भारतातील उच्च शिक्षण : वास्तव आणि आव्हाने	160
50.	प्रा. रेडेकर लोहिता दिनकर	महासत्तेच्या स्वप्नपूर्तीसाठी शैक्षणिक क्रांती महत्त्वाची	164
51.	श्री.सुशील शिवलकर डॉ. व्हनबटटे आर.बी.	अध्यापक महाविद्यालयातील छात्र शिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षण विषयक जाणीवजागृतीसाठी विकसित उपक्रमांच्या परीणामकारकतेचा अभ्यास	167
52.	भरत वेदपाठक	शांती, सुरक्षा व राष्ट्रीय ऐक्य – नजर 2020 – एक चर्चा	169
53.	प्रा. कोळी विमल अंकुश	प्रधान मंत्री मुद्रा योजना सर्वांसाठी रोजगार	174
54.	डॉ.सौ. नलवडे वंदना शिवाजीराव प्रा.डॉ. मोरे केशव रामभाऊ	२०२० साली भारत महासत्ता बनविण्यामध्ये युवकांची भूमिका	177
55.	डॉ. श्री. पाटील डी. एम्.	भारतातील शिक्षण : मानवाधिकार आणि दृष्टीकोन २०२०	179
56.	प्रा. साळवे शर्मिला शहाजी प्रा.तेरदाळे सुलोचना हरिबा	विकसित, प्रगल्भ, संपन्न भारत-एक चिंतन : उपाय	185
57.	डॉ. शेळके रावसाहेब केराप्पा	उच्च शिक्षणातील ई - गव्हर्नन्स	189

Principal
Azad College of Education
Satara

२०२० साली भारत महासत्ता बनविण्यामध्ये युवकांची भूमिका

डॉ.सौ. नलवडे वंदना शिवाजीराव
प्राचार्या,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सातारा-४१५००१

प्रा.डॉ. मोरे केशव रामभाऊ
सहाय्यक प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सातारा-४१५००१

प्रास्ताविक :-

प्राचीन काळी आपला देश अतिशय सधन असा होता. म्हणे आपल्या देशात सोन्याचा धूर निघत असे. आपल्या देशाची संस्कृती ही संपूर्ण विश्वात श्रेष्ठ संस्कृती आहे. गुरु-शिष्य परंपरा, रुढी, परंपरा, रिती-रिवाज हे अतिशय प्राचीन आहेत. आपल्या देशाचा इतर देशांना हेवा वाटेल अशी स्थिती एके काळी होती. संपूर्ण जगात आपला देश आपले वेगळे अस्तित्व टिकवून होता. परंतु अलीकडच्या काळाचा विचार केला तर आपल्या देशात अनेक समस्या असलेल्या आपल्याला दिसून येतात.

भारतामध्ये प्रामुख्याने बेरोजगारी, दारिद्र्य, दहशतवाद, धार्मिकता, भाषिक वाद, प्रांतवाद, जातीय दंगली, नीतीमूल्यांची घसरण या समस्या आहेत. या समस्या जर आपण पाहिल्या तर माझ्या मनात असा प्रश्न येतो की, आपला देश या समस्यांमुळे जगात महासत्ता होण्याऐवजी अधिकाधिक दुर्बल होत चालला नाही ना? पण मी लगेच माझ्या मनाची समजूत घालतो. नाही! असे मुळीच होणार नाही. कारण आपल्या देशाचे माजी राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांचे २०२० साली 'भारत महासत्ता बनेल' हे स्वप्न त्यांनी पाहिलेले आहे, ते का उगीच पाहिलेले आहे का? हा सुध्दा प्रश्न माझ्या मनात तरळून जातो. 'भारत २०२० साली जगात महासत्ता बनेल' या विधानात काही तरी तथ्य आहे असे मला वाटून जाते व मी विचार करू लागलो. भारत महासत्ता बनेल म्हणजे नक्की काय होईल ? तर भारत देश 'विश्वाचे नेतृत्व' करेल.

आपल्याला जर २०२० साली विश्वाचे नेतृत्व करायचे असेल तर आपली आर्थिक बाजू भक्कम पाहिजे. वैज्ञानिक प्रगती केली पाहिजे. विज्ञान व अध्यात्माची सांगड घातली पाहिजे. हे सर्व करण्यासाठी आपण वेगवेगळ्या अंगांचा, वेगवेगळ्या पैलूंचा विचार केला पाहिजे. आपल्या आर्थिक बाजूंचा जर आपण विचार केला तर आपल्या देशाचे माजी पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग हे जागतिक कीर्तीचे अर्थतज्ज्ञ आहेत. त्यांनी आपल्या देशाची बाजू भक्कम केलेली आहे. विज्ञान व तंत्रज्ञानाचा ज्या वेळेस विचार करतो त्यावेळेस डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम, डॉ. रघुनाथ माशेलकर, डॉ. वसंत गोवारीकर, डॉ. विजय भटकर, डॉ. जयंत नारळीकर, डॉ. अनिल काकोडकर अशी अनेक नावे आपल्या नजरेसमोर येतात. त्यांनी वैज्ञानिक प्रगती केलेली आहे. आध्यात्मिक वारसा आपणास स्वामी विवेकानंद, योगी अरविंद, संत ज्ञानेश्वर यांच्याकडून मिळालेला आहे. आपल्याला जर विश्व नेतृत्वाची तयारी करायची असेल तर आध्यात्मिक धारा, विज्ञान व तंत्रज्ञान धारा व आर्थिक धारा यांची योग्य सांगड घालावीच लागेल. निश्चय केला तर आपल्या देशातील एक व्यक्ती काय करू शकते याची कल्पना आपणास अजीम प्रेमजी, नारायण मूर्ती, धीरूबाई अंबानी, सुधा मूर्ती यांच्याकडे पाहिल्यानंतर, त्यांचे कर्तृत्व जाणून घेतल्यानंतर नक्कीच येईल.

सध्या आपल्या देशात स्वार्थी प्रवृत्ती अधिक बळावली आहे. माणूस स्वत:च्या स्वार्थासाठी कोणत्याही थराला जाऊ पाहतो आहे. देशातील जी युवा शक्ती आहे ती परकीय शक्तींच्या हातातली बाहुली बनली आहे. त्यामुळे इतर देश भारतामध्ये जी शांतता, एकोप्याचो भावना आहे, भारतमध्ये जी समृध्दी आहे त्यास धोका पोहचवण्याचा प्रयत्न करताहेत. देशाची शांतता, ऐक्य धोक्यात आणण्यासाठी आपल्याच देशातील युवा पिढीला आमिष दाखवून त्यांचा वापर करुन घेतला जातोय. देशामध्ये सध्या नैतिक मूल्यांची घसरण झालेली दिसून येत आहे. माणूस माणसापासून परका झाला आहे. जिकडे-तिकडे स्वैराचार बोकाळला आहे. माणुसकी शिल्लक उरलेली नाही. अशा परिस्थितीत जर आपण म्हटले की "बलशाली भारत बनवूया" तर ते कसे शक्य आहे?

आहे. शक्य आहे. कारण २०२० साली आपल्या देशात ३२५ दशलक्ष तरुण असणार आहेत. या ३२५ दशलक्ष तरुणांना जर आपण विधायक वळण लावले, त्यांना योग्य दिशा दिली, त्यांच्यावर चांगले संस्कार केले तर नक्कीच आपला देश 'बलशाली भारत बनेल' यात तिळमात्र शंका नाही. परंतु बलशाली भारत बनविण्यासाठी कुणा एका व्यक्तीचे ते काम नाही. तर त्यासाठी तुम्ही, आम्ही, सर्वांनी समाजाला, युवकांना, समाजातील प्रत्येक घटकाला विधायक वळण व योग्य दिशा देणे गरजेचे आहे.

बलशाली भारत बनविण्यामध्ये युवकांची भूमिका:-

१) **अचूक ध्येय ठरवावे:-**

युवकांनी जर अचूक ध्येय ठरवले तर ते ईप्सित साध्य होण्यास मदत होते. आपल्या समोर ध्येय कोणते आहे? ते साध्य करण्यासाठी आपणास काय करावे लागेल याची स्पष्ट कल्पना युवकांना असावी लागते.

२) **कष्ट करण्याची तयारी :-**

आज युवकांनी प्रत्येक क्षेत्रात कष्ट करण्याची तयारी ठेवली पाहिजे. मी इतके शिक्षण घेतले आहे म्हणून मी हे काम करणार नाही, असे आज म्हणता कामा नये. कोणत्याही कामास कमी न लेखता पडेल ते काम करण्याची तयारी ठेवली पाहिजे. तरच आपला खऱ्या अर्थाने विकास होणार आहे.

३) **सकारात्मक दृष्टिकोन :-**

देशातील युवा पिढीने आपला सकारात्मक दृष्टिकोन ठेवावा. दृष्टिकोन जर योग्य असेल तर त्यांना पावलोपावली अनेक संधी बरोबर ओळखून आणि आवश्यक ती कृती लगेच करुन त्या संधीचे सोने करता यायला हवं.

Principal
Education
Satara



Late Dr. A. D. Shinde

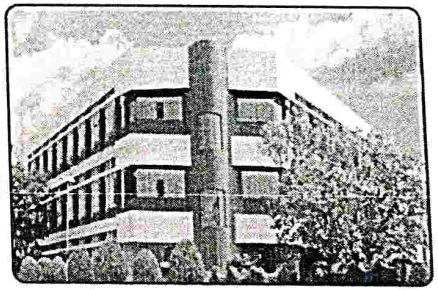


Late D. K. Shinde

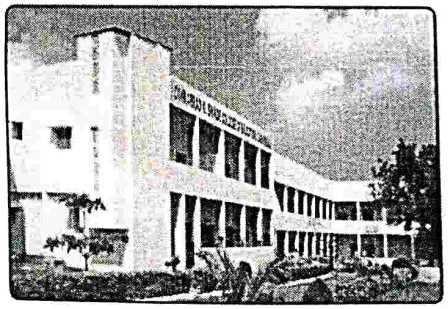
About the Institute

Chhatrapati Shahu Institute of Business Education and Research Kolhapur, popularly known as CSIBER, was established in 1976. CSIBER is one of the few institutes in Maharashtra catering to the needs of Quality Higher Education in Southern Maharashtra and part of North Karnataka by providing professional education, training and skill development to the youths of country.

In order to further improve the academic standards, the Institute opted for Autonomy in 1995. "To be an Institute of First Choice of Students" is the mission being realized by the stakeholders of this institute



About the College



D. K. Shinde College of Education Gadhinglaj, Dist Kolhapur was established in 1990. Dr. A. D. Shinde Founder, Former director and managing trustee established this college in memory of his father Late Dinkarrao Keshavrao Shinde who devoted his entire life for educating the masses in Gadhinglaj Taluka.

Our College is well known teacher education Institute; recognized by NCTE and reaccredited by NAAC. Our college organizes seminars, conferences and workshops on Education at state and national level. Student teachers participate in various activities such as Cultural programme, Blood Donation, Rally on Social awareness, Plantation etc. Thus our college works as a center for overall development of our trainee teachers.

Published by

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

ISSN 2349-638x | Impact Factor 5.707

Chief Editor- Pramod Tandale

Website:www.aiirjournal.com Email: aiirjpramod@gmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2349-638x
Impact Factor 5.707
Special Issue No. 50

Indian Council of Social Science Research Sponsored

NATIONAL SEMINAR

ON

THE ACCOMPLISHMENT OF INDIA VISION 2020

Friday
22nd February 2019

Organized by

Chh.Shahu Institute of Business, Education and Research Trust (CSIBER), Kolhapur

D. K. SHINDE COLLEGE OF EDUCATION, GADHINGLAJ

Maruti Mal, Kadgaon Road, Gadhinglaj Dist - Kolhapur, State - Maharashtra. PIN 416502

Phone 02327 278063

Website : www.dksg.co.in *Email : principal@dksg.co.in*

Edited by

Seminar Director	Convener	Member	
Dr. S. M. Raykar	Dr. T. Y. Patel	Mrs. S. E. Powar	Mr. B. D. Patil
		Mr. B. S. Khochage	Mrs. S. J. Ghatage

Index

r.No.	Author Name	Title of Article / Research Paper	Page No.
1.	Mr. Vishwanath M Ainapur Mr. Nagappa L H	An Overview on Indian Vision 2020 An Context To Primary Education To Higher Education	1
2.	Ajagekar R. H.	India Vision 2020 Primary to Higher Education	4
3.	Amate Sushant Shirgave Panditrao Koshti Omkar	Role of 'Education of Women' for Accomplishment of India Vision 2020	7
4.	Belvekar Priyanka	Continuous And Comprehensive Evaluation: Holistic Approach Of Evaluation	10
5.	Dr. Dhanwade Nandkumar Dhondiram	Implementing Right to Education: Challenges and Suggestions	14
6.	Smt. Dhanwade Surekha Nandkumar	Pitfalls and Issues in Implementing Right to Education: Some Recommendations	17
7.	Dr. Dhondge Vinay D.	The Accomlishment of India Vision 2020 and Jobs for All	20
8.	Dr. Gagare Amitkumar Shankarrao	The Accomplishment of Quality in Higher Education Through NAAC – A Study	24
9.	Ghatage Sujata J.	Good Governance in Secondary School	27
10.	Gorule B.B.	A Study on Employees Absenteeism in Indian Industry	30
11.	Dr. Mrs. Gulavani Megha Vishram	The Accomplishment of India Mission 2020 With Reference to Education	31
12.	Shri. Hegade Navnath Dharmaji	The Role of Education in Knowledge Based Society in 21st Century	34
13.	Prof. Jadhav Sangita Shankar Prof.Magdum Shankar Bhima	Identify The Work Values And Ways To Show Your Work Value	37
14.	Khanna Shruti Dayanand	The Accomplishment of India Vision 2020 as Knowledge Society	40
15.	Kurane Sujata A.	Opportunities In Mutual Fund Investment	44
16.	Manjare Megha Sambhaji	Problems of Primary Education in Rural India	46
17.	Dr. Mane V.M.	A Transforming Vision for Higher Education in India	49
18.	Dr. Mate Mahadeo Vishnu	Role Of ICT For Pedagogic Skill Development	51
19.	Mr. Mishrikoti Shrishail Mallikarjun	Mission Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) & Right to Education (RTE)	53
20.	Mr. Naik Basuraj Ningappa	Accomplishment Of India Vision 2020 In Context To Primary & Higher Education	57
21.	Dr.Naik Tarsing B.	Professional Development Opportunities That Promote Teacher Collaboration	60

Principal
Azad College of Education
Satara

Implementing Right to Education: Challenges and Suggestions

Dr. Dhanwade Nandkumar Dhondiram
Associate Professor, Azad College of Education, Satara (M.S)

Introduction:

The present paper deals with the Right to Education Act-2009, its Salient Features and Main Challenges of Implementation. The Right to Education is a universal entitlement to education, a right that is recognized as a human right. The right to education is enshrined in Article 26 of the Universal Declaration of Human Rights and Article 13 and 14 of the International Covenant on economic, social and cultural rights. The present act has its history in the drafting of the Indian Constitution at the time of Independence but as more specifically to the Constitutional Amendment (86th) that include the Article 21A in the Indian Constitution making education a fundamental right. This amendment, however, specified the need for a legislation to describe the mode of implementation of the same which necessitated the drafting of a separate Education Bill. The rough draft of the bill was composed in the year 2005. It received much opposition due to its mandatory provision to provide 25% reservation for disadvantaged children in private school. The Sub-Committee of the Central Advisory Board of Education which prepared the draft bill held this provision as a significant prerequisite for creating a democratic and equalitarian society. The Bill was approved by the Cabinet on 2nd of July 2009. Rajya Sabha passed it on 20th July and Lok Sabha on 4th August, 2009. It received Presidential assent and was notified as law on 3rd September, 2009 as the Children's Right to Free and Compulsory Education Act. The law came into effect in the whole of India except the Jammu and Kashmir State from 1st April, 2010. The first time in the history of India a law was brought into force by a speech by the Prime Minister. This Act ensures that all children between 6-14 years have access to free and quality elementary education.

Main features of Right to Education Act 2009

1. Free and Compulsory education to all the children of India in the 6-14 age group
2. No child shall be held back, expelled, or required to pass a board examination until completion of elementary education.
3. A child above 6 years of age, who has not been admitted in any school or though admitted, could not complete his or her elementary education, then, he /she shall be admitted in a class appropriate to his or her age. Further a child so admitted to elementary education shall be entitled to free education till completion of elementary education even after 14 years.
4. Proof of age for admission ; for the purpose of admission to elementary education, the age of a child shall be determined on the basis of the birth certificate issued in accordance with the provision of the Births, Deaths and Marriages Registration Act, 1856 or on the basis of such other document, as may be prescribed. No child shall be denied admission in a school for lack of age proof.
5. A child who completes elementary education shall be awarded a certificate.
6. It calls for a fined student-teacher ratio.
7. This act will apply to all of India except J&K.
8. Provides for 25%reservation for economically disadvantaged communities in admission to class one in all private schools.
9. Mandates improvement in quality of education.
10. School teachers will need adequate professional degree within five years or else will lose job.
11. School infrastructure (where there is problem) to be improved in three years, else recognition cancelled.
12. Financial burden will be shared between Central and State government. The Centre shall contribute 65%and the balance 35% shall be borne by the States.

Thus, through the RTE Act, the government has made a promise to millions of children to provide educational facilities. It ensures that every child is equal before law and all of them should have access to the same quality of education.

Problems in implementation of RTE:

The RTE have far reaching consequences for implementing the mission of free and compulsory elementary education. This task, however, is not much easy as it appears. The existing harsh socio-cultural and economic ground realties are in front of daunting challenges for executing RTE. Though RTE was implemented on April 1, 2010, some states have expressed their reservations to some provisions of the Act. There are controversies between the Central and State Governments issues related to the implementation of RTE Act. The MHRD Report (RTE the Second Year) reveals that certain provisions of RTE have not been fully implemented in some of the State and Union Territories.

A. **Funding :** The issues related to funding are also acting as a hurdle in the implementation of the Act. There are certain provisions such as construction of new schools and toilets, has to match up with the requirement of the RTE. And these targets have to be realized by every State. Due to financial constraints some states expressed their inability to adhere to the RTE norms and standards.

Principal
Azad College of Education
Satara

Chh. Shahu Institute of Business, Education and Research (CSIBER), Kolhapur

D.K.SHINDE COLLEGE OF EDUCATION

GADHINGLAJ

ORGANIZES

ICSSR SPONSERED

NATIONAL SEMINAR

ON

THE ACCOMPLISHMENT OF INDIA VISION 2020

Date : 22nd February 2019

CHIEF PATRON
Adv.S.D.Shinde
President CSIBER

PATRON
Dr.R.A.Shinde
Secretary & Managing Trustee
CSIBER

KEYNOTE SPEAKER
Dr.C.S.Vazalwar
Head
Department of Education,
Guru Ghasidas Vishwavidyalaya,
(A Central University)
Bilaspur,Chhattisgarh.495009

Principal
Azad College of Education
Satara

Index

Sr.No.	Author Name	Title of Article / Research Paper	Page No.
1.	Mr. Vishwanath M Ainapur Mr. Nagappa L. H	An Overview on Indian Vision 2020 An Context To Primary Education To Higher Education	1
2.	Ajagekar R. H.	India Vision 2020 Primary to Higher Education	4
3.	Amate Sushant Shirgave Panditrao Koshti Omkar	Role of 'Education of Women' for Accomplishment of India Vision 2020	7
4.	Belvekar Priyanka	Continuous And Comprehensive Evaluation: Holistic Approach Of Evaluation	10
5.	Dr. Dhanwade Nandkumar Dhondiram	Implementing Right to Education: Challenges and Suggestions	14
6.	Smt. Dhanwade Surekha Nandkumar	Pitfalls and Issues in Implementing Right to Education: Some Recommendations	17
7.	Dr. Dhondge Vinay D.	The Accomlishment of India Vision 2020 and Jobs for All	20
8.	Dr. Gagare Amitkumar Shankarrao	The Accomplishment of Quality in Higher Education Through NAAC – A Study	24
9.	Ghatage Sujata J.	Good Governance in Secondary School	27
10.	Gorule B.B.	A Study on Employees Absenteeism in Indian Industry	30
11.	Dr. Mrs. Gulavani Megha Vishram	The Accomplishment of India Mission 2020 With Reference to Education	31
12.	Shri. Hegade Navnath Dharmaji	The Role of Education in Knowledge Based Society in 21st Century	34
13.	Prof. Jadhav Sangita Shankar Prof.Magdum Shankar Bhima	Identify The Work Values And Ways To Show Your Work Value	37
14.	Khanna Shruti Dayanand	The Accomplishment of India Vision 2020 as Knowledge Society	40
15.	Kurane Sujata A.	Opportunities In Mutual Fund Investment	44
16.	Manjare Megha Sambhaji	Problems of Primary Education in Rural India	46
17.	Dr. Mane V.M.	A Transforming Vision for Higher Education in India	49
18.	Dr. Mate Mahadeo Vishnu	Role Of ICT For Pedagogic Skill Development	51
19.	Mr. Mishrikoti Shrishail Mallikarjun	Mission Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) & Right to Education (RTE)	53
20.	Mr. Naik Basuraj Ningappa	Accomplishment Of India Vision 2020 In Context To Primary & Higher Education	57
21.	Dr.Naik Tarsing B.	Professional Development Opportunities That Promote Teacher Collaboration	60

Principal
Azad College of Education
Satara

The Accomlishment of India Vision 2020 and Jobs for All

Dr. Dhondge Vinay D.
Associate Porfessor,
Azad College of Education, Satara

Abstract:

India's vision for 2020 was founded on the premise of gainful Jobs for All. Access to employment should not only be a top priority of the government but a constitutionally guaranteed fundamental human right. This paper throws light on the report of India Vision 2020 and the facts about jobs for all. At the end the, the author suggests some measures to increase the employability in India.

Once, the only source of job data was the government. But in recent years, the Centre for Monitoring the Indian Economy, a private establishment, has been tracking employment using a very large sample. This has shown unemployment rising very high to 7.4 % in December 2018. Government's own NSSO report estimates unemployment at 6.1 % in 2017-18. Commercial agriculture, Health, IT & IT enabled services, Transport, Community services; Housing & Construction are some of the secotrs in which we can see more growth of jobs in coming years.

Key Words: India Vision, Employment, Jobs.

History

The Planning Commission constituted a Committee on Vision 2020 for India in June 2000 under the Chairmanship of Dr. S.P. Gupta, Member, Planning Commission. This initiative brought together over 30 experts from different fields. Their deliberations, extending over a period of more than two years, has helped to throw up a range of interesting possibilities, critical issues and crucial decision-points for government and private bodies for future action.

The Report of the Committee examines many important issues, but the ones that stand out most powerfully are employment and education. Here in this paper we are going to look the employmant issues in details.

Population, food security, education and remunerative employment opportunities are closely interconnected. Rising levels of education and rising living standards are powerful levers for reducing birth and mortality rates. India has met the challenge of producing sufficient food to feed everyone, but it has yet to meet the challenge of generating sufficient employment opportunities to ensure that all its people have the purchasing power to obtain the food they require. Gainful employment is one of the most essential conditions for food security and economic security. Conversely, food security is an essential requirement for raising the productivity of India's workforce to international levels .

Facts compared with India Vision 2020:

India has this huge employment problem because it directly shifted from an agriculture-based economy to a service-based economy, skipping industrialization. All the developed nations of the world, which are doing well, were earlier totally based on agriculture. With the arrival of industrial revolution, they showed tremendous progress in manufacturing field. After that, they are slowly switching to the service sector. On the other hand, India was a colony of British empire until half of 20th century. There were lots of problems (socio-economic and limited resources) when India got its freedom. Agriculture boomed due to the green revolution, but industrialization could not take place on a massive scale. In later 90's we directly shifted to the service sector. Today around 60% of our GDP comes from the service industry.

The three sectors played important role in generating employment in India. The Primary sector provides employment to around 57% of the working population. The Primary sector includes agriculture, livestock, forestry and fishery. The Secondary sector provides employment to around 18% of the working population. The Secondary sector includes manufacturing, mining and food processing. The Tertiary sector provides employment to around 25% of the working population. The Tertiary sector includes trade, commerce, transport, storage, banking, telecom and other services. The growth of Economy provides more employment in Tertiary or Service sector.

Unemployment in 2017-18 was a 45 year high of 6.1 % , says the labour survey of the government's National Samplr Survey Office. In 2017-18 it was higher in urban areas (7.8%), than in rural areas (5.3%). The reported fall in labour force participation (the praportion of people in the 16-64 age group looking for work) is observed. This has fallen from 43% inn 2004-05 to 39.5% in 2011-12 and further to 36.9 % in 2017-18.This suggests a major job crisis.

Approximately three-fourth of the unemployed are in rural areas and three-fifth among them are educated. The recent trends towards shedding excess labour to improve competitiveness and increasing capital

Principal
Azad College of Education
Satara

Impact Factor-5.707

ISSN-2349-638x

STATE LEVEL SEMINAR

ON

'Surviving and thriving Education in Times of Change'

23 Rd and 24 Th Feb.2019

Organized by

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur (MS)India

Published By

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Feb- 2019

Executive Editor

Dr. Madhukar M. Jagdal

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Principal
Azad College of Education
Satara

21	Nutan Krishnarao Nangare	Innovative practices Theories of Learning and Instructional Design	67
22	Prof. Narayan H. Mengal	Library Services for User with Special Needs in Knowledge Center	69
23	Dr. Ramdas Kisan Nannar	Perspectives On Qualitative Research	72
24	Dr. Ajaykumar B. Patil	Inclusive education – Need of the Era	76
25	Dr. Umesh Santoshrao Chapke	Changing Learning Education Sources And Indian Music	80
26	*प्रा. ए.के. करवर*	बी.एड.छात्र अध्यापकांचे उच्चशिक्षण अध्ययन व भविष्यवेधी उपयोगिता यांच्याविषयीच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास	86
27	डॉ. श्री. अमितकुमार शंकरराव गागरे	बदलत्या काळाची गरज - निरंतर शिक्षण	89
28	प्रा. चंद्रकांत एम भोये	विशेष गरजा असणाऱ्या मुलांसाठी धोरणे, कायदे व हक्क	92
29	प्रा. विवेक संतोषराव चापके	भारतीय संगीत शिक्षण पध्दतीत होत आलेले बदल	94
30	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	शैक्षणिक लघुपटातून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	97
31	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	फटाकेमुक्त दिवाळी अभियान , पर्यावरणपूरक होळी व रंगपंचमीतून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	101
32	प्रा.डॉ. गोविंदराव षंकरराव कांबळे	वाणिज्य अध्यापन पध्दती – बदलते विचार प्रवाह	107
33	डॉ. मोहन राजाराम निंबाळकर	शैक्षणिक गुणवत्ता निर्वर्तनात मानसशास्त्रीय ज्ञानाचे उपयोजन	110
34	डॉ.सीमा आर चव्हाण	अध्यापन व्यवस्थापनात शिक्षकाची भुमिका	116
35	डॉ. गणेश विष्णू लोखंडे	परिणामकारक अध्ययनासाठी अभ्यास सवयी व कौशल्ये	119
36	डॉ.विनय दत्तात्रय धोंडगे डॉ.केशव रामभाऊ मोरे	महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास	124
37	प्रा.संगिता रामचंद्र जगताप	बालकाच्या स्मृती सुधारणात मानसशास्त्राचे उपयोजन	129
38	प्रा. ए. के. करवर	यशस्वी अध्ययन व अध्यापनासाठी वेळेचे व्यवस्थापन	135
39	डॉ. एस. पी. खिलारी	अहमदनगर जिल्हयातील स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास	141

Principal
Azad College of Education
Satara

महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास

डॉ.विनय दत्तात्रय घोडगे
सहयोगी प्राध्यापक,

डॉ.केशव रामभाऊ मोरे
सहाय्यक प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सातारा– 415001.

प्रास्ताविक :–

गरज ही शोधाची जननी आहे असे म्हटले जाते. ऑनलाईन टेस्ट कशी तयार करावी? याचा शोध घेत असताना इंटरनेटवर ऑनलाईन टेस्ट कशी तयार करावी याची तर माहिती मिळालीच पण महाराष्ट्रातील अनेक शिक्षकांनी ब्लॉग तयार केलेले आहेत. या ब्लॉगवर अनेक नवनवीन गोष्टींची माहिती दिलेली आहे. शाळेत राबविल्या जाणाऱ्या नावीन्यपूर्ण उपक्रमांची माहिती दिलेली आहे, याची माहिती झाली.

दैनंदिन जीवन जगत असताना मनुष्य अनेक घटनांना, प्रसंगांना व घडामोडींना सामोरे जातो. या घटनांबद्दल, प्रसंगांबद्दल व घडामोडींबद्दल व्यक्त व्हावं असं प्रत्येकाला वाटतं आणि त्यातून काहीजण फेसबुक, व्हॉटस्ॲप, ट्विटर या समाजमाध्यमांवरुन व्यक्त होतात. परंतु या व्यक्त होण्याला एक शिस्तबद्धपणा व स्वातंत्र्य मिळवून द्यायचे असेल तर सध्या 'ब्लॉग लिहिणं' हा एक उत्तम पर्याय आहे. ब्लॉगचा उपयोग केवळ व्यक्त होण्यासाठीच नव्हे तर स्वतःच्या आवडीनिवडींबद्दल इतरांना माहिती करुन देण्यासाठी, स्वतःच्या आवडत्या व्यवसायाचा प्रचार आणि प्रसार करण्यासाठी तसेच स्वतःच्या व्यवसायातील नावीन्यपूर्ण उपक्रम, विचार, कल्पना इतरांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी होतो. सध्या साहित्य, कला, संगीत, सामाजिक, शैक्षणिक अशा विविध क्षेत्रातील मान्यवर ब्लॉगच्या माध्यमातून व्यक्त होतात.

गरज व महत्त्व :–

आजघडीला महाराष्ट्रातील अनेक उपक्रमशील शिक्षक आपापल्या शाळेत अनेक नावीन्यपूर्ण उपक्रम राबवित आहेत. त्यांनी राबविलेले नावीन्यपूर्ण उपक्रम महाराष्ट्रातील इतर शाळांच्यापर्यंत, शिक्षकांच्यापर्यंत पोहोचावेत व तेथील शिक्षकांनीसुद्धा तशा प्रकारचे उपक्रम आपापल्या शाळेत राबवावेत. महाराष्ट्रामध्ये ब्लॉगच्या माध्यमातून एक शैक्षणिक चळवळ निर्माण व्हावी. शिक्षणाची गुणवत्ता वाढावी यासाठी सदर संशोधनाची गरज आहे. शिक्षण क्षेत्रातील मुख्याध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, पालक, शिक्षणप्रेमी, शिक्षणतज्ज्ञ, प्राचार्य, प्राध्यापक, संशोधक या सर्व घटकांनी अशाच प्रकारे ब्लॉग तयार करावेत व ब्लॉगच्या माध्यमातून संपूर्ण जगामध्ये पोहोचावे. या संशोधनाचा उपयोग शिक्षण क्षेत्रातील मुख्याध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, पालक, शिक्षणप्रेमी, शिक्षणतज्ज्ञ, प्राचार्य, प्राध्यापक, संशोधक या सर्व घटकांना होणार आहे.

संशोधनाचे शीर्षक :–

महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास.

उद्दिष्टे :–

1) शिक्षकांनी विविध विषयांवर तयार केलेल्या ब्लॉगचा शोध घेणे.
2) शिक्षकांनी विविध विषयांवर तयार केलेल्या ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास करणे.

संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा :–

1) सदरचे संशोधन हे केवळ महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या ब्लॉगशी संबंधित आहे.
2) सदर संशोधनात संशोधकांनी मराठी भाषेत तयार केलेल्या ब्लॉगचाच अभ्यास केलेला आहे.
3) सदर संशोधनात संशोधकाने तांत्रिक बाबींचा विचार केलेला नाही.
4) सदर संशोधनात संशोधकाने ब्लॉगचा केवळ विश्लेषणात्मक अभ्यास केलेला आहे. ब्लॉगचा तुलनात्मक अभ्यास करणे हा संशोधनाचा हेतू नाही.

संशोधन पद्धती :–

सदर संशोधनासाठी संशोधकाने दस्तऐवज पृथ्थकरण पद्धतीचा अवलंब केला आहे.

Principal
Azad College of Education
Satara

Impact Factor-5.707

ISSN-2349-638x

STATE LEVEL SEMINAR

ON

'Surviving and thriving Education in Times of Change'

23 Rd and 24 Th Feb.2019

Organized by

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur (MS)India

Published By

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Feb- 2019

Executive Editor

Dr. Madhukar M. Jagdal

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Principal
Azad College of Education
Satara

21	Nutan Krishnarao Nangare	Innovative practices Theories of Learning and Instructional Design	67
22	Prof. Narayan H. Mengal	Library Services for User with Special Needs in Knowledge Center	69
23	Dr. Ramdas Kisan Nannar	Perspectives On Qualitative Research	72
24	Dr. Ajaykumar B. Patil	Inclusive education – Need of the Era	76
25	Dr. Umesh Santoshrao Chapke	Changing Learning Education Sources And Indian Music	80
26	प्रा. ए.के. करवर	बी.एड.छात्र अध्यापकांचे उच्चशिक्षण अध्ययन व भविष्यवेधी उपयोगिता यांच्याविषयीच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास	86
27	डॉ. श्री. अमितकुमार शंकरराव गागरे	बदलत्या काळाची गरज - निरंतर शिक्षण	89
28	प्रा. चंद्रकांत एम भोये	विशेष गरजा असणाऱ्या मुलांसाठी धोरणे, कायदे व हक्क	92
29	प्रा. विवेक संतोषराव चापके	भारतीय संगीत शिक्षण पध्दतीत होत आलेले बदल	94
30	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	शैक्षणिक लघुपटातून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	97
31	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	फटाकेमुक्त दिवाळी अभियान , पर्यावरणपूरक होळी व रंगपंचमीतून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	101
32	प्रा.डॉ. गोविंदराव षंकरराव कांबळे	वाणिज्य अध्यापन पध्दती – बदलते विचार प्रवाह	107
33	डॉ. मोहन राजाराम निंबाळकर	शैक्षणिक गुणवत्ता निर्वर्तनात मानसशास्त्रीय ज्ञानाचे उपयोजन	110
34	डॉ.सीमा आर चव्हाण	अध्यापन व्यवस्थापनात शिक्षकाची भुमिका	116
35	डॉ. गणेश विष्णू लोखंडे	परिणामकारक अध्ययनासाठी अभ्यास सवयी व कौशल्ये	119
36	डॉ.विनय दत्तात्रय धोंडगे डॉ.केशव रामभाऊ मोरे	महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास	124
37	प्रा.संगिता रामचंद्र जगताप	बालकाच्या स्मृती सुधारणात मानसशास्त्राचे उपयोजन	129
38	प्रा. ए. के. करवर	यशस्वी अध्ययन व अध्यापनासाठी वेळेचे व्यवस्थापन	135
39	डॉ. एस. पी. खिलारी	अहमदनगर जिल्हयातील स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास	141

Principal
Azad College of Education
Satara

Inclusive education – Need of the Era

Dr. Ajaykumar B. Patil

Assistant Professor, Azad College of Education,

Satara-415001.

Abstract

Education is a potential instrument of individual development as well as social upliftment. It is intimately related with national development and positively related with productivity and quality of life. Education is also found to be a powerful means of removing disparities, discrimination and disabilities in the society. Education plays an important role in national reconstruction and social well-being. Growth of the society is significantly and positively related to education. Education plays vital role in the preservation and transmission of social, culture, and moral values, It provides opportunities for training in leadership, citizenship and for development of self discipline. Education inculcates scientific temper, independence of mind and spirit of inquiring which are of paramount importance for becoming responsible citizens. So an ideal society can be created only through an ideal education. Education to all children irrespective of their caste, religion, ability, and so on. And it is essential to build an inclusive society through an inclusive approach. Therefore, we have challenged commonly held beliefs and developed a new set of core assumptions. Inclusion is more than a method to give education to students with disabilities. A good inclusive education is one that enables all the students to participate altogether aspects of classroom equally.

Introduction –

Education is a potential instrument of individual development as well as social upliftment. It is intimately related with national development and positively related with productivity and quality of life. Education is also found to be a powerful means of removing disparities, discrimination and disabilities in the society. Education plays an important role in national reconstruction and social well-being.

Growth of the society is significantly and positively related to education. Education plays vital role in the preservation and transmission of social, culture, and moral values, It provides opportunities for training in leadership, citizenship and for development of self discipline. Education inculcates scientific temper, independence of mind and spirit of inquiring which are of paramount importance for becoming responsible citizens. So an ideal society can be created only through an ideal education.

Inclusive education –

Inclusive Education is a new approach towards educating the children with disability and learning complexity with general children within the same roof. It takes all students together in one classroom and tries to find to maximize the potential of all students. It is an effective ways to promote an inclusive. Inclusive education is also an approach which deals with educating students in requirements of special educational needs. Our educational system is conserved with students who are normal. Inclusiveness creates a classroom environment that respects and values diversity.

Inclusive education is regarding making sure access to quality education for all students by successfully meeting their various needs in a way that is responsive, accepting, respectful and supportive. Students participate in the education program in a general learning environment with support to reduce and remove barriers and obstacles that may lead to exclusion. According to UNESCO, inclusive education is "a process of addressing and responding to the diversity of needs of all learners through increasing participation in learning, cultures and communities, and reducing exclusion from education and from within education."

An inclusive school must facilitate education structures, systems and methodologies to meet the wants of all children, particularly those who face the most barriers to achieving their right to education. Differently able children should be treated equally as the normal children and instead of looking them in sympathy their talents and abilities should be recognized for their self-respect and welfare of the society. Inclusive education is about how to develop and design our schools, classrooms, programs and activities so that all children learn and participate together.

Azad College of Education

Impact Factor-5.707

ISSN-2349-638x

STATE LEVEL SEMINAR

ON

'Surviving and thriving Education in Times of Change'

23 Rd and 24 Th Feb.2019

Organized by

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur (MS)India

Published By

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Feb- 2019

Executive Editor

Dr. Madhukar M. Jagdal

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Principal
Azad College of Education
Satara

21	Nutan Krishnarao Nangare	Innovative practices Theories of Learning and Instructional Design	67
22	Prof. Narayan H. Mengal	Library Services for User with Special Needs in Knowledge Center	69
23	Dr. Ramdas Kisan Nannar	Perspectives On Qualitative Research	72
24	Dr. Ajaykumar B. Patil	Inclusive education – Need of the Era	76
25	Dr. Umesh Santoshrao Chapke	Changing Learning Education Sources And Indian Music	80
26	प्रा. ए.के. करवर	बी.एड.छात्र अध्यापकांचे उच्चशिक्षण अध्ययन व भविष्यवेधी उपयोगिता यांच्याविषयीच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास	86
27	डॉ. श्री. अमितकुमार शंकरराव नागरे	बदलत्या काळाची गरज - निरंतर शिक्षण	89
28	प्रा. चंद्रकांत एम भोये	विशेष गरजा असणाऱ्या मुलांसाठी धोरणे, कायदे व हक्क	92
29	प्रा. विवेक संतोषराव चापके	भारतीय संगीत शिक्षण पध्दतीत होत आलेले बदल	94
30	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	शैक्षणिक लघुपटातून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	97
31	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	फटाकेमुक्त दिवाळी अभियान , पर्यावरणपूरक होळी व रंगपंचमीतून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	101
32	प्रा.डॉ. गोविंदराव षंकरराव कांबळे	वाणिज्य अध्यापन पध्दती – बदलते विचार प्रवाह	107
33	डॉ. मोहन राजाराम निंबाळकर	शैक्षणिक गुणवत्ता निर्वर्तनात मानसशास्त्रीय ज्ञानाचे उपयोजन	110
34	डॉ.सीमा आर चव्हाण	अध्यापन व्यवस्थापनात शिक्षकाची भुमिका	116
35	डॉ. गणेश विष्णू लोखंडे	परिणामकारक अध्ययनासाठी अभ्यास सवयी व कौशल्ये	119
36	डॉ.विनय दत्तात्रय धोंडगे डॉ.केशव रामभाऊ मोरे	महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास	124
37	प्रा.संगिता रामचंद्र जगताप	बालकाच्या स्मृती सुधारणात मानसशास्त्राचे उपयोजन	129
38	प्रा. ए. के. करवर	यशस्वी अध्ययन व अध्यापनासाठी वेळेचे व्यवस्थापन	135
39	डॉ. एस. पी. खिलारी	अहमदनगर जिल्हयातील स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास	141

Principal
Azad College of Education
Satara

वाणिज्य अध्यापन पध्दती – बदलते विचार प्रवाह

प्रा.डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे
सहाय्यक प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्रास्ताविक :–

आज प्रत्येक क्षेत्रामध्ये वेगवेगळे उपक्रम राबविले जातात. बऱ्याच वेळा शिक्षणाशिवाय अन्य क्षेत्रातील एखादा उपक्रम यशस्वी झालेला आढळल्यास त्यातून नवीन शैक्षणिक विचार प्रवाहांचा उगम होतो. उदा. व्यवस्थापन क्षेत्रातील मार्केटिंग किंवा उद्योग क्षेत्रातील प्रणाली उपागम यांचा शिक्षण क्षेत्रामध्ये वापर गेल्या शतकांमध्ये संपूर्ण जगामध्ये विविध प्रकारची सामाजिक परिवर्तने झाली. संपूर्ण जगामध्ये परिवर्तने होत असताना भारत देखील मागे राहिला नाही. व्यवस्थापन तज्ज्ञ पीटर ड्रकर यांच्या मते, अनेक क्रांत्यांमधील महत्त्वाच्या चार क्रांत्यांमध्ये या समाजाच्या विकासाची पाळेमुळे रोवण्याचे कार्य झाले. प्रथम कृषि क्षेत्रातील क्रांतीने शेतीशी निगडित संकल्पनांमध्ये बदल होत गेले. अगदी सुरुवातीच्या काळात जग शेतीप्रधान होते. उद्योजकतेचे अंग लाभलेल्या या समाजाने ज्ञान व तंत्रज्ञान यांचा वापर करुन उत्पादने केली. याद्वारे देशाचा आर्थिक विकास होत गेला. अशाप्रकारे तंत्रज्ञान, भांडवल आणि मनुष्यबळ यांच्या शिस्तबध्द नियोजनातून आर्थिक विकास होत गेला व परिवर्तन घडत गेले.

आजचा समाज हा माहितीच्या दिशेने वाटचाल करीत आहे. आणि ही एक महत्त्वपूर्ण विचार प्रवाह क्रांती आहे. 21 व्या शतकामध्ये भांडवल किंवा मानवीबळ या उत्पादन क्षेत्रांच्या तुलनेत ज्ञानाचे महत्त्व किती तरी पटींनी अधिक असेल. भारताचे सुसंबध्द एकात्मीकरण करण्याची प्रचंड क्षमता माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात आहे. आज ज्ञानास अधिक महत्त्व प्राप्त झाले आहे.

व्याख्या :–

"जेव्हा समाजाचा कल विशिष्ट विचाराकडे झुकलेला असतो त्या विशिष्ट विचारालाच विचारप्रवाह असे म्हणतात"

"जेव्हा कालबाह्य जुन्या प्रथा आणि परंपरा नामशेष होतात व नव्या प्रथा आणि परंपरा रुजतात तेव्हा तो विचारप्रवाह रुजला असे म्हणतात."

गरज व महत्त्व :–

आजचे युग हे ज्ञानाच्या विस्फोटाचे युग आहे. तसेच विज्ञान व तंत्र विज्ञान या क्षेत्रात नवनवीन शोधांची भर पडली आहे. संगणक तंत्र विज्ञानाने जणू सर्व विश्व व्यापून टाकलेले आहे व त्यातून निर्माण झालेल्या गतीने अनेक नव विचार प्रवाहांचा जन्म झालेला आहे. यातून शिक्षण क्षेत्र ही सुटलेले नाही. विश्वाच्या गतीबरोबर राहण्यासाठी आज अनेक शैक्षणिक विचार प्रवाहांचा उमग झालेला आढळून येतो. कोणत्याही देशातील शैक्षणिक ध्येय–धोरणांवर राजकीय धोरणांचा प्रभाव पडत असतो. त्यामुळे राजकीय धोरणे बदलली की शैक्षणिक धोरणात बदल होऊन नवीन विचार प्रवाहांचा जन्म होतो. सध्या शिक्षण क्षेत्रात आलेला कंत्राटी शिक्षक भरती हा प्रकार राजकीय ध्येय–धोरणातून निर्माण झालेला विचार प्रवाह आहे. आज प्रत्येक गोष्टीवर आधुनिकीकरणाच्या स्वीकाराशिवाय शिक्षण क्षेत्रालाही आपली प्रगती साधता येणार नाही. त्यामुळे आज संगणक शिक्षण व माहिती तंत्रविज्ञान या आधुनिक विचार प्रवाहांचा उमग झाला आहे. प्रगती साठी जशी गतीची आवश्यकता असते तशीच गतीसाठी बदलाची आवश्यकता असते म्हणून बदल हा प्रगतीचा अविभाज्य घटक आहे. सद्यःस्थितीतील विचार प्रवाहामध्ये बदल केल्याशिवाय प्रगती अशक्य आहे. या विचारातून विचार प्रवाहांचा उगम होतो. तोचतोपणाचा कंटाळा नावीन्याची आवड हा माणसाचा स्वाभिमान आहे. या भावातून इतरांपेक्षा काहीतरी वेगळे करून दाखविण्याच्या प्रवृत्तीतून प्रथम उपक्रमांची सुरुवात होते व त्यांची उपयुक्तता पटल्यानंतर त्यातून विचार प्रवाहांचा उगम होतो.

Principal
Azad College of Education

Impact Factor-5.707

ISSN-2349-638x

STATE LEVEL SEMINAR

ON

'Surviving and thriving Education in Times of Change'

23 Rd and 24 Th Feb.2019

Organized by

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur (MS)India

Published By

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Feb- 2019

Executive Editor

Dr. Madhukar M. Jagdal

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Principal
Azad College of Education
Satara

21	Nutan Krishnarao Nangare	Innovative practices Theories of Learning and Instructional Design	67
22	Prof. Narayan H. Mengal	Library Services for User with Special Needs in Knowledge Center	69
23	Dr. Ramdas Kisan Nannar	Perspectives On Qualitative Research	72
24	Dr. Ajaykumar B. Patil	Inclusive education – Need of the Era	76
25	Dr. Umesh Santoshrao Chapke	Changing Learning Education Sources And Indian Music	80
26	प्रा. ए.के. करवर	बी.एड.छात्र अध्यापकांचे उच्चशिक्षण अध्ययन व भविष्यवेधी उपयोगिता यांच्याविषयीच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास	86
27	डॉ. श्री. अमितकुमार शंकरराव गागरे	बदलत्या काळाची गरज - निरंतर शिक्षण	89
28	प्रा. चंद्रकांत एम भोये	विशेष गरजा असणाऱ्या मुलांसाठी धोरणे, कायदे व हक्क	92
29	प्रा. विवेक संतोषराव चापके	भारतीय संगीत शिक्षण पध्दतीत होत आलेले बदल	94
30	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	शैक्षणिक लघुपटातून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	97
31	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	फटाकेमुक्त दिवाळी अभियान , पर्यावरणपूरक होळी व रंगपंचमीतून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	101
32	प्रा.डॉ. गोविंदराव षंकरराव कांबळे	वाणिज्य अध्यापन पध्दती – बदलते विचार प्रवाह	107
33	डॉ. मोहन राजाराम निंबाळकर	शैक्षणिक गुणवत्ता निर्वर्तनात मानसशास्त्रीय ज्ञानाचे उपयोजन	110
34	डॉ.सीमा आर चव्हाण	अध्यापन व्यवस्थापनात शिक्षकाची भुमिका	116
35	डॉ. गणेश विष्णू लोखंडे	परिणामकारक अध्ययनासाठी अभ्यास सवयी व कौशल्ये	119
36	डॉ.विनय दत्तात्रय धोंडगे डॉ.केशव रामभाऊ मोरे	महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास	124
37	प्रा.संगिता रामचंद्र जगताप	बालकाच्या स्मृती सुधारणात मानसशास्त्राचे उपयोजन	129
38	प्रा. ए. के. करवर	यशस्वी अध्ययन व अध्यापनासाठी वेळेचे व्यवस्थापन	135
39	डॉ. एस. पी. खिलारी	अहमदनगर जिल्हयातील स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास	141

Azad College of Education
Satara



Late Dr. A. D. Shinde

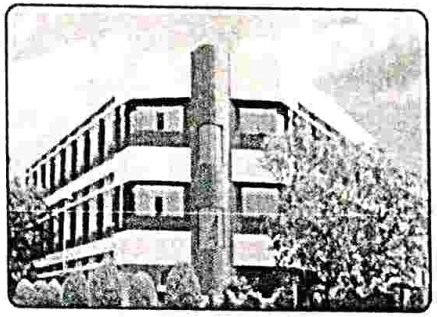


Late D. K. Shinde

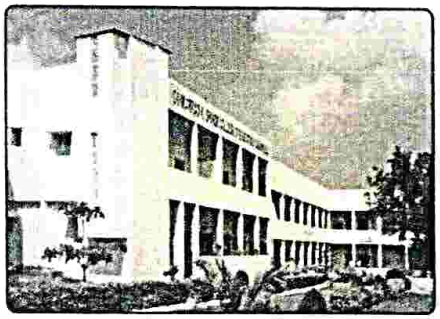
About the Institute

Chhatrapati Shahu Institute of Business Education and Research Kolhapur, popularly known as CSIBER, was established in 1976. CSIBER is one of the few institutes in Maharashtra catering to the needs of Quality Higher Education in Southern Maharashtra and part of North Karnataka by providing professional education, training and skill development to the youths of country.

In order to further improve the academic standards, the Institute opted for Autonomy in 1995. "To be an Institute of First Choice of Students" is the mission being realized by the stakeholders of this institute



About the College



D. K. Shinde College of Education Gadhinglaj, Dist Kolhapur was established in 1990. Dr. A. D. Shinde Founder, Former director and managing trustee established this college in memory of his father Late Dinkarrao Keshavrao Shinde who devoted his entire life for educating the masses in Gadhinglaj Taluka.

Our College is well known teacher education Institute; recognized by NCTE and reaccredited by NAAC. Our college organizes seminars, conferences and workshops on Education at state and national level. Student teachers participate in various activities such as Cultural programme, Blood Donation, Rally on Social awareness, Plantation etc. Thus our college works as a center for overall development of our trainee teachers.

Published by

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

ISSN 2349-638x | Impact Factor 5.707

Chief Editor- Pramod Tandale

Website:www.aiirjournal.com Email: aiirjpramod@gmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara

Indian Council of Social Science Research Sponsored

NATIONAL SEMINAR

ON

THE ACCOMPLISHMENT OF INDIA VISION 2020

Friday
22nd February 2019

Organized by

Chh.Shahu Institute of Business, Education and Research Trust (CSIBER), Kolhapur

D. K. SHINDE COLLEGE OF EDUCATION, GADHINGLAJ

Maruti Mal, Kadgaon Road, Gadhinglaj Dist - Kolhapur, State - Maharashtra, PIN 416502

Phone 02327 278063

Website : www.dksg.co.in *Email : principal.dksg.co.in*

Edited by

Seminar Director	Convener	Member	
Dr. S. M. Raykar	Dr. T. Y. Patel	Mrs. S. E. Powar	Mr. B. D. Patil
		Mr. B. S. Khochage	Mrs. S. J. Ghatage

Index

43.	कु.नाईक प्रतिका तानाजी	सेंद्रिय शेती व पर्यावरण	141
44.	डॉ. पाटील अनित डी.	गडहिंग्लज शहरातील आठवडी बाजार आणि वाहतुकीची कोंडी : समस्या आणि उपाय	144
45.	प्रा.पाटील बाळगोंड दत्तात्रय	कुमारवयातील विद्यार्थ्यामध्ये सुसंवाद निर्मितीसाठी कृती आराखडा	146
46.	पाटील मनिषा रामगोंडा	डिजीटल इंडियाचा क्रीडी क्षेत्रातील विकासात सहभाग	151
47.	पाटील निलम	महासत्ताक भारतातील बदलांचे संमिश्र पडसाद	153
48.	प्रा. पोवार संजीवनी एकनाथ	राष्ट्रीय एकात्मता काळाची गरज	156
49.	डॉ. रायकर शि. मा.	भारतातील उच्च शिक्षण : वास्तव आणि आव्हाने	160
50.	प्रा. रेडेकर लोहिता दिनकर	महासत्तेच्या स्वप्नपूर्तीसाठी शैक्षणिक क्रांती महत्त्वाची	164
51.	श्री.सुशील शिवलकर डॉ. व्हनबटटे आर.बी.	अध्यापक महाविद्यालयातील छात्र शिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षण विषयक जाणीवजागृतीसाठी विकसित उपक्रमांच्या परीणामकारकतेचा अभ्यास	167
52.	भरत वेदपाठक	शांती, सुरक्षा व राष्ट्रीय ऐक्य – नजर 2020 – एक चर्चा	169
53.	प्रा. कोळी विमल अंकुश	प्रधान मंत्री मुद्रा योजना सर्वांसाठी रोजगार	174
54.	डॉ.सौ. नलवडे वंदना शिवाजीराव प्रा.डॉ. मोरे केशव रामभाऊ	२०२० साली भारत महासत्ता बनविण्यामध्ये युवकांची भूमिका	177
55.	डॉ. श्री. पाटील डी. एम्.	भारतातील शिक्षण : मानवाधिकार आणि दृष्टीकोन २०२०	179
56.	प्रा. साळवे शर्मिला शहाजी प्रा.तेरदाळे सुलोचना हरिबा	विकसित, प्रगल्भ, संपन्न भारत-एक चिंतन : उपाय	185
57.	डॉ. शेळके रावसाहेब केराप्पा	उच्च शिक्षणातील ई - गव्हर्नन्स	189

Principal
Azad College of Education
Satara

अध्यापक महाविद्यालयातील छात्र शिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षण विषयक जाणीवजागृती साठी विकसित उपक्रमांच्या परीणामकारकतेचा अभ्यास

श्री.सुशील शिवलकर
प्राचार्य, DIECPD रत्नागिरी

डॉ. व्हनबटटे आर.बी.
सहयोगी प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सातारा

प्रस्तावना

शांततेसंबंधी मूल्यांचे महत्व मुलांमध्ये रुजावे व कायम रहावे यासाठी शिक्षकांनी जाणीवपूर्वक प्रयत्न केले पाहिजेत.उदा.शिक्षकांनी धडयामध्ये थेटपणे न आलेल्या गोष्टी चर्चेत आणून सकारात्मक भावना, शांततेच्या मूल्यांबाबत चिंतन करण्याची, शोध घेण्याची, रचना करण्याची कल्पकता वापरात आणायला हवी. प्रश्न, कथा, किस्से, खेळ, प्रयोग, चर्चा, मूल्यांचे स्पष्टीकरण, संवाद, उदाहरणे, साधर्म्य, उपमा, अभिनय, प्रतिकृती तयार करणे इ. पध्दतीचा वापर शिकण्या-शिकवण्यातून करणे शांततेचे संवर्धन होण्यास पूरक ठरतो. नेमके हेच शिक्षकाकडून अपेक्षित आहे. दैनंदिन जीवनातील आव्हाने पेलताना स्वतः इतर व्यक्ती आणि पर्यावरणाशी संतुलित व्यवहार करण्याचे सामर्थ्य या शिक्षणाने प्राप्त होते.

अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांमध्ये या शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवजागृती होणे फार महत्वाचे आहे कारण जर या शांततेसाठी शिक्षणविषयक त्यानाच माहिती नसेल तर उद्या पुढील पिढीमध्ये शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीव विकसित करण्याचे कार्यच होणार नाही. म्हणून अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांमध्ये जीवनकौशल्यविषयक जाणीवजागृती करण्यासाठी संशोधकाने प्रस्तुत संशोधन कार्य हाती घेतले आहे.

संशोधनाची गरज व महत्व

असहिष्णुता, धर्मांधता, भांडणे आणि वैमनस्याने ग्रस्त अशा हिंसक काळात आपण जगत आहोत. जगभरात, देशात तसेच स्थानिक पातळीवरही हिंसाचाराच्या घटना वाढतच आहेत. म्हणूनच राष्ट्रीय शालेय अभ्यासक्रमाच्या मुसदा आराखडयात शांततेच्या शिक्षणासाठीची नेमकी जागा व वेळ निश्चित करण्याची कधी नव्हे इतकी गरज आज निर्माण झाली आहे.

शाळेतील शिक्षण व्यवहारातही हिंसाचाराच्या घटना घडताना आपण वृत्तपत्रे, रेडिओ, दूरचित्रवाणी इत्यादी प्रसार माध्यमातून ऐकतो. आजच्या या हिंसक वातावरणास आळा घालण्यासाठी ठोस पावले उचलणे ही काळाची गरज आहे.

संशोधनाचे शीर्षक

अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवजागृतीसाठी विकसित उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

संशोधनाची उदिदष्टे

1. अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांच्या शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवांचा नियंत्रित गट व प्रायोगिक गट यांच्यात गटनुसार पूर्वचाचणीच्या प्राप्तांकाची तुलना करणे.
2. अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवजागृतीसाठी उपक्रमांची निर्मिती करणे.
3. अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवजागृतीसाठी विकसित उपक्रमांची कार्यवाही करणे.
4. अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांच्या शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवांचा नियंत्रित गट व प्रायोगिक गट यांच्या गटनुसार उत्तर चाचणीच्या प्राप्तांकाची तुलना करणे.
5. अध्यापक महाविद्यालयातील छात्रशिक्षकांमध्ये शांततेसाठी शिक्षणविषयक जाणीवजागृतीसाठी विकसित उपक्रमांची परिणामकारकता अभ्यासणे.

संशोधन अभिकल्प

प्रायोगिक संशोधन पध्दतीमध्ये एकचल घटक अभिकल्पमधील (Single Variable Design) प्रयोगदृश्य अभिकल्प (Quasi Exprimental Design) वापर करण्यात आला आहे. प्रयोगसदृश्य अभिकल्पातील असमान नियंत्रित गट (The Non-Equivalent Control Group Design) या अभिकल्पाचा वापर करण्यात आला आह

सारणी 1

गट	पूर्व परिक्षण	उपचार	उत्तर चाचणी
अ	01	X	01
ब	02		02

Impact Factor-5.707 ISSN-2349-638x

STATE LEVEL SEMINAR

ON

'Surviving and thriving Education in Times of Change'

23 Rd and 24 Th Feb.2019

Organized by

Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur (MS)India

Published By

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Feb- 2019

Executive Editor

Dr. Madhukar M. Jagdal

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Principal
Azad College of Education
Satara

21	Nutan Krishnarao Nangare	Innovative practices Theories of Learning and Instructional Design	67
22	Prof. Narayan H. Mengal	Library Services for User with Special Needs in Knowledge Center	69
23	Dr. Ramdas Kisan Nannar	Perspectives On Qualitative Research	72
24	Dr. Ajaykumar B. Patil	Inclusive education – Need of the Era	76
25	Dr. Umesh Santoshrao Chapke	Changing Learning Education Sources And Indian Music	80
26	प्रा. ए.के. करवर	बी.एड.छात्र अध्यापकांचे उच्चशिक्षण अध्ययन व भविष्यवेधी उपयोगिता यांच्याविषयीच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास	86
27	डॉ. श्री. अमितकुमार शंकरराव गागरे	बदलत्या काळाची गरज - निरंतर शिक्षण	89
28	प्रा. चंद्रकांत एम भोये	विशेष गरजा असणाऱ्या मुलांसाठी धोरणे, कायदे व हक्क	92
29	प्रा. विवेक संतोषराव चापके	भारतीय संगीत शिक्षण पध्दतीत होत आलेले बदल	94
30	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	शैक्षणिक लघुपटातून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	97
31	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	फटाकेमुक्त दिवाळी अभियान , पर्यावरणपूरक होळी व रंगपंचमीतून छात्राध्यापकांतील शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनः एक अभ्यास	101
32	प्रा.डॉ. गोविंदराव षंकरराव कांबळे	वाणिज्य अध्यापन पध्दती – बदलते विचार प्रवाह	107
33	डॉ. मोहन राजाराम निंबाळकर	शैक्षणिक गुणवत्ता निर्वर्तनात मानसशास्त्रीय ज्ञानाचे उपयोजन	110
34	डॉ.सीमा आर चव्हाण	अध्यापन व्यवस्थापनात शिक्षकाची भुमिका	116
35	डॉ. गणेश विष्णू लोखंडे	परिणामकारक अध्ययनासाठी अभ्यास सवयी व कौशल्ये	119
36	डॉ.विनय दत्तात्रय धोंडगे डॉ.केशव रामभाऊ मोरे	महाराष्ट्रातील शिक्षकांनी तयार केलेल्या शैक्षणिक ब्लॉगचा विश्लेषणात्मक अभ्यास	124
37	प्रा.संगिता रामचंद्र जगताप	बालकाच्या स्मृती सुधारणात मानसशास्त्राचे उपयोजन	129
38	प्रा. ए. के. करवर	यशस्वी अध्ययन व अध्यापनासाठी वेळेचे व्यवस्थापन	135
39	डॉ. एस. पी. खिलारी	अहमदनगर जिल्हयातील स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास	141

Principal
Azad College of Education
Satara

बदलत्या काळाची गरज - निरंतर शिक्षण

डॉ. श्री. अमितकुमार शंकरराव गागरे
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्रस्तावना.

निरंतर शिक्षण प्रक्रिया.

शालेय शिक्षण संपले म्हणजे शिक्षण,प्रक्रिया संपली असे नाही. ती शिक्षण , प्रक्रिया आयुष्यभर टिकते. आजच्या समाजातील प्रौढ व्यक्तीला जगात बदल कराकरो घडून येत आहेत हे कळले पाहिजेत. तसेच समाजामध्ये परिवर्तन कसे होत आहे हे ही कळले पाहिजे. आजच्या समाजात असे कित्येक प्रौढ जन आहेत की, ज्यांना शिक्षण अजिबात मिळाले नाही आणि त्यांना काही शिक्षण मिळाले असेल तर ते देशाच्या विकासाच्या गरजांच्या दृष्टीने निरूपयोगी ठरते. ग्रामीण भागातील प्रौढांना मातीचे गुणावगुण कळले पाहिजेत. शेतीच्या विकासासाठी यंत्रांचा उपयोग केंव्हा, किती व कसा करावयाचा हे ज्ञान त्यांना पाहिजे. लोकसंख्या वाढीचे परिणाम समाज जीवनावर कसे होतात. नागरिकांचे हक्क व जबाबदाऱ्या कोणत्या असतात. कुटुंब नियोजनाचे व बचतपद्धतीचे महत्व ह्याविषयी पूर्ण ज्ञान प्रौढांना असावयास पाहिजे. हे ज्ञान पुस्तके, वृत्तपत्रे, मासिक वाचून, आकाशवाणीवरील भाषणे ऐकून व दूरदर्शनवरील भाषणे, चर्चा, नाटयप्रवेश, कविता ऐकून व पाहून वाढवावयास पाहिजे. हे ज्ञान मिळवीत असताना व्यक्तीचा मानसिक विकास व्हावयास पाहिजे. व व्यावसायिक गुणवत्ता वाढली पाहिजे. त्यासाठी निरंतर शिक्षणाची जरूरी आहे.

आजीवन शिक्षणाची संकल्पना.

मानव हा समाजशील प्राणी आहे. समाजात राहत असताना त्याला अनेक अनुभव येतात आणि त्या अनुभवांपासून व्यक्ती सतत शिकत असते. शिक्षण ही अखंडपणे चालणारी प्रक्रिया आहे. शाळेतील केवळ पुस्तकी ज्ञान जीवन जगण्यास पुरेसे नसते. शिक्षण म्हणजे वर्तन बदल. त्यामुळे सर्व जीवनभर व्यक्ती शिकर असते. म्हणजेच व्यक्तीचे अध्ययन हे अखंडपणे निरंतरपो चालूच असते. या अखंडपणे होणाऱ्या अध्ययनाला इंग्रजीत 'स्पमि स्वदह म्कनबंजपवदष असे म्हणतात. औपचारिकरित्या जे शिक्षण घेतले जाते ते शिक्षण जीवन जगत असताना अपुरे पडते. म्हणून व्यक्तीने सतत काहीतरी शिकत राहिले पाहिजे. आपण जगतो म्हणून शिकतो आणि शिकतो म्हणून जगतो. सतत शिकत राहणे हा सुसंस्कृतरित्या जीवन जगण्याचा एक मार्ग आहे. जीवनाची गुणवत्ता टिकवयाची असेल, स्वतःचे अस्तित्व टिकावायचे असेल तर सतत अध्ययन केले पाहिजे. यादृष्टीने जागतिक पातळीवर शिक्षणाचा विचार करण्यासाठी 1971 मध्ये एडगर फॉर यांच्या अध्यक्षतेखाली एक आयोग नेमला गेला. या आयोगाने आपला अहवाल श्स्मंतदपदह जव इम श या नावाने प्रसिद्ध केला. यातूनच आजीवन शिक्षणाची / निरंतर शिक्षणाची संकल्पना उदयास आली ही संकल्पना अतिशय व्यापक असून यात व्यक्तीच्या जन्मापासून ते मरेपर्यंतच्या शिक्षणाचा समावेश होतो.

आजीवन शिक्षणाची उद्दिष्टे.

1. औपचारिक शिक्षणास निरंतर / आजीवन शिक्षणाची जोड दिली गेली पाहिजे आणि संपादित ज्ञानाचे दृढीकरण, विकास आणि जीवनोपयोगी विषयांच्या बाबतीत कौशल्य निर्मिती अथवा आवड म्हणून आर्जित ज्ञानाचे उपयोजन करणे.
2. काळाबरोबर पाऊले टाकण्यास अध्ययनकर्त्यास समर्थ करणे.
3. शिक्षणाची संधी सर्वस्तरांपर्यंत पोहचविण्यासाठी प्रयत्न करणे.
4. अध्ययनकर्त्यांची जिज्ञासापूर्ती करणे.
5. आवडीनुसार व आवश्यकतेनुसार शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे.
6. आत्मनिर्भरतेचा लाभ सर्वांना मिळावा अशी नवी शिक्षण प्रणाली विकसित करणे.
7. फरस्तीच्या वेळेचा सुयोग्य वापर ज्ञानार्जनासाठी करणाऱ्या व्यक्तीला प्रोत्साहीत करणे.
8. व्यक्तीला जीवनाची सार्थकता वाढविण्यासाठी शास्त्रसुद्ध / तंत्रानुसार कार्य करण्याची क्षेत्रे मिळवून देणे.
9. अपंग, वंचित यांच्या जीवनात सुधारणा करणे.

Principal
Azad College of Education
Satara

व्यक्तीवृत्त अभ्यास पद्धती –सांख्यिकीय शैक्षणिक संशोधन पद्धती

डॉ अविनकुमार शंकरराव पाटील
सहायक प्राध्यापक
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

सारांश

व्यक्तीवृत्त अभ्यास पद्धतीचा उगम वैद्यकीय शास्त्रात झाला आणि समाजशास्त्र (Social Science) व सामाजिक कार्य (Social Work) या विद्याशाखांनी या पद्धतीचा स्वीकार केला. या पद्धतीचे संशोधन महत्त्व व मूल्यमापन महत्त्व शिक्षणशास्त्रांनाही जाणवले आणि शैक्षणिक संशोधनासाठी व मूल्यमापनासाठी एक संशोधन तंत्र म्हणून तिचा उपयोग होवू लागला. या पद्धतीचा उपयोग करत अनेक थोर शैक्षणिक, सामाजिक, तत्वज्ञ, समाज सुधारक विद्वानांचा अभ्यास केला जात आहे. काही शैक्षणिक संस्थाचा अभ्यासही झालेला आहे. विशिष्ट विद्यार्थी समूहाचाही अभ्यास या पद्धतीने करता येतो. बेशिस्त विद्यार्थी, शाळेत उशिरा येणारे विद्यार्थी, गळती झालेले विद्यार्थी, उच्च शिक्षित पालकाचे पाल्य, निरक्षर पालकाचे पाल्य, विशेष विद्यार्थ्यांच्या शाळा, शासन अनुदान घेणाऱ्या निवडक संस्था, शासन अनुदान न देणाऱ्या निवडक संस्था, मोलमजूरी करणाऱ्या पालकाचे पाल्य विद्यार्थी अशा अनेक घटकांचा अभ्यास करता येवू शकतो. या घटकांना शैक्षणिक व सामाजिक आधार आहे. त्यामुळे शैक्षणिक व सामाजिक मूल्याच्या गुणवत्तेची पडताळणी करता येते. संस्थेचे विकास चित्र (Development Profile), विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादकीचे चित्र (Achievement Profile of Student) असे विविध घटक आणि घटना या पद्धतीच्या अभ्यासासाठी निवडता येतात.

The case study or case method involves the integration and use of comprehensive data about an individual as the basis for diagnosing and interpreting the behavior. The basic data of the case study are usually supplied from examinations of the individual by specialists such as psychologists, social workers, physician and teacher. The case study usually contains a description of the behavior of maladjustment, physical and health conditions based on an examination. Family background and history, early childhood, the mental capacity and educational achievements as revealed by tests and observational methods, the individual's personality, and efforts already made to improve the adjustments. Thus, the case study is a primary tool of evaluation in educational researches.

महत्वाचे शब्द –व्यक्तीवृत्त अभ्यास पद्धती, शैक्षणिक संशोधन व मूल्यमापन, शैक्षणिक संपादन

प्रस्तावना:–

व्यक्तीवृत्त अभ्यास पद्धतीचा उगम वैद्यकीय शास्त्रात झाला आणि समाजशास्त्र (Social Science) व सामाजिक कार्य (Social Work) या विद्याशाखांनी या पद्धतीचा स्वीकार केला. या पद्धतीचे संशोधन महत्त्व व मूल्यमापन महत्त्व शिक्षणशास्त्रांनाही जाणवले आणि शैक्षणिक संशोधनासाठी व मूल्यमापनासाठी एक संशोधन तंत्र म्हणून तिचा उपयोग होवू लागला. या पद्धतीचा उपयोग करत अनेक थोर शैक्षणिक, सामाजिक, तत्वज्ञ, समाज सुधारक विद्वानांचा अभ्यास केला जात आहे. काही शैक्षणिक संस्थाचा अभ्यासही झालेला आहे. विशिष्ट विद्यार्थी समूहाचाही अभ्यास या पद्धतीने करता येतो. बेशिस्त विद्यार्थी, शाळेत उशिरा येणारे विद्यार्थी, गळती झालेले विद्यार्थी, उच्च शिक्षित पालकाचे पाल्य, निरक्षर पालकाचे पाल्य, विशेष विद्यार्थ्यांच्या शाळा, शासन अनुदान घेणाऱ्या निवडक संस्था, शासन अनुदान न देणाऱ्या निवडक संस्था, मोलमजूरी करणाऱ्या पालकाचे पाल्य विद्यार्थी अशा अनेक घटकांचा अभ्यास करता येवू शकतो. या घटकांना शैक्षणिक व सामाजिक आधार आहे. त्यामुळे शैक्षणिक व सामाजिक मूल्याच्या गुणवत्तेची पडताळणी करता येते. संस्थेचे विकास

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr. No.	Title Name	Author Name	Page No
65	Soft Skills : Necessity of 21st century Employment	Chavan Chandrakant K.	247
66	Paradigm Shift Towards Objectivity & Transparency In High Education 'Human Beings Can Be Managed & Machines Can Tampered'	Mr.M.B.Gaikwad	250
67	Effectiveness of developed Skill Based Programme (SBP) on 9th standerd Visually Impaired Student"	Dr.Atul Arun Gaikwad	253
68	कौशल्य विकास – आधुनिक काळाची गरज	डॉ.शर्वरी र.कुलकर्णी	256
69	'Developing Innovative Skills': A Pragmatic Approach to Develop Innovative Thinking Skills	Dr. Gagare Ajit Shankarrao	259
70	Skill Development and B.Ed Curriculum – A Study	Dr.Amitkumar S. Gagare	264
71	Role of ICT For Soft Skill Development	Mrs.Shashikala Patel	268
72	उच्च शिक्षणात कौशल्य विकास : काळाची गरज	प्रो. प्रतिभा उरसळ	272
73	मराठी भाषा आणि कौशल्य विकास	डॉ. एन.व्ही. शिंदे	275
74	Challenges for skill development in Higher Education.	Prabha S. Ghorpade	278
75	शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमांतर्गत मूलभूत कौशल्ये (Soft Skills) विकसन उपक्रमाच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास	डॉ पाटील परमेश्वर अभंगराव	281
76	Impact Of Occupational Stress On Professional Development Of Secondary Schools Teachers In Raigad District	Dr Suvidyaa Mahesh Sarvankar	286
77	Challenges And Opportunities For Skill Development In Social Work	Mr. Ashwatkumar B. Talawar	291
78	समावेशक शिक्षण आणि कौशल्य विकास	प्रा.सौ. लक्ष्मी वि पु भंडारे	295
79	Skill Development: The Vital Vitamin for sketching Indian Higher Education into a Universal Education in 21st century	Dr.Siddaling C. Talikoti Prof. Kavita A. Patil Prof. AniruddhDattatreyarao Prof. Iranna S. Solapur	299
80	The Challenges & Opportunities Forskill Development In Higher Education In India.	Dr.Siddaling C. Talikoti Prof. Kavita A. Patil Prof. AniruddhDattatreyarao Prof. Iranna S. Solapur	304
81	The Prominence Of ICT In Higher Education In India In The 21st Century.	Dr.Siddaling C. Talikoti	308
82	Soft Skills: The Need For The 21st Century Workforce.	Dr.Siddaling C. Talikoti	312
83	Skill Development Through Inclusive Education In Children With Special Needs	Prof.Archana Peter Alphanso	316

Principal
Azad College of Education
Satara

SKILL DEVELOPMENT AND B.ED CURRICULUM – A STUDY

Dr.Amitkumar S. Gagare, Assistant Professor,
Azad College of Education, Satara.

Abstract

In everyday life, the development of life skills helps students to Find new ways of thinking and problem solving, Recognise the impact of their actions and teaches them to take responsibility for what they do rather than blame others Skill development is an important area of concern in our educational system In education skill development depends on the quality of teachers. Quality of teachers depends on the quality of Teacher Education Curriculum Importance of teacher learning for students' achievement Modern society demands high quality teaching and learning from teachers Teachers have to possess a great deal of knowledge and skills with regard to both teaching and assessment practices In order to meet those demands and standards of quality education It is very important to prepare teachers with an education model that develops the life skills and supports them to effectively operate in a view of lifelong learning. Teacher quality and educating high-quality teachers have emerged as the fundamental problems to be solved by nations since the correlation between education and economy is becoming more apparent, and the principal factor in student achievement is teacher quality Teacher quality has been a continual issue in the field of education. When measurement procedures are introduced into the education system to improve the quality of its teaching force, the beginning teachers often have to adapt to these new concepts of what constitute a high-quality teaching. The present study focus on the 10 life skills developed through the B.Ed curriculum. In the present B.Ed curriculum how much focus is given on the practical and curricular activities for inculcating life skills, that was tried to find out through the present study.

Key words – Life skills, B.Ed curriculum, B.Ed practical.Teacher Education.

Introduction

"Our Teachers our Heroes"

\- Quality Council of India

Above is the tag line of QCI, a new framework of assessment and accreditation implemented by NCTE for Teacher Education Institute in India. But quality of the teacher is depends on the quality of the Teacher Education curriculum. From 2015 duration of B.Ed course changed from one year to two year. The primary way of enhancing teacher quality is to enhance the quality of teacher education. Hence NCET decided to make the changes in Teacher Education Programme. Considering these changes and guidelines given by the NCTE, Shivaji University, Kolhapur also implemented two years B.Ed programme. From 2015 two years B.Ed curriculum implemented in Teacher Education institute affiliated to Shivaji University. B.Ed programme is the skill oriented course, so it is very necessary to study that how much skills will developed through this programme. There are different tyes of skills but life skills are more important and valuable regarding the teaching profession. Hence present study will be give emphasis on the development of life skills through B.Ed curriculum.

Title of the Research Work

To study the life skill development through the B.Ed curriculum practicum of Shivaji University.

Need of the study

Present study is needed to find out how many life skills developed through the B.Ed curriculum.Teachers who are skilled at communication, classroom management and appropriate discipline techniques create a positive

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
An interdisciplinary National Seminar on

CHANGING SCENARIO IN HIGHER EDUCATION

Organized By
Dept. of Education, Economics and Sociology
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 15th March 2019

Editor-in-Chief
56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006
Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services

CiteFactor

CiteFactor

35	डॉ. जडल एम.एम.	अध्यापक विद्यालयातील वर्ग अध्यापनात माहिती तंत्र ज्ञानाचा वापर	206
36	प्रा. डॉ. मेटकरी संतोष मारुती	भारतीय शेतीत होत असलेले बदल	215
37	प्रा. अरविंद टेके	नवागत वरिष्ठ प्राध्यापक मित्र हो	219
38	प्रा. डॉ. श्रीकांत जे. होटकर	वर्तमान काळातील उच्च शिक्षणापुढील आव्हाने	222
39	प्रा. डॉ. प्रतिभा बिराजदार	सामाजिक वर्गव्यवस्था – एक समाजशास्त्रीय अभ्यास	227
40	प्रा. डॉ. महादेव सदाशिव डिसले	उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थी-विद्यार्थीनीमध्ये (SWAYAM online Education Portal) बाबत जाणीव जागृती एक चिकित्सक अभ्यास	234
41	प्रा. डॉ. रामेश्वर एम. मोरे	हुंडाबळी : कारणमीमांसा व उपाययोजना	240
42	प्रा. डॉ. नागोराव संभाजी भुरके	भारतीय समाजातील उच्च शिक्षणाच्या समस्या व आव्हाने	245
43	प्रा. अनिल पंढरीनाथ कांबळे	१९९१ च्या आर्थिक धोरणाचा उच्च शिक्षणावर झालेला परिणाम	250
44	प्रा. भक्तराज जाधव	उच्च शिक्षणात योगा व खेळाचे महत्व	254
45	श्री. सुहास बापू मोरे	भारतातील उच्च शिक्षण एक विचार	258
46	श्रीमती सुरेखा सतीश शिंदे	ME TOO MOVEMENT	260
47	प्रा. डॉ. अमितकुमार शंकर गागरे	अॅड. रावसाहेब शिंदे यांचे सामाजिक विचार – एक अभ्यास	274
48	प्रा. डॉ. चंद्रकांत कांबळे	सामाजिक चळवळीची सैद्धांतिक मांडणी	282
49	डॉ. सतीश पाडगे	सहकारी क्षेत्रातील राजकीय हस्तक्षेप	289
50	प्रा. सोनावले एस., एम. प्रा. आर. वनकर, प्रा. शिंदे के. बी.	नवीन अर्थीक धोरणांचे कृषी क्षेत्रावरील परिणाम	296

Principal
Azad College of Education
Satara

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488

Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

47

अॅड. रावसाहेब शिंदे यांचे सामाजिक विचार – एक अभ्यास.

डॉ.अभितकुमार शंकरराव गागरे
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा

1 प्रस्तावना –

समाज शहाणा झाल्याशिवाय या समस्या सुटणार नाहीत. केवळ भौतिक प्रगतीने समाज शहाणा होतो हे प्रमेय सिद्ध झालेले नाही. समाजाची नैतिक पातळी विकसित करणे हा ही विचार महत्वाचा आहे म्हणूनच महात्मा गांधीजींची साधन–सुचिता महत्वाची. अंतरबाह्य माणूस स्वच्छच पाहिजे. तो चारित्र्यशीलच असला पाहिजे हे गांधीजींचे विचारच जगाला तारू शकतील. त्या मार्गानेच विश्वमानवाचे कल्याण होईल त्यासाठी व्हायला पाहिजे समाजप्रबोधन जागवायला पाहिजे विचारशक्ती! सगळयाच क्रांत्या आणि परिवर्तने ही विचार जागृतीतूनच घडून आल्या. या विचारजागृतीला 'प्रबोधन' हाच एकमेव मार्ग. (प्रश्न आहे मूल्यांचा अॅड.रावसाहेब शिंदे, अमेय प्रकाशन 2009)

व्यक्तींनी समाज बनतो पण प्रत्येक व्यक्ती समाज घडवितेच असे नाही. त्यातील एखादीच व्यक्ती सामाजिक, शैक्षणिक कार्याचा, विचारांचा आदर्श निर्माण करते. आपल्या उक्तीकृतीतून मानवी जीवनमूल्यांचा आविष्कार करते त्यासाठी आपले जीवन समार्पित करते. समाजाची विचारजागृती करते, प्रबोधनाची मशाल बनते. (रावसाहेब शिंदे प्रेरणापर्व – प्रा.डॉ.बाबुराव उपाध्ये – अमेय प्रकाशन 2008)

आपल्या विचारांनी व जीवनकार्याने समाजाची विचारजागृती करणारे व प्रबोधन करणारे व्यक्तिमत्व म्हणजे थोर स्वातंत्र्यसैनिक अॅड. रावसाहेब पाडुरंग शिंदे.

2 संशोधनाची गरज :–

1. या संशोधनातून व साहित्यातून जाणवलेले शैक्षणिक विचार व सामाजिक विचार अभ्यासाचा विषय म्हणून संशोधकांना उपयुक्त ठरतील.
2. अॅड. शिंदे यांच्या साहित्यातून व्यक्त झालेल्या विचारांमुळे शिक्षण व्यावसायाशी संबंधित घटकांना, शिक्षक व संस्थाचालकांना नाविण्यपूर्ण उपक्रम, प्रयोग राबविण्याची प्रेरणा मिळेल.
3. या संशोधनातून मूल्यांवर विषय असणारा, श्रमाला महत्त्व देणारा विद्यार्थी कसा घडवावा, याबाबतचे ज्ञान शिक्षकांना प्राप्त होईल.
4. सदर संशोधनामुळे शासनाला शिक्षणाची धोरणे ठरवितांना कोणती काळजी घ्यावी याविषयीचे मार्गदर्शन मिळेल.

Principal
Azad College of Education
Satara



Late Dr. A. D. Shinde

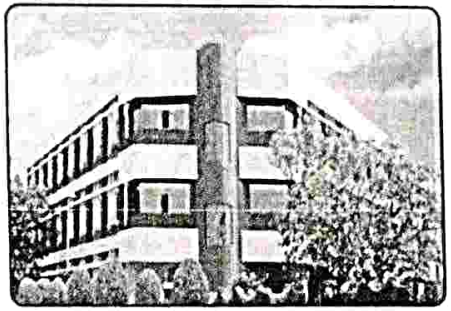


Late D. K. Shinde

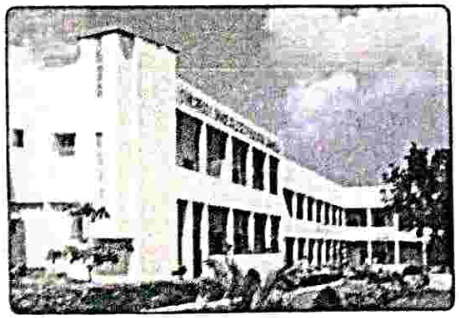
About the Institute

Chhatrapati Shahu Institute of Business Education and Research Kolhapur, popularly known as CSIBER, was established in 1976. CSIBER is one of the few institutes in Maharashtra catering to the needs of Quality Higher Education in Southern Maharashtra and part of North Karnataka by providing professional education, training and skill development to the youths of country.

In order to further improve the academic standards, the Institute opted for Autonomy in 1995. "To be an Institute of First Choice of Students" is the mission being realized by the stakeholders of this institute



About the College



D. K. Shinde College of Education Gadhinglaj, Dist Kolhapur was established in 1990. Dr. A. D. Shinde Founder, Former director and managing trustee established this college in memory of his father Late Dinkarrao Keshavrao Shinde who devoted his entire life for educating the masses in Gadhinglaj Taluka.

Our College is well known teacher education Institute; recognized by NCTE and reaccredited by NAAC. Our college organizes seminars, conferences and workshops on Education at state and national level. Student teachers participate in various activities such as Cultural programme, Blood Donation, Rally on Social awareness, Plantation etc. Thus our college works as a center for overall development of our trainee teachers.

Published by

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

ISSN 2349-638x | Impact Factor 5.707

Chief Editor- Pramod Tandale

Website:www.aiirjournal.com Email: aiirjpramod@gmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2349-638x
Impact Factor 5.707
Special Issue No. 50

Indian Council of Social Science Research Sponsored

NATIONAL SEMINAR

ON

THE ACCOMPLISHMENT OF INDIA VISION 2020

Friday
22nd February 2019

Organized by

Chh.Shahu Institute of Business, Education and Research Trust (CSIBER), Kolhapur

D. K. SHINDE COLLEGE OF EDUCATION, GADHINGLAJ

Maruti Mal, Kadgaon Road, Gadhinglaj Dist - Kolhapur, State - Maharashtra PIN 416502

Phone 02327 278063

Website : www.dksg.co.in *Email : principal@dksg.co.in*

Edited by

Seminar Director	Convener	Member	
Dr. S. M. Raykar	Dr. T. Y. Patel	Mrs. S. E. Powar	Mr. B. D. Patil
		Mr. B. S. Khochage	Mrs. S. J. Ghatage

Index

Sr.No.	Author Name	Title of Article / Research Paper	Page No.
1.	Mr. Vishwanath M Ainapur Mr. Nagappa L H	An Overview on Indian Vision 2020 An Context To Primary Education To Higher Education	1
2.	Ajagekar R. H.	India Vision 2020 Primary to Higher Education	4
3.	Amate Sushant Shirgave Panditrao Koshti Omkar	Role of 'Education of Women' for Accomplishment of India Vision 2020	7
4.	Belvekar Priyanka	Continuous And Comprehensive Evaluation: Holistic Approach Of Evaluation	10
5.	Dr. Dhanwade Nandkumar Dhondiram	Implementing Right to Education: Challenges and Suggestions	14
6.	Smt. Dhanwade Surekha Nandkumar	Pitfalls and Issues in Implementing Right to Education: Some Recommendations	17
7.	Dr. Dhondge Vinay D.	The Accomlishment of India Vision 2020 and Jobs for All	20
8.	Dr. Gagare Amitkumar Shankarrao	The Accomplishment of Quality in Higher Education Through NAAC – A Study	24
9.	Ghatage Sujata J.	Good Governance in Secondary School	27
10.	Gorule B.B.	A Study on Employees Absenteeism in Indian Industry	30
11.	Dr. Mrs. Gulavani Megha Vishram	The Accomplishment of India Mission 2020 With Reference to Education	31
12.	Shri. Hegade Navnath Dharmaji	The Role of Education in Knowledge Based Society in 21st Century	34
13.	Prof. Jadhav Sangita Shankar Prof.Magdum Shankar Bhima	Identify The Work Values And Ways To Show Your Work Value	37
14.	Khanna Shruti Dayanand	The Accomplishment of India Vision 2020 as Knowledge Society	40
15.	Kurane Sujata A.	Opportunities In Mutual Fund Investment	44
16.	Manjare Megha Sambhaji	Problems of Primary Education in Rural India	46
17.	Dr. Mane V.M.	A Transforming Vision for Higher Education in India	49
18.	Dr. Mate Mahadeo Vishnu	Role Of ICT For Pedagogic Skill Development	51
19.	Mr. Mishrikoti Shrishail Mallikarjun	Mission Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) & Right to Education (RTE)	53
20.	Mr. Naik Basuraj Ningappa	Accomplishment Of India Vision 2020 In Context To Primary & Higher Education	57
21.	Dr.Naik Tarsing B.	Professional Development Opportunities That Promote Teacher Collaboration	60

The Accomplishment of Quality in Higher Education Through NAAC – A Study

Dr. Gagare Amitkumar Shankarrao
Assistant Professor,
Azad college of Education, Satara.

Abstract :

Case study research excels at bringing us to an understanding of a complex issue or object and can extend experience or add strength to what is already known through previous research. Case studies emphasize detailed contextual analysis of a limited number of events or conditions and their relationships. Researchers have used the case study research method for many years across a variety of disciplines. Social scientists, in particular, have made wide use of this qualitative research method to examine contemporary real-life situations and provide the basis for the application of ideas and extension of methods. Researcher Robert K. Yin defines the case study research method as an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context; when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident; and in which multiple sources of evidence are used (Yin, 1984, p. 23).

Critics of the case study method believe that the study of a small number of cases can offer no grounds for establishing reliability or generality of findings. Others feel that the intense exposure to study of the case biases the findings. Some dismiss case study research as useful only as an exploratory tool. Yet researchers continue to use the case study research method with success in carefully planned and crafted studies of real-life situations, issues, and problems. Reports on case studies from many disciplines are widely available in the literature.

Present study explains the methodology of Assessment and Accreditation by NAAC, also the criteria of Assessment and Accreditation by NAAC, Grading system of NAAC.

Keywords: Assessment, Accreditation, NAAC, Grading system, A case study.

Introduction

Our higher education system has to poise for facing competition and challenges from within and without. Through (GATT) and (WTO) agreements, foreign institutes are making inroads in India. At this juncture, reengineering of traditional conventional education system through enhancement of its quality with committed assurance in need of the time.

NAAC has completed one phase of quality assessment process and entered in post Accreditation reviews. The serious discussions, brain storming sessions and think tank are being organized at high level of authorities, consulate policy makers and educationists in the area of higher education system of India for improving the quality of Higher Education. Accreditation and Assessment through NAAC will bring the Quality in Higher Education. So it is very important to do the case study of NAAC and accreditation process of NAAC.

Statement of Problem

"National Assessment & Accreditation Council (NAAC) –A case Study."

Definition of key Terms

a) **Case Study :** Is a method of exploring and analyzing the life of a social unit- be that unit a person, a family, institution, culture groups, of even this definition has been adopted by the research Community.

b) **NAAC:-**It is an autonomous institution established by UGC [under the section 12CCC of the UGC Act of 1956(3)]on 16th September 1994,whose head office is at Bangalore.

Objectives:-

1) To study the need of establishment of NAAC
2) To study the methodology of Assessment and Accreditation by NAAC.
3) To stud the criteria of Assessment and Accreditation by NAAC.
4) To study the grading systems by NAAC.
5) To find the number of institutions assessed & accredited by NAAC &their gr...29 Feb 2008.
6) To study the implication of Assessment and Accreditation by NAAC
7) To study and suggest healthy/innovative practices (practiced in other institutions to follow these innovations.

Principal
Azad College of Education
Satara

Assumptions

- UGC has made Assessment and Accreditation by NAAC mandatory to Higher Education Institutions
- Every institution tries to seek best possible accreditation.
- Assessment and Accreditation would enable institutions to follow new innovative/healthy practices.

AARHAT MULTIDISCIPLINARY
INTERNATIONAL EDUCATION RESEARCH
JOURNAL (AMIERJ)

A Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal
SJIF Impact Factor : 6.236 ISSN : 2278-5655
Vol. VIII Special Issue –X, February 2019

PLIGHT OF INDIAN FARMERS: ISSUES AND CHALLENGES

भारतीय शेतकऱ्यांच्या व्यथा वेदना, दशा : समस्या व आव्हाने

■ EDITORS ■

Dr. Smt. Neeta Dhumal
Department of English,
Kamala College, Kolhapur

Dr. Shri. Sujay Patil
Head, Department of Marathi,
Kamala College, Kolhapur

■ CO-EDITOR ■

Dr. Shri. Netaji Powar
Co-ordinator, YCMOU Study Centre,
Kamala College, Kolhapur

KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR
NAAC Reaccredited 'A' grade (3.12 CGPA)
College with Potential for Excellence
www.kamalacollegekop.edu.in

Principal
Azad College of Education
Satara

Satara

Sr. No.	Title	Author	Page No.
223	संत तुकाराम शेतकरी विषयक दृष्टिकोण	जयश्री जयसिंग शिंदे	939-942
224	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर आणि शेतकरी	डॉ.प्रशांत बाबासो गायकवाड	943-945
225	भारतीय स्त्रियांचा शेतीमधील सहभाग : संस्कृती व इतिहास	प्रा.रोहोकले मयुर	946-948
226	शेतकरी स्त्रियांचे मानसिक आरोग्य	प्रा.तिवारी अनिता अशोक	949-952
227	भारतीय शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या	डॉ. शिवाजी झाडूरे	953-962
228	शेतकरी आत्महत्या एक ज्वलंत समस्या	प्रा. अलका मारुती कचरे	963-967
229	महात्मा फुले यांच्या 'शेतकऱ्याचा असूड' मधील शेतकरी जीवन	डॉ. नंदिनी गणपती काळे	968-970
230	भास्कर चंदनशिव यांच्या कथांमधील कृषिजनसंस्कृतीचे चित्रण	डॉ. संदीप दळवी	971-974
231	रयत शिक्षण संस्थेचे श्री. छ.शाहू बोर्डिंग शाखा नं. १ सातारा - आत्महत्याग्रस्त शेतकरी मुलांची शैक्षणिक संजीवनी	डॉ. अमितकुमार शंकरराव गागरे	975-977
232	वाळवा तालुक्यातील ऊसतोडणी शेतमजूरांचा सामाजिक-आर्थिक अभ्यास	सुनंदा राम परीट	978-982
233	शेतकरी कामगार चळवळ आणि एन. डी. पाटील	ज्योती कांबळे	983-986
234	महाराष्ट्राची कृषीव्यवस्था आणि शेतकरी आत्महत्या	चैतन्य शंकर कांबळे	987-991
235	शेतकरी नेते शरद जोशी यांचे शेतकरी चळवळीमधील योगदान	प्रा. अमृता आनंदराव दिंडे	992-995
236	'झोंबी'तील कृषी कन्या ताराचे मानविश्व	प्रा.डॉ.आर.डी.कांबळे	996-1000
237	शेतकऱ्यांच्या वाढत्या आत्महत्या : एक शोकांतिका	डॉ.एस.एन. कांबळे	1001-1003
238	कृषी रोजगार व महिला	प्रा. समीर महादेव कुंभारकर	1004-1006
239	शेती हा ग्रामीण भारतीय अर्थव्यवस्थेतील एक महत्त्वाचा कणा	श्री.दत्तात्रय तुकाराम विचारे	1007-1111
240	शेतकऱ्यांच्या कौटुंबिक समस्या : एक समाजशास्त्रीय आढावा	प्रा. रजनी कारदगे	1012-1013
241	भारतीय शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे कारणे व उपाय	प्रा. निलेश अरूण दूर्गे	1014-1018
242	शेतकऱ्याच्या कथा, व्यथा, दशा, आत्महत्या, आव्हाने, उपाययोजना	प्रा. सुरेखा सुदेश देशपांडे	1019-1024
243	अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्टमधील शेतकरी जीवनाचे दाहक वास्तव	प्रा.डॉ.सौ.कांचन नलावडे	1025-1027
244	इलेक्ट्रोनिक माध्यमांनी कृषीविषयक कार्यक्रमांना दिलेले स्थान : एबीपी माझा	डॉ. सुमेधा सर्जेराव साळुंखे	1028-1035
245	शेतकऱ्यांना वाचवा म्हणजे शेती वाचेल!	प्रा. एन. एस. गेडाम	1036-1039
246	शेतकरी जीवनाचे मराठी कवितेतले दर्शन	डॉ. माधुरी गोपाळ तानवडे	1040-1042
247	व्यंकटेश माडगूळकर यांच्या साहित्यातील शेतकऱ्यांचे सुख-दुःख	कु. भाग्यश्री राजेंद्र रेडेकर	1043-1046

Principal
Azad College of Education
Satara

रयत शिक्षण संस्थेचे श्री. छ.शाहू बोर्डिंग शाखा नं. १ सातारा - आत्महत्याग्रस्त शेतकरी मुलांची शैक्षणिक संजीवनी

डॉ. अमितकुमार शंकरराव गागरे
सहायक प्राध्यापक
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा
मोबाईल : ९५६१६२१११६
ईमेल : asgagare@gmail.com

प्रस्तावना :-

बहुजन समाजातील मुलांच्या शिक्षणासाठी डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी रयत शिक्षण संस्थेची १९१९ साली स्थापना केली. रयत शिक्षण संस्था २०१९ मध्ये शताब्दी वर्षात प्रवेशित झाली आहे. या १०० वर्षात संस्थेची गुणात्मक व संख्यात्मक वाढ वेगाने झाली आहे. विद्यार्थी गुणवत्ता विकास केंद्रभूत मानून संस्थेने अनेक पथदर्शी प्रकल्प सुरु केले. आणि हे प्रकल्प, उपक्रम शिक्षण क्षेत्रासाठी मार्गदर्शक ठरत आहेत. आज संस्थेची ४१ महाविद्यालये, ६५० पेक्षा जास्त शाखा विद्यार्थ्यांना ज्ञानदानाचे काम करीत आहेत. संस्थेच्या तीन महाविद्यालयांना समूह विद्यापिठही मंजूर झाले आहे. संस्थेची शताब्दी वर्षात वाटचाल ही दमदारपणे सुरु आहे. कर्मवीर अण्णांनी ४ ऑक्टोबर १९१९ मध्ये काले या गावी सत्यशोधक समाजाच्या सभेमध्ये रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. त्यानंतर सर्वस्वाचे समर्पण करुन तीर्थरुप अण्णांनी वसतिगृहे, शाळा, महाविद्यालये उभी केली, परंतु रयत शिक्षण संस्थेची गंगोत्री म्हणजे श्री. छ. शाहू बोर्डिंग शाखा नं. १.

श्री. छत्रपती शाहू बोर्डिंग हाऊस शाखा नं. १ ची माहिती

तो. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी आपल्या कार्याची सुरुवात वसतिगृहयुक्त शिक्षणाने केली. अण्णांनी सर्व जाती-धर्मांच्या मुलांसाठी एक असे आगळेवेगळे वसतिगृह सातारा येथे १९२४ साली सुरु केले. एक हरीजन विद्यार्थी घेवून त्यांनी या वसतिगृहाची सुरुवात केली. या हरीजन विद्यार्थ्यांबरोबर आणखी तीन विद्यार्थी या वसतिगृहांत दाखल झाले होते. जात, गोत, धर्म, पंत, भेदरहित वसतिगृहांचा आधुनिक भारतातील हा पहिलाच प्रयोग होता.

विद्यार्थी संख्या वाढल्याने हे वसतिगृह भाडयाने घेतलेल्या इमारतीमध्ये हलविले. प्रारंभी हे वसतिगृह अण्णांच्या घरी सुरु झाले. महात्मा गांधी यांनी आपल्या सातारच्या भेटीच्यावेळी भाऊरावांनी चालविलेल्या वसतिगृहांस २५/२/१९२७ रोजी भेट दिली. त्यावेळी या वसतिगृहांस त्यांच्या शुभहस्ते "**श्री. छत्रपती शाहू बोर्डिंग हाऊस**" असे नाव देण्यात आले. राजर्षी छत्रपती शाहू महाराजांनी बहुजन समाजाच्या उध्दारासाठी व अस्पृश्यता निवारणासाठी जे बहुमोल कार्य केले होते, त्याची सतत आठवण रहावी या हेतूने या वसतिगृहांस कर्मवीरांनी राजर्षी शाहू महाराजांचे नाव दिले. सर्व जाती धर्मांची मुले या वसतिगृहांत एका कुटुंबातील भावंडाप्रमाणे गुण्यागोविंदाने एकत्र राहतात, एकत्र स्वयंपाक करतात, एकत्र जेवण करतात, अभ्यास करतात हे पाहून महात्माजींना फार आनंद झाला. संस्कृत विषयांत प्रथम क्रमांक मिळविणाऱ्या लक्ष्मण भिंगारदिवे या (हरीजन) मुलाचा तर गांधीजींनी आपल्या गळ्यातील हार घालून सत्कार केला.

कर्मवीर अण्णा आपल्या कार्याचा प्रचार खेडोपाडी जावून करीत. गरीब व हुशार मुले निवडून ती वसतिगृहांत आणीत. विद्यार्थ्यांची संख्या अशी वर्षानुवर्ष वाढू लागल्याने कर्मवीर अण्णांनी सातारचे शाहू महाराज यांचेकडून त्यांच्या मालकीची सातारा येथील धनजीची बाग १९२७ साली खंडाने घेतली. या बागेत सदरचे वसतिगृह हलविले व ते जोमाने सुरु केले. वसतिगृहांतील सर्व कामे, शेती, स्वयंपाक, भांडी घासणे, साफसफाई इ. विद्यार्थीच करीत असे. असे असुनही हे विद्यार्थी आपल्या शैक्षणिक प्रगतीत अन्यंत दर्जाची गुणवत्ता दाखवित.

सन १९२४ पासून १९३५ पर्यंत हे वसतिगृह कर्मवीरांनी स्वःकष्टार्जीत पुंजी घालून स्वतः हर प्रयत्न करून व देणग्या मिळवून चालविले. या त्यांच्या कार्यास रयत माउली सौ. लक्ष्मीबाई पाटील ऊर्फ वहिनी यांनी स्वःखुशीने वाहून घेतले. आपल्या अंगावरील सर्व दागिने या कार्यासाठी खर्च केले.

कर्मवीरांच्या कार्यात सुरुवातीला रयत माउली सौ. लक्ष्मीबाई पाटील ऊर्फ वहिनी यांनी सर्वतोपरी सहकार्य देवून मोठा त्याग केला आहे. राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांनी सन १९३३-३४ मध्ये या वसतिगृहांस रु. ५०० ही पहिली ग्रँट दिली. ती त्यांनी स्थापन केलेल्या अखिल भारतीय हरीजन सेवक संघातर्फे देण्यात आली होती. त्याच साली राज्य सरकारनेही या वसतिगृहांस रु. ५८० ही ग्रँट देताना महात्माजींनी देवू केलेली ग्रँट परत करा असे कळविले. परंतु कर्मवीर अण्णांनी हे मुळीच मानले नाही. महात्माजींनी सुरु केलेली हरीजन सेवक संघातर्फे मिळणारी मदत बंद करण्याच्या अटीवर मुंबई सरकारची मदत मिळणार असेल तर या दोहोमध्ये महात्माजींच्या कडून मिळणारी मदतच स्विकारणे मी पसंत करीन असे अण्णांनी ठणकावून सांगितले. नंतर सरकारला या वसतिगृहांस विना अट ग्रँट द्यावी लागली.

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr.No.	Author Name	Research Paper / Article Name	Page No.
156	Dr.Jaya Chawla	Strategic Human Resource Management - A Contemporary IssueinHRM	549 To 553
157	Karuna Raut	Issues and Emerging challenges in Indian Banking Sector	554 To 556
158	Mrs. Komal R. Oswal	Inter-Caste Marriages in India: The Need of the Hour	557 To 559
159	Dr.Mahadeo Sadashiv Disale	Population Growth In Solapur District: A Geographical Analysis	560 To 563
160	Kunal Milind Kamble	How does Hinduism differ from other Islam and Christianity	564 To 568
161	Mallikarjun P Shegunashi	Contemporary Issues In Indian Politics: A Study On Communalism	569 To 574
162	Mrs. Neha Nitin Wadekar	Women empowerment in India and challenges before it	575 To 578
163	Suhas Vijayrao Patki	E- Banking: Opportunities and Challenges in the Cyber world	579 To 582
164	Pramod Prabhakar Kamble	Entrepreneurship Development in Agriculture:A Key for Inclusive Growth	583 To 587
165	R.B. Shaikh	Women Empowerment: Issues And Challenges	588 To 591
166	Mrs. Rajani Rajaram Atigre	Comparative account of Oral and Written Communication	592 To 596
167	Dr.Ramakrishna. G.	The Valuesof Human Life: In Present Scenario	597 To 599
168	Prin. Dr. S. S. Shejal	Contemporary Problems of Indian Economy	600 To 602
169	Sandeep Patil	Towards New Horizons of Indian Higher Education: Prospects and Challenges	603 To 612
170	Sarode Usha	Social Problems who makes them Grave?	613 To 614
171	Dr. K. K. Patil Satish Diliprao Todkar	Role of Fdi In Indian Economy: An Overview	615 To 618
172	Dr. Daya Dalave Patil Shri.Fartade S.G.	Assessment of Information Literacy skills of Faculty members of B.P. Sulakhe Commerce College, Barshi: A study	619 To 623
173	Dr. Shobha Karekar	Status and Issues of Tribal Women In Maharashtra	624 To 626
174	Ms. Socorina Fernandes	Issues And Challenges In Social Sciences	627 To 629
175	Suchita Renuka Prasad Suragihalli	Reversal of Globalisation: A Third World Perspective	630 To 632

Principal
Azad College of Education
Satara

Towards New Horizons of Indian Higher Education: Prospects and Challenges

Sandeep Patil
Assistant Professor
Azad College of Education,Satara

Abstract

Indian higher education has been on the rising graph since last few years. It is the fourthlargest in the world. It has succeeded in massive expansion but there are serious concerns regarding the quality of higher education. It lags behind the western world regarding various aspects as well as its output. That is why India is mere knowledge consumer. Decisive transformation is required across all the aspects to make it globally competent. All the components from governance to management, curricula to faculty, technology to funding, research and innovation need to be revolutionized to bring time-relevant changes. A committed and connected effort is essential from all the stakeholders specifically academia, government and industry to escort Indian higher education towards world class excellence.

How long Indian higher education has travelled since independence? Where does it stand in the global competition? What is the present scenario of Indian higher education? What needs to be done to empower our higher education towards excellence? These issues are addressed in this paper.

Keywords: *learner-centered approach, Global competitiveness, accountability, employability*

Introduction:

India is world's oldest civilization with world's youngest population: median age of India's 1.5 billion population is only 32. India is the largest supplier to the global workforce. Its working population surpasses 950 million. 65% of the population is below 35 years. India has great benefit in catching up on knowledge economic possibilities. It has huge number of English speaking educated youth. India possesses rich demographic dividend which no other country can have in the world. It has got a dynamic private sector with greater entrepreneurial skills. India is the largest market in the world along with China and Brazil. It is the second fastest emerging economy in the world after China. The evolving of a globalized economy gave rise to the employment market being rapidly opened up to global skilled manpower. Student community all over the world started looking for a kind of education that would train them to be employable in throughout the world. They were looking for such an education that would prepare them as 'global citizens'. Students in their search became mobile and soon started leaving national boundaries to look for world class universities. Therefore the need for world class and globally competitive universities got momentum. It has resulted in excellence in higher education making it learner centered and quality assured. Higher education in India refers to education offered by post higher secondary institutions, colleges and universities. Today there 757 universities, 38056 colleges, and 11922 standalone institutions including deemed to be universities in India. Total enrolment in higher education is almost 33.3 million with 17.9 million boys and 15.4 million girls. GER is 23.6 % calculated for age group of 18-23 years. Distance enrolment comprises 11.7% of the total enrolment. Student teacher ratio is 1:23. Total number of teachers is about 1118389. Indian higher education has gone through colossal expansion to become the third largest in the world with over 1 million students enrolling each year. There are several reasons to rejoice the journey of 80 years of Indian higher education after independence. But simultaneously there are several challenges and concerns which should be dealt with immediate effect if India aspires to escort a brighter future for the future generations. Regardless of noteworthy advancement made all through last few decades, Indian higher education sector is still in jeopardy. Higher education experiencing issues related with quality, quantity as well as employability.

Journey of Indian Higher Education:

Indian higher education has a rich tradition of thousands of years. It has travelled from prosperous ancient period to dark age of medieval Mughal dynasty to British rule and now it is in developing phase since independence. There are several landmarks in Indian higher education;

- India was at its peak in ancient period as the global center of prosperity n knowledge. It was termed as Vishwaguru. India had affluent tradition of education emphasizing education to all. Gurukula system of education gave education to all which compriseld education from primary level to higher education. Students throughout the world used to come to India to achieve high class education. Seven well-known universities were there in India. They were; Takshashila, Nalanda,

Principal
Azad College of Education
Satara

Interdisciplinary International Conference contemporary Issues & Challenges in Social Sciences & Languages

22nd Sept.2018

Organizer

Department of Political Science,

Shri Sahaji Chhatrapati Mahavidyalaya, Kolhapur

Special Issue published By

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

ISSN 2349-638x

Peer Review and Indexed Journal

Impact Factor 4.574

Website www.aiirjournal.com

Email :- aiirjpramod@gmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr.No.	Author Name	Research Paper / Article Name	Page No.
41.	Mr. Mahesh S Jadhav	Indian Heritage Tourism: Challenges& Suggestions	133 To 135
42	Prof. Dr. Mohan Chougule	India-Israel Relations: Current Status And Future Prospects	136 To 137
43	Shri. N. N. Lokhande.	The Role of ICT, In Library Service	138 To 140
44	Shri. N.D. Tadasare	ICT Applications in Libraries and ICT based Information Services	141 To 142
45	Dr. Nandkumar Baburao Bodhgire,	An Analysis of African Continent: using ANOVA Techniques for Economic Indicators	143To 146
46	Miss. Amruta Shital Nilakhe	Study of contemporary social sciences with references to women health issues in Maharashtra	147 To 149
47	Nyaribo N. Moses	A Review Of The Key Issuesof Micro-Finance And The Empowerment Of Women	150 To 151
48	Dr.M.B.Waghmode Prof. P.Y.Phadnis	Challenges Before Primary Education In Sangli District	152 To 154
49	Dr. Smt. Smita N. Pakdhane	Agricultural extension services in India [Bust or Boost to Indian Agriculture	155 To 163
50	Dr.Pandit S. Waghmare	Study of Contemporary Issues in Social Sciences	164 To 167
51	R.B. Patil	Agricultural Problems And Prospects in Jath Tahasil Dist. Sangli	168 To 174
52	Prof. Smt. Sharada Shamrao Patil	Issues and Challenges on Education	175 To 177
53	Mrs. Smita Prakash Patole	Weblogs-A tool to disseminate the Library and Information Services in an innovative way	178 To 180
54	Dr. Pramod P. Lonarkar	Issues and Challenges of Global Poverty	181 To 183
55	Miss. Pranali B. Gedam	Classification Web: A Study of Multiple Search Strategies	184 To 188
56	Dr. Pravinchandra D. Bhakare	The Prospectus Of An Inclusive Sustainable Rural Development In India	189 To 191
57	*R. R. Salunkhe * *Dr. S.G.Chavare *** Dr. S.B. Gaikwad	Spatialpatterns Of Distribution And Concentration Of Rural Population In Drought Prone Area Of Sangli District (Maharashtra) : A Geographical Analysis	192 To 195
58	Dr. Raju Kalmesh Sawant	Challenges Before Indian Democracy: A Study	196 To 199
59	Prof. Ramesh S. Kattimani	Internet Addiction Of High And Low Socio-Economic Status Undergraduate Students Of Both Genders	200 To 203

Principal
Arts College of Education
Satara

Classification Web: A Study of Multiple Search Strategies

Miss. Pranali B. Gedam
Librarian
Azad College of Education, Satara

Abstract:

In the beginning of the third millennium, a new form of Library of Congress Classification scheme called Classification Web introduced in 2002 by CDS. The online database is more effective and updated than traditional scheme. The major purpose of the study to examine new techniques- quick navigating tool, searchable and browseable indexes, LC Classification Search, *LC subject search, Classification browser, OPAC links,* LC Personal Notes, Boolean searches, Truncation and Wild Card searches *has been included in the online database. The study also established significant correlation in LCC number, LCSH and DDC number. In addition, time efficiency plays a greater role in that. The database of Classification Web for study has been accessed through trial accounts.*
Keywords: Classification Web, Library of Congress Classification, Library Classification Schemes

1. Introduction

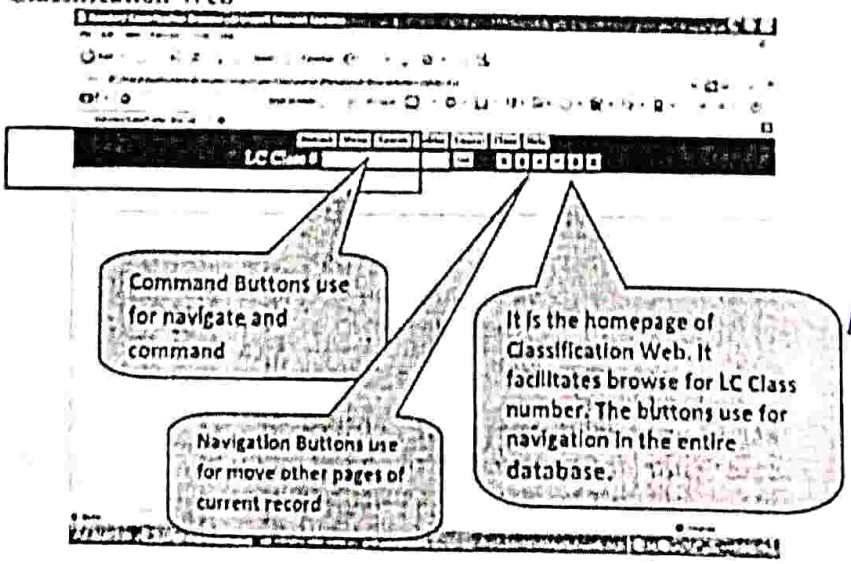
The system 'Library of Congress Classification' is known as the king that has been reigning over the kingdom of classification for several decades in America. It was developed by Library of Congress, USA in late nineteenth and early twentieth century to organize and arrange the book collections in the library. LCC is purely an enumerative classification system. It is a regularly updated classification system. LCC was originated by subject specialists with only organizing and arranging the collections in LC. LCC is broadly divided into 21 Categories Labels spreading into A to Z, but the letters I, O, W, X & Y are unused. The 21 main classes are further divided by adding one or two additional letters and a set of numbers. The scheme in majority is based on discipline. As a result, various aspects of subjects are not together but they are appropriately classed with discipline. LCC has individual voluminous schedules recently converted into MARC format. LC has no combined common auxiliary tables. It is the system where each class schedule is separately maintained. Tables generally found at the end of schedule immediately before an index. Thus, the form, geographical and chronological divisions are found as per the needs of the class. LCC doesn't provide general index. Each schedule publishes its own index and the alphabetical authority list LCSH in print.

2. Classification Web (The Web Product of LCC Scheme)

Classification Web is a web-based, effective and exclusive product of LCC Scheme provided by Classification Distribution Service since 2002. However for those who are interested trial versions are available on to logon Classification Web with a valid subscription. The users are provided a Username and Password by CDS through which they can logon.

In addition, it also provides One month Free Trial Service to the user to learn Classification Web database. The study is based on Trial Accounts'.

Homepage of Classification Web



[Source: www.classificationweb.net /(Last Accessed on 25/08/2011)]

Principal
Azad College of Education
Satara

Journal of Advancements in Library Sciences

Open Source Software For Digital Library

A.D. Khobragade, Pranali B. Gedam

Abstract

Libraries have got a new outlook in the age of information communication technology. New and advanced technologies have brought significant changes from collection of books to a single window knowledge bank. Open source software has opened up new vistas in the arena of library automation. This paper highlights the definition and features of open source library management software, advantages and limitations which are useful for developing digital library and institutional repositories.

Keywords: Open source software, digital library, digital library software, Greenstone digital library, DSpace, Koha, E-Prints, New Genlib, open access initiative, digital library, GSDL

Cite this Article

A.D. Khobragade, Pranali B. Gedam. Open Source Software for Digital Library. *Journal of Advancements in Library Sciences*. 2019; 6(Special Issue 1) 395s-399s.

Full Text:

Refbacks

- There are currently no refbacks.

SUBSCRIPTION
Login to verify subscription

USER
Username
Password
Remember me
Login

JOURNAL CONTENT
Search
Search Scope
All
Search

Browse

FONT SIZE

INFORMATION

CURRENT ISSUE

Principal
Azad College of Education
Satara

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

12

Initiatives of Distance Education through M-learning

Dr. Pranali B. Gedam
Librarian, Azad College of Education, Satara

Dr. Amol D. Khobragade
Librarian, YCIS, Satara

Abstracts:-In today's 21st century, ICT has become the part and parcel of our daily life. In our day to day life, it is focused on online learning or e-learning. E-learning, mobile learning and distance learning provides information 24X7. Mobile phones come with a variety of applications, which can support storing, receiving and easy access to file and use full information which students require in advancing their studies. The study focused on the role of m-learning in distance education. In new trend E-learning and m-learning has become the part of the educational system. A form of distance education, m-learners use mobile device educational technology at their time convenience through informal learning.

1. **Introduction:** With the continuous growth of information and communication technology, it makes the people's life more easy and luxurious. E-learning, mobile learning and distance learning provides information 24X7. In past recent years mobile technology provides fastest communication. Now-a-days mobile has become the learning tool as well as sharing of information. So, Mobile phones have gained significance and popularity among youth in both the developed and developing counties. The students are accessing the information whatever need. Most of them are using to internet to check their e-mails and all are attracting towards social networking sites and e-resources through mobile web. Mobile phones are easy to carry and use for quick reference and doing an extensive research. Almost every student in colleges has a smart mobile connected to the internet. The smart mobile is accessing information through internet increasing in number day by day. Mobile phones come with a variety of applications, which can support storing, receiving and easy access to file and use full information which students require in advancing their studies.

2. **Mobile Technology**

Mobile technology in general is any technology of mobility such technology as in notebooks, personal digital assistant, cellular phones. These devices are a combination of hardware, operating systems, networking and software. It is used specifically as the communications technology using unguided media transmission such as radio wave, infra-red and Bluetooth so the users can transfer any type of data with mobile technology such as voice, video texts, images etc. Because the educational system has changed, the popularity of mobile is increasing day by day among students.



Principal
Azad College of Education
Satara

शिक्षण आणि समाज

(Education and Society)

खंड ४१, अंक १, एप्रिल ते जून २०१८

'सामाजिक विकासासाठी शिक्षण आणि शिक्षणाद्वारा सामाजिक विकास'
या घोषणेवर आधारलेले त्रैमासिक

नवे शिक्षण धोरण २०१९

संपादकीय

सार्वजनिक शिक्षण व राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०१९

डॉ. मीना आहेर ०९

नवीन राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०१९ : एक लेखा जोखा

डॉ. माला सप्रे १५

मातृभाषेचा पुरस्कार करणारे नवे शिक्षण धोरण

श्री. अश्विनी दळवी २३

प्रस्तावित राष्ट्रीय उच्च शिक्षण धोरण : आशा आणि काही प्रश्न

डॉ. देवानंद शिंदे ३१

नवीन शैक्षणिक धोरण - २०१९

प्रा. डॉ. भालबा विभूते. ३७

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण व शिक्षक प्रशिक्षकाचा व्यावसायिक विकास

डॉ. नारसिंग नाईक. ५२

नवे शैक्षणिक धोरण आणि शिक्षकांचे शिक्षण

डॉ. प्रकाश भा. साळवी ५९

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण

प्रा. डॉ. अंकुश नाथा जाधव ६४

Reflections on the New Education Policy - 2019 :
Overview of the Symposium

Jyoti Bawane & Murzban Jal 72

A Humanist Reflection on the National Education Policy

Principal
Azad College of Education
Satara

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण - २०१९

प्रा. डॉ. अंकुश नाथा जाधव

भारत स्वतंत्र झाल्यापासून आपण वेगवेगळ्या शिक्षणात बदल करणारी धोरणे राबवत आलो आहोत. जेंव्हा स्वतंत्र झाला तेंव्हा आपली साक्षरता १२% इतकी होती. त्रिशंकू विकासामुळे सन २०११ च्या जनगणनेनुसार हे प्रमाण ७४.४ % इतके झाले आहे. जेंव्हा स्वतंत्र होऊन आपण 'विद्यापीठ शिक्षण आयोग' (१९४८) नेमून उच्च शिक्षण विस्तार व विकासाचा कार्यक्रम आखला. सन १९५२ मध्ये आपण माध्यमिक शिक्षण आयोगाची स्थापना केली. पुढे शिक्षणात सार्वत्रिक सुधारणा करण्याच्या हेतूने कोठारी आयोग (१९६४) नेमला. याच काळात आपण देशभर भारतीय तंत्रज्ञान संस्थांचे (I. I. Ts) जाळे विणले. प्राथमिक, माध्यमिक शिक्षणाच्या गुणवत्ता वाढीसाठी राष्ट्रीय शिक्षण संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (NCERT) स्थापन केली. राष्ट्रीय एकात्मता निर्माण करण्याच्या हेतूने देशभर 'त्रिभाषा सूत्र' राबविले. मंडल आयोगानंतर जे सामाजिक बदल अपेक्षित होते त्यांच्या पार्श्वभूमीवर 'शिक्षा की चुनौती' (१९८६) नामक शिक्षण धोरणाचा अंगीकार केला. त्यात १९९२ मध्ये सुधारणा करून जागतिकीकरणाच्या पार्श्वभूमीवर व्यावसायिक अभ्यासक्रम प्रवेशासाठी राष्ट्रीय निदर्श प्रश्न अंमलात आणली. इतके सारे करूनही शिक्षणाची गाडी काही रुळावर येऊ शकली नाही.

त्याची अनेक कारणे दिसून येतात. एक म्हणजे प्रत्येक नवे सरकार, नवा राजा, नवा खेळ म्हणत आपले लोकानुयायी कार्यक्रम राबवत राहिले. विना अनुदान धोरण, शिक्षक सेवक नियुक्ती, तासिका तत्त्वावर प्राध्यापक, मागणी आणि पुरवठ्याचा विचार न करता व्यावसायिक महाविद्यालये - संस्थांना परवानगी, आयोगाच्या शिफारशींना तिलांजली, शिक्षण खर्चात कपात यामुळे स्वातंत्र्याच्या ७०-७२ वर्षात शिक्षणाची परवडच होत राहिली. या सर्व प्रवासात आपण देशातील शिक्षणाचा तुकड्या तुकड्यानेच विचार करत आलो. देशात पहिल्यांदा शिक्षणाचा सर्वंकष विचार करणारे धोरण म्हणून २०१९ च्या प्रारूपाकडे पाहावे लागेल. पूर्व प्राथमिक शिक्षण ते उच्च शिक्षण असा व्यापक परंतु एकत्रित विचार या धोरणात आहे. शिवाय वर्तमान शिक्षणातील अनागोंदी लक्षात घेता यात उपाय सुचविले गेले आहेत. सध्या सरकारी खर्चाच्या १०% खर्च शिक्षणावर होतो. तो आगामी दशकात

२०% करण्याचं आश्वासन हे धोरण देतं. सन १९९५ मध्ये १० + २ + ३ आकृतीबंध स्वीकारला गेला होता. तेंव्हा उच्च माध्यमिक शि व्यावसायिकरणावर भर देण्याचे आश्वासन होते. परंतु निधीअभावी स सर्वसाधारण शिक्षणाचाच राहिला. मधल्या काळात कुशल मनुष्यबळाची क (तंत्रकुशल कामगार) आणि उच्चशिक्षितांची बेकार फौज असं दुहेरी नुकसान सोसले. ते केवळ नियोजन शून्यता व निधी न्यूनतेमुळेच. वर्तमान धोरण सर्वांवर मात करण्याची प्रामाणिक धडपड दिसते. पण राजकीय उच्च शिक्षणाबद्दलची आस्था आणि कृतिकेंद्री अंमल कसा होतो या[illegible]र धो फलनिष्पत्ती अवलंबून राहणार हे स्पष्ट आहे. सर्वांत कळीचा मुद्दा तरतुदीचाच असणार आहे.

शिक्षण क्षेत्रापुढील आव्हानांचा विचार

सदर धोरण पंचस्तंभीय आव्हानांचा विचार करून ठरविण्यात आले १. प्रवेश. २. समानता, ३. गुणवत्ता. ४. माफक खर्च. ५. बांधिलकी व जब सध्या बालवाडी ते उच्च शिक्षण अशा सर्व स्तरावर प्रवेश मिळवणं दिव्य बसलं आहे. सरकारी आकडे प्रवेशाच्या जागा रिकाम्या दाखवतात तर दु पालकांना हवा तिथे प्रवेश मिळत नाही. सार्वत्रिक - सार्वजनिक शाळ अनुदानित शाळा, महाविद्यालये आणि व्यावसायिक शिक्षण संस्थांच्य रिकाम्या तर खाजगी, फी व देणगी आकारणाऱ्या संस्थांकडे पालकांचा विषम गुणवत्ता व सुविधा विषमतेतून निर्माण झाल्याचे चित्र आहे. ते बद प्रयत्न या धोरणात दिसतो. शासकीय - अशासकीय, अनुदानित - विनाअ अशा सर्व शैक्षणिक संस्थांत गुणवत्तेच्या समानतेचं आश्वासन हे धोरण देत गुणवत्तेची हमीही. शिक्षण व आरोग्य देशातील महागड्या सेवा झाल्यात विचार करता सर्वांना परवडणारं, शिक्षक - प्राध्यापकांमध्ये बांधिलकी, ज (Accountability) वाढवण्याची धडपड करणारे अनेक उपाय [illegible]नव्या दिसतात.

नवा आकृतीबंध

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण - २०१९ चा मसुदा शालेय आकृतीबंध सुच खालीलप्रमाणे.

१. वयोगट ० ते २ वर्षे - संगोपन, पोषण व शिक्षण. (Early Childh and Education)

Index

Sr. No. Name of Author Title of Paer Pg. No.

1. Jaimee Wriston Colbert: *Things Blow Up: A Discussion of The Fragmented Narrative As Literary Device* / 6
2. Abdal Hmeed Hassen Abdallah Althahiany & Dr. Prashant Mothe: *Voicing Female Identity Crisis in Betsey Brown By NtozakeShange*
3. Mr. Amol G. Rajpankhe & Dr. N.R. Totawad: *The Social Issues in Bhabani Bhattacharya's He Who Rides A Tiger: An Overview*
4. Mr. Anand Ashok Khillare: *Violence and History in the context of Indian Partition Literature*
5. Dr. Anant Vithalrao Jadhav: *Humiliation and Agony of Childless Woman in Perumal Murugan's One Part Woman*
6. Dr. Anita Mudkanna & Mr Gopal M. Jadhav: *Identity Crisis in JhumpaLahiri's The Namesake*
7. Ms. Waghmare Anjali Anantrao: *Dalit Women Autobiographies: As Literature of Trauma*
8. Mr. Khan Anjum Sarfraz & Dr. Farhana Khan: *The Zahir: A Feeling of Destitute in the Post-Modern World*
9. Dr. Jadhav Ankush Natha: *Translation Studies*
10. Dr. Anupama Prakash Pol: Eco Criticism: A Study
11. Dr. Apeksha N. Nalawade: *Postcolonial Identity and Cultural Crisis in V. S. Naipaul's A House for Mr. Biswas*
12. Mr. Ashok Jagannath Jadhav: *Colonized Globalization in Kiran Desai's The Inheritance of the Loss*
13. Dr. Asrar R. Khan: *Malamud's Prophetic Warning of Doom in God's Grace*
14. Ms. Shakuntala S. Bade: *The Use of Language by Samuel Beckett as an Effective Absurd Element in Waiting for Godot*
15. Dr. Balasaheb B. Shinde: *Contemporary Relevance in Johnnie Sahib*
16. Dr. Beena Vinod Rathi: *Karl Ove Knausgaard: Struggle Undeterred*
17. Ms Bhagyashree K. Biyani: *The Theme of Alienation, Identity and Culture: Edward Albee's The Zoo Story*
18. Mr. Bhagwat C. Patil & Mr. Mukesh P. Patil: *The Transformed Feminine Image in Indian English Novel*
19. Mr. Bhushan B. Nandedkar: *Plight of Bessie Mears in Native Son*
20. Mr. Chincholkar B. B.: *The Mount of The Rustic Text*
21. Dr. D.S.Chaudhari & Ms. Manisha B.Ghorge: *Marxist Perspective on Analyzing Films: An Exploratory View*
22. Mr. Dashrath Vaijnath Rode: *The Rise of The Sufi Literature*
23. Ms. Dimple Mapari: *Consuming Consumerism, Feisty Feminism of the Modern Life- A study of kalkiKoechlin's Select Poems*
24. Gameel Mahmmoud Saeed Rajih & Dr. Sarje S. K.: *Blended Learning Strategy To Create Effective ESL/EFL Writing Classes*
25. Ms. Shelke Geetanjali Anantrao & Dr. Sarje, S.K.: *Theme of Gender- Bias In Mrinal Pande's: Daughter's Daughter*
26. Dr. Ashok Uttamrao Gholve: *Literary Analysis of Newspaper: A Study of Social Media*

Principal
Azad College of Education
Satara

Ibid p. 130.
Ibid p. 243.
Ibid p. 205
Ibid p. 333-334.

9

Translation Studies

Dr. Jadhav Ankush Natha
Dept. of English, Rayat Shikshan Sansthas, S.G.M. College, Karad

Abstract:
English language is developing in a fast speed in content and methodology a number o research workers have made some experiments in the field of teaching and evolved sam methods of teach English in Indian class. All the studies have different characteristics, meri and demerits in using in the class. It is a fact that each method is evolved as a reactio against the previous method. Each method is based on certain principles, Hence it helps t make teaching and learning process more effective. Bertrand Russell was right when state as, the questions what should be taught? And how should be taught? Are intimatel connected because it better studies of teaching are devised, it is possible to learn more.

Introduction:-
Teaching is a way of teaching. It is 'how' of teaching, means 'how to teach'. It is a proces of presenting a text in a specific way. Definitely, it relates to the content of the text, i.e. wha to teach. According to W.F. Mackey, "A method determines what and how much is taugh (selection), the order in which it is taught (gradation)' how the meaning and from ar conveyed (presentation) and what is done to make the use of the language unconscious. Teaching is making pupils understand what we teach. This effort has been exercised i teaching every language. English is no exception to it. Some experts, educationists an linguists thought over teaching of languages and evolved their own studies of teaching language. No doubt, they all are applicable to English. In their methods of teaching they ha some assumptions of learning a foreign language such as English. So we find that there ar

Principal
Azad College of Education
Satara

	Skills Of Teacher Educators To Teach In Multilingual Classroom	Ketan Laxman Kamble Dr Gayatri Choukade Dr. Megha Uplane	296
76	Skill Development Among Dyslexic Children	Dr. Kanakappa Pujar	300
77	"Skill Development In I: • Literacy Campaign In Higher Education "	Dr. Ramesh G. Panhalkar	304
78	Importance Of Translation In Higher Education	Dr.Prabhavati A.Patil	307
79	जीवन कौशल्य विकास काळाची गरज	Bijali S. Dadape	310
80	शिक्षक–शिक्षणामध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर	डॉ. अंकुरा नाथा जाधव	314
81	Skill Development In Higher Education	Mr. Sudam V. Chakradhar	318
82	Use Of Mobile Apps For Improving Study Skills Of Visually Impaired Students	Dr Ashwini Wadegaonkar Dr Anjusha Gawande	320
83	बी.एड. प्रशिक्षणार्थ्यांमध्ये स्व आकलन क्षमता विकसित करण्यासाठी राबविलेल्या उपक्रमाचा आढावा	डॉ. जाधव पद्मा मोहनराव	328
84	महाराष्ट्र राज्यातील विविध विद्यापीठाच्या अध्यापक शिक्षण अभ्यासक्रमातील अंतर्गत मूल्यमापन योजनेचा अभ्यास	प्रा. चाकोते प्रविण शामसुंदर	333
85	अध्ययन कौशल्य विकसन : उच्च शिक्षणातील गुणवत्तेचा केंद्रीभूत घटक	डॉ. सीमा परदेशी	338
86	Skill Development In 21st Century	Mrs. Rajasree Suresh Pillai	343
87	कौशल्य शिक्षणाचा अभाव उच्च शिक्षणातील गळतीचे संदर्भ	Dr. Navnath Sopanrao Gaikwad	348
88	How Women Empowerment Influences The National Integration?	Dr. Jyoti S. Pattanashetti	351
89	Higher E-Education In India: A Bird Eye View	Dr. M.C.Sheikh	356
90	हस्तलिखिताचे जतन व संवर्धन: एक कला	कोटे चंद्रशेखर काशिनाथ	359
91	Life Skill Education: Skill Development Among Students	Dr. Anil Tukaram Thosare	362
92	Role Of ICT In Higher Education For The 21st Century	Dr. G. N. Dhale	365
93	Psycho-Social Problems Faced By Female Teachers Of Schools And Colleges	Dr. Jyoti S. Pattanshetti	370
94	Foundation Of Life Skills	Dr. Ravindra Mirajkar	374
95	Life Skills – New Techniques Of Teaching And Learning	Dr. Shraddha Patil	376
96	The Importance Of Life Skills In Daily Life	Dr. Sharmili Mirajkar	379
97	भाषा अध्यापन में अभिनय कौशल का योगदान	प्रा. डॉ. रविराज अच्युत फुरडे	380
98	Impact Of Ict On Teaching And Learning Legal Education In Digital Age	Patki Suhas Vijayrao	383
99	Status Of Science Process Skills Among Undergraduates	Dr. Supriya. P. Patil, Dr. Sunil M. Sangle	387
100	Soft Skills: An Integral Part Of Higher Education	Mr. Shrikant Banda Desai	394

Principal
Azad College of Education
Satara

शिक्षक–शिक्षणामध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर

डॉ. अंकुश मामा जाधव,सहायक प्राध्यापक
सदगुरु गाडगे महाराज महाविद्यालय, कराड

प्रस्तावना :–

आजचे युग हे माहिती तंत्रविज्ञानाचे युग आहे संगणकामुळे संप्रेषणाचे मार्ग गतिशील व प्रभावी झाले आहेत ही दोन्ही क्षेत्रे एकमेकांत विलीन होऊन माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा उदय झाला. हया विषयाची माहिती शिक्षकांना असणे आवश्यक आहे. कारण देशातील देशातील स्थलांतरीत मुलांना व मुलींना शिक्षण देण्याचे काम शिक्षक करतात. हीच मुले व तरुण पुढे देशाचे जबाबदार नागरिक म्हणून देशाच्या जबाबदा–या पार पाडतात. देशातील नागरिकांच्या जीवनाची गुणवत्ता त्यांच्या शिक्षणावर अवलंबून असल्याने एखादया देशाचे जीवनमान त्या देशातील शिक्षकांच्या गुणवत्तेवर अवलंबून असते. शिक्षक आपल्या समाजाची संस्कृती, मुल्ये, चालीरीती एका पिढीकडून दुस–या पिढीकडे संक्रमण करतात. नवीन ध्येये, मुल्ये निर्माण करून संस्कृतीमध्ये सुधारणाही करतात.

२१ व्या शतकामध्ये झालेल्या माहितीच्या प्रस्फोट, माहिती तंत्रज्ञानाची समाजीतील सर्व क्षेत्रांवर असलेली पकड याचाही शिक्षण प्रणालीवर परिणाम झालेला आहे त्यामुळे शिक्षण प्रशिक्षणामध्येच प्रशिक्षणार्थींना माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर माहिती असणे गरजेचे आहे

शिक्षक–शिक्षण :–

शिक्षकी पेशामध्ये प्रवेश करतानाच प्रशिक्षणाची अट असल्याने ज्या व्यक्तीस शिक्षक म्हणून काम करावयाचे आहे, त्या व्यक्तीस सामान्य शिक्षणानंतर प्रशिक्षण पूर्ण करावे लागते. त्या प्रशिक्षणास सेवापूर्ण शिक्षक–शिक्षण म्हणतात. व एकदा सेवेत आला की त्याला आवश्यक विषयातील ज्ञान, पद्धती, तंत्रे, कौशल्ये, साधने यामध्ये झालेले बदल व प्रगती यांचा परिचय करून घ्यावा लागतो. याला सेवांतर्गत शिक्षक–शिक्षण म्हणतात.

शिक्षण होण्याअगोदर व शिक्षक झाल्यानंतर शिक्षकाला वेळोवेळी आपले ज्ञान अद्यायावत ठेवण्यासाठी शिक्षणाची गरज असते.

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान :–

UNESCO "It is the scientific Technology & Engineering discipline for management of Information" Storage, retrieval, processing, communicating, diffusing, sharing, information & social cultural upliftment.म्हणजेच वैज्ञानिक तंत्रज्ञान व इंजिनिअरिंग ज्ञानशाखेच्या माहितीचे व्यवस्थापन होय.

"माहिती संपर्क (communication) साठी नवीन डिजिटल तंत्रज्ञानाचा वापर करणे म्हणजे I.C.T. होय.

विविधतेचे, पद्धती किंवा प्रणालीचा वापर करून माहितीची निर्मिती करणे, गोळा करणे तसेच माहितीवर प्रक्रिया करून साठविणे आणि योग्यवेळी तिचे उपयोजन करून प्रेषक व ग्राहक यांच्यामध्ये संप्रेषण घडवून आणणारे शास्त्र म्हणजे माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञान होय.

शिक्षक–शिक्षणामध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर.

१.दूरसंप्रेषण :–

माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञानाच्या माध्यमातून जगाच्या कोणत्याही कोना–कोप–यातील दोन व्यक्ती एकमेकांशी संवाद साधू शकतात. एकमेकांशी समोरासमोर बसल्यासारखे गप्पा मारू शकतात. विचार भावना मुल्ये दृष्टीकोन यांचा देवाण घेवाण करू शकतात यालाच दूरसंप्रेषण असे म्हणतात. पारंपारिक शिक्षण पद्धतीच्या जागेवर माहिती संप्रेषण व तंत्र विज्ञानामार्फत आदान–प्रदान प्रक्रिया घडवून आणली जाते. आभासी महाविद्यालयातील वेब आधारित शिक्षण दूर संप्रेषणाचा भाग आहे. दूर संप्रेषण प्रकार अ) उपग्रह संप्रेषण ब) टेलिकॉन्फरन्सिंग क) व्हिडीओ कॉन्फरन्सिंग

Principal
Azad College of Education
Satara

१२

"महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक जाणीवजागृती प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास"

संशोधक,
श्री. विलास खंडाईत
किसन वीर महाविद्यालय, वाई, जि सातारा

मार्गदर्शक,
डॉ. वंदना वलवडे
प्राचार्य, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

सारांश

जादूटोणाविरोधी कायदा २६ ऑगस्ट २०१३ रोजी पारित केला आहे. याचे कारण म्हणजे समाजात आजही अनिष्ट अघोरी प्रथा व अंधश्रध्दा जास्त प्रमाणात आढळतात. त्याचा अप्रत्यक्ष परिणाम महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये जाणवतो. तसेच त्यांच्यामध्ये जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक जाणीवजागृती फारशी झालेली नाही. म्हणूनच महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक जाणीवजागृती निर्माण व्हावी, तसेच वैज्ञानिक दृष्टिकोण, मानवतावाद, सुधारणावाद, शोधक बुध्दीचा विकास व्हावा यासाठी संशोधकाने सदर विषयावर प्रशिक्षण कार्यक्रम तयार केला आहे व त्याची परिणामकारकताही [redacted]ली आहे.

संशोधकाने शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर कार्यक्षेत्रातील सातारा जिल्ह्यातील वाई, खंडाळा आणि महाबळेश्वर या तालुक्यातील प्रत्येकी एक कला, वाणिज्य, विज्ञान शाखा असलेल्या महाविद्यालयाची निवड केली. एकूण २५०० विद्यार्थ्या पैकी केवळ २८८ विद्यार्थ्यांची निवड संभाव्यता नमुना निवड पध्दतीतील लॉटरी पध्दतीने केली. निवड केलेल्या विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान जाणून घेण्यासाठी संशोधक निर्मित पूर्वचाचणी घेतली. सदर विषयावर प्रशिक्षण कार्यक्रम तज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली संशोधकाने तयार केला. निवड केलेल्या विद्यार्थ्यांवर प्रभावीपणे राबविला. त्यानंतर उत्तरचाचणी घेतली. यासाठी प्रायोगिक एकलगट पूर्वोत्तर चाचणी अभिकल्पाचा वापर केला. पूर्वउत्तर चाचणीच्या गुणांवर केंद्रीय प्रवृत्तीच्या परिमाणांचा वापर केला. मध्यमानातील फरकाची सार्थ कता तपासण्याकरिता 't' परीक्षिकेचा वापर केला.

सदर संशोधनावरून असे लक्षात आले की, महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये अंधश्रध्दा आहेत. तसेच जादूटोणाविरोधी कायद्याबाबत फारशी जाणीवजागृती झालेली नाही. सदर विषयावर संशोधक निर्मित प्रशिक्षण कार्यक्रम प्रभावीपणे राबविला असता विद्यार्थ्यांच्या जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक जाणीवजागृतीच्या पातळीवर लक्षणीय वाढ होईल असे संशोधकास वाटते.

की वर्ड्स : जादूटोणाविरोधी कायदा जाणीवजागृती प्रशिक्षण कार्यक्रम.

१. प्रस्तावना :

आजच्या विज्ञान युगातही वाढती अंधश्रध्दा, भोंदुगिरी, चमत्काराद्वारे आर्थिक फसवणूक, बुवाबाजीतून स्त्रियांचे शोषण, गुप्तधनासाठी नरबळी, पैशांचा पाऊस पाडण्याचा दावा, अवतार असल्याचा दावा, अतिंद्रियशक्ती संचारल्याचा दावा, आत्म्याशी काल्पनिक विवाह किंवा आत्मा बोलावून प्लॅचेट करणे, . . . यांसारख्या कित्येक घटना समाजामध्ये घडताना दिसतात.

Principal
Azad College of Education
Satara

"महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक असलेले प्राथमिक ज्ञान व गैरसमज यांचा अभ्यास"

संशोधक,
श्री. विलास खंडाईत
विनय वीर महाविद्यालय, वाई, जि.सातारा

मार्गदर्शक,
डॉ. वंदना नलवडे
प्राचार्य, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

१. सारांश :

जादूटोणाविरोधी कायदा २६ ऑगस्ट २०१३ रोजी पारित केला आहे. याचे मुख्य कारण म्हणजे समाजातील वाढती अंधश्रध्दा व भोंदुगिरी होय. कायदा झाला परंतु महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये 'जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक' पुरेशी जाणीवजागृती झालेली दिसत नाही. विद्यार्थ्यांमध्ये सदर विषयावावत अनेक गैरसमज आहेत. असे पश्नावलीच्या माध्यमातून सदर विषयावावतचे सर्व्हेक्षण केले असता संशोधकास पकर्षाने जाणवले. महाविद्यालयीन विद्यार्थी म्हणजेच आजचा युवक उद्याच्या समाजातील सुजाण नागरिक आहे. म्हणूनच विद्यार्थ्यांच्या मनातील सदर विषयावावतच्या सर्व शंकांचे निरसन होवून काही गैरसमज असल्यास ते दूर व्हावेत. विद्यार्थ्यांमध्ये जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक जाणीवजागृतीच्या पातळीवर अधिक वाढ व्हावी. तसेच विद्यार्थ्यांमध्ये वैज्ञानिक दृष्टिकोन रूजून मानवतावाद, सुधारणावाद आणि शोधकवुध्दीचा विकास व्हावा. असे संशोधकास मनापासून वाटते.

म्हणूनच संशोधकाने पश्नावलीच्या माध्यमातून सर्वेक्षण करून सदर विषयावावतची असणारी मते विद्यार्थ्यांकडून जाणून घेतली. त्यासाठी शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर कार्यक्षेत्रातील सातारा जिल्ह्यातील वाई, खंडाळा आणि महाबळेश्वर तालुक्यातील कला, वाणिज्य, विज्ञान शाखेतील एकूण २८८ विद्यार्थ्यांची नमुना म्हणून निवड केली. विद्यार्थ्यांमध्ये असलेले गैरसमज समजावून घेतले. सर्व गैरसमज दूर करण्यासाठी तज्ज्ञ मार्गदर्शकांचे मार्गदर्शन व चर्चा करून संदर्भासह स्पष्टीकरणे तयार केली. ज्याचा उपयोग संशोधकाला प्रशिक्षण कार्यक्रम तयार करताना झाला. विद्यार्थ्यांच्या मतांचे विश्लेपण व त्यावर तयार केलेले स्पष्टीकरण याचा सदर संशोधनपर लेखामध्ये उहापोह केला आहे.

२. बीज संज्ञा : जादूटोणाविरोधी कायदा प्राथमिक ज्ञान, गैरसमजांचे स्पष्टीकरण.

३. पस्तावना :

संशोधक शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर शिक्षणशास्त्र विभागाअंतर्गत "महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी जादूटोणाविरोधी कायदाविषयक जाणीवजागृती प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे विकसन" या विषयावर पीएच. डी. पदवीसाठी संशोधन करीत आहे. सदर संशोधनाचा भाग म्हणून महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचे जादूटोणाविरोधी कायद्यावावतचे असलेले पूर्वज्ञान जाणून घेण्यासाठी पूर्वचाचणी पश्नावली (शेड्युल) घेतली. सातारा जिल्ह्यातील वाई, खंडाळा आणि महाबळेश्वर या तीन तालुक्यातील पत्येकी एक पमाणे एकूण तीन महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य, विज्ञान शाखेतील पथम वर्षात (FY) शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांकडून पश्नावली सोडवून घेतल्या. या पकारे सर्वेक्षण केले.

Principal
Azad College of Education
Satara

CONTENTS OF ENGLISH PART - II

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Challenges before Higher Education in India with Special Reference to Teacher Education **Dr. Vinay D. Dhondge**	1-5
2	Rigional Educational Disparity: Challenges before Indian Education System **Dr. Shivaji N. Zanzurne** **Mr. Rajendra M. Ghadage**	6-12
3	Problems of Pre - Service Teacher Education in India **Dr. Amitkumar S. Gagare**	13-16
4	A Study on Level of Aspiration of Students in Higher Education with Reference to their Family Environment **Principal Dr. Bharmu Parisa Marje**	17-23
5	Children Y and Technology : Innovative threat to the Society **Dr. Zunjarrao S. Kadam**	24-28
6	Social Policy and Economics: Interdisciplinary Approach, Comparative Literature Review **Mangesh Pandit Baisane**	29-36
7	M - Commerce: Service & Applications **Asst. Prof. Tandale Vandana Sanjay** **Ashwini Tukaram Kumbhar**	37-41
8	Sustainable Agriculture Development in India under WTO **Dr. Anna K. Patil**	42-46
9	Impact of Social Media on Youth **Dr. Mrs. Sanjivani Patil**	47-52
10	Present Challenges before the Teachers in Higher Education **Mr. Arvind Anil Ghodake**	53-59
11	Women Face of the Indian Agriculture **Dr. Patil Amol Ashokkumar**	60-63
12	Strengths and Weaknesses among Rural Students: A Case Study of Rajapur Tehsil **Mr. Yogesh Kulkarni**	64-69

Principal
Azad College of Education
Satara

1. Challenges before Higher Education in India with Special Reference to Teacher Education

Dr. Vinay D. Dhondge
Associate Professor, Azad College of Education, Satara (Maharashtra), India.

Education is a lifelong process. The teacher should continue to learn throughout his life. In fact no man or woman should decide to teach unless he is determined to learn, because a true teacher is a student all his life. In the words of Dr. Rabindranath Tagore – "A teacher can never teach truly unless he is still learning himself. A lamp can never light another lamp unless it continues to burn its own flame."

Meaning of Teacher Education

Teacher Education (TE) refers to the policies, procedures, and provision designed to equip (prospective) teachers with the knowledge, attitudes, behaviors, and skills they require to perform their tasks effectively in the classroom, school, and wider community. The professionals who engage in training the prospective teachers are called teacher educators (or, in some contexts, teacher trainers).

In the broader sense 'teacher education' refers to the total of educative experience which contribute to the preparation of a person for a teaching position in schools. This term is more commonly employed to designate the programme of courses and other experiences offered by an educational institute for the announced purpose of preparing persons for teaching and other educational service. It has been realised that improvement of teacher education can help to improve all education.

Role of NCTE in Teacher Education

The National Council for Teacher Education, in its previous status since 1973, was an advisory body for the Central and State Governments on all matters pertaining to teacher education, with its Secretariat in the Department of Teacher Education of the National Council of Educational Research and Training (NCERT). Despite its commendable work in the academic fields, it could not perform essential regulatory functions, to ensure maintenance of standards in teacher education and preventing proliferation of substandard teacher education institutions.

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

२. साने गुरुजींच्या 'श्यामची आई' या आत्मचरित्रात्मक लेखनातून प्रतिबिंबित होणाऱ्या जीवन मूल्यांचा अभ्यास

प्रा. डॉ. नंदकुमार धनवडे
सहयोगी प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

सारांश

साने गुरुजींना समाजात होणारे बदलाचे भान असल्यामुळे कादंबरी लिहिताना त्यांनी वास्तविक प्रेरणेतून लेखन केले आहे. स्वातंत्र्य चळवळीद्वारे समाजाला, राष्ट्राला, इंग्रजी सत्तेच्या जोखडातून बाहेर काढणे या अनुषंगाने त्यांनी लेखन केले आहे. तरुण मुलांनी समाजकार्यासाठी, देश कार्यासाठी वाहून घ्यावे हा त्यांचा विचार कादंबरीतून दिसून येतो.

प्रस्तुत संशोधनासाठी वाङ्मय विश्लेषण पद्धती वापरण्यात आली. संशोधनाचे साधन साने गुरुजींची 'श्यामची आई' ही कादंबरी वापरली आहे. माहिती संकलन, वर्गीकरण व विश्लेषण करून निष्कर्ष काढण्यात आले आहेत.

मातृहृदयी साने गुरुजींच्या 'श्यामची आई' या लेखनातील विविध प्रसंग - संवेदनशीलता, वैज्ञानिक दृष्टिकोण, स्त्री पुरुष समानता, सर्वधर्मसमभाव, श्रमप्रतिष्ठा, राष्ट्रभक्ती, सौजन्यशीलता या मानवी मूल्यांचे सदर्भसाहित्य म्हणून अध्यापनात सर्वाधिक उपयुक्त पडतील.

प्रस्तावना

साहित्याची निर्मिती करणाऱ्या लेखकाने जर आपल्या अनुभवाशी प्रामाणिक राहून लेखन केले तर ते नक्कीच चांगले निर्माण होऊ शकते हे साने गुरुजी यांच्या साहित्या वरून दिसून येते. आपल्या सभोवतीची सामाजिक विषमता व अन्यायाविरुध्द चीड गुरुजींनी आपल्या साहित्यातून व्यक्त केली आहे. साने गुरुजींना सभोवार होणारे बदलाचे भान, आंतरिक प्रेरणा यातून त्यांनी विविध विषयांना स्पर्श केला आहे. जीवनातील लहान-सहान घडलेल्या गोष्टी, थोरांची वचने या सर्वांचा समावेश त्यांनी कादंबरी लेखनात केला आहे. गांधी युगातला अशा वर्तनाची आवश्यकता पटवून देतात. स्वातंत्र्य चळवळीद्वारे समाजाला, राष्ट्राला, इंग्रजी सत्तेच्या जोखडातून दूर काढणे या अनुषंगाने त्यांनी लेखन केले आहे. जीवनाकडे मानवतेच्या उदार दृष्टिकोनातून ते पाहतात. तरुण मुलांनी समाजकार्यासाठी, देश कार्यासाठी वाहून घ्यावे हा त्यांचा विचार साहित्यातून दिसून येतो. क्रांतिकारी लिहिलेले वाचून लोक लगेच क्रांतीचे दूत होणार नाहीत पण क्रांतीची आवश्यकता वर पटेल अशी त्यांची दिसून येते. साने गुरुजींनी सण, उत्सव, नक्षत्रे त्यांचे महत्व, विविध वनस्पती, त्यांचे गुणधर्म, त्यांचा मानवाला उपयोग, प्राणी, पशू-पक्षी यांची उपयुक्तता याची माहिती दिली आहे. त्यांचे लेखन म्हणजे त्यांच्या स्वाभाविक अकृत्रिम भावनेचा अविष्कार आहे. त्यांचे लेखन वाचकाच्या बुद्धीला हृदयाला पाझर फोडू शकते.

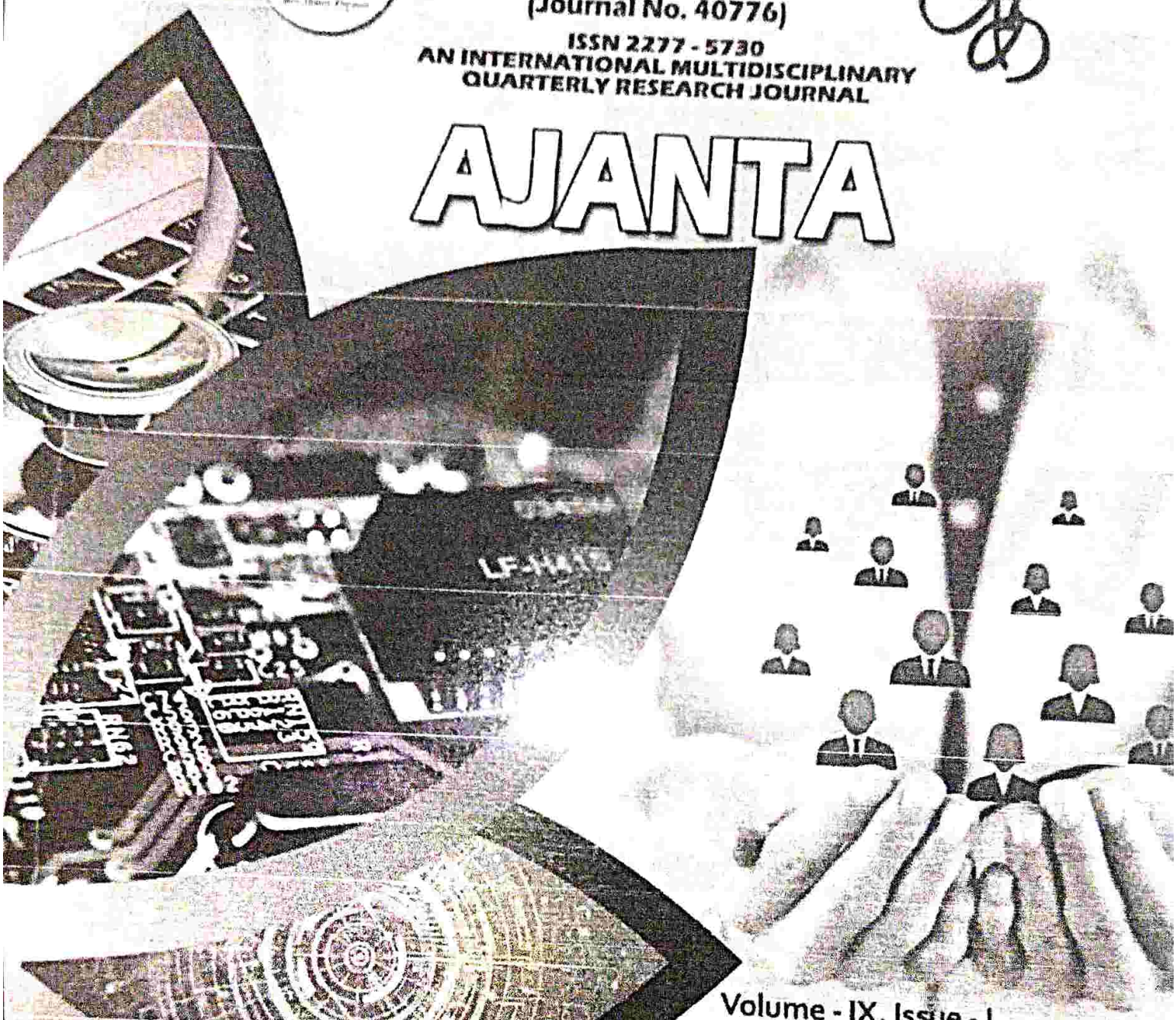
Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned with CamScanner

Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA



Volume - IX, Issue - I,
January - March - 2020
Marathi Part - I

Impact Factor / Indexing
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

Ajanta
Prakashan

Principal
Azad College of Educa
Satara

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	न. म. जोशी यांच्या साहित्यातील मूल्यात्मकता **प्रा. डॉ. सोमनाथ महादेव दडस**	१-५
२	साने गुरुजींच्या 'श्यामची आई' या आत्मचरित्रात्मक लेखनातून प्रतिबिंबित होणाऱ्या जीवन मूल्यांचा अभ्यास **प्रा. डॉ. नंदकुमार धनवडे**	६-९
३	महाराष्ट्रातील थोर शिक्षणमहर्षींच्या कार्यामधून प्रतिबिंबीत होणाऱ्या जीवनविषयक मूल्यांचा चिकित्सक अभ्यास **प्रा. डॉ. अनिल तानाजी पाटील**	१०-१३
४	कर्मवीर अण्णांच्या 'कमवा आणि शिका' या योजनेतून विद्यार्थ्यांमध्ये संक्रमित होणाऱ्या मूल्यांचा चिकित्सक अभ्यास **प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे**	१४-१६
५	खेळाद्वारे मानवी मूल्यांचा विकास **प्रा. ज्योती तानाजी गावंडे**	१७-२१
६	जागतीकीकरणावर मानवी मूल्यांचा प्रभाव **प्रा. मच्छिंद्रनाथ मारुती सूर्यवंशी**	२२-२७
७	जागतिकीकरण आणि मानवी मूल्ये **प्रा. आर. एस. माने**	२८-३१
८	लिंग समानतेच्या दृष्टीने भारतीय युद्ध प्राविण्य स्त्रियांचा अभ्यास **प्रा. रीना रामचंद्र कांबळे**	३२-३५
९	स्वराज्य आचारसंहिता उत्तम मानवी मुल्ये संहिता **प्रा. डॉ. काशिलिंग रघुनाथ गावडे**	३६-४१
१०	भारतीय स्त्री आणि मानवी हक्क **प्रा. कदम संभाजी धोंडीराम**	४२-४५
११	महात्मा गांधी यांनी मुलोद्योगी शिक्षणपद्धती आणि वर्तमान स्थिती **कु. श्रद्धा ज्ञानेश्वर धुमाळ**	४६-४९
१२	भारतीय समाजात मानवी मूल्याचे महत्व **प्रा. डॉ. विनोदकर व्ही. एस.**	५०-५३

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned with CamScanner

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - I January - March - 2020

MARATHI PART - I

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	न. म. जोशी यांच्या साहित्यातील मूल्यात्मकता **प्रा. डॉ. सोमनाथ महादेव दडस**	१-५
२	साने गुरुजीच्या 'श्यामची आई' या आत्मचरित्रात्मक लेखनातून प्रतिबिंबित होणाऱ्या जीवन मूल्यांचा अभ्यास **प्रा. डॉ. नंदकुमार धनवडे**	६-९
३	महाराष्ट्रातील थोर शिक्षणमहर्षींच्या कार्यामधून प्रतिबिंबीत होणाऱ्या जीवनविषयक मूल्यांचा चिकित्सक अभ्यास **प्रा. डॉ. अनिल तानाजी पाटील**	१०-१३
४	कर्मवीर अण्णांच्या 'कमवा आणि शिका' या योजनेतून विद्यार्थ्यामध्ये संक्रमित होणाऱ्या मूल्यांचा चिकित्सक अभ्यास **प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे**	१४-१६
५	खेळाद्वारे मानवी मूल्यांचा विकास **प्रा. ज्योती तानाजी गावंडे**	१७-२१
६	जागतीकीकरणावर मानवी मूल्यांचा प्रभाव **प्रा. मच्छिंद्रनाथ मारुती सूर्यवंशी**	२२-२७
७	जागतिकीकरण आणि मानवी मूल्ये **प्रा. आर. एस. माने**	२८-३१
८	लिंग समानतेच्या दृष्टीने भारतीय युद्ध प्राविण्य स्त्रियांचा अभ्यास **प्रा. रीना रामचंद्र कांबळे**	३२-३५
९	स्वराज्य आचारसंहिता उत्तम मानवी मुल्ये संहिता **प्रा. डॉ. काशिलिंग रघुनाथ गावडे**	३६-४१
१०	भारतीय स्त्री आणि मानवी हक्क **प्रा. कदम संभाजी धोंडीराम**	४२-४५
११	महात्मा गांधी यांची मुलोद्योगी शिक्षणपद्धती आणि वर्तमान स्थिती **कु. श्रद्धा ज्ञानेश्वर धुमाळ**	४६-४९
१२	भारतीय समाजात मानवी मूल्याचे महत्व **प्रा. डॉ. विनोदकर व्ही. एस.**	५०-५३

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - 1 - JANUARY - MARCH - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

४. कर्मवीर अण्णांच्या 'कमवा आणि शिका' या योजनेतून विद्यार्थ्यांमध्ये संक्रमित होणाऱ्या मूल्यांचा चिकित्सक अभ्यास

प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे
सहाय्यक प्राध्यापक, रयत शिक्षण संस्थेचे, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

प्रास्ताविक

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी 1919 साली रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. या संस्थेअंतर्गत असलेल्या छत्रपती शिवाजी कॉलेजमध्ये 1948 साली त्यांनी देशातील पहिला प्रयोग राबविला तो म्हणजे 'कमवा आणि शिका' ही योजनेचा. गरिबीतून आलेल्या विद्यार्थ्यांना या योजनेमुळे शिक्षणाची योग्य दिशा दाखवली. वेगवेगळ्या जिल्ह्यातून आलेले गरीब घरातील विद्यार्थी कमवा आणि शिका योजनेत अगदी तळमळीने काम करतात. गुराढोराच्या धारा काढणे, जनावरांना चारा देणे, महाविद्यालय कार्यालय, संस्था कार्यालय, कॅंटीन, पिठाची गिरणी, ग्रंथालय याबरोबर शेतीतील सर्व कामे विद्यार्थी अगदी नित्यनियमाने करतात. गेल्या 70 वर्षाच्या कालखंडात हजारो विद्यार्थ्यांनी 'कमवा आणि शिका' योजनेतून आपले करिअर घडविले आहे.

संशोधनाची गरज व महत्त्व

आजही समाजामध्ये अनेक मुलांना आपल्या आर्थिक अडचणीमुळे शिक्षणापासून वंचित रहावे लागते. कोणीही पैशाअभावी शिक्षणापासून वंचित राहता कामा नये. या योजनेची माहिती ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना व्हावी. तसेच या योजनेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना कोणकोणत्या सुविधा दिल्या जातात याची माहिती व्हावी हेतू आहे. सध्याच्या काळामध्ये श्रमप्रतिष्ठेला अजिबात महत्त्व दिले जात नाही. समाजात एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे मूल्य संक्रमण करणे गरजेचे आहे. 'कमवा आणि शिका' या योजनेच्या माध्यमातून कोणकोणती मूल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये संक्रमित होतात याचा अभ्यास करण्यासाठी संशोधकाने सदर विषय निवडलेला आहे.

समस्या विधान

कर्मवीर अण्णांच्या 'कमवा आणि शिका' या योजनेतून विद्यार्थ्यांमध्ये संक्रमित होणाऱ्या मूल्यांचा चिकित्सक अभ्यास.

संशोधनाची उद्दिष्टे

सदर संशोधनाची संशोधकाने पुढील उद्दिष्टे ठरवलेली आहेत.

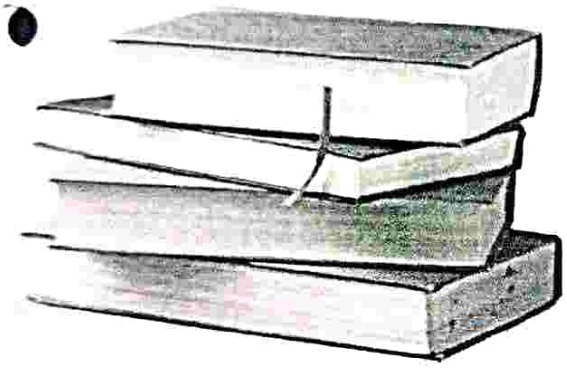
1. 'कमवा आणि शिका' या योजनेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना पुरविल्या जाणाऱ्या सोयीसुविधांचा अभ्यास करणे.
2. 'कमवा आणि शिका' या योजनेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये संक्रमित होणाऱ्या मूल्यांचा अभ्यास करणे.

संशोधनाची व्याप्ती

प्रस्तुत संशोधन हे केवळ सदर संशोधनात फक्त छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा येथील 'कमवा आणि शिका' या योजनेचा फक्त विचार केलेला केलेला आहे.

Principal
Azad College of Education
Satara

Studies in Indian Place Names (SIPN) with ISSN 2394-3114



Studies in Indian Place Names (SIPN) with ISSN 2394-3114 is UGC Care listed journal for research publication. SIPN considers review and research articles related to Social Science and Humanities, Arts and Humanities, Physical Education, Library Science, History, Anthropology, Management, Commerce, Home Science, Sociology, Hotel Management, Tourism, Mass Communication, Accounting, Education, Economics, Law, Philosophy, Finance, Political Science, Visual Arts, Performing Arts, English, Science, Engineering (All Branches), Psychology, and Architecture, Geography and Geology, Agricultural, Biological Sciences, Environmental Science, Ecology, Archaeology, Biodiversity and Conservation, Entomology, Health Science, Medicine and Dentistry, Nursing and Allied Health Science, Ayurveda. On behalf of Studies in Indian Place Names, I would like to extend my regard to all fellow researchers and scholars and wish pr[illegible]y in their field. Published by: The Place Names Society of India, NPS India. Send papers for publication to editor@tpnsindia.org

ISSN: 2394-3114

Vol 40 Issue 22 (February 2020)

An International Registered & Refereed Monthly Research Journal

Studies in Indian Place Names

UGC Approved Journal

UGC Care Journal

The Place Names Society of India

TPNS India

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-22-February-2020

समाजाभिमुख प्रकल्पांतर्गत बी.एड.च्या प्रशिक्षणार्थी शिक्षकांमध्ये पथनाट्य संहिता लेखन व पथनाट्य सादरीकरण कौशल्य विकसित करण्यासाठी कार्यनीती तयार करणे व त्याची उपयोगिता तपासणे

प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे
सहाय्यक प्राध्यापक,
रयत शिक्षण संस्थेचे,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.
मो.नं. ९८९०४५४६३३
ई- मेल : keshavmore.2010@rediffmail.com

प्रास्ताविक :-

सध्याच्या बी.एड.च्या अभ्यासक्रमातून एक चांगला शिक्षक तयार करण्यासाठी विविध प्रात्यक्षिकाच्या माध्यमातून प्रशिक्षणार्थी शिक्षकांमध्ये वेगवेगळी कौशल्ये विकसित करण्याचा प्रयत्न केला जातो. सध्याच्या काळातील शिक्षकाकडे अध्ययन-अध्यापन याबरोबरच विविध कौशल्य असणे गरजेचे आहे. यामध्ये संहिता लेखन कौशल्य, पथनाट्य सादरीकरण कौशल्य महत्त्वाचे आहे.

समस्या विधान :-

समाजाभिमुख प्रकल्पांतर्गत बी.एड.च्या प्रशिक्षणार्थी शिक्षकांमध्ये पथनाट्य संहिता लेखन व पथनाट्य सादरीकरण कौशल्य विकसित करण्यासाठी कार्यनीती तयार करणे व त्याची उपयोगिता तपासणे.

संशोधनाची उद्दिष्टे :-

1. बी.एड. च्या प्रशिक्षणार्थींमध्ये पथनाट्य संहिता लेखन कौशल्य विकसित करण्यास मदत करणे.
2. बी.एड. च्या प्रशिक्षणार्थींमध्ये पथनाट्य सादरीकरण करण्याचे कौशल्य विकसित करण्यास मदत करणे.
3. बी.एड. च्या प्रशिक्षणार्थींमध्ये सामाजिक कौशल्य वृद्धी विकसनासाठी कार्यनीती तयार करणे.

संशोधनाची व्याप्ती :-

प्रस्तुत संशोधन हे केवळ बी.एड अभ्यासक्रमातील प्रात्याक्षिक कार्यासाठीच मर्यादित आहे.

गरज व महत्त्व :-

समाजामध्ये सध्या अनेक समस्या आहेत. जातीयवाद, राष्ट्रीय एकात्मता, व्यसनमुक्ती, भ्रष्टाचार, शैक्षणिक समस्या, राजकीय प्रश्न, स्त्रीमुक्ती, अंधश्रद्धा निर्मूलन, मुली व महिलांवर होणारे अत्याचार, स्त्रियांचा होणारा छळ, स्त्री भ्रूणहत्या, व्यसनाधीनता, हुंडाबळी, प्लास्टिकचे दुष्परिणाम, प्रदूषण,

Copyright © 2020 Authors

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - I January - March - 2020

ENGLISH PART - II

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc.(Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

प्राचार्य
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन
सातारा

CONTENTS OF ENGLISH PART - II

S. No.	Title & Author	Page No.
13	Challenges before Pre-Primary Education in Satara City, Maharashtra Miss.Vrunda Purandare Dr. Usha Patil	70-73
14	Quality Education through Professionalization in Higher Education Dr. Dhale Gautam Namdev	74-78
15	Challenges before Indian Higher Education System Shri. Dhale Ravindra Namdev	79-83
16	Higher Education System in India Mr. Sachin Suresh Savvakhande	84-89
17	Digitalization of Banking Sector in India Dr. S. N. Mane	90-102
18	New Social Problems Dr. Tabassum Yakub Patel	103-108
19	Agricultural Distress Nale Supriya Ravindra	109-113
20	Challenges before Higher Education Smt Nangare Nutan Krishnarao	114-120
21	Urban Development by Maharashtra Housing and Area Development Authority (Mhada) Dr. Mrs. Snehal Makarand Rajhans	121-124
22	Women's Superstitions: A Social Challenge Prof. Aher Vaishali B.	125-129
23	Contribution of Renewable Energy and Sustainable Development in India Dr. K. R. Tanange	130-134
24	Challenges in Higher Education Dr. Shankar Dhanwade	135-138
25	Role of E-Commerce in Indian Economy Dr. Disale Mahadeo Sadashiv	139-1142

Principal
Azad College of Education
Satara

20. Challenges before Higher Education

Smt Naugare Nutan Krishnarao
Assist Prof., Azad College of Education, Satara

Introduction India's higher education system is the world's third largest in terms of students, next to China and the United States. In future, India will be one of the largest education hubs. India's Higher Education sector has witnessed a tremendous increase in the number of Universities University level Institutions & Colleges since independence. The 'Right to Education Act' which stipulates compulsory and free education to all children within the age groups of 6-14 years, has brought about a revolution in the education system of the country with statistics revealing a staggering enrolment in schools over the last four years. The involvement of private sector in higher education has seen drastic changes in the field. Today, over 64% of higher education institutions in India are promoted by the private sector. This has accelerated establishment of institutes which have originated over the last decade making India home to the largest number of Higher Education institutions in the world, with student enrolments at the second highest (Shagun, 2013) The number of Universities has increased 34 times from 20 in 1950 to 677 in 2014. Despite these numbers, international education rating agencies have not placed many of these institutions within the best of the world ranking. Also, India has failed to produce world class universities

Current Issues in Education in India

The major issues and challenges of education sector and the concerned issues has been dealt under the following sub-heads- 1. Expenditure on education 2. Gross enrolment pattern 3. Capacity utilisation 4. Infrastructure facilities 5. PPP model 6. Student-teacher ratio 7. Accreditation and branding – quality standards 8. Students studying abroad A brief description of the above has been laid down in the forthcoming paragraphs

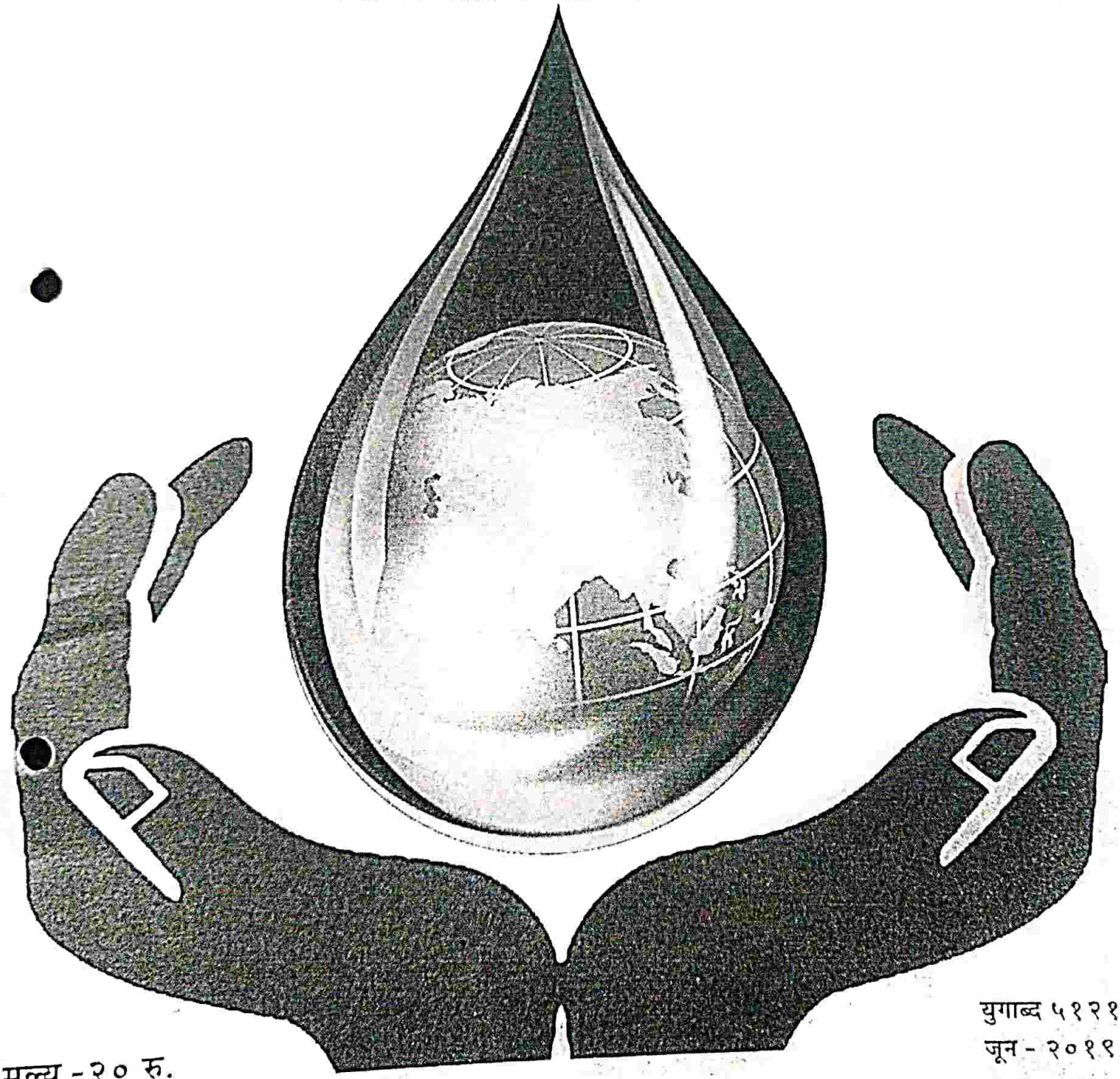
1. Expenditure on education In terms of expenditure incurred on education, particularly on higher education, during the year 2010–11, the government spent around Rs 15, 440 crore which is about 85 per cent of the revised budget estimates for the year. The recent 66th round of NSSO survey reveals that between 1999 and 2009, spending on education in general jumped by 378 per cent in rural areas and 345 per cent in urban areas of the country. The survey further

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN2231-6493

महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ

भारतीय शिक्षण



युगाब्द ५१२१
जून - २०१९

मूल्य - २० रु.

प्लॅस्टिकला करु गुडबाय
स्वच्छ ठेऊ धरणीमाय

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

भारतीय शिक्षण - जून २०१९

		पृष्ठ
गुरुवाणी		४
संपादकीय		६
आपले सूत्र -आपले ध्येय ''शम् नो वरुण''	-प्रा.डॉ.दत्तात्रेय तापकीर	९
फक्त विज्ञानच का ? लेखांक १३	-डॉ.नीलिमा चितळे	११
डॉ.प्रभाकर मांडे -एक व्रती आणि ज्ञानोपासक संशोधक	-प्रा.डॉ.दिनकर कुलकर्णी	१८
वाराणसी ते आनंदकानन	- श्री.महेश गोगटे	२०
सर्वांगीण आरोग्य -सर्वांसाठी सर्वत्र	-प्रा.डॉ विद्युलता पांढरे	२४
एक नापास (?) विद्यार्थ्याचे छायाचित्रण	-श्री.पंकज दशपुते	२७
नागपूर विभागातील अध्यापक महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थी व अध्यापकाची ग्रंथालयातील सुविधांबाबत दूरदृष्टी - एक अभ्यास	- डॉ. रमेश ना.ढोरे	३६
पर्यावरण संवर्धन विकासात शाळांची भूमिका	-श्रीम.शोभा पाटील	४१
डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचा एक ज्ञानयज्ञ!	- श्रीम.कीर्ती पारखे	४४
दुर्व्यवहारामुळे होणारे नुकसान	- डॉ.गोविंद हडप	४७
भालचंद्र शब्दकोश	- श्री.भालचंद्र अंबादास घारे	४९

Principal
Azad College of Education
Satara

Scanned by CamScanner

पर्यावरण संवर्धन विकासात शाळांची भूमिका

श्रीमती शोभा संग्राम पाटील, सातारा, संपर्क - ९७३०४८८६३३

वर्तमानकाळात पर्यावरण प्रदूषण आणि असंतुलन ही विश्वव्यापी समस्या बनली आहे. संपूर्ण जगात पर्यावरणाच्या अवनतीबद्दल विचारविनिमय आणि चिंतन केले जात आहे. पर्यावरण विषयक जागृती निर्माण करण्यासाठी सन १९७२मध्ये स्विडनमधील 'स्टॅकहोम' येथे पहिली जागतिक परिषद भरविण्यात आली.

संयुक्त राष्ट्रसंघाचे पर्यावरणविषयक कार्यक्रम राबवण्यासाठी (UNEP) United Nations Environmental Programme या संस्थेची स्थापना करण्यात आली .यामध्ये 'पर्यावरण विकास' यावर विचार मांडला आणि यामध्ये नैसर्गिक संसाधने, पर्यावरणाची अवनती त्यामुळे पर्यावरणाचे संरक्षण हा नवा विचार राबवला पाहिजे म्हणून पर्यावरण शिक्षण पद्धतीचा उगम झाला असे म्हणता येईल.

पर्यावरण संवर्धन आवश्यक का आहे?

आपली पृथ्वी हा केवळ एक ग्रह नसून तो एक जैवगोल आहे आणि त्यामध्ये अनेक परिसंस्था कार्यरत आहेत. प्रत्येक परिसंस्थेतील प्रत्येक सजीवाचा इतर संजीवांशी आणि निर्जीव घटकांशी निकटचा संबध आहे. परस्परांच्या आंतरक्रियांमुळे परिसंस्थेचे संतुलन बिघडणार नाही याची दक्षता निसर्गाने घेतलेली असते. मात्र इतर, प्राण्यांच्या तुलनेत मनुष्य हा बुद्धिमान आणि विवेकशील प्राणी असल्यामुळे पर्यावरण संवर्धनाची संपूर्ण जबाबदारी मनुष्याचीच आहे हे लक्षात घेतले पाहिजे.

खरेतर मानवी जीवनच आज धोक्यात आले आहे. सृष्टीतील सर्वात हुशार प्राणी तर मनुष्यप्राणी आहे. पण त्याचीच चिंता करण्याची वेळ आली आहे. पर्यावरण ऱ्हास झाल्यामुळे मानवी जीवन धोक्यात आले आहे.

विविध प्रकारची जीवसृष्टी, मानवी समूह समाज ज्या परिसरात राहतो, विकसित होतो त्या परिसरातील सर्व घटकांना पर्यावरण म्हणतात.

मनुष्याला जगण्यासाठी आवश्यक अशी सर्व संसाधने आणि साधने पर्यावरणापासून प्राप्त होतात. उद्योग आणि कारखान्यांकरिता कच्चा माल, दळणवळणासाठी इंधन, जगण्यासाठी अन्न, पाणी, हवा, फळे-फुले, निवारा, इत्यादी सर्वच बाबी आपणास पर्यावरणापासूनच प्राप्त होतात. अर्थात पर्यावरण जेवढ्या सुस्थितीत असेल तेवढाच विकास उत्तम होईल. पर्यावरणाच्या संवर्धनाकडे दुर्लक्ष करून साधलेला विकास दीर्घकालीन आणि शाश्वत स्वरूपांचा असू शकत नाही. आज मनुष्य साधत असलेला विकास तात्कालिक स्वरुपाचा आहे. कारण तो पर्यावरणाच्या ऱ्हासावर आधारलेला आहे. मात्र आपणासाठी उपलब्ध असलेल्या सर्व प्रकारच्या नैसर्गिक स्रोतांना हानी न पोहचविता त्याचा उपयोग विवेकपूर्ण करून घेतल्यास मानवाचा विकास साधता येतो. पर्यावरण सुरक्षित समृद्ध आणि गुणवत्तापूर्ण असेल तर मनुष्याचे अस्तित्व कायम राहील. हा विचार प्रत्येक विद्यार्थ्यामध्ये निर्माण झाला पाहिजे तो शिक्षणामुळेच निर्माण करता येईल. यासाठी पर्यावरण शिक्षणात विद्यालयांची नेमकी भूमिका काय असावी याचा विचार आपण करणार आहोत.

विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणणे हे शिक्षणाचे मूळ उद्दिष्ट आहे. सर्वांगीण विकासाचा अर्थ आहे. बालकाचा ज्ञानात्मक विकास, भावात्मक विकास आणि क्रियात्मक विकास पण विकासाच्या गोंडस नावाखाली तथाकथित सभ्य माणसाने आज पर्यावरणाची जी शोचनीय अवस्था करून टाकली आहे. ती निश्चितच क्लेशदायक आहे. एखाद्या गोष्टीचे केवळ शाब्दिक ज्ञान उपयोगी

Principal
Azad College of Education
Satara
Scanned by CamScanner

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, valdyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

Index

Sr. No.	Content	Author	Page
1	National Education Policy-2020: A New and Forward-looking Vision for Indian Higher Education System	Dr. Madhuri Gunjal	13
2	Problems in Online Teaching and Learning Process to the 12th Science Students, during COVID-19 Lockdown Period	Mr. V.T. Khandait , Prin. Dr. V.S. Nalawade	20
3	Use Of Innovative Techniques In 7E Model Of Constructivist Learning	Mrs. Manisha Mangesh Bhosale , Prin. Dr. Vandana Shivajirao Nalawade	25
4	Efficacy of Blog Development Skill amongst Student Teachers	Dr. Keshav R. More , Dr. Vinay D. Dhondge	35
5	Skill Development and B.Ed. Curriculum – A Study	Dr. Amitkumar S. Gagare	38
6	In service Teachers' views towards Teacher Education system in National Education Policy-2020: A Study	Mr. Vijay Santu Patole , Prof. Dr. Megha Uplane	43
7	A Study on under Graduate students Attitude towards Online Teaching and Learning during COVID-19 Pandemic	Dr. Raju. G.	51
8	21st Century Job Opportunities & Challenges in Higher Education	Dr. Vijay Balkrishna Nikam	56
9	Tools for Developing Teaching- Learning Skills during Pandemic of COVID-19	Dr. Vinay D. Dhondge	60
10	Promotion of Research in higher education: with the special reference to the methods of the visibility of the Research.	Ramesh Yernagula	64
11	Blended Learning Approach for Four Year Teacher Education Programme	Mr. Sunil Jagdish Kalekar	67
12	Attitude of teacher educators towards four years integrated teacher education programme (ITEP)	Dr. Md. Afroz Alam	72
13	Innovative Pedagogy in Higher Education	Dr. Rashmi Singh	78
14	Higher Education in Post COVID-19 era with special reference to India	Puja Sorong	83
15	Motivation to learn English for pursuing higher education and the self-esteem analysis of the students	Bushra Jabeen	87
16	The influence of Covid - 19 on teaching learning process	Dr.UMA SINHA	95
17	Development of Teaching Ethics in Teacher with Neo-humanistic Education in 21st century	Praween singh Kushwaha	99
18	A Study Of Development Of Emotional Intelligence Of		104

Principal
Azad College of Education
Satara

3
USE OF INNOVATIVE TECHNIQUES IN 7E MODEL OFCONSTRUCTIVIST LEARNING

Mrs.Manisha Mangesh Bhosale
Annasaheb Kalyani Vidyalaya Camp, Satara.

Dr. Vandana Shivaji Nalawade
Principal Azad college of Education, Satara

Abstract

The aim of the research was to study the use of innovative techniques in 7Emodelof constructivist learning. 7E constructivist learning model contain 7 phases Elicite, Engage,Explore, Explain, Evalute and Extend.7Econstructivist learning model is a series of seven planned and interconnected phases in which the learner goes through various scientific investigations by exploring teaching material, build the concept after arriving at a certain conclusion and finally apply the concept or a principle. One of the constructivist approach is 7Econstructivist learning model which has given due importance to the concept of transfer of learning which is an essential component in science education. In present paper researcher studied the use of innovative techniques in 7Econstructivist learning model. Resarcher studied the Think pair share technique, Jigsaw technique, Predict- observe – Explain technique are used in different phases of 7E constructivist learning model .

Key words- 7 E model of constructivist learning, Think pair share technique, Jigsaw technique,Predict-observe –Explain technique.

Introduction

The NCF 2005 recommends the constructivist approach.Constructivism is child centered rather than curriculum centered.To boost the ideas, concepts, scientific attitude of students the teacher should change himself with new concepts and ideas in teaching method. Teacher should acquired the new teaching models and new techniques.

Teacher used various constructivist techniques and strategies for teaching. The 7E plan is constructivist approach to teaching that makes for a very powerful tool. It was developed by Lawson in 1995 and narrated by Kanil in 2007.The approach allows learners to construct their own learning. The 7E instruction model consist Elicit, Engage, Explore, Explain, Elaborate, Extend and Evaluate. A constructivist strategy that process through seven phases, each phases cover hands on activities that respectively aim to elicit prior knowledge and misconceptions, gain students attention to let the students explores the concept and realize the insufficient explanation on their minds,to connect students understanding by alternative activities,to evaluate their conception and finally to transfer the knowledge in new situation.

Survey of related studies:

Balta Nuri (2016) CanikBasari University Turkey, HarkanSaracDumlupinar University. In there research paper entitled The effect of 7E Learning cycle on learning in Science Teaching : A meta Analysis in European Journal of Educational Research Volume 5 Issue 2.
The purpose of this research was to systhesize the result of the studies that were performed to identify the effect of 7E learning cycle on student's learning the science teaching.
The results confirmed that 7E learning cycle have a positive effect on students achievements. The effect of 7E was not significant for school level, type of publication and duration. However, regarding matter a significant difference was observed.

Principal
Azad College of Education
Satara

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

Index

Sr. No.	Content	Author	Page
1	National Education Policy-2020: A New and Forward-looking Vision for Indian Higher Education System	Dr. Madhuri Gunjal	13
2	Problems in Online Teaching and Learning Process to the 12th Science Students, during COVID-19 Lockdown Period	Mr. V.T. Khandait , Prin. Dr. V.S. Nalawade	20
3	Use Of Innovative Techniques In 7E Model Of Constructivist Learning	Mrs. Manisha Mangesh Bhosale , Prin. Dr. Vandana Shivajirao Nalawade	25
4	Efficacy of Blog Development Skill amongst Student Teachers	Dr. Keshav R. More , Dr. Vinay D. Dhondge	35
5	Skill Development and B.Ed. Curriculum – A Study	Dr. Amitkumar S. Gagare	38
6	In service Teachers' views towards Teacher Education system in National Education Policy-2020: A Study	Mr. Vijay Santu Patole , Prof. Dr. Megha Uplane	43
7	A Study on under Graduate students Attitude towards Online Teaching and Learning during COVID-19 Pandemic	Dr. Raju. G.	51
8	21st Century Job Opportunities & Challenges in Higher Education	Dr. Vijay Balkrishna Nikam	56
9	Tools for Developing Teaching- Learning Skills during Pandemic of COVID-19	Dr. Vinay D. Dhondge	60
10	Promotion of Research in higher education: with the special reference to the methods of the visibility of the Research.	Ramesh Yernagula	64
11	Blended Learning Approach for Four Year Teacher Education Programme	Mr. Sunil Jagdish Kalekar	67
12	Attitude of teacher educators towards four years integrated teacher education programme (ITEP)	Dr. Md. Afroz Alam	72
13	Innovative Pedagogy in Higher Education	Dr. Rashmi Singh	78
14	Higher Education in Post COVID-19 era with special reference to India	Puja Sorong	83
15	Motivation to learn English for pursuing higher education and the self-esteem analysis of the students	Bushra Jabeen	87
16	The influence of Covid - 19 on teaching learning process	Dr.UMA SINHA	95
17	Development of Teaching Ethics in Teacher with Neo-humanistic Education in 21st century	Praween singh Kushwaha	99
18	A Study Of Development Of Emotional Intelligence Of		104

Principal
Azad College of Education
Satara

2

Problems in Online Teaching and Learning Process to the 12th Science Students, during COVID-19 Lockdown Period

Mr. V.T. Khandait * Dr. V.S. Nalawade

Abstract:

COVID-19 is a very dangerous communicable deadly harmful disease. Medical field is trying to find out vaccine or medicine against it. There has not been any success in it till today. The basic needs are badly disturbed by lockdown. In education field colleges, schools are closed. Hence there is no any lecture in class room. There is no alternative to online teaching and learning process in this pandemic situation. Teachers, Students and Parents are also trying to give and take online education.

The present paper is an honest attempt to study the problems in online teaching and learning process occurred to the students (12th Science), their parents and teachers during COVID-19 period and to suggest remedies to solve it. Survey Method is applied for the collection of data. 80 students, 80 parents and 24 teachers in Wai tahsil of Satara District have been interviewed. After using suitable methodology, conclusions are drawn. The study reveals that teachers are trying to learn new trends of online teaching learning process to teach students.

Key Words: Covid-19 Lockdown period, online teaching and learning process.

**Assistant Teacher, Kisan Veer Mahavidyalaya, Wai, Dist. Satara, Maharashtra, India.
Research Student, Shivaji University, Kolhapur, Maharashtra, India.
Mobile: 9422033240
Email: vilaskhandait.kvm@gmail.com

*** Principal, Azad College of Education, Satara, Maharashtra, India.
Research Guide, Shivaji University, Kolhapur, Maharashtra, India.
Mobile: 9850609202
Email: vandanashivashine@gmail.com

Introduction

COVID-19 is either natural world-wide or man-made disaster. It is a very dangerous communicable deadly harmful disease. Naturally it badly affected on our daily work, life, market & economy also. Medical field is trying to find out vaccine or medicine against it. But not been succeeding till today.

Due to COVID-19 Government of India and also Maharashtra took decision of lockdown from 22 March 2020. We know that food, cloth, shelter, health & good education are the most important basic needs of human being. Without them no one can survive very well. All these basic needs are badly affected by lockdown. In education field there is no any physical lecture in class room, no examination because colleges & schools are closed.

Principal
Azad College of Education
Satara

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

81	Impact of COVID-19 on Teaching-Learning & Teacher-Taught Relationship	Indraj	402
82	A Study of Effectiveness of Orientation Training Programme Conducted by District Centre for English Among English Language Teachers In Beed District	ShashikantVishwanathPuri Prof. Shobhana Joshi	405
83	Teachers' opinion regarding development of English vocabulary	Dr. Shikare Suvarna G.	409
84	Green Computing	Akhilesh Gumble	412
85	Innovative Methods And Techniques For Human Right Awareness	Dr.Golhar Sandip Bhonjiba	416
86	Psychological Impact of COVID-19 Pandemic on Mental Health of Students	Dr. Ganesh Vijaykumar Jadhav, Dr Vijay Maruti Kumbhar	423
87	Theories of Learning and Instructional Design	Nutan Krishnarao Nangare , Prin. Dr.Balaji G.Girgaonkar	426
88	A Critical Evaluation Of National Education Policy, 2020 With Reference To Legal Education At The Contemporary	Ashraya. S. Chakrabarty	429

89	राष्ट्रीय शिक्षा नीति - 2020 और उच्च शिक्षा	डॉ. जयंतिलाल राठोड	435
90	Covid-19 च्या पार्श्वभूमीवर ऑनलाईन शिक्षणासंबंधीची सयस्थिती	श्री. अर्जुन जाधव डॉ. वदना नलवडे	439
91	कोरोना व्हायरसमुळे निर्माण होणाऱ्या ताणतणावांचे व्यवस्थापन – एक अभ्यास	डॉ. प्रा. नंदकुमार धनवडे	448
92	कोविड होणारी निर्माण मुळे भीती, चिंता आणि तणाव – एक अभ्यास	सौ. प्रा. सुरेखा नंदकुमार धनवडे	455
93	महाविद्यालयीन स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनामध्ये वेबबेस्ड लर्निंग चा वापर आणि त्यापुढील आव्हाने	डॉ. अनिल तानाजी पाटील	461
94	**शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थीची शांतता शिक्षणविषयक जाणीव : एक अभ्यास**	प्रा. स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	465
95	**भारतातील उच्च शिक्षणासमोरील आव्हाने आणि समस्या**	**प्रा. डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे**	474
96	**राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि शिक्षक शिक्षण**	**डॉ.रावसाहेब केराप्पा शेळके**	482
97	**कोरोना काळातील ऑनलाईन अध्ययन व अध्यापन प्रक्रियेचे स्वरूप व समस्या**	**श्री. नारायण हेमाजी मेंगाळ**	490
98	२१ व्या शतकात उच्च शिक्षणातील परीक्षार्थीसाठी समुपदेशन कार्यक्रमाची गरज	बापू हंबीर डॉ. गीता शिंदे	495
99	कृषीशिक्षणातील भविष्याचे नायक 'फाली 'उपक्रमातून व्यक्तिमत्त्यासाठी कौशल्य विकासाच्या संधी	सौ. विश्रांती कदम	499

Principal
Azad College of Education
Satara

90

" Covid-19 च्या पार्श्वभूमीवर ऑनलाईन शिक्षणासंबंधीची सद्यस्थिती"

संशोधक
श्री. अर्जुन जाधव
किसनवीर महाविदयालय वाई, ता. वाई, जि.सातारा
सातारा

मार्गदर्शक
डॉ. वंदना नलवडे
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,

सारांश:

सध्या महाराष्ट्रामध्ये covid-19 चा प्रभाव सातत्याने वाढत आहे. या पार्श्वभूमीवर शिक्षण क्षेत्रावर सुद्धा मोठा परिणाम झालेला दिसतो. मार्च 2020 पासून शिक्षण क्षेत्र पूर्णता ढवळून निघालेले पहावयास मिळते. अनेक परीक्षासुद्धा रद्द झाल्या किंवा पुढे ढकलण्यात आल्या. प्रवेश प्रक्रिया राबविताना सुद्धा Digital माध्यमांचा वापर करण्यात येत आहे. या सर्व गोष्टी लक्षात घेता अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया मोठ्या प्रमाणावर प्रभावित झालेली पहावयास मिळते. काही शाळा , महाविद्यालयांनी ऑनलाइन शिक्षणाचा पर्याय निवडलेला दिसतो परंतु त्याला सुद्धा मर्यादा येत आहेत. त्यामुळे ऑनलाईन शिक्षणा संबंधित विद्यार्थी , पालक व शिक्षक यांचे प्राथमिक ज्ञान तपासावे असे संशोधकास मनापासून वाटते.

म्हणूनच संशोधकाने प्रश्नावलीच्या माध्यमातून सर्वेक्षण करून सदर विषयाबाबतची विद्यार्थी, पालक व शिक्षक यांची मते जाणून घेतली . त्यासाठी वाई तालुक्यातील वेगवेगळ्या इयत्तांचे वेगवेगळ्या सामाजिक शैक्षणिक स्तरातील 68 विद्यार्थी , 50 पालक व 44 शिक्षक यांची नमुना म्हणून निवड केली या सर्व घटकांना ऑनलाईन शिक्षणासंबंधी प्रश्नावली दिली . विद्यार्थी , पालक व शिक्षक यांच्या मतांचे विश्लेषण व त्यावर तयार केलेले स्पष्टीकरण याचा सदर संशोधन पर लेखांमध्ये ऊहापोह केला आहे.

बीज संज्ञा - ऑनलाइन शिक्षणासंबंधी चे प्राथमिक ज्ञान .

1. प्रस्तावना-

Covid-19 या प्रभावामुळे एकंदरीत शैक्षणिक क्षेत्र गोंधळलेल्या अवस्थेत आहे . मुलांना अध्यापन कसे करावे यातून ऑनलाईन शिक्षणाचा विचार सुरू झाला त्यात त्यास आवश्यक साधने कोणती असावीत , मार्ग काय असावेत असे अनेक प्रश्न तयार झाले त्यातूनच एकंदरीतच विद्यार्थी , पालक व शिक्षक यांचे ऑनलाईन शिक्षणासंबंधी प्राथमिक ज्ञान जाणून घेण्यासाठी पूर्व चाचणी प्रश्नावली घेतली यामध्ये सातारा जिल्ह्यातील वाई तालुक्यातील वेगवेगळ्या स्तरातील विद्यार्थी , पालक व शिक्षक यांचेकडून Google forms च्या माध्यमातून प्रश्नावली दिली .

Principal
Azad College of Education
Satara



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

81	Impact of COVID-19 on Teaching-Learning & Teacher-Taught Relationship	Indraj	402
82	A Study of Effectiveness of Orientation Training Programme Conducted by District Centre for English Among English Language Teachers In Beed District	ShashikantVishwanathPuri Prof. Shobhana Joshi	405
83	Teachers' opinion regarding development of English vocabulary	Dr. Shikare Suvarna G.	409
84	Green Computing	Akhilesh Gumble	412
85	Innovative Methods And Techniques For Human Right Awareness	Dr.Golhar Sandip Bhonjiba	416
86	Psychological Impact of COVID-19 Pandemic on Mental Health of Students	Dr. Ganesh Vijaykumar Jadhav, Dr Vijay Maruti Kumbhar	423
87	Theories of Learning and Instructional Design	Nutan Krishnarao Nangare , Prin. Dr.Balaji G.Girgaonkar	426
88	A Critical Evaluation Of National Education Policy, 2020 With Reference To Legal Education At The Contemporary	Ashraya. S. Chakrabarty	429

89	राष्ट्रीय शिक्षा नीति - 2020 और उच्च शिक्षा	डॉ. जयंतिलाल राठोड	435
90	Covid-19 च्या पार्श्वभूमीवर ऑनलाईन शिक्षणासंबंधीची सद्यस्थिती	श्री. अर्जुन जाधव डॉ. वंदना नलवडे	439
91	कोरोना व्हायरसमुळे निर्माण होणाऱ्या ताणतणावांचे व्यवस्थापन – एक अभ्यास	डॉ. प्रा. नंदकुमार धनवडे	448
92	कोविड होणारी निर्माण मुळे भीती, चिंता आणि तणाव – एक अभ्यास	सौ. प्रा. सुरेखा नंदकुमार धनवडे	455
93	महाविद्यालयीन स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनामध्ये वेबबेस्ड लर्निंग चा वापर आणि त्यापुढील आव्हाने	डॉ. अनिल तानाजी पाटील	461
94	**शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थीची शांतता शिक्षणविषयक जाणीव : एक अभ्यास**	प्रा. स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	465
95	**भारतातील उच्च शिक्षणासमोरील आव्हाने आणि समस्या**	**प्रा. डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे**	474
96	**राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि शिक्षक शिक्षण**	**डॉ.रावसाहेब केराप्पा शेळके**	482
97	**कोरोना काळातील ऑनलाईन अध्ययन व अध्यापन प्रक्रियेचे स्वरूप व समस्या**	**श्री. नारायण हेमाजी मेंगाळ**	490
98	२१ व्या शतकात उच्च शिक्षणातील परीक्षार्थीसाठी समुपदेशन कार्यक्रमाची गरज	बापू हंबीर डॉ. गीता शिंदे	495
99	कृषीशिक्षणातील भविष्याचे नायक 'फाली 'उपक्रमातून व्यक्तिमत्वासाठी कौशल्य विकासाच्या संधी	सौ. विश्रांती कदम	499

Principal
Azad College of Education
Satara

91

कोरोना व्हायरसमुळे निर्माण होणाऱ्या ताणतणावांचे व्यवस्थापन एक अभ्यास –

प्रा. डॉ. नंदकुमार धनवडे.
सहयोगी प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा
()

सारांश

कोरोना व्हायरसमुळे निर्माण झालेल्या तणावाच्या कारणांचा शोध घेणे, त्यामुळे दुष्परिणाम कोणते झालेले आहेत त्याचा अभ्यास करणे आणि तणावाचे व्यवस्थापन करण्यासाठी उपक्रम सुचवणे या उद्देशाने प्रस्तुत संशोधन हाती घेतले आहे . ऑनलाइन प्रसार माध्यमांचा उपयोग करून वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब केला आहे . सध्याची जागतिक महामारी असलेली कोरोनाची साथ 2020 च्या फेब्रुवारी महिन्यापासून जगभरात पसरू लागली आहे कोरोनाने .माणसाच्या फक्त शरीरावर हल्ला केला नाही तर त्याने मनावर हल्ला केल्याने लोकांच्यामध्ये ताणतणावाची निर्मिती झालेली दिसून येते .ताण तणावातून बाहेर पडण्यासाठी ताणतणावाचे व्यवस्थापन कसे करावे याचा विचारातून प्रस्तुत शोधनिबंध हाती घेतले आहे .

चिंता, अनिश्चितता, निराशा, भीती, धडधड, बेचैनी, उदासी, सहाय्यता, भ्रम, संभ्रम, भीती, संशय, शंका, गैरसमज आणि असुरक्षितता या समस्या सर्वांना जाणवत आहेत .या समस्यातून समाजामध्ये ताणतणाव निर्माण होताना दिसत आहेत . आपणास चांगल्या प्रकारे ताणतणावाचे व्यवस्थापन करता येण्यासाठी सकारात्मक विचार करणे, मेडिटेशन, वेळेचा सदुपयोग, सकारात्मक दृष्टिकोन, सहनशीलता वाढवणे, अतिरेकी चिंता कमी करणे, समाजामध्ये असणारे वाईट ताण सोडून चांगले ताण असू यावेत, लोकांच्यामध्ये निर्माण होणारे भयगंड दूर करावेत, आरोग्याची काळजी घ्यावी,

Principal
Azad College of Education.
Satara.

ISSN 2321-3337
CONTEMPORARY RESEARCH IN INDIA
A Peer-Reviewed Multi-Disciplinary International Journal
Indexed in Indian Citation Index
SPECIAL ISSUE 6th May 2021

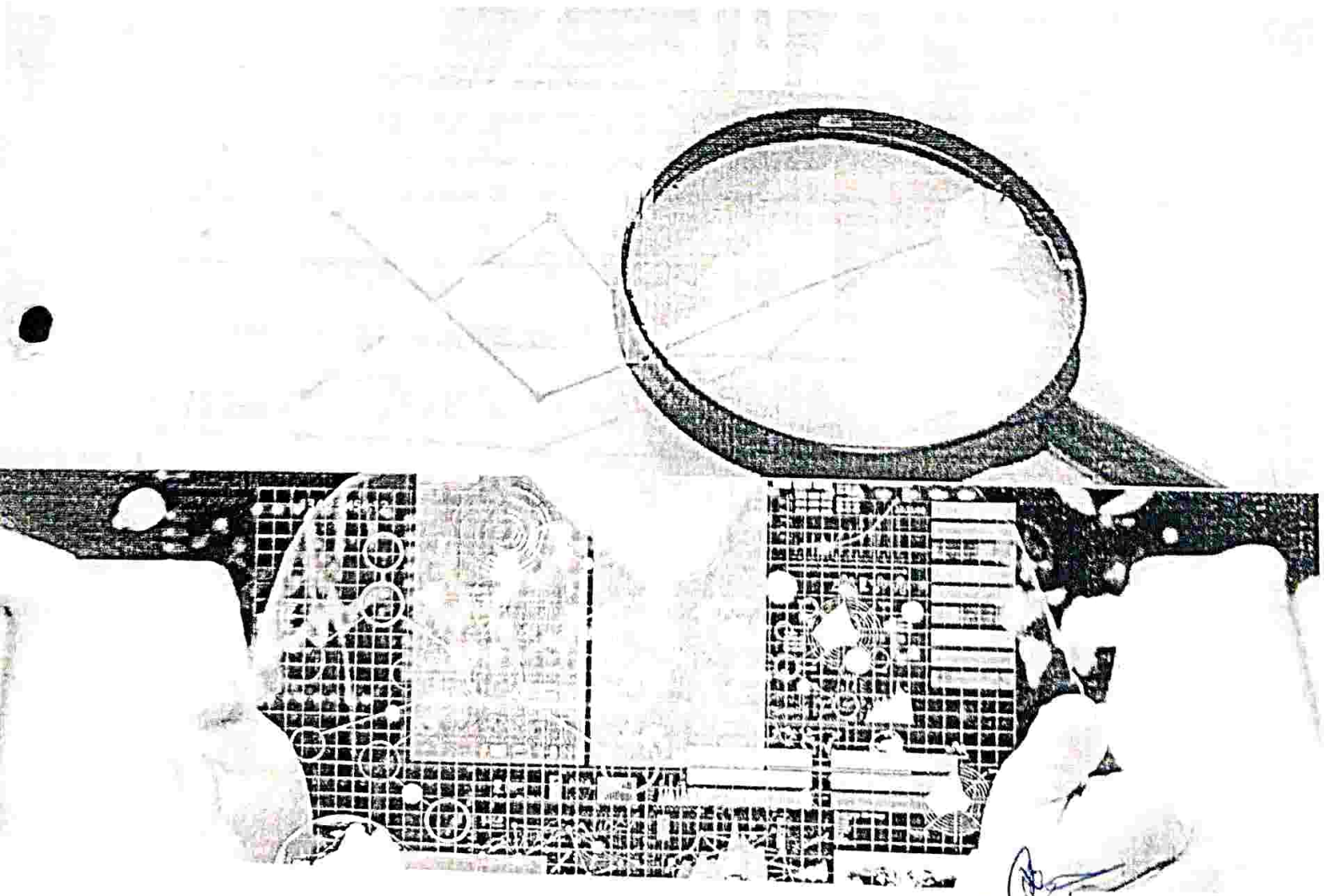
One Day International Online Conference
on

"Researches in 21st Century - A Global Perspective"

Organised by

College of Education, Barshi

Dist. Solapur (Maharashtra, India)



Principal
Azad College of Education,
Satara.

7	२१ व्या शतकातील कौशल्य शिक्षण *श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर and डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे*	118
8	Attitude Towards Web Based Learningamong Secondary Students *Mrs. Geeta S. Dayannavar and Dr. A. V. Karabasanagoudra*	122
9	Achievement of Class-V Students in Different Mathematical Skills/Abilities *Chandra Kanta Giri and Dr. I. P. Gowramma*	127
	Impact Of COVID- 19	
1	कोविड 19 परिस्थितीचा षिक्षणावरील परिणाम *डॉ. अतुल प्रकाश कुलकर्णी*	134
2	कोव्होड १९ च्या महामारी काळात शिक्षक व विद्यार्थी यांच्यातील ऑनलाईन अध्ययनातील संप्रेषणाच्या प्रभावाचा अभ्यास *श्री. मंगेश मधुकर मोरे आणि डॉ. डिसले महादेव सदाशिव*	136
3	माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांचा कोविड 19 च्या सद्यस्थितीत अध्ययन अध्यापनात ऑनलाईन टिचिंग : एक दृष्टिकोन *प्रा. अंकुश जाधव*	140
4	Study of Yogic Practices Awareness among B.Ed. Student-Teachers *Dr. Mahadeo Vishnu Mate*	146
5	लॉकडाऊन काळातील ऑनलाईन अध्ययन-अध्यापनाच्या सद्यस्थिती अभ्यास *डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे*	149
6	The Impact of Covid-19 Pandemic on Higher Education: Indian Outlook *Kalpana M. More*	155
7	कोव्हीड 19 कालावधीतील शाळा बंद शिक्षण सुरु – विश्लेषणात्मक अभ्यास *डॉ. एम. व्ही. मते आणि श्रीमती कदेरकर शिवकन्या निवृत्तीराव*	159
8	Covid-19 Pandemic, Education and its Emanating Challenges in India *Tanmayee Ramchandra Dekhane and Dr. Nisha. C. Waghmare*	162
9	Impact of Covid-19 Pandemic on Education *Prof. Rajkumar P. Kage*	165
10	Impact of Covid-19 Pandemic on Education *Dr. Deepak Prakash Gund*	168
11	Impact of The Covid-19 Pandemic on Education *R. V. Suryawanshi, R. M. Mahindrakar and G. D. Tingare*	170
12	Governmental Interventions for the Development of School Education Post Covid-19 *Appaji. K. and K. Sindhu Bhavani*	173
13	Attitude and Concerns of Teaching Faculty towards Online Synchronous Teaching-Learning Process Amid of Covid-19 Pandemic *Mr. Kapil A. Bhandari*	179
14	A Study of the Awareness among the Parents on Utilization of Students' Leisure Time during Lockdown *Dr. Yuvaraj Yashwant Pawar*	183
15	Teacher-centric to Techno-centric via Student-centric: Education in Post-Covid 19 Scenario *M. K. Padma Lata and Dr. Prof. S. Prasanna Sree*	187

Principal
Azad College of Education
Chalisgaon

ISSN 2231 - 2137

२१ व्या शतकातील कौशल्य शिक्षण

श्री चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर, अधिव्याख्याता, जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, सांगली

डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे, सहयोगी प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्रस्तावना

जीवन आणि शिक्षण या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत हे खरे असले तरी सुद्धा व्यक्ती शिक्षण घेईपर्यंत प्रत्यक्ष जीवनापासून दूर असते आणि खऱ्या जीवनाची सुरुवात झाल्यानंतर शिक्षणाची वाटचाल संथ होते. म्हणजेच जीवन आणि शिक्षण यांचा ताळमेळ घातला जात नाही. त्यामुळे बेरोजगारी, अनास्था, अत्याचार, आत्महत्या, दहशतवाद यासारख्या अनेक समस्या निर्माण झाल्या आहेत. यासाठी जीवन आणि शिक्षण या दोन्ही गोष्टी एकच असणे आवश्यक आहे. शिक्षण हेच जिवन आणि जिवन हेच शिक्षण असावे .

भारतात १ एप्रिल २०१० पासून बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम २००९ हा अंमलात आला आहे. या कायदयानुसार ६ ते १४ वयोगटातील प्रत्येक बालकाला गुणवत्तापूर्ण शिक्षणाचा हक्क मिळालेला आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये शिक्षण हक्क कायदा २००९ चा विस्तार करून ३ ते १८ वयोगटातील मुलांचे शिक्षण RTE २००९ चा भाग म्हणून समावेश करावा आणि २०३० पर्यत सर्व विदयार्थी दर्जेदार शालेय शिक्षणामध्ये प्रवेश घेतील अशी शिफारस केली आहे. शिक्षण हक्क कायदयानुसार शिक्षण सक्तीचे आणि मोफत झाले असले तरी त्याला २१ व्या शतकातील कौशल्याची जोड असणे आवश्यक आहे .

१. जेकॉब डेलॉर्स आयोग - २१ व्या शतकातील शिक्षण या विषयावर युनेस्कोने फ्रेंच शिक्षणतज्ज्ञ जेकॉब डेलॉर्स यांच्या अध्यक्षतेखाली एक आंतरराष्ट्रीय आयोग नेमला होता. या आयोगाने जगभरातील प्रचलित शिक्षण पद्धतीचा अभ्यास करून आपला अहवाल १९९६ मध्ये सादर केला आणि नव्या शिक्षणाची चार सूत्रे मांडली त्यालाच शिक्षणाचे चार स्तंभ किंवा आधारस्तंभ म्हणतात.

१) माहितीसाठी अध्ययन - Learning to Know

२) कृतीसाठी अध्ययन- Learning to Do

३) सहजीवनासाठी अध्ययन-Learning to Live Together

४) मानव बनण्यासाठी अध्ययन-Learningto Be

२. जागतिक आरोग्य संघटना(WHO) आणि जीवन कौशल्ये -

जेकॉब डेलॉर्स आयोगाने सांगितलेल्या चार स्तंभाचा आधार घेऊन जागतिक आरोग्य संघटनेने (WHO) १९९७ मध्ये दहा मूलभूत जीवन कौशल्य सांगितलेली आहेत. वैयक्तिक आणि सामाजिक विकासासाठी जीवन विषयक कोणती कौशल्य अंगी बांधली पाहिजेत या संदर्भात जागतिक आरोग्य संघटनेने दहा मुलभूत कौशल्य यांच्या माध्यमातून मार्गदर्शन केले आहे. दहा मूलभूत जीवन कौशल्य पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. स्व जाणीव किंवा स्व जागृती- (Self Awareness) - स्वतःला पुर्णपणे ओळखणे म्हणजेच स्वतःची बलस्थाने, मर्यादा, इच्छा, आवडीनिवडी, उणिवा इत्यादी विषयी स्पष्ट जाणीव असणे होय. स्वतःला ओळखणे, जाणून घेणे म्हणजे स्व ची जाणीव होय.

२. समानानुभूती (Empathy) - एखादी व्यक्ती ती आपणास निगडित असो अथवा नसो तिच्या ठिकाणी आपण आहोत असे समजून तिच्या सुख-दुःखाशी समरस होऊन तिला जाणून घेणे म्हणजे समानानुभूती होय.

३. समस्या निराकरण (Problem Solving) -जेव्हा आपल्यासमोर समस्या येतात तेव्हा उपलब्ध असणाऱ्या उपायांपैकी योग्य उपाय निवडणे, कृती करणे, संपूर्ण समस्या सोडविण्याची, सकारात्मक यश प्राप्त करण्यासाठी समर्थ बनविण्याची प्रक्रिया म्हणजे समस्या निराकरण कौशल्य होय.

४. निर्णय क्षमता (Decision Making) - समस्येतून बाहेर पडण्यासाठी अनेक पर्यायांचा विचार करून समस्यांचे पूर्णपणे निराकरण करण्यासाठी योग्य त्या पर्यायाची निवड करता येणे म्हणजे निर्णय क्षमता कौशल्य होय.

५. परिणामकारक संप्रेषण (Effective Communication)- स्वतःच्या विचारांची शाब्दिक अथवा अशाब्दिक पद्धतीने प्रभावीपणे अभिव्यक्ती करता येणे म्हणजेच परिणामकारक संप्रेषण कौशल्य होय.

६. आंतरव्यक्ती संबंध (व्यक्ती- व्यक्ती मधील संबंध- Interpersonal Relations)- दैनंदिन जीवनामध्ये ज्यांच्याशी

Principal
Azad College of Education.
Satara.

ISSN- 2349-638x

Impact Factor
7.149

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed and Indexed Journal

Special Issue

Sustainable Development in Science and Language

30th May 2021

Special Issue - 88

Chief Editor:

Executive Editor

Principal,
Dr. Ghali College, Gadhinglaj

Co-Editor

Dr. Nilesh K. Shelke

Principal
Azad College of Education,
Satara.

Sr.No.	Name of the Aurhor	Title of Paper	Page No.
134.	प्रा. डॉ. एम. आर. खोत	बालकामगार आणि कायदेशीर तरतुदी	610
135.	अभिजीत बाळासो गिरी डॉ. जाधव म.ल.	उच्चशिक्षण आणि संशोधनाकडे वाटचाल	616
136.	कैलास सत्यवान शेलार डॉ. आदिनाथ मोरे	शाश्वत आर्थिक विकास	620
137.	श्रीमती. आर. व्ही. पाटील	जागतिक तापमान वाढ - एक समस्या	626
138.	प्रा. डॉ. विशाल प्रकाश लिंगायत	मराठी साहित्य आणि पर्यावरण यांचा ऋणानुबंध	632
139.	डॉ. एच. एस. कुचेकर	महिला सक्षमीकरण : भारतीय राजकारणात महिलांचा सहभाग	636
140.	डॉ. सरिता बाबासाहेब बिडकर	'तीसरी ताली' में लैंगिक समानता के लिए किन्नरों का संघर्ष	642
141.	डॉ. धनश्री खटावकर प्रा. सी. जे. भारसकळे	इस्लामपूरमधील प्रवासी रिक्षा चालकांना उध्दभवणाऱ्या समस्या व त्यावरील उपाय	647
142.	प्रा.शेख आलम गफूर	भारतातील अंतर्गत श्रमिक स्थलांतर : धोरणे आणी उपाय	653
143.	डॉ.गजानन बापुराव ठाकरे	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराजांचे शैक्षणिक क्षेत्रातील योगदान	659
144.	सचिन आर. दर्पे	सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील स्थलांतराच्या कारणांचा आणि परिणामांचा अभ्यास	665
145.	डॉ. मारुती अर्जुन केकाणे	कोवीड १९ मुळे डिजिटल मीडियाची उच्च शिक्षणातील भूमिका आणि उपयोग	669
146.	प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ	ठाणे - पालघर जिल्ह्यातील लिंग गुणोतराचा भौगोलिक अभ्यास	674
147.	सीमा यादव डॉ.मृत्युन्जय मिश्रा	प्राथमिक शिक्षा मे मौलिक अधिकार के महत्व का अध्ययन	681
148.	श्री चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे	शाश्वत विकासाची ध्येये	683
149.	डॉ.अर्चना काटकर-सोनवणे	भटक्या विमुक्तांचे आत्मकथन	689
150.	प्रा. डॉ. झाकीरहुसेन हाकीम संदे	मानवाधिकार संहिता आणि भारतीय संविधानातील मूलभूत अधिकार यांचा तौलनिक अभ्यास	694
151.	प्रा. प्रकाश जमदाडे	ब्रिटिश काळातील शैक्षणिक आयोग आणि स्त्री शिक्षण	699

शाश्वत विकासाची ध्येये

श्री चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर
अधिव्याख्याता
जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, सांगली

डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे
सहयोगी प्राध्यापक
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

सारांश

मानवाने निसर्गामध्ये हस्तक्षेप करून विकासाच्या दृष्टीने झेप घेतली आहे. मात्र या विकासाचे दुष्परिणाम येणाऱ्या भावी पिढीला भोगावे लागणार आहेत. त्यामुळे मानवाने असा विकास न करता पुढच्या पिढ्यांचा विचार करून विकास करणे आवश्यक आहे. पर्यावरणाच्या प्रश्नावर विचार करण्यासाठी वेळोवेळी जागतिक परिषदा भरल्या आहेत. ५ जून १९७२ मध्ये स्वीडनची राजधानी स्टॉकहोम येथे पर्यावरण विषयक जागतिक परिषद भरली होती. तेव्हापासून ५ जून हा दिवस जागतिक पर्यावरण दिन म्हणून साजरा केला जातो. १९८७ मध्ये पर्यावरण आणि विकास यांच्या अभ्यासासाठी जागतिक पातळीवर पर्यावरण व विकास आयोगाची स्थापना केली होती. या आयोगाचे अध्यक्ष ब्रुटलॅंड हे होते. त्यामुळे हा आयोग ब्रुटलॅंड आयोग म्हणून ही ओळखला जातो. या आयोगाने शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट केली आहे. त्यानंतर १९९२ मध्ये ब्राझीलमधील रिओद जानेरो या ठिकाणी जागतिक वसुंधरा परिषद भरली होती. २००२ मध्ये जोहान्सबर्ग येथे जागतिक शाश्वत विकास परिषद भरली होती. या परिषदेची आर्थिक विकास, सामाजिक विकास आणि पर्यावरण संवर्धन अशी त्रिसूत्री होती. या त्रिसूत्रीचा वापर करून जगात शाश्वत विकास घडवून आणला पाहिजे यावर जगातील बहुतेक देशांचे एकमत झाले आहे. सन २००० मध्ये संयुक्त राष्ट्रसंघाने 'सहस्त्र विकास ध्येये' (Millennium Development Goals) जाहीर केली होती. ही ध्येये २००१ ते २०१५ या १५ वर्षाच्या काळात साध्य करण्याचे निश्चित केले होते. मात्र या कालावधीत ही ध्येये पूर्ण न झाल्याने संयुक्त राष्ट्राने 'सहस्त्र विकास ध्येयाच्या' जागी 'शाश्वत विकासाची ध्येये' स्वीकारली आहेत. शाश्वत विकासाची ध्येये हा आंतरराष्ट्रीय स्तरावरचा एक महत्वकांक्षी जाहीरनामा आहे. या जाहीरनाम्यानुसार २०१६ ते २०३० या १५ वर्षाच्या काळात हा शाश्वत विकास घडवून आणणे अपेक्षित आहे.

१. प्रस्तावना

निसर्गात उपलब्ध असलेल्या सर्व प्रकारच्या नैसर्गिक साधनसंपतीला हानी न पोहोचवता त्यांचा विवेकपूर्ण उपयोग करून शाश्वत विकास साधता येतो. शाश्वत विकासामध्ये पर्यावरणाच्या सकारात्मक संवर्धनावर भर दिला जातो. यामध्ये पर्यावरणाच्या सजीव व निर्जीव घटकांचे जतन करणे, देखभाल करणे, निगा राखणे आणि पुनर्स्थापना करणे या बाबींना महत्त्व दिले जाते. शाश्वत विकास हा पर्यावरणाला कमीत कमी हानी पोहोचविणारा तांत्रिक विकास, लोकसंख्या नियंत्रण, साधनसंपत्तीचे संवर्धन आणि भविष्यकालीन गरजा लक्षात घेऊन वर्तमानकालीन साधनसंपत्तीच्या उपयोगाची रणनीती तयार करणे या सर्व बाबीवर अवलंबून आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघाने १९८७ मध्ये पर्यावरण आणि विकास या संबंधी सातत्याने विचार करण्यासाठी जागतिक पर्यावरण व विकास आयोगाची स्थापना केली होती. या आयोगाने शाश्वत विकासाची संकल्पना जगासमोर मांडली. अशा प्रकारचा विकास साध्य करण्यासाठी पृथ्वीवरील सामाजिक आणि पर्यावरणीय गंभीर समस्यांचे परीक्षण करणे, समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी व्यवहारिक उपाययोजना

Principal
Azad College of Education.
Satara.



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education,
Satara.

59	Effects of Covid-19 on Higher Education in India	Dr. M.M. Jadal	295
60	National Education Policy 2020 & Higher Education	Prin. Dr. Sujata Pawar	302
61	Developing 21st Century Skills through Teacher Education Curriculum	Devdas Appasaheb Kare	309
62	Agriculture And Economic Growth	Dr. Santosh Kumar	314
63	Higher Education And Development Of Skills For 21st Century	Ranjita Ramesh Kalebere Dr. Sopan Govind Khade	318
64	Innovative ICT Based Teaching, Learning And Evolution Pedagogy In Higher Education	Jaya Bhimraoji Dabarase	323
65	A study of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among B.Ed. student teachers in relation to their gender	Dr. Ajaykumar B. Patil	327
66	Challenges before Teacher Education in Special Sinario of Covid – 19	Dr. Kamlesh Narayanlal Gupta	330
67	Influence Of Covid-19 On Teaching-Learning Process	Dr.Dattatraya Tambe	332
68	A Study of Parenting Skills in Parents of Pre-Primary Students	Savita Keshav Mali	337
69	Preparing Inclusive Class for the children with special needs during COVID -19 crisis	Dr. Nisha Valvi Priti Jadhav	340
70	Role of Open Access E-Resources in Teaching and Learning	Dr.Subhash Bandu Ahire	345
71	Innovative Teaching Methods And Techniques For Constructivism	Dr.Golhr Anuradha Sandip , Dr.Vhanbhatte Ramchandra Baburao	351
72	Twenty-First Centuries Challenges, Issues and Sustainable Development in Higher Education	D. T. Sakhare	357
73	Effect of Activity Based Learning Method In teaching Mathematics at the primary level	Sunita Govindrao Chatre	361
74	Influence Assessment of Pandemic COVID-19 on Education in India	D.Rama Rao,G.Elisha Babu	364
75	Teachers, Legal Education and the NEP, 2020-A Correlation	Dr. (Mrs.) Geeta Kubsad	370
76	Role of Information and Communication Technology in Higher Education	Meenakshi Surjit Singh	375
77	Issues Related to Mental Health of Students and Teachers during Covid-19	Dr. Nagina S. Mali, Prof. Dr. Pratibha S. Patankar	382
78	New Education Policy and Three Language Formula: In terms of Non-Hindi Speaking States	Sanjeev Kumar Singh	388
79	Imparting 21st Century Global Citizenship Skills to Students Amidst the Covid- 19 Pandemic	KaurobiGhosh, Dr.MeghaUplane	392
80	Present Higher Education System in India	Prof.Jagdish Amrutrao Kuwar	397

65

A study of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among B.Ed.student teachers in relation to their gender

Dr. Ajaykumar B. Patil,
Associate Professor,
Azad College of Education, Satara

==========

Abstract

The present paper aims to study of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among B.Ed. student teachers in relation to their gender. The sample consisted of 80 student teachers of second year of Azad College of Education, Satara (M.S.). Sample includes 10 male and 70 female student teachers. The Constitutional Awareness Test (CAT) developed by the researcher was used for data collection. The finding of the study is the level of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among male and female B.Ed. student teachers is equal.

Introduction:

Education has continued to involve diversity and extend its reach and coverage since the dawn of human history. Every country develops its system of education to express and promote its unique socio-cultural identity. And also to meet the challenges of the time. Education has been considered as the most important instrument to address inequalities in the Indian society by promoting equality, social justice and respect for the individual human being, which are requirement for ensuring rights.

A country can be considered a developed nation only if it has knowledgeable population. A major role of educators is to create informed population who know their Constitutional rights. Educators can play the role fruitfully only if they become enlightened themselves. Teachers can be educated about the Constitution. When teachers are prepared with the basic knowledge of the Constitution, they will be able to enlighten the student community. Today's students are tomorrow's leaders. It is the responsibility of the teaching community to educate students about the Constitution and make them knowledgeable citizens.

Considering all above facts, researcher realized that every teacher should know and understand the philosophy expressed in constitution and educational provisions. Therefore it is important that an attempt is made to study of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among B.Ed. Student teachers.

Objective of the study –

To compare the level of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among B.Ed. Student teachers in relation to their gender.

Hypothesis –

The following null hypothesis was formulated keeping in view the objective of the study.

There is no significant difference between the level of awareness of Indian Constitution with special reference to educational provisions among male and female student teacher.

Principal
Azad College of Education,
Satara.



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Arts College of Education
Satara

Index

Sr. No.	Content	Author	Page
1	National Education Policy-2020: A New and Forward-looking Vision for Indian Higher Education System	Dr. Madhuri Gunjal	13
2	Problems in Online Teaching and Learning Process to the 12th Science Students, during COVID-19 Lockdown Period	Mr. V.T. Khandait , Prin. Dr. V.S. Nalawade	20
3	Use Of Innovative Techniques In 7E Model Of Constructivist Learning	Mrs. Manisha Mangesh Bhosale , Prin. Dr. Vandana Shivajirao Nalawade	25
4	Efficacy of Blog Development Skill amongst Student Teachers	Dr. Keshav R. More , Dr. Vinay D. Dhondge	35
5	Skill Development and B.Ed. Curriculum – A Study	Dr. Amitkumar S. Gagare	38
6	In service Teachers' views towards Teacher Education system in National Education Policy-2020: A Study	Mr. Vijay Santu Patole , Prof. Dr. Megha Uplane	43
7	A Study on under Graduate students Attitude towards Online Teaching and Learning during COVID-19 Pandemic	Dr. Raju. G.	51
8	21st Century Job Opportunities & Challenges in Higher Education	Dr. Vijay Balkrishna Nikam	56
9	Tools for Developing Teaching- Learning Skills during Pandemic of COVID-19	Dr. Vinay D. Dhondge	60
10	Promotion of Research in higher education: with the special reference to the methods of the visibility of the Research.	Ramesh Yernagula	64
11	Blended Learning Approach for Four Year Teacher Education Programme	Mr. Sunil Jagdish Kalekar	67
12	Attitude of teacher educators towards four years integrated teacher education programme (ITEP)	Dr. Md. Afroz Alam	72
13	Innovative Pedagogy in Higher Education	Dr. Rashmi Singh	78
14	Higher Education in Post COVID-19 era with special reference to India	Puja Sorong	83
15	Motivation to learn English for pursuing higher education and the self-esteem analysis of the students	Bushra Jabeen	87
16	The influence of Covid - 19 on teaching learning process	Dr.UMA SINHA	95
17	Development of Teaching Ethics in Teacher with Neo-humanistic Education in 21st century	Praween singh Kushwaha	99
18	A Study Of Development Of Emotional Intelligence Of		104

Principal
Azad College of Education
Satara

04

Efficacy of Blog Development Skill amongst Student Teachers

Dr. Keshav R. More
Assistant Professor

Dr. Vinay D. Dhondge
Associate Professor
Azad College of Education, Satara

Abstact :

The impact of pandemic COVID-19 is observed in every sector of life in and around the world. The education sector of India as well as world is adversely affected by the pandemic. This pandemic of Covid has forced us to face and opt for new methods and techniques in education process. It has worked as a catalyst for the educational institutions to opt for platforms and techniques, which have not been used before rigoursely.

This paper mainly throws light on how blog development is inculcated amongst student teachers. As an academic tool, blogs are one amongst the user-friendly technological that can be integrated in a multi-aspect manner to incorporate all learners within the process of learning. In next part of the paper, the objectives are discussed with the help of table. The methodology is discussed in short. Apart from blog development students learnt co-operative learning. In the last part, discussion and conclusion are elaborated. This activity of blog development has immensely helped student teachers to think over new aspect of technology use in teaching learning process.

Introduction :

The COVID-19 pandemic has badly affected educational systems round the globe which lead to closures of schools, colleges and universities. Most of the governments round the world have temporarily closed educational institutions in an effort to control the spread of COVID-19. In June 2020, approximately 1.725 billion learners are currently affected thanks to school closures in response to the pandemic.

Digital learning is that sort of learning that is accompanied by technology or by instructional practice that creates effective use of technology. It includes the uses a good spectrum of practices including: blended and virtual learning. Digital Learning is usually confused with online learning or e-learning, digital learning encompasses the aforementioned concepts.

A digital learning strategy may include any of or a mixture of the following:

- e-textbooks
- Virtual reality
- Learning objects

Principal
Azad College of Education
Satara

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

Index

Sr. No.	Content	Author	Page
1	National Education Policy-2020: A New and Forward-looking Vision for Indian Higher Education System	Dr. Madhuri Gunjal	13
2	Problems in Online Teaching and Learning Process to the 12th Science Students, during COVID-19 Lockdown Period	Mr. V.T. Khandait , Prin. Dr. V.S. Nalawade	20
3	Use Of Innovative Techniques In 7E Model Of Constructivist Learning	Mrs. Manisha Mangesh Bhosale , Prin. Dr. Vandana Shivajirao Nalawade	25
4	Efficacy of Blog Development Skill amongst Student Teachers	Dr. Keshav R. More , Dr. Vinay D. Dhondge	35
5	Skill Development and B.Ed. Curriculum – A Study	Dr. Amitkumar S. Gagare	38
6	In service Teachers' views towards Teacher Education system in National Education Policy-2020: A Study	Mr. Vijay Santu Patole , Prof. Dr. Megha Uplane	43
7	A Study on under Graduate students Attitude towards Online Teaching and Learning during COVID-19 Pandemic	Dr. Raju. G.	51
8	21st Century Job Opportunities & Challenges in Higher Education	Dr. Vijay Balkrishna Nikam	56
9	Tools for Developing Teaching- Learning Skills during Pandemic of COVID-19	Dr. Vinay D. Dhondge	60
10	Promotion of Research in higher education: with the special reference to the methods of the visibility of the Research.	Ramesh Yernagula	64
11	Blended Learning Approach for Four Year Teacher Education Programme	Mr. Sunil Jagdish Kalekar	67
12	Attitude of teacher educators towards four years integrated teacher education programme (ITEP)	Dr. Md. Afroz Alam	72
13	Innovative Pedagogy in Higher Education	Dr. Rashmi Singh	78
14	Higher Education in Post COVID-19 era with special reference to India	Puja Sorong	83
15	Motivation to learn English for pursuing higher education and the self-esteem analysis of the students	Bushra Jabeen	87
16	The influence of Covid - 19 on teaching learning process	Dr.UMA SINHA	95
17	Development of Teaching Ethics in Teacher with Neo-humanistic Education in 21st century	Praween singh Kushwaha	99
18	A Study Of Development Of Emotional Intelligence Of		104

Principal
Azad College of Education
Satara

09

Tools for Developing Teaching- Learning Skills during Pandemic of COVID-19

Dr. Vinay D. Dhondge
Associate Professor,
Azad College of Education, Satara

==========

Abstract :

We all are aware of pandemic situation due to COVID 19. All the regular life is disturbed due to this virus. Education process is affected adversely. Most of the educational institutions are closed and almost all the institutes are trying to take classes online. It seems that vaccine is not searched yet for next few months. Till that point, we will have to depend on online education.

To face this challenge, it is not so simple to make teaching fraternity aware of new tools and techniques which can make teaching learning process interesting and less cumbersome. Taking into consideration these points this paper explains the need of new tools available to be used in daily online teaching learning process. First part of this paper narrates about Massive Open Online Courses (MOOCs) basically useful for learners of higher education, followed by LMS (Learning Management System) mostly useful for teachers as well students at different levels of education. The last part of the paper speaks about online evaluation tolls which are really interesting as far as students are considered.

Key Words: Information Communication Technology (ICT) , MOOCs, LMS.

Introduction:

Most of the governments round the globe have temporarily closed educational institutions in an effort to prevent the spread of the COVID-19 pandemic. These nationwide closures are impacting most of the student population. Several other countries have implemented localized closures impacting many additional learners.

Most of our learning occurs randomly throughout life, from new experiences, gaining information and from our perceptions. As babies we learn to eat, to realize attention, to crawl, to steer etc. and as we grow we become more functional, we learn an excessive range of skills.

There are two main reasons for learning throughout life: for private development and for professional development. These reasons might not necessarily be distinct as personal development can improve our employment opportunities and professional development can enhance personal growth.

Learning for Development:

There is no one in this world who learns for the sake of learning. Learning can itself be a rewarding experience. There are, of course, many reasons why people learn for private development.

- One might want to extend his/her knowledge or skills around a specific hobby or pastime that he/she enjoys.
- Perhaps one would like to develop some entirely new skill which will in how enhance one's life .
- Perhaps one would like to research a medical condition or one's ancestry.
- Perhaps one is planning a visit and need to find out more about the history and culture of a particular destination.

Principal
Azad College of Education
Satara

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Latara

120	२१व्या शतकात उच्च शिक्षणासमोरीलनिवडक आव्हाने: एक अभ्यास	योगिता कालिदास चोडणकर	631
121	२१ व्या शतकातील कौशल्य विकसनात माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारे पाठ टाचणाचे विकसन	सुनिता मारुती जोगदनकर	637
122	२१ व्या शतकातील सर्जनशीलता कौशल्य आणि त्यावर आधारित पाठनिर्मिती	डॉ. पांढरे विद्युलता ज्ञा.	642
123	कोविड-19 काळातील स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्याशाळांमधील ऑनलाईन शिक्षण-एक अभ्यास	Satish Satpute	647
124	२१ व्या शतकातील कौशल्ये व शिक्षक	Devkar Mandakini	655
125	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०	Godase Vilas	658
126	कोरोना प्रादुर्भावाच्या छायेत शालेय-विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक मूल्यांचे संवर्धन- एक अभ्यास	भगवान रामकृष्ण केंद्रे	661
127	महाराष्ट्रात कोरोना वायरसचा उद्रेक आणि परिणाम	प्रा. डॉ. पवार बालासाहेब शिवाजी	671
128	"स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड कार्यक्षेत्रांतर्गत येणा-या जिल्ह्यातील गणित प्रयोगशाळांचा प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या संपादणुकीवर होणारा परिणाम - एक अभ्यास"	अशोक नागोराव बिजले	675
129	लॉक डाऊन काळातील ऑनलाईन शिक्षणाचा ऑफ लाईन विचार प्रवाह - एक अभ्यास	डॉ. विलास उमराश काळे ,	677
130	कोविड–१९ मुळे शेवटच्या वर्षातील बी.एड विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आरोग्यावर झालेल्या परिणामांचा अभ्यास	डॉ.अनिता कुमार धायगुडे	683
131	Emotional Intelligence of Pre service Teachers and Remedial Programme	Mrs. Surekha Nandkumar Dhanwade	690
132	USE OF FINANCIAL STATEMENT ANALYSIS FOR PROFITABILITY ASSESSMENT W.R.T. MAHINDRA AND MAHINDRA LTD	Dr. Mahendra D.Dhondge Patil	696
133	RESOURCE SHARING SERVICE FOR LIBRARIES: CONCEPT & NEED	Ms. Manisha D. Dhondge	704
134	A REVEW STUDY ON ACADEMIC ACHIEVEMENT OF STUDENTS IN RELATION TO ACADEMIC MOTIVATION AND FAMILY ENVIRONMENT	SANDIP SUTRADHAR	707
135	'वर्क फ्रॉम होम' च्या कालावधीत बी. एड. प्रशिक्षणार्थी शिक्षकांमध्ये ऑनलाईन टेस्ट तयार करण्याचे कौशल्य विकसित करणे	प्रा. डॉ. केशव मोरे प्रा. डॉ. विनय घोंडगे	717

Principal
Azad College of Education
Satara

'वर्क फ्रॉम होम' च्या कालावधीत बी. एड. प्रशिक्षणार्थी शिक्षकांमध्ये ऑनलाईन टेस्ट तयार करण्याचे कौशल्य विकसित करणे

प्रा. डॉ. केशव गोरे (साहाय्यक प्राध्यापक)
प्रा. डॉ. विनय धोंडगे (सहयोगी प्राध्यापक)
रयत शिक्षण संस्थेचे,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.
ई-मेल:keshavmore.2010@rediffmail.com

सारांश :-

भारतामध्ये शैक्षणिक संस्था जवळजवळ ६-७ महिने झाले बंद आहेत आणि अजून काही दिवस तरी शैक्षणिक संस्था सुरु होणार नसल्यामुळे विद्यार्थ्यांचे शिक्षण थांबवून चालणार नाही. शिक्षकांनीही या नवीन शिक्षण व्यवस्थेशी जुळवून घेण्याची गरज आहे. या कोरोनाच्या परिस्थितीमध्ये शिक्षकांनी काही कौशल्ये, तंत्रे शिकणे आणि ती आत्मसात करणे गरजेचे आहे. तरच तो जागतिक स्पर्धेमध्ये टिकू शकेल. सध्या शिक्षण क्षेत्रात सगळीकडे ई-लर्निंग, ऑनलाईन शिक्षण याचा झंझावात पसरला आहे आणि काळानुरूप तो योग्यही आहे. सध्या ऑनलाईन शिक्षण अटळ असल्यामुळे जो नवी कौशल्ये आत्मसात करेल, तोच टिकेल. या सर्व गोष्टीचा विचार करून संशोधकांनी 'वर्क फ्रॉम होम' च्या काळात बी.एड.च्या प्रशिक्षणार्थी शिक्षकांना ऑनलाइन टेस्ट तयार करण्याचे प्रशिक्षण देऊन त्यांच्याकडून विविध विषयांच्या ऑनलाइन टेस्ट तयार करून घेतल्या आहेत. सदरच्या संशोधनासाठी संशोधकाने सर्वेक्षण व प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा वापर केला आहे.

प्रास्ताविक :-

सध्या मानवजात अनेक संकटांना सामोरी जात आहे. कोरोनामुळे माणसाचे जीवनमान बदलले आहे. सध्याच्या कठीण परिस्थितीत अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया सुरु ठेवण्यासाठी आपल्याला शिक्षण व्यवस्थेमध्ये अनेक बदल करणे क्रमप्राप्त झाले आहे. विद्यार्थ्यांना शिकवण्यासाठी ऑनलाईन पद्धती जर प्रभावीपणे वापरावयाची असेल तर त्यासाठी शिक्षकानेसुद्धा अगोदर स्वतःमध्ये काही बदल करून घेणे आवश्यक आहे. आज शिक्षक ऑनलाईन पर्यायांचा जास्तीत जास्त वापर करण्याचा प्रयत्न करत आहेत. अनेक अडथळे पार करत नवं तंत्रज्ञान आत्मसात करत आहेत. शालेय विद्यार्थ्यांपासून ते

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2277-5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

VOLUME-IX, ISSUE-II,
April-June-2020
Marathi Part-III
Hindi Part-I

Impact Factor/Indexing
2019-6.399
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

Principal
Azad College of Education,
Satara.

CONTENTS OF MARATHI PART - III

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री विषय विचार पल्लवी दाजी वाघ डॉ. शिवाजी वी. पाते	१-३
२	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विद्यार्थ्यांना शिक्षणविषयक विचार गायकवाड गौरी हेमकांत	४-९
३	सामाजिक आंदोलने आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. डॉ. अंकुश नाथा जाधव	१०-१३
४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर धार्मिक विचार प्रा. वोटेवाड बालाजी गणपतराव	१४-१८
५	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षण विषयक विचार प्रा. डॉ. जे. टी. कांबळे	१९-२२
६	अर्थतज्ञ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार प्रा. डॉ. एल. जी. राठोड	२३-२५
७	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षण विषयक विचार प्रा. डॉ. रमेश तु. देशमुख	२६-२८
८	प्रेरक आणि कृतीशील विचारवंत महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर डॉ. संभाजी संतोष पाटील	२९-३७
९	स्त्री-पुरुष समानतेचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. श्रीकृष्णा वावूराव पांचाळ	३८-४२
१०	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा शैक्षणिक दृष्टीकोन प्रा. डॉ. सुरेंद्र गो. पोथारे	४३-४४
११	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार व कार्य डॉ. अजयकुमार भीमराव पाटील	४५-४९
१२	अर्थतज्ञ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. माधव तु. मंदेवाड	५०-५५

Principal
Asad College of Education,
Bhalki.

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

११. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार व कार्य

डॉ. अजयकुमार भीमराव पाटील
सहयोगी प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

प्रास्ताविक

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचे व्यक्तिमत्व बहुआयामी होते. त्यांना अद्वितिय बुद्धिमत्ता लाभलेली होती. त्यांनी राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक इ. विविध क्षेत्रात वेळोवेळी जो विचार मांडलेले होते ते विचार त्याकाळापुरतेच मर्यादित नव्हते तर भविष्याचा वेध घेण्याची ताकद त्या विचारात होती. ते उच्च विद्या विभूषित होते. अतिशय प्रतिकूल परिस्थिती असताना ही त्यांनी आपले शिक्षण सुरू ठेवलेले होते. त्यांनी अमेरीकेत जाऊन एम. ए. ची पदवी व पीएच. डी मिळविली होती. इंग्लंड मधील बॅरिस्टरची परीक्षा ते उत्तीर्ण झाले होते. तसेच डॉक्टर ऑफ सायन्स ही पदवीही त्यांनी मिळविली होती त्यांनी अर्थशास्त्राचे प्राध्यापक, विधी महाविद्यालयाचे प्राचार्य म्हणूनही कार्य केले होते. भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष व घटना समितीचे सदस्य म्हणून राज्यघटना निर्मितीमध्ये त्यांचे अतिशय मोलिक योगदान आहे.

बालपणीच त्यानी जातीव्यवस्थेचा कटू अनुभव घेतला होता. त्यामुळे सामाजिक समता निर्माण करणे, दलित समाजात शिक्षणाचा प्रसार करणे, त्यांना आपल्या हक्कांची जाणीव करून देणे व त्यांचा उत्कर्ष साधणे यासाठी ते नेहमी प्रयत्नशील होते. मानवाच्या विकासातील शिक्षणाचे महत्व लक्षात आल्यामुळेच शिक्षण, संघटन व संघर्ष याच्या सहाय्याने हजारो वर्षे गुलामगिरीच्या खाईत लोटलेल्या लाखो दीन, दलित, पिडीतांच्या पुनरूत्थानाचे महान कार्य त्यानेच डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी केले. त्याचे शिक्षण विषयक विचार व कार्य पुढीलप्रमाणे,

शिक्षणाचे महत्व

शिक्षण हा मानवी विकासाचा केंद्रबिंदू आहे. ज्ञान ही मानवी आयुष्यातील पायाभूत गोष्ट आहे. माणसाला जगण्यासाठी अन्नाची गरज असते. त्याचप्रमाणे त्याला विद्येची ही आवश्यकता असते. शिक्षण घेणे एक मोठे आत्मोद्धाराचे व समाजाच्या प्रगतीचे एक मोठे साधन आहे. शिक्षणाच्या अभावी व्यक्ती दुस–याचा गुलाम बनते. प्रत्येक व्यक्तीला त्याची जन्मजात प्रतिष्ठा जपण्यासाठी तसेच त्याचा जीवन स्तर उंचावण्यासाठी शिक्षण मिळणे आवश्यक आहे. किबहुना तो व्यक्तीचा हक्कच आहे. अस्पृश्यवर्गात शिक्षणाचा प्रसार झाल्याशिवाय त्यांची प्रगती होणार नाही. तसेच आधुनिक शिक्षणामुळे त्यांना नागरिकाच्या हक्क व कर्तव्याची जाणीव होईल. व्यक्तीमध्ये स्वातंत्र्य रक्षणाची शक्ती शिक्षणामुळे उत्पन्न होईल, अशाप्रकारे शिक्षणाचे महत्व त्यांनी व्यक्त केले होते. व्यक्तीविषयक लोकीक वाढविणे व त्याबरोबरच आपल्या समाजाची योग्यता वाढविणे हे केवळ शिक्षणावर अवलंबून आहे हे त्यांनी ओळखले होते .

डॉ आंबेडकरांनी समतेवर आधारलेल्या समाज निर्मितीचे स्वप्न पाहिलेले होते. या स्वप्नाला पूर्णत्वास नेण्यासाठीचा शिक्षण हा एकमेव राजमार्ग त्यांना दिसत होता. त्यामुळेच स्वाभिमान,स्वावलंबन व आत्मोद्धार हे परिणामकारक शिक्षणाचे ध्येय आहे, असे त्यांचे मत होते. शिक्षण व सामाजिक परिवर्तन यातील परस्पर संबंधामुळे

Principal
Azad College of Education,
Satara.

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

100	ग्रामीणभागातीलकिशोरवयीनमुलींच्या अध्ययन - अध्यापनावरझालेला 'कोविड–१९' चा परिणाम	श्रीमती सुनिता माधवराव बिराजदार & डॉ. संघमित्रा गोणारकर	505
101	माध्यमिक स्तरावरील द्वितीय भाषा हिंदी विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाच्या अध्यापनाचा मूल्यशिक्षणाच्या संदर्भात चिकित्सक अभ्यास	प्रा.सौ. शोभा संग्राम पाटील डॉ.बालाजी जी.गिरगावकर	512
102	अध्यापन अध्ययन प्रक्रियेवर कोविड – १९ चा प्रभाव	सुभाष एकनाथ निकम	519
103	एकविसाव्या शतकातील उच्च शिक्षण– एक दृष्टिक्षेप	डॉ. एकनाथ वाजगे	524
104	कोरोना १९ चा अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेवरील प्रभाव	श्रीमती. संध्यादेवी रघुनाथ वाड	530
105	ऑनलाइन शिक्षण: तात्पुरता पर्याय आणि वास्तव	श्री.योगेश खंडेराव पाटील., प्रा.डॉ. कांबळे गोविंद शंकरराव	536
106	उच्च शिक्षणाच्या शाश्वत विकासातील प्राध्यापकांची भूमिका	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	541
107	कोवीड – १९ चा अध्यापन–अध्ययन प्रक्रियेवर पडलेला प्रभाव	डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे	548
108	कोरोना प्रादुर्भावाच्या छायेत शालेय-विधार्थ्यांच्या वैयक्तिक मूल्यांचे संवर्धन- एक अभ्यास	डॉ.श्री बी.आर.लाहोरकर(प्राचार्य) भगवानरामकृष्ण केंद्रे	555
109	उच्च शिक्षण क्षेत्रातील तंत्रज्ञानाधारीत अध्ययन,अध्यापन आणि मूल्यमापनाची सद्यस्थिती: एक अभ्यास	प्रा. डॉ. अनिल किसन करवर	567
110	कोविड काळातील शिक्षण आणि वास्तव समाजभान.	अरूणादेवी कुरणे	573
111	नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आणि उच्च शिक्षणाची पुनर्रचना	डॉ. वर्षा माने	579
112	शिक्षकांच्या जीवनावर कोविड-19 चा परिणाम	प्रा. स्वाती पवार डॉ. चंदन शिंगटे	585
113	आजन्म शिक्षणाचे साधन – दूर शिक्षण	सौ लक्ष्मी विष्णू भंडारे	596
114	21व्या शतकातील उच्च शिक्षणातील समस्या व आव्हाने	प्रा. महादेव निवृत्ती होनकळस	600
115	माध्यमिक स्तरावरील इयत्ता दहावीच्या विद्यार्थ्यांना गणित विषयातील दोन चलातील रेषीय समीकरणे सोडविताना येणाऱ्या समस्यांचा शोध आणि उपाययोजनेची परीणामकारकता अभ्यासणे.	श्री विद्याधर गोपीनाथ पाटील	604
116	कोविड-१९ च्या प्रभावामुळे शिक्षकांची अध्यापनातील बदलती भूमिका	श्री. अशोक माहुर	609
117	राज्यशास्त्र विभागातील नावीन्यपुर्ण शिक्षणपध्दती	डॉ. विश्वनाथ महादेव आयड	612
118	राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२० वैशिष्टये आणि तत्वे मूलभूत	डॉ.शिवाजी नारायणराव शिंदे	616
119	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि उच्च शिक्षण	श्री. विक्रम आदाप्पा कांबळे, श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर	624

Principal
College of Education
Satara

105

ऑनलाइन शिक्षण: तात्पुरता पर्याय आणि वास्तव

श्री.योगेश खंडेराव पाटील
सहाय्यक प्राध्यापक
अध्यापक महाविद्यालया अरण्येश्वर पुणे.

प्रा.डॉ. कांबळे गोविंद शंकरराव
सहयोगी प्राध्यापक
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन ,सातारा.

गोषवारा-

Covid-19 आपत्तीच्या पार्श्वभूमीवर प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून स्वीकारलेल्या लॉकडाउनच्या काळात शाळा महाविद्यालय बंद असल्यामुळे शिक्षण प्रक्रियेत खंड पडू नये म्हणून ऑनलाइन शिक्षणाचा तात्पुरता पर्याय स्वीकारण्यात आला पण ऑनलाईन शिक्षण प्रक्रियेत शिक्षणाऐवजी अभ्यासक्रमातील धड्यांची सादरीकरणाच्या माध्यमातून पूर्तता करणे एवढा एकच उद्देश सफल होत आहे शिक्षणाच्या अनेक महान उद्देशांची पूर्तता होताना दिसत नाही. शिक्षण क्षेत्रातील धोरणात्मक निर्णय घेताना सर्वांना संधीची समानता या राज्यघटनेतील मार्गदर्शक तत्वाला आपण विसरलो आहोत. याचे परिणाम नजीकच्या काळात दिसतील,

मुख्य शब्द: ऑनलाइन शिक्षण ,डिजिटल साधने.

प्रास्ताविक:

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर देशात विविध क्षेत्रांत जशी हळूहळू प्रगती होत गेली त्या प्रगतीला कारणीभूत असणारी शिक्षण व्यवस्था ही त्याच पद्धतीने स्वतःला सावरत देशाच्या विकासासाठी योग्य मानव संसाधन पुरवण्याचे काम करत आली. शिक्षण व्यवस्थेने परिस्थितीनुसार आलेल्या अनेक बदलांना सामोरे जात स्वतःचे वेगळे अस्तित्व निर्माण केले आहे.पण गेल्या सहा महिन्यापासून Covid-19(कोरोना विषाणू) ची चीनमधील वुहान शहरातील ही रोगाची साथ अल्पावधीत संपूर्ण जगभर पसरली. ही साथ म्हणजे दुसऱ्या महायुद्धानंतर चे मानव जाती समोरील सर्वात मोठे आव्हान आहे. मानवी जीवनातील सर्वात पहिली वर या रोगाच्या साथीचा प्रभाव पडलेला आहे.

Principal
Azad College of Education
Satara

Sanskruti International Multidisciplinary Research Journal
IMPACT FACTOR - (IFSIJ) – 5.565 (2020). (CIF)–4.186 (2018)
Special Issue 008 - स्त्री शिक्षणातील समाजसुधारकांचे योगदान
E-ISSN: 2455-1511
March- 2021

INDEX

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1	स्त्री शिक्षणासाठी योगदान देणारे समाज सुधारक —महर्षी धोंडो केशव कर्वे *प्रा. वैभव नानासाहेब कांबळे*	9
2	स्त्री शिक्षणातील समाजसुधारकांचे योगदान — एक चिंतन *डॉ.गोविंदराव शंकरराव कांबळे*	12
	महात्मा जोतिबा फुले यांचे स्त्री शिक्षणासाठी योगदान *प्रा. संजय रामचंद्र पाटील*	17
4	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री मुक्ती विषयक विचार *डॉ. मिलिंद भिवाजी कांबळे, डॉ. प्रमोद ना. अलोणे*	24
5	कर्मवीर डॉ.मामासाहेब जगदाळे यांचे स्त्री शिक्षणातील योगदान: एक चिकित्सक अभ्यास *डॉ. अनिल तानाजी पाटील*	28
6	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षण व स्त्री शिक्षणाबाबतचे विचार *डॉ. अर्चना शांतिनाथ चिखलीकर*	33
7	राजा राममोहन रॉय यांचे स्त्री शिक्षणातील कार्य *प्रा. माधवी सुरेंद्र पवार*	42
8	स्त्री शिक्षणातील समाजसुधारकाचे योगदान— महर्षी धोंडो केशव कर्वे *प्रा. सौ.लक्ष्मी विष्णु भंडारे*	48
9	महात्मा फुले यांचे स्त्री शिक्षण विषयक विचार *प्रा. डॉ. मोतीलाल सुकदेव उभाळे*	56
10	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री शिक्षणातील योगदान *मोहिनी संतोष सावंत*	61
11	डॉ. मारिया मॉंटिसरी यांचे शिक्षण क्षेत्रातील योगदान *डॉ. शीतल महेश शिरोळ*	67
12	आंबेडकरी तत्त्वज्ञान आणि आधुनिक भारतीय स्त्री *प्रा. डॉ. महावीर विठ्ठल कांबळे*	75
13	सावित्रीबाई फुले यांचे स्त्री शिक्षण व सुधारणेचे कार्य *प्रा. विशाल उत्तमराव साळुंखे*	80
14	महात्मा फुले और भारतीयस्त्री शिक्षा *डॉ. मीनाक्षी विनायक कुरणे*	86
15	स्त्री शिक्षणाचा प्रेरणा स्रोत — क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले *डॉ. स्नेहल मकरंद राजहंस*	92

Principal
Azad College of Education
Satara

TRUE COPY

Principal
Azad College of Education
Satara.

Sanskruti International Multidisciplinary Research Journal
IMPACT FACTOR - (IFSLI) – 5.565 (2020). (CIF)–4.186 (2018)
Special Issue 008 - स्त्री शिक्षणातील समाजसुधारकांचे योगदान
E-ISSN: 2455-1511
March- 2021

स्त्री शिक्षणातील समाजसुधारकांचे योगदान – एक चिंतन

डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे
सहयोगी प्राध्यापक, आझाद कालेज आफ एज्युकेशन, सातारा.
मोबाईल नं . – ९४२२५०४०८६

प्रास्ताविक –

स्त्रीयांना सांगण्या जोगा आहे शिक्षण मार्ग हा
शिक्षणाने मनुष्यत्व, पशुत्व हा ट ते पहा !!

अगदी प्राचीन काळापासून स्त्रिया सामाजिक व कौटुंबिक अन्यायाच्या बळी ठरल्या होत्या. पारंपारिक भारतीय समाजात तर स्त्रियांना अनेक हक्कांपासून वंचित ठेवण्यात आले होते. इतकेच नव्हे तर, स्त्री ही पुरुषाच्या मार्गातील अडसर आहे अशा दृष्टिकोनातून स्त्रियांकडे पाहिले जात होते. परिणामी भारतीय समाजातील एक दुर्बल व अन्यायग्रस्त घटक अशी स्थिती त्यांना प्राप्त झाली होती. जगातील इतर देशातील स्त्रियांची अवस्थाही यापेक्षा फारशी वेगळी नव्हती. जिच्या हाती पाळण्याची दोरी, ती जगाते उद्धारी' ही म्हण अगदी सार्थ असली तरी तिची योग्य प्रकारे दखल घेण्याची आवश्यकता मात्र समाजाला वाटली नव्हती. १८१८ साली पेशवाई संपुष्टात आली. ब्रिटिशांची सत्ता निर्माण झाली. सुरवातीच्या काळात एलफिन्स्टन, माल्कम सारखे सुधारणावादी अधिकारी असल्याने समाजाचा विश्वास संपादन करून आपले शासन स्थिर करण्याच्या कार्याला प्राधान्य दिले. शिक्षणाच्या प्रसारामुळे नवशिक्षित पिढी उदयास आली. त्यांनी आपल्या सामाजिक व धार्मिक जीवनाकडे लक्ष दिले. त्यामुळे सामाजिक धार्मिक सुधारणा चळवळी सुरू झाल्या. या समाज सुधारकांनी आपल्या लेखणी व विचारातून समाज परिवर्तन करण्यास सुरुवात केली. नवशिक्षितांनी ब्रिटिश प्रशासनामुळे उपलब्ध झालेल्या मुद्रण कला व विचारस्वातंत्र्याचा वापर करून वृत्तपत्रे सुरू केली. त्यातून अंधश्रद्धा, कर्मकांड, रूढी, परंपरा याविरुद्ध टीका करण्याबरोबर समाजाला नवविचार देण्याचे काम केले. आपल्या पुस्तकातून स्त्रियांच्या समस्या, विधवांची दयनीय अवस्था, अस्पृश्यांवरील बंधने याबर टीका करतानाच समाजासाठी कोणत्या सुधारणा होणे आवश्यक आहेत हे माहीत झाले. त्यासाठी नवीन संघटना स्थापन केल्या. शिक्षण संस्था स्थापन करणे, विधवांचे पुनर्विवाह करणे, सती प्रथेविरुद्ध लढा देणे यासारख्या कार्याला चालना दिली. त्यासाठी भारतातील अनेक समाजसुधारकांनी योगदान दिले आहे. त्यातील काही सुधारकांचे मौलिक कार्य पुढील प्रमाणे सांगता येईल.

महात्मा ज्योतिबा फुले – महाराष्ट्रातील अस्पृश्यता निवारण व स्त्री मुक्ती चळवळीचे अग्रणी म्हणून ज्योतीबांना ओळखले जाते. ज्योतिबा फुले यांनी समाजातील विषमता नष्ट करण्यासाठी फार प्रयत्न केले. त्यावेळच्या समाजात विषमता, जातिभेद, अज्ञान, स्त्रीदास्य

Principal
Azad College of Education,
Satara.

Impact Factor – 7.149

ISSN-2349-638x

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

February - 2021

National Conference

Dr.S.S.M. Pratisthan's College of Education, Ahmedpur

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Editor

Dr. Dilip Mugale
Principal
Dr.S.S.M.Pratishthan's
College Of Education, Ahmedpur, Dist.
Latur

Co-Editor

Dr. Siddharth Sudhakarrao Howal,
Assistant Professor,
Dr.S.S.M.Pratishthan's
College Of Education, Ahmedpur, Dist.
Latur

IMPACT FACTOR

SJIF 7.149

For details Visit our website

www.aiirjournal.com

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr. No.	Name of the Author	Title of the Paper	Page No.
20	डॉ.गोविंदराव शंकरराव कांबळे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांमुळे महिला सबलीकरण धोरणात झालेल्या परिणामाचा चिकित्सक अभ्यास	78
21	कितीराज चंद्रभानजी लोणारे	समता प्रस्थापित करण्यासाठी बौद्धकालिन स्त्रियांचे योगदान आजच्या समाजासाठी उपयुक्त	86
22	यस.के. काबनुरे	महिला आणि मानवी हक्क	89
23	उमाकांत शिवदास चलवदे	संत महात्मा बसवेश्वर यांचे स्त्री सबलीकरणातील योगदान: एक अभ्यास	95
24	प्रा. बबन केशवराव सोनवणे	अध्यापन प्रक्रियेत लिंग शिक्षणाचे सक्षमीकरण व उपयुक्तता	99
25	प्रा.महेंद्र अच्युत आल्टे	क्रांतिज्योती सावित्रीमाई फुले यांचे शैक्षणिक व सामाजिक योगदान	101
26	प्राचार्य डॉ. चंद्रशेखर शेषराव राख	प्राचीन काळातील लिंग सक्षमीकरण व स्त्रीचे सामाजिक जीवन..।	105
27	डॉ. व्यंकट का. कदम	भारतीय महिला सक्षमीकरण : एक अभ्यास	108
28	प्राचार्य डॉ.निळकंठ शंकरराव पाटील	महिला सशक्तीकरण	111
29	अमोल लक्ष्मीकांत देशपांडे	बाल भवन विज्ञान केंद्रातील प्रयोगाची विविधता	113

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांमुळे महिला सबलीकरण धोरणात झालेल्या परिणामाचा चिकित्सक अभ्यास.

डॉ.गोविंदराव शंकरराव कांबळे.
सहयोगी प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा .

सारांश-

स्त्री सक्षमीकरण म्हणजे स्त्रीला बलवान करणे तिला बलवान होण्यास बळ देणे आवश्यक आहे व ते बळ ती सत्ता मिळाल्याशिवाय शक्य नाही म्हणजेच त्यासाठी सत्ता संपादन करणे व सत्ता वाढवणे आवश्यक ठरते. सक्षमीकरणात सत्तेचे सूत्र बदलणे किंवा स्थर बदलणे गृहीत असते सत्ता म्हणजे नियंत्रण मानवी व्यवस्थेत नियंत्रण म्हणजेच संसाधनावरील नियंत्रण असा अर्थ होतो या संसाधनात नैसर्गिक साधने , आर्थिक संसाधने मानवी संसाधने, बौद्धिक संसाधने इत्यादींचा समावेश होतो. महिला सक्षमीकरण म्हणजे प्रत्येक शिर्डीला स्वतःची ओळख करून देणे होय समता, बुद्धी, कल्याण, समानता, स्वातंत्र्य, समान हक्क, दारिद्र्य निर्मूलन या अर्थाने महिला सक्षमीकरण अपेक्षित आहे महिलांमध्ये, आत्मविश्वास, स्वावलंबन, आत्मभान व सहाय्य निर्माण करणे होय. हा महिला सक्षमीकरणाचा अंतिम उद्देश आहे.महिलांनी संघटित रित्या एकत्र येऊन त्यांच्या तील सुप्त व अंगभूत क्षमता व कौशल्य यांचा विकास करुन निर्णय घेणे व सर्व क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य करणे होय.

शिक्षणाचा हक्क, संस्कृती जतन करण्याचा हक्क, समानतेचा हक्क, या सारखे हक्क प्राप्त झाले आहेत. भारतात खऱ्या अर्थाने 1971 मध्ये श्री मुक्ती चळवळीला सुरुवात झाली सत्ता, संपत्ती आणि प्रतिष्ठा यामध्ये तिला समान दर्जा देण्यात आला आहे तिला स्वावलंबी व सक्षम बनवण्यासाठी महिला सक्षमीकरणाच्या संदर्भात अनेक कार्यक्रम राववले जात आहेत भारतीय राज्यघटनेत 73 व 74 व्या घटनादुरुस्तीनुसार महिला आरक्षण देऊन त्यांचा राजकीय सहभाग वाढवण्याचे काम केले आहे याच अनुषंगाने 1994 मध्ये महाराष्ट्र शासनाने महिला धोरण घोषित केले आहे महिला सक्षमीकरण होण्यासाठी त्यांना सर्व क्षेत्रात संधी उपलब्ध करून दिल्या पाहिजेत त्याद्वारे त्या आपला विकास सर्व क्षेत्रात करू शकतील त्यासाठी शासनाने, समाजाने, एन जी ओ यांनी प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. भारतीय राज्यघटनेने त्यांना समान अधिकार देऊन त्यांचा विकास करण्याचा प्रयत्न केला आहे त्यांना काम करण्याचा हक्क, समाजात महिलांना अधिकार व सत्ता मिळाली नाही अशा महिलांनी स्वतः पुढाकार घेऊन आपला हक्क शाबीत करण्याचा प्रयत्न केला आहे उदाहरणार्थ मदर तेरेसा, किरण बेदी, मृणाल गोरे, मेधा पाटकर इत्यादी महिलांना सामाजिक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात योगदान दिले आहे आज सामाजिक सत्ता देण्यासाठी महिलांना भारतीय राज्यघटनेने अधिकार दिले आहेत दुर्बल घटकातील व मागासवर्गीय आतील महिलांना त्यांचे अधिकार देऊन त्यांना वेगवेगळ्या क्षेत्रात संधी देऊन पुढे आणण्याचे कार्य केले आहे त्यासाठी भारत सरकार, राज्य सरकार यांनी सामाजिक न्याय विभागामार्फत योजना राबवून त्यांचा विकास करण्याचा प्रयत्न केला आहे या सर्व बाबींचा विचार केला तर असे दिसून येते की डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय राज्यघटनेत हिंदू कोड बिल मांडण्याचा प्रयत्न केला परंतु तो यशस्वी झाला नाही त्यामुळे महिला सबलीकरणासाठी च्या संदर्भात देशाला स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर खऱ्या अर्थाने स्त्रियांचा दर्जा

Principal
Azad College of Education
Satara

Date of Publication
01 Feb. 2021

Vidyawarta™

International Multilingual Research Journal

www.विद्यावार्ता.com

YouTube Channel

Vidyawarta is peer reviewed research journal. The review committee & editorial board formed/appointed by Harshwardhan Publication scrutinizes the received research papers and articles. Then the recommended papers and articles are published. The editor or publisher doesn't claim that this is UGC CARE approved journal or recommended by any university. We publish this journal for creating awareness and aptitude regarding educational research and literary criticism.

The Views expressed in the published articles,Research Papers etc. are their writers own. This Journal dose not take any libility regarding appoval/disapproval by any university, institute, academic body and others. The agreement of the Editor, Editorial Board or Publicaton is not necessary. Editors and publishers have the right to convert all texts published in Vidyavarta (e.g. CD / DVD / Video / Audio / Edited book / Abstract Etc. and other formats).

If any judicial matter occurs, the jurisdiction is limited up to Beed (Maharashtra) court only.

Indexed

IMPACT 7.940 iijif FACTOR

Govt. of India,
Trade Marks Registry
Regd. No. 2611690

http://www.printingarea.blogspot.com

Principal
Azad College of Education
Satara

27] आदिवासी लोक नृत्यों की एक झलक पालघर जिलेतील विशेषतया वारली आदिवासी —एक अध्ययन
डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे, सातारा. ||117

28] तेलंगी उत्पादनातून रोजगार निर्मिती आणि आर्थिक विकास
प्रा. साहेबराव दौलत निकम, नाशिक ||122

29] भरताच्या नाट्यशास्त्रा नील 'लोक' दर्शन
डॉ. सतीश पावडे, वर्धा ||125

30] निवासी शिक्षकत्व यांच्या नायिका
प्रा. डॉ.चंद्रकांत दशरथ रुद्राक्ष, कोल्हार तालुका : राहता ||133

31] पत्र– साहित्य पर समकालीन प्रभाव
डॉ० अखिलेश कुमार त्रिपाठी, गोरखपुर (यू. पी) ||141

32] प्रभात्रे संदेशवहन कौशल्ये
प्रा.डॉ.सर्जेराव राजाराम कहाळे, जुना जालना ||141

33] सुप्रसिध्द तबला वादक उस्ताद झाकीर हुसेन यांचे सांगीतिक योगदान
प्रा. निकिता ब. निर्मळ (शेळके), अचलपूर रोड, परतवाडा ||144

34] शेख महंमद अविध | त्याचे हृदयी गोविंद||
डॉ.वसंत रघुनाथ शेंडगे, शेवगाव जि.अहमदनगर ||146

35] डॉ. आंबेडकर : एक विकास पुरुष
डॉ. मालिनी मो. वडतकर, वर्धा ||148

36] वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यां कारकप्रकरणे वार्तिक–संग्रह:
DEBABRATA SARDER ||152

37) १९९० नंतरचे जागतीक नाटयलेखन
डॉ.कालिदास गुडदे, जि. परभणी ||162

38) छत्तीसगढ़ में भूमि जनसंख्या आकार, वृद्धि एवं वितरण का सामाजिक एवं ...
डॉ. आर. के. पटेल, जिला कोरबा (छ.ग.) ||165

39) भोजपुरी जनमानस में देश–प्रेम की अभिव्यक्ति
उत्तम पटेल & डॉ० विजय कुमार, आजमगढ़(उ०प्र०) ||168

40) श्रीमंगेश नाडकर्णी की कहानियाँ
डा. एन.पी.नारायण शेट्टी, कुन्दापुर ||171

41) Problems & Prospect in SSI Enterprises in Maharashtra
Dr. M. B. Biradar, Dist Jalna (M.S.) ||174

Principal
Azad College of Education
Satara

27

ऑनलाइन दोन वर्षे बी. एड प्रवेश प्रक्रियेत विद्यार्थ्यांना येणाऱ्या अडचणी – एक अभ्यास

डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे
सहयोगी प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

****

प्रास्ताविक महाराष्ट्र शासनाने राज्यातील B-Ed शिक्षण क्रम पूर्ण करण्यासाठी प्रवेश पात्रता परीक्षा म्हणजेच सीईटी अनिवार्य केली आहे बीएड कोर्स साठी प्रवेश घेण्यापूर्वी विद्यार्थ्याने सीईटी परीक्षा दिलेली असली पाहिजे त्या परीक्षेशिवाय विद्यार्थ्यांना सदर चा कोर्स करता येत नाही ही परीक्षा १०० गुणांची असून बीएड प्रवेशासाठी त्यालाच तिला ५० गुण मिळवणे आवश्यक आहे तर तोच बीएड प्रवेश प्रक्रियेसाठी पात्र समजला जातो—जाते महाराष्ट्र राज्य सीईटी सेल विभागाने प्रवेशासंदर्भात सूचना काढून असा ठराव संमत केला आहे तो ठराव संदर्भासाठी विद्यार्थ्याने वाचणे आवश्यक आहे. सर्वप्रथम १७ ऑगस्ट २०१५, ५ मे २०१७ तसेच २ मे २०११८ ,२४ मेऊन २०११८, असे वेळोवेळी बदललेल्या व सुधारित नियमांची माहिती दिली आहे १४ जून २०१९ व १३ ऑगस्ट २०१९ प्रवेशा यासंदर्भातील नियम राज पत्रातून प्रसिद्ध केलेले आहेत. त्यानुसार प्रवेश प्रक्रिया या ऑनलाईन करण्यात आली आहे तसे सर्व विद्यार्थ्यांना सुचित करण्यात आलेले आहे की त्यांनी केंद्रीय प्रवेश प्रक्रियेचे माहितीपत्रक काळजीपूर्वक वाचावे असे सांगण्यात आलेले आहे तरीदेखील विद्यार्थ्यांकडून या सर्व सूचनांचे पालन होताना दिसत नाही त्यामुळे

Principal
Azad College of Education
Satara

अशी.

२.६ मृत्यू अर्थसंकल्प :

महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री असल्याच्या काळापासून राज्याची अर्थव्यवस्था जागतिक अर्थव्यवस्थेशी अर्थपूर्ण भूमिका घेऊन होती. विकासाच्या व विकासित देशात राज्याचे महत्त्वाचा स्थानिकरण स्वर्ग हा एक स्वतंत्र विभाग निर्माण करण्यात आला. म्हणून १९८६ रोजी मुख्यमंत्री असताना त्यांनी प्रकल्पाचा अर्थसंकल्प सिंचनासाठी भरघोस तरतूद केली. एवढ अर्थसंकल्प सिंचनासाठी देणारे पहिले राज्य म्हणून महाराष्ट्राचा उल्लेख केला जातो. यावरून कोर त्यांच्यावर अनेकांनी टिका केल्या होत्या. परंतु, या अर्थसंकल्पामुळे सरकारी उपक्रमांवर नियंत्रण आले तसेच कल्याणकारी योजनांवरील खर्चाला अल्प बसला आणि राज्याची आर्थिक स्थिती मजबूत झाली.

निष्कर्ष व सूचना:

यशवंतराव चव्हाण यांचे कौटुंबिक जीवन अत्यंत हलाखीच्या परिस्थितीतून गेलेले होते. विशेषतः शिक्षण घेताना करावा लागलेला संघर्ष महत्त्वपूर्ण आहे. तसे देशाचे यांकरती व्यवसायातून सुरु केलेले कार्य पुढे राजकीय क्षेत्रात देशाच्या गृहमंत्री पदापर्यंत गेलेले आहेत. त्यांनी स्थानिकपातळी, राज्यपातळी ते राष्ट्रीयपातळी दरम्यान केलेल्या कार्यातून मराठवाडा, महाराष्ट्र व देशाच्या विकासाची भूमिका स्पष्ट होते. म्हणून, सद्यस्थितीला शंकरराव चव्हाण यांचा जीवनप्रवास व आर्थिक विकासाची भूमिका प्रत्येकाला प्रेरणा देणारी आहे.

संदर्भ सूची:

१) रुद्र दत्त आणि के.जी.एम. सुंदरम (२०१२), भारतीय अर्थव्यवस्था, एस.चंद पब्लिकेशन, नवी दिल्ली.
२) प्रतियोगिता दर्पण (२०१२), भारतीय अर्थव्यवस्था, आगरा.
३) डॉ. उत्तम सावंत (२०००), डॉ. शंकरराव चव्हाण: जीवन व कार्य, निर्मल प्रकाशन, नांदेड.
४) सोपान गाडे (२००७),महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री,अविष्कार प्रकाशन, पुणे.
५) डॉ. सुरेश सावंत (२००६), महाराष्ट्राचे शिल्पकार शंकरराव चव्हाण, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.
६) टी.एस. कंठीवर (२०१०), आठवणीतले शंकरराव चव्हाण, संगत प्रकाशन, नांदेड.
७) डॉ. करुणा जमदाडे (२०१०), अर्थांग, इसाप प्रकाशन, नांदेड.
८) डॉ. विलास सोळंके (२०१०), यशवंतराव ते अशोकराव, अनुबंध, पुणे.
९) प्रा. संतोष देशमाने (२०१०), असामान्य लोकनेता डॉ. शंकररावजी चव्हाण, निर्मल प्रकाशन, नांदेड

□□□

SPECIAL ISSUE PUBLISHED BY
AAYUSHI INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL
Peer Review & Indexed Journal I Impact factor 7.149
Email id : aiirjpramod@gmail.com
www.aiirjournal.com
Mob.8999250451

ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149

AAYUSHI INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL

PEER REVIEW & INDEXED JOURNAL
Email id : aiirjpramod@gmail.com
www.aiirjournal.com

SPECIAL ISSUE No. 90
Volume - 01

Literature, Society and Culture

Executive Editor
Dr. P. B. Patil
Principal
Karmveer Hire. Arts. Science. Commerce
and Education College. Gargoti

Co-Editor
Mr. Rajratna S. D.
Dr. Desale Y. D.
Dr. Desai S. B.
Mr. Chitnaker R. A.

Chief Editor
Prof. Pramod Tandale

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr.No.	Name of the Aurhor	Title of Paper	Page No.
64.	डॉ. आर. के. शानेदिवाण	अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ आणि नरेंद्र दाभोलकरांची विचारधारा	265
65.	सौ. सुप्रिया अ. शिंदे	कोरोना साथीचा (Covid 19) सामाजिक परीणाम	270
66.	प्रा.गौतमी वसंत कांबळे	वासणोली धनगरवाड्याचे भौगोलीक, सामाजिक व सांस्कृतिक पैलु	274
67.	डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे	सामाजिक व सांस्कृतिक विकासातील शिक्षणाची भूमिका	279
68.	प्रा. प्रदीप बळवंत पाटील	समाज शिक्षणातील समूह संपर्क माध्यमांची भूमिका	285

AAYUSHI International Interdisciplinary Research Journal
ISSN 2349-638X
www.aiirjournal.com

सामाजिक व सांस्कृतिक विकासातील शिक्षणाची भूमिका

डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे
सहयोगी प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा.

सारांश

शिक्षणाची समाजाच्या विकासात महत्वाची भूमिका आहे हे स्पष्ट होते किंबहुना शिक्षण हेच कोणत्याही विकास प्रक्रियेचे मूलभूत माध्यम आहे कोणत्याही समाजाच्या वा राष्ट्राच्या अर्थकारण, राजकारण, आणि समाजकारणाला गतिमानता प्रदान करण्यामागे शिक्षणाची भूमिका मध्यवर्ती आहे. हे देखील स्पष्ट झालेले आहे. कोणत्याही राष्ट्राची आर्थिक प्रगती ही त्या राष्ट्राच्या सर्वंकष प्रगतीचा कणा असतो शिक्षण आणि अर्थकारण यांच्यातील परस्पर संबंध त्या त्या देशाच्या आर्थिक ध्येयधोरणे, पत व्यापार यांच्याविषयीचा दृष्टीकोण, कर्ज पुरवठा, कर्ज घेण्याची प्रवृती इत्यादी बाबींना प्रभावित करते. शिक्षणामुळे व्यक्ती आपल्या व्यक्तिगत आर्थिक विकासाबरोबरच कौटुंबिक व व्यापक अशा राष्ट्रीय अर्थ विकासाला गती देऊ शकते. शिक्षणामुळेच नवीन तंत्रज्ञान विकसित वा आत्मसात करता येते त्याद्वारे उत्पादनाच्या क्षेत्रात प्रगतीचा टप्पा गाठता येतो आर्थिक सुधारणा करता येतात. मनुष्यबळ विकासाला देखील शिक्षणामुळे चालना मिळते. विकसित मनुष्यबळ हे आर्थिक विकासासाठी चे भांडवल ठरते. अर्थकारणा प्रमाणेच राजकारणात देखील शिक्षणाची भूमिका महत्वाची ठरते एकोणिसाव्या शतकातील शैक्षणिक प्रगती मुळेच आपल्या राजकीय अधिकाराची जाणीव विविध राष्ट्रांमधील जनतेला झाली आणि लोकशाहीचा पुरस्कार केला जाऊ लागला. लोकशाही मूल्यांची जोपासना, प्रचार नि प्रसार निव्वळ शिक्षणामुळेच साध्य करता आला आहे. शिक्षणामुळेच व्यक्तींना अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याची जाणीव होते लोकशाहीने त्यांना प्रदान केलेल्या एका मोठ्या अधिकाराचा वापर शिक्षणामुळेच सहज साध्य झाला आहे लोकशाहीस पूरक अशा राष्ट्रीयत्वाच्या भावनेचा पुरस्कार शिक्षणाद्वारेच केला जातो व त्याही पलीकडे जाऊन अंतरराष्ट्रीय सामंजस्याची भावना निर्माण होते तीही शिक्षणामुळेच. शिक्षण व्यवस्थेचा समाजव्यवस्थेशी देखील घनिष्ठ संबंध असून शिक्षणाच्या माध्यमातून समाजात विकासास पूरक नि पोषक अनुकूल निर्णय घेता येतात. सामाजिक परिवर्तनास चालना मिळते. शिक्षणामुळेच समाज सदस्यांच्या सामाजिक गतिशीलतेत वाढ होते व ते आपली उन्नती साध्य करू शकतात. समाज सदस्यांतील परस्पर सामाजिक संबंधावर देखील शिक्षणाचा अनुकूल प्रभाव पडतो. अनिष्ट सामाजिक प्रथांना तिलांजली देऊन समाज विकास व मानतेस पोषक अश्या गुणांचा समाज सदस्यांमध्ये विकास होतो. सामाजिक नियंत्रण, संस्कृतीचे हस्तांतरण, समाजीकरण अशा प्रक्रिया शिक्षणामुळेच अधिक सुदृढ बनतात त्याचा फायदा पर्यायाने समाजालाच होत असतो. समाज सदस्यांना आपल्या समाजाच्या या संस्कृतीचा परिचय किंवा शिक्षण देण्याचे कार्य शिक्षणाद्वारे केले जाते. कोणत्याही समाजाची संस्कृती ही त्या समाजाचा दर्पण असते त्याचप्रमाणे च्या त्या सामाजिक समूहासाठी ती आदर्श असते सांस्कृतिक मूल्य मध्ये नेहमी आदर्शांचा च समावेश होत असतो. त्यामुळे संस्कृती शिक्षणाच्या माध्यमातून आदर्श मूल्यांचे प्रशिक्षण व त्याद्वारे सुसंस्कृत समाज सदस्यत्वाची जडणघडण व्यक्ती मध्ये केली जाते आपल्याच समाजाच्या परंपरा, मूल्ये, आदर्श इत्यादीचे ज्ञान व्यक्तीला प्राप्त होते त्यामुळे आपल्याच

Principal
Azad College of Education
Satara

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

100	ग्रामीणभागातीलकिशोरवयीनमुलींच्या अध्ययन - अध्यापनावरझालेला 'कोविड–१९' चा परिणाम	श्रीमती सुनिता माधवराव बिराजदार & डॉ. संघमित्रा गोणारकर	505
101	माध्यमिक स्तरावरील द्वितीय भाषा हिंदी विषयाच्या पाठयपुस्तकाच्या अध्यापनाचा मूल्यशिक्षणाच्या संदर्भात चिकित्सक अभ्यास	प्रा.सौ शोभा संग्राम पाटील डॉ.बालाजी जी गिरगावकर	512
102	अध्यापन अध्ययन प्रकियेवर कोविड – १९ चा प्रभाव	सुभाष एकनाथ निकम	519
103	एकविसाव्या भातकातील उच्च शिक्षण– एक दृश्टिक्षेप	डॉ. एकनाथ वाजगे	524
104	कोरोना १९ चा अध्ययन अध्यापन प्रकियेवरील प्रभाव	श्रीमती. संध्यादेवी रघुनाथ वाड	530
105	ऑनलाइन शिक्षण: तात्पुरता पर्याय आणि वास्तव	श्री.योगेश खंडेराव पाटील., प्रा.डॉ. कांबळे गोविंद शंकरराव	536
106	उच्च शिक्षणाच्या शाश्वत विकासातील प्राध्यापकांची भूमिका	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	541
107	कोवीड – १९ चा अध्यापन–अध्ययन प्रक्रियेवर पडलेला प्रभाव	डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे	548
108	कोरोना प्रादुर्भावाच्या छायेत शालेय-विधार्थ्यांच्या वैयक्तिक मूल्यांचे संवर्धन- एक अभ्यास	डॉ.श्री बी.आर.लाहोरकर(प्राचार्य) भगवानरामकृष्ण केंद्रे	555
109	उच्च शिक्षण क्षेत्रातील तंत्रज्ञानाधारीत अध्ययन,अध्यापन आणि मूल्यमापनाची सद्यस्थिती: एक अभ्यास	प्रा. डॉ. अनिल किसन करवर	567
110	कोविड काळातील शिक्षण आणि वास्तव समाजभान.	अरूणादेवी कुरणे	573
111	नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आणि उच्च शिक्षणाची पुनर्रचना	डॉ. वर्षा माने	579
112	शिक्षकांच्या जीवनावर कोविड-19 चा परिणाम	प्रा. स्वाती पवार डॉ. चंदन शिंगटे	585
113	आजन्म शिक्षणाचे साधन – दूर शिक्षण	सौ लक्ष्मी विष्णू भंडारे	596
114	21व्या शतकातील उच्च शिक्षणातील समस्या व आव्हाने	प्रा. महादेव नियृती होनकळस	600
115	माध्यमिक स्तरावरील इयता दहावीच्या विद्यार्थ्यांना गणित विषयातील दोन चलातील रेषीय समीकरणे सोडविताना येणाऱ्या समस्यांचा शोध आणि उपाययोजनेची परीणामकारकता अभ्यासणे.	श्री विद्याधर गोपीनाथ पाटील	604
116	कोविड-१९ च्या प्रभावामुळे शिक्षकांची अध्यापनातील बदलती भूमिका	श्री. अशोक माहुर	609
117	राज्यशास्त्र विभागातील नावीन्यपुर्ण शिक्षणपध्दती	डॉ. विश्वनाथ महादेव आवड	612
118	राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२० वैशिष्टये आणि तत्वे मूलभूत	डॉ.शिवाजी नारायणराव शिंदे	616
119	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि उच्च शिक्षण	श्री. विक्रम आदाप्पा कांबळे, श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर	624

Principal
Azad College of Education
Satara

107
कोवीड – १९ चा अध्यापन–अध्ययन प्रक्रियेवर पडलेला प्रभाव.

प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव
सहयोगी प्राध्यापक
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

==========

सारांश
कोवीड – १९ मुळे उद्‌भवलेल्या सामाजिक आणि आरोग्य क्षेत्रातील परिस्थिती मुळे जगभर डिजीटल लर्निंगचा स्वीकार मोठ्या प्रमाणावर झाला आहे. लॉकडाऊन मुळे निर्माण झालेल्या मर्यादांमुळे ऑनलाईन शिक्षणाला गती आली आणि यामुळे शिक्षणाचं हे नवं माध्यम अंगिकारल गेल. ऑनलाईन शिक्षण प्रणाली हा तंत्रज्ञानाचा एक भाग आहे परंतू ऑनलाईन शिक्षण हा तात्पुरता मार्ग चांगला आहे मात्र त्यापासून कोणीही वंचित रहाता कामा नये जेणे करुन त्याचे शैक्षणिक नुकसान होणार नाही. परंतू कोवीड–१९ ने शिक्षणाच्या प्रक्रियेवर फार मोठा हल्ला केला आहे तो कसा आणि केव्हा सुधारेल यार्चीच चिंता आहे.

प्रस्तावना :–

कोवीड – १९ मुळे उद्‌भवलेल्या सामाजिक आणि आरोग्य क्षेत्रातील परिस्थिती मुळे जगभर डिजीटल लर्निंगचा स्वीकार मोठ्या प्रमाणावर झाला आहे. लॉकडाऊन मुळे निर्माण झालेल्या मर्यादांमुळे ऑनलाईन शिक्षणाला गती आली आणि यामुळे शिक्षणाचं हे नवं माध्यम अंगिकारल गेल.

कोवीड – १९ म्हणजे काय? – कोवीड – १९ हा एक संसर्गजन्य आजार आहे जो नुकत्याच शोध लागलेल्या कोरोना व्हायरसमुळे होतो.

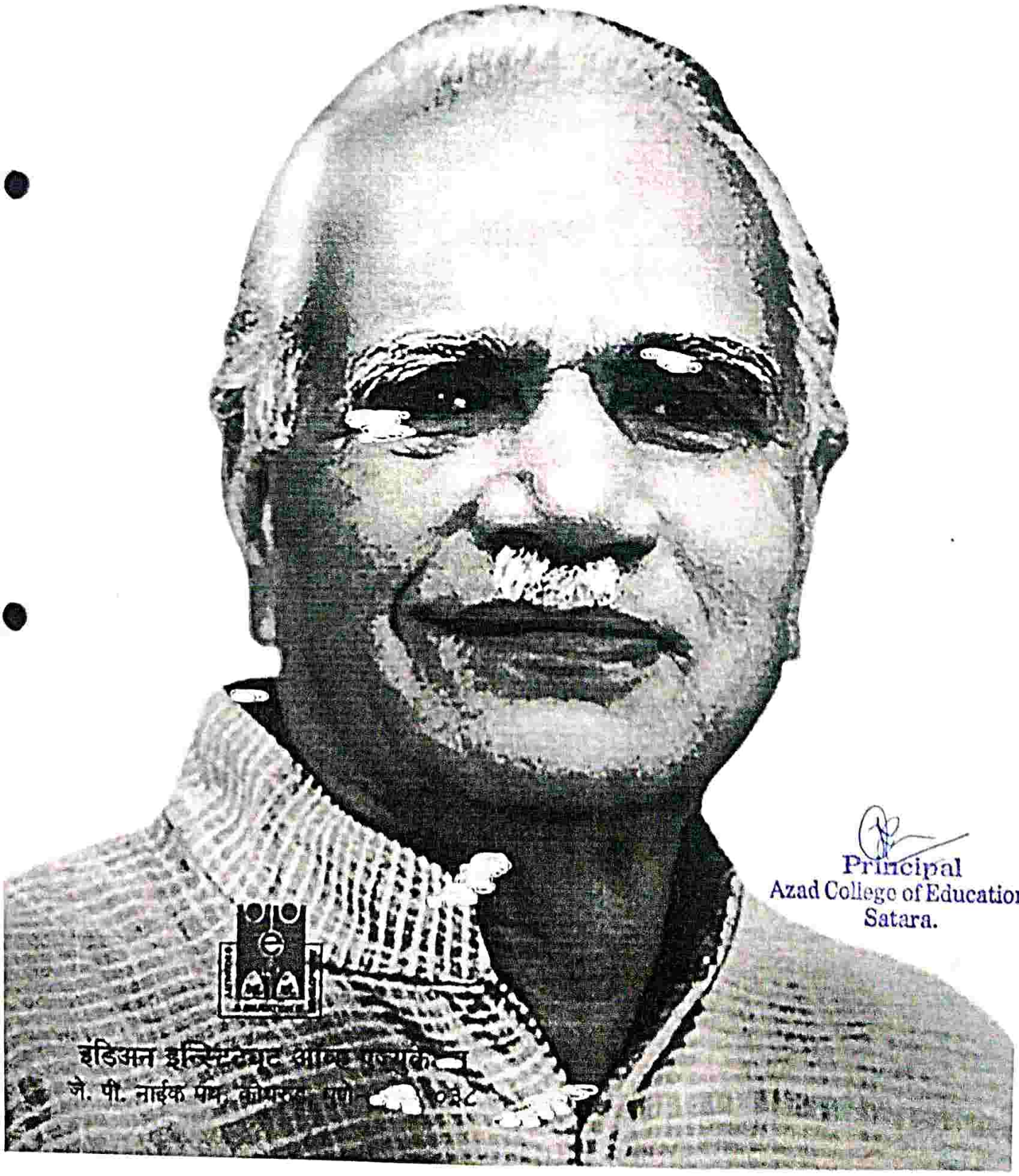
पँडेमिक म्हणजे काय? – जेव्हा एखाद्या रोगाचा एक विशिष्ट भागात प्रादुर्भाव असतो, तेव्हा आपण म्हणतो की, त्याची साथ आलीय याला इंग्लिश मधला शब्द म्हणजे Epidemic मात्र जेव्हा एखादी साथ ही एका देशाबाहेर किंवा खंडाबाहेर पसरते, आणि एकाच वेळी जगभरात ठिकठिकाणी या रोगाची स्वतंत्रपणे लक्षणं दिसू लागतात तेव्हा त्याला पँडेमिक म्हणतात.

Principal
Azad College of Education
Satara

UGC CARE LISTED PERIODICAL
ISSN 2278-6864

शिक्षण आणि समाज
Education and Society

वर्ष ४४, अंक ३, एप्रिल ते जून २०२१
Year 44, No. 3, April to June 2021



Principal
Azad College of Education
Satara.

शिक्षण आणि समाज
Education and Society

Since 1977

वर्ष ४४, अंक ३, एप्रिल ते जून २०२१

Year 44, No. 3, April to June 2021

Quarterly dedicated to the policy of 'Education through Social Development and Social Development through Education'

'सामाजिक विकासातून शिक्षण आणि शिक्षणाद्वारा सामाजिक विकास' ह्या धोरणास वाहिलेले त्रैमासिक

संपादकीय ४

दूरस्थ शिक्षण प्रणालीतील शिक्षणाच्या गुणवत्ता वृद्धीच्या कार्यनीती
साधना शिवाजी लामतुरे, शर्मिष्ठा चिन्मय ओक ७

महाराष्ट्राच्या कामगार रचनेतील संक्रमण: एक मागोवा
माधव एच. शिंदे १५

साखर शाळा - स्थलांतरित ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी एक शैक्षणिक कार्यक्रम
मनीषा अ. मांजरमकर, अरविंद मारुती चौगले २९

सामाजिक चळवळी आणि राजन गवस यांच्या कादंबऱ्या
आनंद वारके ३६

पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे सामाजिक विकासातील योगदान:
केशव रामभाऊ मोरे ४३

महाराष्ट्रातील प्राथमिक शिक्षणाच्या स्तरावरील सेवांतर्गत प्रशिक्षणाच्या सद्यस्थितीचा...
दिनकर पाटील, मेघा उपलाने ५०

भारतीय समाजाच्या विकासातील अडथळे
देवानंद शिंदे ५६

De-colonial Social Contribution of Mahatma Phule
Prakash B. Salavi 63

Awareness of Mainstream School Teachers about Pragna Program...
Santosh D Yadav, Suni M Mathew 73

Effectiveness of School Partnerships and Collaborations on Quality...
Deepali Suryawanshi, Rajeshree Jaybhay, Rakesh Deore 83

A Study of Traditional Folk Dances, Folk Songs, Musical Instruments...
Pankaj Ravindra Patil 91

Status of Collaborative and Co-Operative Teaching Arrangements...
Nisha Valvi, Janyoug Duangjan 97

पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे सामाजिक विकासातील योगदान - एक अभ्यास

केशव रामभाऊ मोरे*

प्रास्ताविक :

समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षणाशिवाय तरणोपाय नाही हे महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांना समजले होते. म्हणून सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण पोहोचवण्यासाठी महात्मा ज्योतिबा फुले, सावित्रीबाई फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, राजर्षी शाहू महाराज, कर्मवीर भाऊराव पाटील, पंजाबराव देशमुख यांनी वेगवेगळ्या शिक्षण संस्था स्थापन केल्या व शिक्षणाचा प्रसार केला. कर्मवीर अण्णांनी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. शिक्षण प्रसारामुळे समाजामध्ये सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, शैक्षणिक, धार्मिक, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन अशी अनेक प्रकारची स्थित्यंतरे झालेली दिसून येतात. महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांच्या समाजप्रबोधनाच्या चळवळीमुळे समाजाचा सामाजिक विकास झालेला आपणास दिसून येतो.

सामाजिक विकासाचा ऐतिहासिक आढावा :

समाजाचा खऱ्या अर्थाने सामाजिक विकास करावयाचा असेल तर समाजातील समस्या समजावून घेणे गरजेचे आहे. समाजातील समस्या कमी करावयाच्या असतील तर त्यासाठी सर्व समाज शिक्षित करणे गरजेचे आहे. म्हणून समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षणाशिवाय तरणोपाय नाही हे महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांनी हेरले होते. म्हणून सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण पोहोचवण्यासाठी महात्मा ज्योतिबा फुले, सांवित्रीबाई फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, राजर्षी शाहू महाराज, कर्मवीर भाऊराव पाटील, पंजाबराव देशमुख यांनी वेगवेगळ्या शिक्षण संस्था स्थापन केल्या व शिक्षणाचा प्रसार केला.

उद्देश :

१. पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी स्थापन केलेल्या संस्थेचा चिकित्सक अभ्यास करणे.

२. पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी स्थापन केलेल्या रयत शिक्षण संस्थेच्या कार्यातून सामाजिक विकासासाठी केलेल्या प्रयत्नांचा अभ्यास करणे.

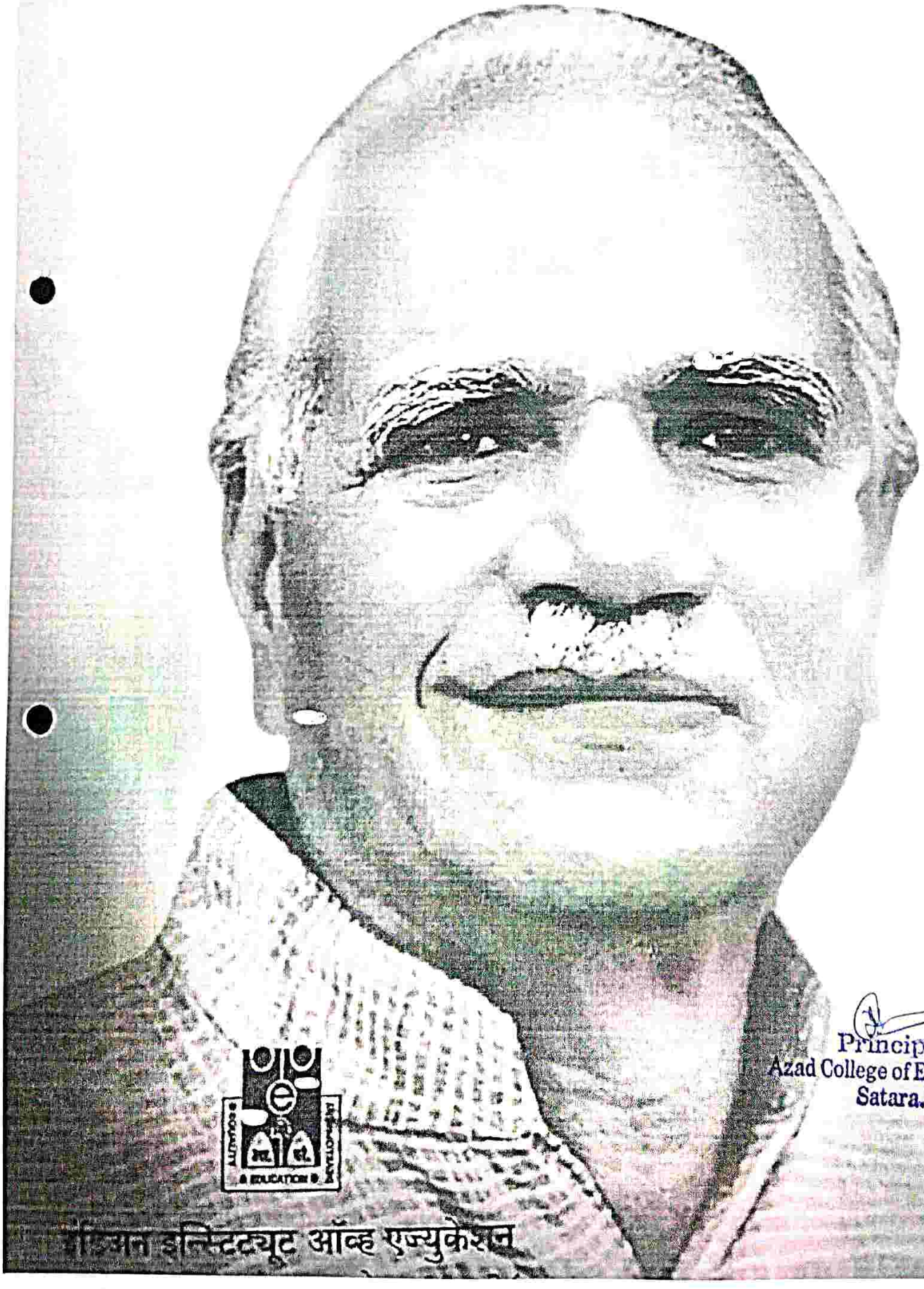
---

*सहायक प्राध्यापक, रयत शिक्षण संस्थेचे आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा
ई-मेल: keshavmore.2010@rediffmail.com

Principal
Azad College of Education
Satara.

शिक्षण आणि समाज
Education and Society

वर्ष ४३, अंक ३ व ४, एप्रिल ते सप्टेंबर २०२०



Principal
Azad College of Education.
Satara.

मौलाना इन्स्टिट्यूट ऑव्ह एज्युकेशन

शिक्षण आणि समाज
Education and Society

Since 1977

वर्ष ४३, अंक ३ व ४, एप्रिल ते सप्टेंबर २०२०

Quarterly dedicated to the policy of 'Education through Social Development and Social Development through Education'

'सामाजिक विकासातून शिक्षण आणि शिक्षणाद्वारा सामाजिक विकास' ह्या धोरणास वाहिलेले त्रैमासिक

संपादकीय

शालेयपूर्व शिक्षण, शासन आणि आपण
प्रा. डॉ. अंकुश जाधव 5

रचनात्मक बदल सुचविणारे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण-२०२०
डॉ. प्रल्हाद मा. माने 14

कोरोनाचे संकट आणि ऑनलाइन अध्ययन- अध्यापनासमोरील आव्हाने व संधी
प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे 24

गुणवत्तापूर्ण शिक्षण आणि शाळा सिद्धी उपक्रम : एक अध्ययन
सौ. मेधा कुलकर्णी 30

Use of Social Media in Teaching and Learning
Dr. Shivaji Jadhav 39

Equity and Inclusiveness in Science Education for Children with Disabilities
Pratima Singh / Dr. Vaibhav Jadhav 46

Higher Education and Labour Markets: Need for Challenge in Society
Dr. Santosh Kumar Panigrahi 54

Engaging Bourdieun logic in Comprehending Misogyny in Institutions of Higher Education
Dr. Vishal G. Jadhav 66

Gandhian Ideas of Swaraj
Dr. Prakash B. Salavi 77

Azad College of Education Satara

कोरोनाचे संकट आणि ऑनलाईन अध्ययन: अध्यापनासमोरील आव्हाने व संधी

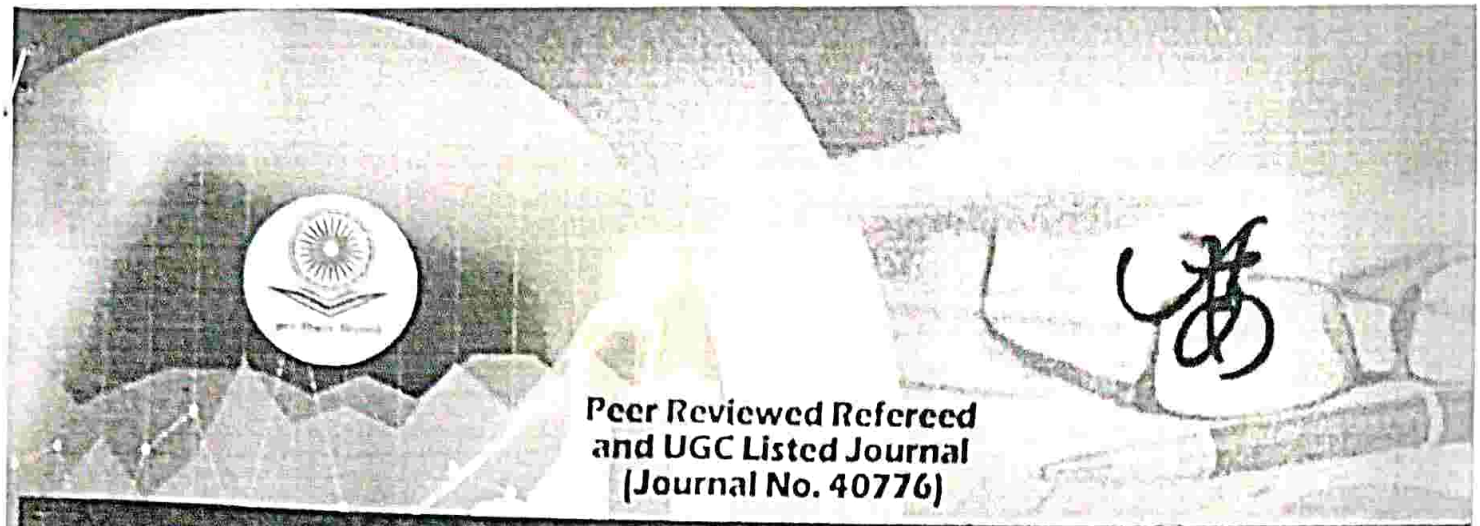
प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे
सहायक प्राध्यापक,
रयत शिक्षण संस्थेचे,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.
भ्रमणध्वनी : ९८९०४५४६३३
ई-मेल : keshavmore.2010@rediffmail.com

प्रास्ताविक :

सध्याच्या कठीण परिस्थितीत अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया सुरू ठेवण्यासाठी आपल्याला शिक्षण व्यवस्थेमध्ये अनेक बदल करणे क्रमप्राप्त झाले आहे. कोरोनामुळे माणसाचे जीवनमान बदलले आहे. अनेक संकटांना मानवजात सामोरी जात आहे. शालेय विद्यार्थ्यांपासून ते महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांपर्यंत शिक्षणात खंड पडू द्यायचा नसेल तर आपणाला काळाबरोबर जाणारी शिक्षण व्यवस्था स्वीकारणे काही काळासाठी तरी गरजेचे वाटू लागले आहे. त्यामधूनच ऑनलाईन अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेचा विचार होऊ लागलेला आहे. विद्यार्थ्याला शिकवण्यासाठी ऑनलाईन पद्धती जर प्रभावीपणे वापरावयाची असेल तर त्यासाठी शिक्षकानेसुद्धा अगोदर स्वत:मध्ये काही बदल करून घेणे आवश्यक आहे. आज शिक्षक ऑनलाईन पर्यायांचा जास्तीत जास्त वापर करण्याचा प्रयत्न करत आहेत. अनेक अडथळे पार करत नवं तंत्रज्ञान आत्मसात करत आहेत. ही शिक्षण क्षेत्राच्या दृष्टीने आनंदाची बाब आहे.

आजची पिढी घडवू इच्छिणारा प्रत्येक शिक्षक अथकपणे काम करतो आहे. शाळा व महाविद्यालये बंद आहेत पण शिक्षण सुरू आहे. वेगवेगळ्या शासकीय आणि स्वयंसेवी संस्थांनी शिक्षक व प्राध्यापकांच्या मदतीने ई - शैक्षणिक साहित्याची निर्मिती मोठ्या प्रमाणावर केली आहे. इयत्ता १ली ते १० वीचे DIKSHA मोबाईल ॲप, इयत्ता १ ली ते १० वीचे DIKSHA वेब पोर्टल, क्रिएटिव्ह आणि क्रिटीकल थिंकिंग (सीसीटी) प्रश्न, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, बालभारती, ऑनलाईन पाठयपुस्तके, ई-बालभारती, बोलकी बालभारती, इयत्ता ८ वी ते १० वी विज्ञान, भूगोल, संस्कृत विषयाचे व्हिडिओ स्वरूपातील साहित्य, बालभारती यूटयुब वाहिनी, पाठयपुस्तक मंडळाचे ई- बालभारती ॲप, किशोर मासिक, अवांतर वाचनासाठी वेबसाईट्स व ॲप्लिकेशन, नॅशनल डिजिटल लायब्ररी ऑफ इंडियावरील पुस्तके, एनसीईआरटीमार्फत इयत्ता ८ वी ते १२ वीच्या सर्व विषयासाठी ई-साहित्य संग्रह, ई-पाठशाळा, SWAYAM, SWAYAM PRABHA, PODCAST, गुगल क्लासरूम असे अनेक पर्याय उपलब्ध आहेत. या सर्व पर्यायांचा शिक्षक प्रभावीपणे वापर

Principal
Azad College of Education.
Satara.



Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX, Issue - IV,
October - December – 2020
English Part - I

Impact Factor / Indexing
2019 - 6.399
www.sjifactor.com



Principal
Azad College of Education,
Satara.

Ajanta Prakashan

CONTENTS OF ENGLISH PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Challenges and Oppurtunites of Covid-19 for Education **Dr. Rihana Isak Inamdar**	1-6
2	A Study of the Difficulties in Online Teaching Learning in Teacher Training Course during Covid-19 Pandemic **Devdas Appasaheb Kare** **Dr. Keshav Rambhao More**	7-14
3	Evolutionary Market Trends of Individual and Group Life Micro Insurance in India **Dipak M. Sanki** **Prof. (Dr.) Manoj Shah**	15-22
4	Regular Human Lifestyle Collapse Due to Covid-19: A Study **G. K. Patil**	23-29
5	An Extraordinary Contribution of Indian English Writers to Uplift Indian Culture **Mr. Ganesh Jayatpal**	30-31
6	Sports Training **Dr. Kamal Vijayvargia** **Dr. Rajesh Kaswan**	32-36
7	Impact of Covid-19 on Primary & Secondary Education **Asst. Prof. Kavita S. Thakur**	37-41
8	Role and Competencies of Online Teachers **Dr. Kharat Pandurang Bhimrao**	42-46
9	Impact of COVID-19 on Education System in India **Assist. Prof. Dr Lalita Maroti Yadpalwar**	47-52
10	The Role of Government in Eradication of Poverty **Ms. Surbhi Bhardwaj** **Dr. Pandit S. Nalawade**	53-59
11	Impact of Covid-19 on Higher Education in India **Dr. Parturkar M. S.**	60-66

VOLUME - IX, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

2. A Study of the Difficulties in Online Teaching Learning in Teacher Training Course during Covid-19 Pandemic

Devdas Appasaheb Kare
Assistant Professor, Appasaheb Birnale College of Education, Sangli.
Dr. Keshav Rambhao More
Assistant Professor, Azad College of Education, Satara.

Abstract

The effects of the covid-19 pandemic are being felt in all parts of the world. Social, educational, medical, economic, political, international, technology and research are all having far-reaching effects. The world economy has collapsed. International relations are limited. People's lives have been disrupted. Many people have lost their jobs. Small and big industries are closing down. The country's economic coffers are under tremendous population pressure.

The education sector has not survived this epidemic. The problem of teaching in schools and colleges has become complicated. A full academic year is likely to be wasted. Online teaching is being adapted from primary education to college education. Teacher training institution like D. El. Ed., B.Ed., M. Ed. etc. also adopted online teaching approach. These are vocational training courses. The lockdown has led to many difficulties in completing theoretical and practical training properly through online without attending college. In Present research paper studied the difficulties of online teaching learning in B.Ed. training course. B.Ed. studying semester III students do not have much difficulty in studying the theoretical part. However, there are difficulties in completing the practicum work. As well as B. Ed. Teachers who teach for do not have difficulty in teaching theoretical parts but there were many difficulties in completing the practicum workshops.

Key Words:- Covid-19, Teaching Learning, Teacher Training Course, Practicum workshop, Online Teaching. Difficulty

Introduction

The covid-19 epidemic has spread around the world. The world's education system has collapsed. Therefore, the time has come for the education system to face many challenges. Along

Principal
Azad College of Education,
Satara.

Impact Factor – 7.149

ISSN-2349-638x

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

February - 2021

National Conference

Dr.S.S.M. Pratisthan's College of Education, Ahmedpur

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Editor

Dr. Dilip Mugale
Principal
Dr.S.S.M.Pratishthan's
College Of Education, Ahmedpur, Dist.
Latur

Co-Editor

Dr. Siddharth Sudhakarrao Howal,
Assistant Professor,
Dr.S.S.M.Pratishthan's
College Of Education, Ahmedpur, Dist.
Latur

IMPACT FACTOR

SJIF 7.149

For details Visit our website

www.aiirjournal.com

Principal
Azad College of Education.
Satara.

Sr. No.	Name of the Author	Title of the Paper	Page No.
1	Dr. Sunita Dhundiraj Lohare	Violence against women In India	1
2	Dr.Siddharth Sudhakarrao Howal	Integrating Gender for Development	3
3	Dr. Omprakash Kshirsagar	Social Structure of Gender	6
4	Mr. Ketan Laxman Kamble	Educational Issues Of Third Gender In India	9
5	Mrs. Jyoti Vishwakarma	Social Attitude towards Girl's Education	12
6	Dr.Sunita Yadavrao Patil	Human Rights and Women's Rights in India	18
7	Prof. P. G. Kandekar	Gender Inequality in India	23
8	डॉ. दिलीप मनोहर मुगळे	लड़कियों में बढ़ती ड्रॉप आउट एक समस्या	26
9	डॉ. व्ही. जी. इनामदार	स्वातंत्र्योत्तर काळातील महिला आणि सामाजिक दृष्टीकोन	29
10	गोविंद टोपाजी कु-हे	वसमत तालुक्यातील मराठी माध्यमांच्या शाळा तिल माध्यमिक स्तरावरील अनुसूचित जातीच्या मुलींना येणाऱ्या शैक्षणिक समस्यांचा व त्यावरील उपाय योजनांचा अभ्यास	31
11	प्रा डॉ गोपाळ पवार	महिला सक्षमीकरणासाठी योजनांचा अभ्यास	35
12	प्रशांत बिभीषण पाटील	महिलांचा खेळातील सहभाग : अडथळे व उपाय	40
13	शोभा संग्राम पाटील	महिला सबलीकरणासाठी शासन योजना	44
14	प्रदिप माधवराव एडके	स्त्री संबंधित प्रश्न व प्रसार माध्यमांची भूमिका	48
15	डॉ. उर्मिला धूत शुभांगी विजय होले	लिंग शिक्षण काळाची गरज व लिंग समानता विषयक जागरुकता - एक सर्वेक्षणात्मक अभ्यास	53
16	प्रा.स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	मानवी हक्क व स्त्रियांचे अधिकार	58
17	स.प्रा.परमेश्वर वाकडे	वर्तमान समय में किन्नर समुदाय की शैक्षिक स्थिति	65
18	डॉ. ज्योत्स्ना भागवतराव गव्हाणे	भारतातील महिला सक्षमीकरणासाठी शिक्षणाची महत्वपूर्ण भूमिका	67
19	प्रा. नूतन कृष्णराव नांगरे	स्वातंत्र्योत्तर काळातील महिलांच्या शिक्षणविषयक विविध कायदे , आयोग व समित्या	75

Principal
Azad College of Education
Satara

स्वातंत्र्योत्तर काळातील महिलांच्या शिक्षणविषयक विविध कायदे , आयोग व समित्या.

प्रा. नूतन कृष्णराव नांगरे
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सातारा.

प्रस्तावना-

भारतीय समाजात मुलगा -मुलगी असा भेद मोठया प्रमाणात केला जातो. तुलनेने मुलांपेक्षा मुलींना विकासाच्या संधी मिळण्याचे प्रमाण कमी आहे. दर हजार पुरूषांमागे स्त्रियांचे प्रमाण कमी आहे. आत्मविश्वास ,आत्मनिर्भरतेच्या अभावी समाजातील 50 लोकसंख्येचा विकासप्रक्रियेत सहभाग होत नाही.देशातील सर्वच लोकसंख्येचा पुर्वक्षमतेने वापर करून घ्यावयाचा असेल तर स्त्रियामधील मुलींमधील क्षमतांचा विकास करून त्यांना आत्मनिर्भर बनविले पाहिजे. त्याद्दष्टीने स्वांतत्रपूर्व काळात विविध आयोग व समित्यांनी स्त्रीसुधारणा स्त्रीयांविंषयक हक्क,संरक्षण यांना गती देण्याचे काम केले. तरीही समाजामध्ये कोणतेही आर्थिक,राजकिय व सामाजिक अधिकार दिले गेले नाहीत. त्याद्दष्टीने स्त्रियांचा शैक्षणिक विकास आवश्यक होता. यामध्ये भारतीय राज्यघटनेतील विशेष तरतुदी ,देण्यात आलेली स्वातंत्र्य व हक्क याचबरोबर काद्याने दिलेले संरक्षण या बाबींचा विचार या ठिकाणी करणार आहोत.

अ) कायदे आणि मुलभुत हक्क-

भारतीय राज्यघटनेतील कायदा कलम 15 नुसार सर्वांना समान संधी देत असताना आजपर्यत ज्यांना संधी नाकारली गेली त्याचे काय या भुमिकेतून सामाजिक न्यायाची संकल्पना अस्तित्वात आली त्यानुसार स्त्रियांसाठी तसेच विशिष्ठ जाती -जमाती ,कामगार वर्ग ,दुर्बल घटक यांसाठी विशिष्ठ कायदे करण्यात आले ते पुढील प्रमाणे.

1) स्त्रियांसाठी लैगिंक अत्याचार नियंत्रण कायदा 1956
2) हुंडाबंदी कायदा 1961(सुधारणा 1986)
3) सती प्रतिबंधक अधिनियम 1987
4) कौटुंबिक अत्याचारापासून संरक्षण अधिनियम 2005
5) कामाच्याठिकाणी लैंगिक अत्याचारास प्रतिबंध अधिनियम 2013
6) गुन्हेगारी कायदा सुधारणा 2013

ब) कलम 45- 6 ते 14 वयोगटातील मुलामुलींचे शिक्षण सक्तीचे ,मोफत व सावीत्रिक पद्धतीने देणे . यानुसार प्रत्येक मुलाला वय वर्षे 14 पूर्ण होईपर्यत शिक्षणाची सोय करण्याची जबाबदारी शायनाची राहील.

स्वातंत्र्योतर काळातील आयोग /समित्या शासकीय धोरणे योजने व कार्यक्रम

Principal
Azad College of Education,
Satara.



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education.
Satara.

81	Impact of COVID-19 on Teaching-Learning & Teacher-Taught Relationship	Indraj	402
82	A Study of Effectiveness of Orientation Training Programme Conducted by District Centre for English Among English Language Teachers In Beed District	ShashikantVishwanathPuri Prof. Shobhana Joshi	405
83	Teachers' opinion regarding development of English vocabulary	Dr. Shikare Suvarna G.	409
84	Green Computing	Akhilesh Gumble	412
85	Innovative Methods And Techniques For Human Right Awareness	Dr.Golhar Sandip Bhonjiba	416
86	Psychological Impact of COVID-19 Pandemic on Mental Health of Students	Dr. Ganesh Vijaykumar Jadhav, Dr Vijay Maruti Kumbhar	423
87	Theories of Learning and Instructional Design	Nutan Krishnarao Nangare , Prin. Dr.Balaji G.Girgaonkar	426
88	A Critical Evaluation Of National Education Policy, 2020 With Reference To Legal Education At The Contemporary	Ashraya. S. Chakrabarty	429

89	राष्ट्रीय शिक्षा नीति - 2020 और उच्च शिक्षा	डॉ. जयंतिलाल राठोड	435
90	Covid-19 च्या पार्श्वभूमीवर ऑनलाईन शिक्षणासंबंधीची सयस्थिती	श्री. अर्जुन जाधव डॉ. वंदना नलवडे	439
91	कोरोना व्हायरसमुळे निर्माण होणाऱ्या ताणतणावांचे व्यवस्थापन – एक अभ्यास	डॉ. प्रा. नंदकुमार धनवडे	448
92	कोविड होणारी निर्माण मुळे भीती, चिंता आणि तणाव – एक अभ्यास	सौ. प्रा. सुरेखा नंदकुमार धनवडे	455
93	महाविद्यालयीन स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनामध्ये वेबबेस्ड लर्निंग चा वापर आणि त्यापुढील आव्हाने	डॉ. अनिल तानाजी पाटील	461
94	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींची शांतता शिक्षणविषयक जाणीव : एक अभ्यास	प्रा. स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	465
95	भारतातील उच्च शिक्षणासमोरील आव्हाने आणि समस्या	प्रा. डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे	474
96	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि शिक्षक शिक्षण	डॉ.रावसाहेब केराप्पा शेळके	482
97	कोरोना काळातील ऑनलाईन अध्ययन व अध्यापन प्रक्रियेचे स्वरूप व समस्या	श्री. नारायण हेमाजी मेंगाळ	490
98	२१ व्या शतकात उच्च शिक्षणातील परीक्षार्थीसाठी समुपदेशन कार्यक्रमाची गरज	बापू हंबीर डॉ. गीता शिंदे	495
99	कृषीशिक्षणातील भविष्याचे नायक 'फाली 'उपक्रमातून व्यक्तिमत्वासाठी कौशल्य विकासाच्या संधी	सौ. विश्रांती कदम	499

87

Theories of Learning and Instructional Design

Assist.Prof. Nangare nutan krishnarao,
Azad College of education, satara

Prin. Dr.Balaji G.Girgaonkar
Shikshanshastra Mahavidyalay, Nanded

Abstact

The objective of instructional design is to ensure that the distance learner learns and acquires the necessary knowledge and skills, and to enhance his/ her performance in his/ her own world as a student and ultimately in the world of work. That learning theory is the essential ingredient in instructional design. There is no single theory which instructional designers keep in mind while designing the instructional strategies and content. Behavioural approach can effectively facilitate mastery of contents; Cognitive strategies are useful in teaching problem solving; Constructivist strategies are suited for dealing with ill defined problems.

Introduction

The term learning denotes the acquisition of knowledge, skills and attitudes to do something. Generally speaking there are two important statements about learning and instructionOne learns by doing something
One learns by pursuing an instructional goal:

Domains of Learning

Cognitive Domain- Measures the knowledge acquired
Affective Domain -Demonstrates the desired feelings and attitudes
Psychomotor Domain- Relates to skill development through practice sessions/ training

What is Instructional Design?

- Thorough pre-planning of delivery of instruction in a proper sequence of events is known as instructional design. As you know the literal meaning of instruction is a set of events that facilitate creative pattern. The purpose of instructional design is to plan and create situations that enhance learning opportunity of individual learners Description of the target group.
- - Programme/course specifications (syllabus)
- - Selection of the media to be utilized
- - Design of the courses/lessons (units)
- - Specification of objectives
- - Development of test items
- - Development of draft lessons
- - Pre-testing of the materials
- - Revision of the materials before their launch

Theories of Learning

Behaviourism: Based on observable changes in behaviour. Behaviourism focuses on a new behavioural pattern being repeated until it becomes automatic.

Cognitivism: Based on the thought process behind behaviour. Changes in behaviour are observed, and used as indicators as to what is happening inside the learner's mind.

Constructivism: Based on the premise that we all construct our own perspective of the world, through individual experiences and Schema. Constructivism focuses on preparing the learner to problem solve in ambiguous situations.

Experiential Learning: Based on the fact that adults use the experience to create and construct their knowledge through observation, reflection, generalization, and testing.

Behaviourism:

Principal
Azad College of Education.
Satara.

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

February - 2021

National Conference

Dr.S.S.M. Pratisthan's College of Education, Ahmedpur

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Editor

Dr. Dilip Mugale
Principal
Dr.S.S.M.Pratishthan's
College Of Education, Ahmedpur, Dist.
Latur

Co-Editor

Dr. Siddharth Sudhakarrao
Howal,
Assistant Professor,
Dr.S.S.M.Pratishthan's
College Of Education, Ahmedpur, Dist.
Latur

IMPACT FACTOR

SJIF 7.149

For details Visit our website

www.aiirjournal.com

Principal
Azad College of Education.
Satara.

Sr. No.	Name of the Author	Title of the Paper	Page No.
1	Dr. Sunita Dhundiraj Lohare	Violence against women in India	1
2	Dr.Siddharth Sudhakarrao Howal	Integrating Gender for Development	3
3	Dr. Omprakash Kshirsagar	Social Structure of Gender	6
4	Mr. Ketan Laxman Kamble	Educational Issues Of Third Gender In India	9
5	Mrs. Jyoti Vishwakarma	Social Attitude towards Girl's Education	12
6	Dr.Sunita Yadavrao Patil	Human Rights and Women's Rights in India	18
7	Prof. P. G. Kandekar	Gender Inequality In India	23
8	डॉ. दिलीप मनोहर मुगळे	लड़कियों में बढ़ती ड्रॉप आउट एक समस्या	26
9	डॉ. व्ही. जी. इनामदार	स्वातंत्र्योत्तर काळातील महिला आणि सामाजिक दृष्टीकोन	29
10	गोविंद टोपाजी कु-हे	वसमत तालुक्यातील मराठी माध्यमांच्या शाळा तिल माध्यमिक स्तरावरील अनुसूचित जातीच्या मुलींना येणाऱ्या शैक्षणिक समस्यांचा व त्यावरील उपाय योजनांचा अभ्यास	31
11	प्रा डॉ गोपाळ पवार	महिला सक्षमीकरणासाठी योजनांचा अभ्यास	35
12	प्रशांत विभीषण पाटील	महिलांचा खेळातील सहभाग : अडथळे व उपाय	40
13	शोभा संग्राम पाटील	महिला सबलीकरणासाठी शासन योजना	44
14	प्रदिप माधवराव एडके	स्त्री संबंधित प्रश्न व प्रसार माध्यमांची भूमिका	48
15	डॉ. उर्मिला धूत शुभांगी विजय होले	लिंग शिक्षण काळाची गरज व लिंग समानता विषयक जागरुकता - एक सर्वेक्षणात्मक अभ्यास	53
16	प्रा.स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	मानवी हक्क व स्त्रियांचे अधिकार	58
17	स.प्रा.परमेश्वर वाकडे	वर्तमान समय में किन्नर समुदाय की शैक्षिक स्थिति	65
18	डॉ. ज्योत्स्ना भागवतराव गव्हाणे	भारतातील महिला सक्षमीकरणासाठी शिक्षणाची महत्वपूर्ण भूमिका	67
19	प्रा. नूतन कृष्णराव नांगरे	स्वातंत्र्योत्तर काळातील महिलांच्या शिक्षणविषयक विविध कायदे , आयोग व समित्या	75

Principal
Azad College of Education
Satara

महिला सबलीकरणासाठी शासन योजना

शोभा संग्राम पाटील
सहाय्यक प्राध्यापिका
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

सारांश

प्रत्येक स्त्री शिक्षित होणे महत्वाचे आहे. कारण मुलींचे शिक्षण हे संपूर्ण कुंटुबाचे शिक्षण आहे. म्हणून तिला शिक्षण देणे आवश्यक आहे. ग्रामीण, आदिवासी भागातील स्त्री, अजूनही अशिक्षित आहे. तेव्हा त्यांना शिक्षित करणे. आवश्यक आहे. एक चांगली माता शिक्षकापेक्षाही श्रेष्ट असू शकते. मुलांच्या संगोपनासोबत संवर्धनाचे आणि कुटुंबाच्या विकासाचे कार्य पार पाडण्यासाठी स्त्रियांना शिक्षण मिळणे महत्वाचे आहे.

आजही ग्रामीण स्त्री कोणाला राग येऊ नये म्हणून एका चिन्हावर शिक्का मारण्याऐवजी सर्व चिन्हांवर शिक्का मारते आणि तिला मिळालेला अधिकार त्यावेळी डावलते. हे उदाहरण खरी लोकशाही टिकविण्याचे नाही. यासाठी तिला आपला मताधिकार कसा वापरला पाहीजे हे समजणे आवश्यक आहे. यासाठी स्त्री सुशिक्षित होऊन जागरूक होणे आवश्यक आहे. भारतीय संविधानाने स्त्री व पुरूषांना समान हक्क दिला आहे. केंद्र सरकार व राज्य सरकारव्दारा नियुक्त शैक्षणिक आयोग व समित्यांनी स्त्री शिक्षणाविषयी अनेक महत्वपूर्ण शिफारशी केल्या आहेत. केंद्र सरकारने मुलींना व्यावसायिक प्रशिक्षण, जीवनोपयोगी कौशल्य विकास वाल्याअवस्थेतील संगोपन आणि शिक्षण इ. नाविन्यपूर्ण कार्यक्रमांद्वारे गुणवत्तापूर्ण शिक्षणाच्या संधीमध्ये वाढ करण्यावर भर दिला आहे. प्राथमिक शाळेत शिकणाऱ्या मुलींचे गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे म्हणून राज्य शासनाने मुलींना 'उपस्थिती भत्ता' देण्याची योजना सुरू केली. विद्यार्थीनींना मोफत प्रवास सवलत देण्यासाठी राज्यात 'अहिल्याबाई होळकर योजना' राबविण्यात आली आहे. मागासवर्गीय मुलींच्या गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे या उद्देशाने सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना सुरू करण्यात आली आहे महिलांकडे समाजातील उत्पादक घटक म्हणून पुरूषांच्या बरोबरीने अधिकार व जबाबदाऱ्या पेलणाऱ्या एका पुरोगामी राष्ट्राच्या नागरिक म्हणून पाहिले जावे.

आज शिक्षित स्त्रियांनी प्राचीन सामाजिक रूढी, सहन करू न शकणाऱ्या परंपरा या मोडलेल्या आहेत. आज स्त्रिया पुरूषांपेक्षा कोणत्याही क्षेत्रात मागे नाहीत. आज सर्वच क्षेत्रात स्त्रिया कार्यरत आहेत. अगदी ग्रामीण स्तरापासून ते आंतरराष्ट्रिय स्तरापर्यंत स्वतःच्या कुंटुबापासून ते राष्ट्रव्यापी संघटनेपर्यंत, कृषी कार्यापासून ते संशोधन कार्यापर्यंत, कारकूनापासून ते मोठया अधिकारी वर्गापर्यंत, छोटया समुहाच्या सभासद प्रतिनिधीपासून ते देशाच्या प्रतिनीधीपर्यंत स्त्री कार्यरत असल्याचे प्रत्ययास येते परन्तू ही स्त्री शहरी विभागातील, उच्चभ्रू समाजातील, सुशिक्षित कुंटुबातील आहे. ग्रामीण, आदिवासी भागातील स्त्री, अजूनही अशिक्षित आहे. तेव्हा त्यांना शिक्षित करणे. आवश्यक आहे. एक चांगली माता शिक्षकापेक्षाही श्रेष्ट असू शकते. मग ती जर सुशिक्षित असल्यास किती फायदा होवू शकतो. राष्ट्राच्या विकासामध्ये शिक्षणाला अन्यनसाधारण महत्व आहे. राष्ट्राची उन्नती आणि समानता या दोहोंसाठी शिक्षणावरील गुंतवणूक ही मनुष्यबळावरील गुंतवणूक असल्याने अनिवार्य ठरली आहे. देशाच्या विकासाच्या प्रक्रियेत मानवी भाडवलाची भूमिका अधिक महत्वाची आहे. मानवी भांडवल निर्मिती म्हणजे देशातील लोंकाचे ज्ञान कौशल्य यांची वाढ करण्याची प्रक्रिया होय. आणि ही प्रक्रिया शिक्षणाने सुरू होते.

स्त्री शिक्षणाचे महत्व -

प्रत्येक स्त्री शिक्षित होणे महत्वाचे आहे. कारण **पंडीत जवाहरलाल नेहरू** म्हणत असत मुलांचे शिक्षण हे केवळ एका व्यक्तीचे शिक्षण आहे. परंतू मुलींचे शिक्षण हे संपूर्ण कुंटुबाचे शिक्षण आहे. म्हणून तिला शिक्षण देणे आवश्यक आहे.

१. **स्त्रियांची भूमिका -**

कुंटुबामध्ये स्त्री प्रथम मुलगी, नंतर पत्नी, आणि नंतर माता अशा तीन महत्वाच्या भूमिका निभावित असते. त्यातही तिची पत्नी व माता अशा दोन महत्वाच्या भूमिका आहेत. या भूमिका पार पाडताना पतीच्या

Principal
Azad College of Education.
Satara.



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education.
Satara..

100	ग्रामीणभागातीलकिशोरवयीनमुलींच्या अध्ययन - अध्यापनावरझालेला 'कोविड–१९' चा परिणाम	श्रीमती सुनिता माधवराव बिराजदार & डॉ. संघमित्रा गोणारकर	505
101	माध्यमिक स्तरावरील द्वितीय भाषा हिंदी विषयाच्या पाठयपुस्तकाच्या अध्यापनाचा मूल्यशिक्षणाच्या संदर्भात चिकित्सक अभ्यास	प्रा मौ शोभा मग्राम पाटील डॉ बालाजी जी गिरगावकर	512
102	अध्यापन अध्ययन प्रक्रियेवर कोविड – १९ चा प्रभाव	सुभाष एकनाथ निकम	519
103	एकविसाव्या शातकातील उच्च शिक्षण– एक दृश्टिक्षेप	डॉ. एकनाथ वाजगे	524
104	कोरोना १९ चा अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेवरील प्रभाव	श्रीमती. संध्यादेवी रघुनाथ वाड	530
105	ऑनलाइन शिक्षण: तात्पुरता पर्याय आणि वास्तव	श्री.योगेश खंडेराव पाटील. , प्रा.डॉ. कांबळे गोविंद शंकरराव	536
106	उच्च शिक्षणाच्या शाश्वत विकासातील प्राध्यापकांची भूमिका	डॉ. भागवत असाराम शिंदे	541
107	कोवीड – १९ चा अध्यापन—अध्ययन प्रक्रियेवर पडलेला प्रभाव	डॉ. गोविंदराव शंकरराव कांबळे	548
108	कोरोना प्रादुर्भावाच्या छायेत शालेय-विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक मूल्यांचे संवर्धन- एक अभ्यास	डॉ.श्री वी.आर.लाहोरकर(प्राचार्य) भगवानरामकृष्ण केंद्रे	555
109	उच्च शिक्षण क्षेत्रातील तंत्रज्ञानाधारीत अध्ययन,अध्यापन आणि मूल्यमापनाची सद्यस्थिती: एक अभ्यास	प्रा. डॉ. अनिल किसन करवर	567
110	कोविड काळातील शिक्षण आणि वास्तव समाजभान.	अरूणादेवी कुरणे	573
111	नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आणि उच्च शिक्षणाची पुनर्रचना	डॉ. वर्षा माने	579
112	शिक्षकांच्या जीवनावर कोविड-19 चा परिणाम	प्रा. स्वाती पवार डॉ. चंदन शिंगटे	585
113	आजन्म शिक्षणाचे साधन – दूर शिक्षण	सौ लक्ष्मी विष्णू भंडारे	596
114	21व्या शतकातील उच्च शिक्षणातील समस्या व आव्हाने	प्रा. महादेव नियूती होनकळस	600
115	माध्यमिक स्तरावरील इयता दहावीच्या विद्यार्थ्यांना गणित विषयातील दोन चलातील रेषीय समीकरणे सोडवितांना येणाऱ्या समस्यांचा शोध आणि उपाययोजनेची परीणामकारकता अभ्यासणे.	श्री विद्याधर गोपीनाथ पाटील	604
116	कोविड-१९ च्या प्रभावामुळे शिक्षकांची अध्यापनातील बदलती भूमिका	श्री. अशोक माहूर	609
117	राज्यशास्त्र विभागातील नावीन्यपुर्ण शिक्षणपध्दती	डॉ. विश्वनाथ महादेव आयड	612
118	राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२० वैशिष्टये आणि तत्वे मूलभूत	डॉ शिवाजी नारायणराव शिंदे	616
119	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि उच्च शिक्षण	श्री. विक्रम आदाप्पा कांबळे, श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर	624

Principal
Azad College of Education
Satara

101

माध्यमिक स्तरावरील द्वितीय भाषा हिंदी विषयाच्या पाठयपुस्तकाच्या अध्यापनाचा मूल्यशिक्षणाच्या संदर्भात चिकित्सक अभ्यास

प्रा.सौशोभा संग्राम पाटील
सहाय्यक प्राध्यापिका
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा

डॉ.बालाजी जी गिरगावकर
प्राचार्य
शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, नांदेड

==========

सारांश

शिक्षणाचा केंद्रबिंदू विद्यार्थी तर शिक्षणाचा आत्मा शिक्षक आहे. एकुणच शिक्षण प्रक्रियेत शिक्षकाला अनन्य साधारण महत्व आहे. शिक्षणाची प्रक्रियाच शिक्षकाच्या सक्रिय सहभागाशिवाय पूर्ण होऊ शकत नाही. विद्यार्थ्यांच्या भावी आयुष्याचा आणि जीवनाचा विकास साधण्याचे काम शिक्षकामार्फत शिक्षण प्रक्रियेतून केले जाते. शिक्षक हा विद्यार्थी परायण असावा, विद्यार्थी हा शिक्षकपरायण असावा शिक्षक आणि विद्यार्थी हे दोघे ही ज्ञानपरायण असावेत आणि शेवटी ज्ञान हेसेवा परायण असावेअसे विनोबाजी सांगितले आहे.

एकुणच शिक्षणाचा विस्तार होत असताना शाळा, मुख्याध्यापक, शिक्षक आणि विद्यार्थी यात लक्षणीय बाबतीत्ती सकारात्मक प्रगत बाबीमुळे गुणात्मक बाबीकडे जेवढे लक्ष द्यायलाम हवे होते तेवढे देता आले नाही ही वस्तुस्थिती आहे शिक्षणाने अक्षर ओळख करून दिली लेखन, वाचन, भाषण या कौशल्यांची माहिती दिली परीक्षा घेतल्या आणि प्रमाणपत्रे दिली काही प्रमाणात नोकऱ्याही दिल्या. पण या गडबडीत जीवननिष्ठा देण्यात व जीवनमूल्ये रुजविण्यात मात्र शिक्षण यशस्वी झाले नाही जीवनाला हेतू, दिशा आणि गती देणारे मूल्याधिष्ठित शिक्षण देण्याची एकविसाव्या शतकाकडे वाटचाल करणाऱ्या भारतासमोरच्या गंभीर आवश्यकता निर्माण झाली.मूल्यशिक्षण हा अध्यापनाचा स्वतंत्र विषय होऊ शकत नाही वातावरण, सहवास, उपक्रम, कार्यक्रम, वाचन, मनन, अनुभव, मरकरण व जीवनदृष्टी यांच्या माध्यमाने मूल्ये आत्मसात करावयाची असतात.माध्यमिक स्तरावरील हिंदी पाठयपुस्तकात विविध मूल्यांचा अंतर्भाव केलेला आहे शासनाने शाळा स्तरावर मूल्यशिक्षणाची स्वतंत्र तासिका सुरू केलेली आहे. केवळ परिक्षार्थी विद्यार्थी डोळयासमोर न ठेवता त्याच्यामध्ये समर्थपणे जीवन जगण्याची क्षमता निर्माण व्हावी यासाठी वरील मूल्ये प्रमाणित करण्यात आली आहेत जी पुढीलप्रमाणे वक्तशीरपणा, नीटनीटकेपणा, श्रमप्रतिष्ठा, राष्ट्रीय एकात्मता, सर्वधर्म सहिष्णुता, राष्ट्रभक्ती, सौजन्यशीलता, वैज्ञानिक दृष्टीकोन, स्त्री–पुरुष समानता ही मूल्ये रुजविण्याची शाळामधील शिक्षकाची महत्वाची जबाबदारी आहे.

संशोधकाच्या अध्यापनाचा विषय हिंदी असल्याने हिंदी विषयाच्या पाठयपुस्तकातून इयत्ता ९वी च्या अभ्यासक्रमातील निवडक मूल्ये शिक्षक अध्यापनातून रुजवतात की नाहीत व ती कशी रुजविलात हे अभ्यासाचे वाटले कुमारावस्थेमध्ये विद्यार्थ्यांच्या जीवनाला एक दिशा मिळत असते त्याच्यात जर मूल्ये खऱ्या अर्थाने रुजली तरच सक्षम समाज आणि सक्षम राष्ट्रघडणीचे कार्य होवू शकते समाजाची आपल्यावर काहीतरी जबाबदारी आहे ही भावना यात वयात मूल्यशिक्षणाच्या माध्यमातून निर्माण होवू शकते यासाठी माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये मूल्ये खऱ्या अर्थाने रुजविण्यासाठी मदतीचे संशोधन गरजेचे आहे.

भारतीयाना मूल्यशिक्षणाची कल्पना नवीन नाही भारतात प्राचीन व मध्ययुगीन काळात कुटुंब पध्दती, समाजव्यवस्था व शिक्षणपद्धती हे मूल्यशिक्षणाचे महत्वपूर्ण स्रोत ठरले विश्वात स्वतःला पाहणारा व स्वतःत विश्वालापाहणारा, जीवमात्राविषयी दया, सहानुभूती, प्रेम बाळगणारा, सृष्टीशी सख्यत्वाने, अद्वैताने वागणारा, प्रभूशी एकरूप होवून त्याद्वारे जगाशी एकात्मवृत्तीने वागू शकणारा असा हा भारत भारतीय शिक्षणात मूल्यशिक्षणाला

Principal
Azad College of Education.
Satara.

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - I January - March - 2020

ENGLISH PART - II

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING

2019 - 6.399

www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole

M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan

Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education,
Satara

CONTENTS OF ENGLISH PART - II

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Challenges before Higher Education in India with Special Reference to Teacher Education **Dr. Vinay D. Dhondge**	1-5
2	Rigional Educational Disparity: Challenges before Indian Education System **Dr. Shivaji N. Zanzurne** **Mr. Rajendra M. Ghadage**	6-12
3	Problems of Pre - Service Teacher Education in India **Dr. Amitkumar S. Gagare**	13-16
4	A Study on Level of Aspiration of Students in Higher Education with Reference to their Family Environment **Principal Dr. Bharmu Parisa Marje**	17-23
5	Children Y and Technology : Innovative threat to the Society **Dr. Zunjarrao S. Kadam**	24-28
6	Social Policy and Economics: Interdisciplinary Approach, Comparative Literature Review **Mangesh Pandit Baisane**	29-36
7	M - Commerce: Service & Applications **Asst. Prof. Tandale Vandana Sanjay** **Ashwini Tukaram Kumbhar**	37-41
8	Sustainable Agriculture Development in India under WTO **Dr. Anna K. Patil**	42-46
9	Impact of Social Media on Youth **Dr. Mrs. Sanjivani Patil**	47-52
10	Present Challenges before the Teachers in Higher Education **Mr. Arvind Anil Ghodake**	53-59
11	Women Face of the Indian Agriculture **Dr. Patil Amol Ashokkumar**	60-63
12	Strengths and Weaknesses among Rural Students: A Case Study of Rajapur Tehsil **Mr. Yogesh Kulkarni**	64-69

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

3. Problems of Pre - Service Teacher Education in India

Dr. Amitkumar S. Gagare
Assistant Prof., Azad College of Education, Satara.

Abstract

A nation is built by its people, people are moulded by teachers and teachers are made by teacher-educators. The National Policy on Education 1986 has stated, "no people can rise above the level of its teachers." So for the development of the country, it is very important to have good teachers and good teachers can be produced only if we have a good system of t eacher education and dedicated and efficient teacher-educators. In order to improve the quality of teacher education, it is necessary to have a sound programme of professional education of teachers. In our country a number of training institutions are producing a huge number of trained teachers every year. But does this increase in the quantity of teachers, could these trained teachers get the expected success in their profession? Are they really able to shape the 'Destiny of India in its classroom' If it is not so than why? Why are they not performing their jobs properly? What is wrong with them? It means somewhere there must be some lacuna in their professional development. The progress of a country depends upon the quality of its teachers and for this reason teaching is the noblest among all professions. Teaching can recover its earlier noble status in case the quality of teacher-education in our country is enhanced. The present study is about to find the problems of the present pre-service teacher education programme in India. Which help to improve the quality of teacher-education programme.

Key Words – Teacher Education

Introduction

In order to improve the quality of teacher education, it is necessary to have a sound programme of professional education of teachers. In our country several training institutions are producing a large number of trained teachers every year. But does this increase in the quantity of teachers, could these trained teachers get the expected success in their profession? Are they really able to shape the 'Destiny of India in its classroom' If it is not so than why? Why are they not performing their jobs properly? What is wrong with them? It means somewhere there must

Principal
Azad College of Education,
Satara.

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - IV OCTOBER - DECEMBER - 2020

ENGLISH PART - II / MARATHI

Peer Reviewed Refereed and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖
Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education,
Satara.

CONTENTS OF ENGLISH PART - II

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Problems of Online Teaching at Secondary Schools to B.Ed Student Teachers - A Study **Dr. Amitkumar Shankarrao Gagare**	1-4
2	Challenges and Prospects of Migrants- in the Time of a Pandemic **Prof. CA. Parvati T. Soneji**	5-8
3	The Impact of Covid-19 Pandemic on Academic, Social and Emotional Life of B.Ed. 2nd Year Students - A Study **Miss. Mali Savita Keshav**	9-17
4	The Effect of Coronavirus (COVID-19 PANDEMIC) on Clinical Training **Shubham**	18-23
5	A Study of Challenges and Opportunities for Online Education in India **Dr. Vinay G. Bhole**	24-28
6	Online Vigyan Pratibha Teachers' Discussion Sessions during the Covid-19 Pandemic - Pedagogical Efforts and Adaptations **Sarita Kamat** **Deepa Chari**	29-33
7	Covid-19 Radius on ARC of Social, Economic & Educational World **Dr. Avani M. Mistry**	34-41
8	Refresher Programme to Enhance Micro E-Teaching Skills through Blended Mode among Second Year B.Ed. Pupil-Teachers **Mr. Vinayak Sopan More** **Dr. Rihana Inamdar**	42-47
9	Role of Teachers in Online Education in India **Dr. Chalindrawar Ganesh Kishanrao**	48-53
10	Role of Teachers in Distance Education System in India **Dr. Kapure Rahul Dnyaneshwar**	54-59
11	Foreign Direct Investment in Retail Sector in India **Dr. Raj Ankush Soshte**	60-64
12	Schemes for Women Entrepreneurship Development in India **Dr. Vidya M. Jirage**	65-71

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

1. Problems of Online Teaching at Secondary Schools to B.Ed Student Teachers - A Study

Dr. Amitkumar Shankarrao Gagare
Assistant Professor, Azad College of Education, Satara.

Abstract

The Corona pandemic situation forced millions of students and teachers towards on online teaching and learning process. The schools, colleges and universities had closed to control the spreading of Corona virus. The teaching and learning process totally shifted from traditional method to e - learning. Although technology evolution now allows many things we haven't believed possible, the shift to e-learning doesn't go as easily as we want it to be. Facing the problems of digital learning may be disappointing and frustrating for teachers and students.

The Teacher Education colleges all over India also facing the problems of Lock down. The present study is about the problems of online teaching faced by second year B.Ed students-teachers. As schools had closed hence practice lessons, Internship programme are not physically possible at schools. B.Ed student-teachers taking the experience of online teaching. But there are many limitations and challenges about online teaching. Teacher Education colleges had shifted their training programme towards the e-learning. The present study focuses on problems of online to B.Ed student-teachers at secondary schools.

Key words:- Online Teaching, B.Ed student-teachers, practice lessons, Internship programme

Introduction

The Covid 19 had changed the definition of education. Education totally shifted from traditional to e-learning. Due to lock down situation teachers teaching from home and students learning from home. Online Teaching and learning is the time being solution for lock down. But we know that all the teachers are not aware of online teaching. Most of the teachers does not have the appropriate knowledge and training about it. Sometimes it makes difficult for them to change their way of teaching. In the present study, problems and difficulties about online teaching faced by the B.Ed student-teachers were discussed.

Principal
Azad College of Education.
Satara.



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education.
Satara.

Index

Sr. No.	Content	Author	Page
1	National Education Policy-2020: A New and Forward-looking Vision for Indian Higher Education System	Dr. Madhuri Gunjal	13
2	Problems in Online Teaching and Learning Process to the 12th Science Students, during COVID-19 Lockdown Period	Mr. V.T. Khandait , Prin. Dr. V.S. Nalawade	20
3	Use Of Innovative Techniques In 7E Model Of Constructivist Learning	Mrs. Manisha Mangesh Bhosale , Prin. Dr. Vandana Shivajirao Nalawade	25
4	Efficacy of Blog Development Skill amongst Student Teachers	Dr. Keshav R. More , Dr. Vinay D. Dhondge	35
5	Skill Development and B.Ed. Curriculum – A Study	Dr. Amitkumar S. Gagare	38
6	In service Teachers' views towards Teacher Education system in National Education Policy-2020: A Study	Mr. Vijay Santu Patole , Prof. Dr. Megha Uplane	43
7	A Study on under Graduate students Attitude towards Online Teaching and Learning during COVID-19 Pandemic	Dr. Raju. G.	51
8	21st Century Job Opportunities & Challenges in Higher Education	Dr. Vijay Balkrishna Nikam	56
9	Tools for Developing Teaching- Learning Skills during Pandemic of COVID-19	Dr. Vinay D. Dhondge	60
10	Promotion of Research in higher education: with the special reference to the methods of the visibility of the Research.	Ramesh Yernagula	64
11	Blended Learning Approach for Four Year Teacher Education Programme	Mr. Sunil Jagdish Kalekar	67
12	Attitude of teacher educators towards four years integrated teacher education programme (ITEP)	Dr. Md. Afroz Alam	72
13	Innovative Pedagogy in Higher Education	Dr. Rashmi Singh	78
14	Higher Education in Post COVID-19 era with special reference to India	Puja Sorong	83
15	Motivation to learn English for pursuing higher education and the self-esteem analysis of the students	Bushra Jabeen	87
16	The influence of Covid - 19 on teaching learning process	Dr.UMA SINHA	95
17	Development of Teaching Ethics in Teacher with Neo-humanistic Education in 21st century	Praween singh Kushwaha	99
18	A Study Of Development Of Emotional Intelligence Of		104

05
Skill Development and B.Ed Curriculum – A Study

Dr. Amitkumar S. Gagare
Assist. Prof.
Azad College of Education, Satara.

Abstract

In everyday life, the development of life skills helps students to: Find new ways of thinking and **problem solving**. Recognise the impact of their actions and teaches them to take responsibility for what they do rather than blame others.Skill development is an important area of concern in our educational system. In education skill development depends on the quality of teachers. Quality of teachers depends on the quality of Teacher Education Curriculum. **Importance of teacher** learning for students' achievement. Modern society demands high quality teaching and learning from teachers. Teachers have to possess a great deal of knowledge and skills with regard to both teaching and assessment practices in order to meet those demands and standards of quality **education**. It is very important to prepare teachers with an education model that develops the life skills and supports them to effectively operate in a view of lifelong learning. Teacher quality and educating high-quality teachers have emerged as the fundamental problems to be solved by nations since the correlation between education and economy is becoming more apparent, and the principal factor in student achievement is teacher quality. Teacher quality has been a continual issue in the field of education. When measurement procedures are introduced into the education system to improve the quality of its teaching force, the beginning teachers often have to adapt to these new concepts of what constitute a high-quality teaching. The present study focus on the 10 life skills developed through the B.Ed curriculum. In the present B.Ed curriculum how much focus is given on the practical and curricular activities for inculcating life skills, that was tried to find out through the present study.

Key words – Life skills, B.Ed curriculum, B.Ed practical. Teacher Education.

Introduction

"Our Teachers our Heroes"

- Quality Council of India

Above is the tag line of QCI, a new framework of assessment and accreditation implemented by NCTE for Teacher Education Institute in India from July 2017. But quality of the teacher is depends on the quality of the Teacher Education curriculum. From 2015 duration of B.Ed course changed from one year to two year. The primary way of enhancing teacher quality is to enhance the quality of teacher education. Hence NCET decided to make the changes in Teacher Education Programme. Considering these changes and guidelines given by the NCTE, Shivaji University, Kolhapur also implemented two years B.Ed programme. From 2015 two years B.Ed curriculum implemented in Teacher Education institute affiliated to Shivaji University. B.Ed programme is the skill oriented course, so it is very necessary to study that how much skills will developed through this programme. There are different

Principal
Azad College of Education,
Satara.

Dr. Jadhav Ankush

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - III

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री विषय विचार **पल्लवी दाजी वाघ** **डॉ. शिवाजी बी. पाते**	१-३
२	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विद्यार्थ्यांना शिक्षणविषयक विचार **गायकवाड गौरी हेमकांत**	४-९
३	सामाजिक आंदोलने आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. डॉ. अंकुश नाथा जाधव**	१०-१३
४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर धार्मिक विचार **प्रा. बोटेवाड बालाजी गणपतराव**	१४-१८
५	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षण विषयक विचार **प्रा. डॉ. जे. टी. कांबळे**	१९-२२
६	अर्थतज्ञ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार **प्रा. डॉ. एल. जी. राठोड**	२३-२५
७	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षण विषयक विचार **प्रा. डॉ. रमेश तु. देशमुख**	२६-२८
८	प्रेरक आणि कृतीशील विनारवंत महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **डॉ. संभाजी संतोष पाटील**	२९-३७
९	स्त्री-पुरूष समानतेने पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. श्रीकृष्णा बाबूराव पांचाळ**	३८-४२
१०	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा शैक्षणिक दृष्टीकोन **प्रा. डॉ. सुरेन्द्र गो. पोथारे**	४३-४४
११	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार व कार्य **डॉ. अजयकुमार भीमराव पाटील**	४५-४९
१२	अर्थतज्ञ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. माधव तु. मंदेवाड**	५०-५५

Principal
Azad College of Education
Satara

३. सामाजिक आंदोलने आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

प्रा. डॉ. अंकुश नाथा जाधव

लहानपणी सवर्णांच्या पाणवठ्यावर पाणी प्याल्याने झालेली मारहाण बैलगाडीतून जाताना गाडीवानाला ही मुले महाराची आहेत हे कळल्यावर त्यांची कचऱ्याप्रमाणे हकालपट्टी एवढेच नव्हे तर विलायतेला जाऊन उच्च विद्याविभूषित होऊन आल्यावरही कार्यालयातल्या शिपायाने दुरून फायली टेबलावर टाकणे किंवा ते महार आहेत हे समजल्यावर बडोद्यात रहायला घरही न मिळाल्याने झाडाखाली बसून घळाघळा अश्रू ढाळण्याची वेळ येणे, किती तरी चटके सोशीत बाबासाहेबांनी सत्याची लढाई लढली.

डॉ. बाबासाहेबांनी समाजातील दुष्ट रूढींविरूध्द लढा उभारला. तो दोन प्रकारांनी, एक तर संपूर्ण समाजाने या रूढी न्यायोचित नाहीत असे लक्षात घेऊन त्या नाकाराव्या यासाठी त्यांचे प्रबोधन करण्याचा प्रयत्न केला. दुसरीकडे गुलामाला त्याच्या गुलामगिरीची जाणीव करून दिल्यास तो गुलामगिरीविरूध्द खवळून उठेल या विचाराने दलित उपेक्षित समाजामध्ये जागृती करण्याचा प्रयत्न केला. त्यासाठी त्यांनी अनेक परिषदा व सभा घेऊन त्यात प्रभावीपणे आपले क्रांतीकारक विचार मांडले. बहिष्कृत भारत, मूकनायक यांसारखी वृत्तपत्रे काढून व अन्य वृत्तपत्रांतून तसेच ग्रंथामधून विपूल लेखन करून जनजागरण केले. आणि महाड्च्या चवदार तळ्याचे पाणी पेटवले, नाशिकच्या काळाराम मंदिर प्रवेशासाठी सत्याग्रह केला, मनुस्मृती दहनासारखा जबरदस्त धक्का समाजाला दिला. अशा तऱ्हेने डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी वाणी, लेखणी व करणी या तिन्ही प्रकारांमधून समाजाला क्रांतिप्रवण केले.

अस्पृश्योध्दाराची चळवळ व घाबती राजकीय कामगिरी

महाराष्ट्रात कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे यांनी डिप्रेस्ड क्लास सोसायटीची चळवळ चालू घेतली होती. हिंदुस्थानाचे राजकीय व सामाजिक स्थित्यंतरे होण्यास सुरूवात झाली होती. डॉ.आंबेडकर या चळवळीकडे निरीक्षक म्हणून पाहात होते.

बहिष्कृत हितकारणीची स्थापना

डॉ. आंबेडकरांनी २० जुलै १९२४ रोजी आपल्या सहकाऱ्यांच्या सहाय्याने मुंबई येथे वरील सभा स्थापन केली. व त्या संस्थेतून आंबेडकरांनी अस्पृश्यांच्या शैक्षणिक विकासाचे प्रयत्न केले. त्याच वेळी महाराष्ट्रात दलित वर्गाच्या संघटना होऊ लागल्या, प्रचारासाठी व भरणासाठी डॉक्टरांना अनेक सभातून बोलावे लागत असे.

महाडची परिषद

दलित वर्गाची ही परिषद बाबासाहेबांच्या आयुष्यातील क्रांतीकारक परिषद होय. १९ मार्च १९२७ रोजी त्यांच्या अध्यक्षतेखाली ही परिषद भरली होती. महाड्च्या चवदार तळ्याच्या सत्याग्रहाची नांदी म्हणून परिषदेस ओळखले जाते. दुसऱ्या दिवशी डॉक्टरांच्या नेतृत्वाखाली हा तळ्याचे पाणी पिऊन सनातन्यांच्या रूढ कल्पनांना सुरूंग लावण्याचा निर्धार करण्यात आला.

महाडचा सत्याग्रह

सनातन्यांनी दलित नेत्यांवर खटले भरले पण लगेच दलित संघटनेचे २५ डिसेंबर १९२७ रोजी १९२७ रोजी महाड्च्या चवदार तळ्यावर सत्याग्रह करण्याचे ठरविले. महाड येथे एक परिषद घेण्यात आली. त्याच परिषदेत सत्याग्रहाचा ठराव करण्यात आला. त्याच अनेक ठराव पास झाले. मनुस्मृती जाळण्याचा एक ठराव त्या परिषदेत झाला आणि संपूर्ण हिंदुस्थानात त्या घटनेने एक प्रचंड असंतोषाचे वादळ उठले गेले.

परिषदेच्या मंडपात रात्री ९ वाजता परिषदेला जमलेल्या प्रतिनिधींनी मनुस्मृतीची होळी केली. अस्पृश्यांना पुर्वापार स्पृशांच्या गुलामगिरीसाठी राबवावे अशी ही सनद जाळून डॉ.आंबेडकरांनी आपल्या जमातीला मुक्ती दिली.

गोलमेज परिषद

भारतीय राजकारणात डॉ.आंबेडकर प्रखर सूर्यप्रकाशासारखे तळपत होते. मुंबई विधानसभेतील त्यांची कामगिरी, सायमन कमिशन पुढील त्यांची विधायक मतानुसार संघाची मागणी १९३० ते १९३२ पर्यंत झालेल्या तीनही गोलमेज परिषदेपुढे अस्पृशांचे प्रतिनिधी म्हणून मांडलेली बाजू ह्या गोष्टी सनातन्यांचा मुखभंग करण्यास पुरेशा होत्या.

नाशिकच्या राममंदिरात प्रवेश

३ मार्च १९३० रोजी झालेल्या नाशिकच्या राममंदिर प्रवेशाच्या सत्याग्रहात तर दलित जनतेच्या एकजुटीचे अपूर्व बाबासाहेबांच्या प्रखर नेतृत्वाचे एक आगळेच दर्शन भारतीय जनतेला घडले.

पुणे करार

ब्रिटीश सरकारने जातीय निवाडयात हरिजनांना वेगळे मतदार संघ दिल्याच्या निषेधार्थ १९३२ साली येरवडा तुरुंगात प्राणांतिक उपोषण सुरू केले. त्यामुळे सर्वच देशातील लोकमत आपल्या विरुध्द असलेला आपल्या वर्गाच्या हितासाठी वेगळा मतदारसंघ आवश्यक आहे ही भूमिका डॉ.आंबेडकरांनी कायम सोडली नाही. तरीपण गांधीजींचे प्राण वाचविण्यासाठी देशातील अनेक पुढाऱ्यांच्या विनंतीवरून २५-०९-१९३२ रोजी त्यांनी पुणे करारावर सही केली.

२ मे १९३६ रोजी येवल्याच्या भाषणात परिषदेत धर्मांतराची जाहीर घोषणा करून अखिल भारतात खळबळ माजवून दिला. १९४२ साली त्यावेळच्या हिन्दुस्थान सरकारात त्यांना घेण्यात आले. त्यांनी मजूर खाते सांभाळले.

शेडयूल्ड कास्ट फेडरेशन संघटना

१९४२ साली राजकीय संघटना नागपूर येथे अखिल भारतीय दलित वर्गाच्या परिषदेत त्यांनी स्थापन केली.

Principal
Azad College of Education
Satara.

ISSN 2231-2137

CONTEMPORARY RESEARCH IN INDIA

A Peer-Reviewed Multi-Disciplinary International Journal
Indexed in Indian Citation Index, Impact Factor : 4.68 (CIF)

SPECIAL ISSUE: 18th May, 2021

One Day International Online Conference
on

"Researches in 21st Century - A Global Perspective"

Organised by

College of Education, Barshi

Dist. Solapur (Maharashtra, India)



Principal
Azad College of Education,
Satara.

7	२१ व्या शतकातील कौशल्य शिक्षण *श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर and डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे*	118
8	Attitude Towards Web Based Learningamong Secondary Students *Mrs. Geeta S. Dayannavar and Dr. A. V. Karabasanagoudra*	122
9	Achievement of Class-V Students in Different Mathematical Skills/Abilities *Chandra Kanta Giri and Dr. I. P. Gowramma*	127
	Impact Of COVID- 19	
1	कोविड 19 परिस्थितीचा षिक्षणावरील परिणाम *डॉ. अतुल प्रकाश कुलकर्णी*	134
2	कोव्हीड १९ च्या महामारी काळात शिक्षक व विद्यार्थी यांच्यातील ऑनलाईन अध्ययनातील संप्रेषणाच्या प्रभावाचा अभ्यास *श्री. मंगेश मधुकर मोरे आणि डॉ. डिसले महादेव सदाशिव*	136
3	माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांचा कोविड 19 च्या सद्यस्थितीत अध्ययन अध्यापनात ऑनलाईन टिचिंग : एक दृष्टिकोन *प्रा. अंकुश जाधव*	140
4	Study of Yogic Practices Awareness among B.Ed. Student-Teachers *Dr. Mahadeo Vishnu Mate*	146
5	लॉकडाऊन काळातील ऑनलाईन अध्ययन-अध्यापनाच्या सद्यस्थिती अभ्यास *डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे*	149
6	The Impact of Covid-19 Pandemic on Higher Education: Indian Outlook *Kalpana M. More*	155
7	कोव्हीड 19 कालावधीतील शाळा बंद शिक्षण सुरु – विश्लेषणात्मक अभ्यास *डॉ. एम. व्ही. मते आणि श्रीमती कदेरकर शिवकन्या निवृत्तीराव*	159
8	Covid-19 Pandemic, Education and its Emanating Challenges in India *Tanmayee Ramchandra Dekhane and Dr. Nisha. C. Waghmare*	162
9	Impact of Covid-19 Pandemic on Education *Prof. Rajkumar P. Kage*	165
10	Impact of Covid-19 Pandemic on Education *Dr. Deepak Prakash Gund*	168
11	Impact of The Covid-19 Pandemic on Education *R. V. Suryawanshi, R. M. Mahindrakar and G. D. Tingare*	170
12	Governmental Interventions for the Development of School Education Post Covid-19 *Appaji. K. and K. Sindhu Bhavani*	173
13	Attitude and Concerns of Teaching Faculty towards Online Synchronous Teaching-Learning Process Amid of Covid-19 Pandemic *Mr. Kapil A. Bhandari*	179
14	A Study of the Awareness among the Parents on Utilization of Students' Leisure Time during Lockdown *Dr. Yuvaraj Yashwant Pawar*	183
15	Teacher-centric to Techno-centric via Student-centric: Education in Post-Covid 19 Scenario *M. K. Padma Lata and Dr. Prof. S. Prasanna Sree*	187

Principal
Azad College of Education

CONTEMPORARY RESEARCH IN INDIA (ISSN 2231-2137): SPECIAL ISSUE : MAY, 2021



माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांचा कोविड 19 च्या सद्यस्थितीत अध्ययन अध्यापनात ऑनलाईन टिचिंग : एक दृष्टिकोन

प्रा. अंकुश जाधव, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

सारांश: *प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने कोविड 19 च्या सद्यस्थितीत सातारा शहरातील माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांचा अध्ययन अध्यापनात ऑनलाईन टिचिंगचा प्रयोग करण्याबाबतच्या दृष्टिकोनाचा अभ्यास केला आहे. कोविड 19 च्या बिकट परिस्थितीत संपूर्ण भारत या महामारीशी लढत असताना शिक्षण क्षेत्रात मात्र खळबळ उडाली आहे. सर्वजण ही परिस्थिती कधी सुधारेल ? याची वाट पहात आहेत आणि शिक्षण क्षेत्रामध्ये या वर्षाचे शैक्षणिक सत्र कधी सुरू होईल याची विद्यार्थी, शिक्षक, पालक, समाज वाट पहात होते. कारण विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन शिक्षण कशाप्रकारे देता येईल याकडे सगळयांच्या नजरा लागल्या असताना शासनाने ऑनलाईन टिचिंगची संकल्पना सर्वासमोर ठेवली. परंतु खूप शिक्षकांना अनेक प्रश्न पडले जसे मला पडले. अगदी तसेच, पण काहीनी त्याचे स्वागत केले तर काहींनी त्याकडे दूर्लक्ष केले, म्हणून खरोखर शिक्षकांचे याबाबत काय मत आहे हे जाणून घेण्यासाठी संशोधकाने प्रस्तुत विषयाची निवड केली व हयाद्वारे सातारा शहरातील माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांचा अध्ययन अध्यापनात ऑनलाईन टिचिंगचा प्रयोग करण्याबाबतच्या दृष्टिकोनाचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न केला गेला.*

प्रस्तावना: पूर्ण जगामध्ये थैमान घालणाऱ्या कोविड 19 या कोरोना विषाणूचा भारतात प्रवेश जानेवारीच्या अंतिम आठवडयात झाल्यावर याचा प्रभाव जास्त वाढू नये यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून 22 मार्च पासून पूर्ण भारतभर टाळेबंदी सुरू झाली. या टाळेबंदीत देशातील अत्यावश्यक सेवा सोडून इतर सर्व क्षेत्रे बंद करण्यात आली होती. शैक्षणिक क्षेत्रातील प्राथमिक स्तरापासून ते विद्यापीठीय स्तरापर्यंत व शैक्षणिक संस्थाही पूर्णपणे बंद ठेवण्यात आल्या आणि जानेवारीच्या नंतरचा काळ शैक्षणिक क्षेत्रात अभ्यासक्रम पूर्ण करून परीक्षा घेणे व निकाल जाहीर करणे असा महत्वाचा कालखंड ठरतो. त्यामुळे याची धास्ती विद्यार्थीच नाही तर शिक्षकांनीही घेतली आणि आता यावर काय उपाय योजना करावी याचा विचार शिक्षणतज्ञ व शासन करू लागले.

परंतु कोविड 19 ने निर्माण झालेली ही परिस्थिती व टाळेबंदी बराच वेळ घेत असल्याने अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया कशी सुरू करावी व अभ्यासक्रम पूर्ण करा करावा याबाबत संभ्रमाची परिस्थिती निर्माण होवू लागली. तिचे निवारण करण्यासाठी शासकीय भूमिका महत्वाची ठरत होती, याच काळात मात्र विद्यापीठीय स्तरावर विद्यार्थी व शिक्षक यांनी अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया ही ऑनलाईन संपर्क साधनाचा वापर करून काही ऑनलाईन 'ॲप' वापरून व ऑनलाईन व्हिडीओच्या माध्यमातून पूर्ण केले जात होते. परंतु या स्तरावरील विद्यार्थी व शिक्षक यांच्या जवळीक साधनाच्या परिपूर्णतेने व परिपक्व मानसिक क्षमतेने ही पध्दत यशस्वी ठरत होती. कमी वेळात अधिक लोकांशी संपर्क करण्यात यशस्वी ठरणारी ही पध्दत लवकरच लोकप्रिय झाली यामुळे याची दखल घेत शासनाने ही ऑनलाईन अध्ययन अध्यापन पध्दती प्राथमिकतेने विद्यापीठ स्तरावर त्या–त्या स्तरावरील उपलब्ध ऑनलाईन साधनाद्वारे करावी याचा विचार करू लागली. लवकरच शासनाने आपली भूमिका स्पष्ट करत काही शैक्षणिक चॅनलवर साईट तसेच ऑनलाईन अध्ययन अध्यापनाचे संपर्क साधने वापरून ही अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेत पूर्ण करावी असे स्पष्ट केले.

प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने माध्यमिक स्तरावरील शाळेमधील शिक्षकांना ऑनलाईन अध्यापन करताना येणाऱ्या संभावित अडचणीचा आढावा घेतला आहे. त्याचप्रमाणे या साधनांचा वापर करताना विद्यार्थी व शिक्षक यांची मानसिकता, साधनांची उपलब्धता व ते वापरावयाचे प्रशिक्षण व ऑनलाईन परीक्षा घेता येण्याची शक्यता या महत्वाच्या बाबींचा विचार करून त्यावर माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांची मते लक्षात घेऊन त्या आधारे या संशोधनाचे प्रारूप ठरवले व त्या आधारित निष्कर्षाप्रत पोहोचले आहेत.

संशोधनाचे महत्व: तत्कालीन कोविड 19 सद्यस्थितीत माध्यमिक स्तरावरील ऑनलाईन अध्ययन अध्यापन पध्दतीचा वापर करीत असताना त्या स्तरावरील विद्यार्थी व शिक्षक यांना अध्ययन अध्यापनाची साधने वापरताना येणाऱ्या अडचणींचा आढावा घेणे महत्वाचे वाटते कारण त्यावरच

Principal
Azad College of Education,
Satara.



September 2020, Issue 09

Chief Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Guest Editor
Prin. Dr. Mrs. Vandana Nalawade

Editors

Dr. Ajaykumar B. Patil

Dr. Keshav R. More

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, valdyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

Principal
Azad College of Education
Satara

	School Students From North Maharashtra.	Dr. RAMDAS KISAN NANNAR	
19	A Revolutionary Step In Teaching- Learning : TPCK	Mr. Bhagavan Narayan Waje	110
20	Impact of the covid-19 pandemic on teaching and learning process in higher education	Amit Karbhari Mogal	117
21	Transformational reforms in education system: pros of national education policy-2020	Dr. Vilas B Bandgar	122
22	Use of social networking sites (SNSS): A study of Solapur University,Solapur.(MS.),India.	Dr. Mahadeo Sadashiv Disale	126
23	A study of ICT competencies among teacher educators in teacher training colleges	Dr. Mahadeo Sadashiv Disale Mr. Mangesh Madhukar More	129
24	Developing Effective Teaching and Learning Skills for 21st Century	Dr. SHARAD B. INGAWALE	132
25	Study of Synchronous and Asynchronous learning	Dr. Rajashree Ravindra Joshi	135
26	Innovation And Creativity In Classroom Teaching: A Study On The Methods Of Teaching	Dr. Arun Maity, Mr. Sk Sanuar	138
27	A Study of Anxiety Level in B.Ed. Students	Dr. Raviraj Achyut Furade	143
28	Teacher Education in Fourth Industrial Revolution and Challenges in Post COVID-19	Prof. Dr.P. S. Patankar , Dr. Nagina Mali	146
29	An Literature Review On Issues And Challenges Before Teacher Education In 21st Century	Dr.SAHEB GOWDA SHIVAPPA GOUDA PATIL	148
30	Web Based Learning Is A Innovative Teaching Method For Higher Education	Mrs. Geeta S. Dayannavar, Dr. A.V. Karabasanagoudra	153
31	Internship Programme In Secondary Teacher Education Course	Harish. R, Dr. S.S.Patil	157
32	Integrating ICT for Quality Improvement in Higher Education	Mr. Haridas L. Hajare	162
33	Comparison of Learning Content Delivery Mechanisms Adopted By Schools During Covid 19 Pandemic	Mr. Yogesh Hiraman Petkar	166
34	Blended Learning – The Best Method for Interactive Teaching and Learning in 21st Century	Anita S. Salunkhe	170
35	Innovative Teaching Methods and Skills for Teachers	Mr. KOUSHIK DAS	174
36	Innovative ICT based Teaching Learning and Evaluation Process in Higher Education	Dr. Ankush Natha Jadhav	180
37	Online Teaching Problems In Higher Education	Mr. Chandrakant M. Bhoye	185
38	The role of education, technology and interprenship in Atmanirbhar Bharat Abhiyan	Dr. A. S. Nalawade	188
39	Education System in India During COVID-19 & Its Impact on Students Personality Development	Mr. Umakant B. Kidile, Dr. Suresh Ghule	192
40	Human Resource Planning for Indian Tourism: An	Mr. Sandeep R Kapse	199

Principal
Azad College of Education
Satara

36

Innovative ICT based Teaching Learning and Evaluation Process in Higher Education

Dr. Jadhav Ankush Natha
Azad College Of Education, Satara

==========

Abstracts;

The National assessment and accreditation council (NAAC) was established in 1994.During the past twenty two years of functioning ,NAAC has under gone various stages of development.Form theinitial phase marked by rejection .In difference and hesitation of institutions, it is gradually moved to the phase of appreciation.With stakeholderbehavior making it clear that the outcome of the assessment by NAAC will form the basis for some of their decision, a larger number of institutions have approached NAAC for assessment. Although the academic staff of NAAC.Continue tosharethesedevelopment through various academic for a documenting these development and points of view is necessary for wider dis-seminarian.

In this paper I have mentioned teaching learning Evaluation process, role of academic autonomy in teaching learning process and use of new technology in teaching ,learning and evaluation process and suggest conclusion.

Introduction :

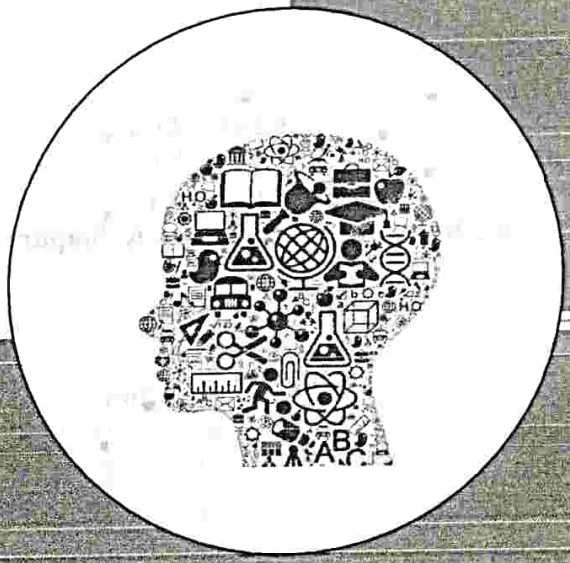
In India promoting quality in education has been The focus of almost all the committees constituted at the different stages of the development of the indian higher education system .Among the various national consultations discussions and recommendation that give a directions and focus to our development strategies after independence the National Policies on Education(NPE) and the constitutionalamendments of 1976 have played a major role.

The NPE of 1986 was greatly influenced by the inclusion of education in the concurrent list so that the central government could have meaningful role to ensure quality of education .Consequently the policy document and its programme of action evolved a series of strategic plans to focus on the quality of higher education. One of the strategies recommended was the establishment of an independent council to promote assessment,which later culminated in the establishment in 1994 of the NAAC as an apex body to assess and accredit institutions of higher education in India. Some teachers are born but resets of them have to be given rigorous training so as to develop required competency to become a teacher. Teachers have been conscious about the quality of their teaching .To enhance the quality some teachers use teaching aids. Like charts models static and working specimen slides etcbecause teacher are given training both in preparation and use of Audio-visual,aids.It is a known fact that majority of colleges

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN No 2347-7075
Impact Factor- 7.328
Volume-2 Issue-4

INTERNATIONAL JOURNAL of ADVANCE and APPLIED RESEARCH



Publisher: P. R. Talekar
Secretary,
Young Researcher Association
Kolhapur(M.S), India

Principal
Azad College of Education
Satara

Young Researcher Association

18	राजकीय पक्षाच्या बदलत्या भूमिकेत सोशल मीडियाचा परिणाम **प्रा. डॉ.दत्तात्रय मारुती काळेल**	64-66
19	विनोबा भावे यांचे भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीतील योगदान **प्रा. दत्तात्रय शंकर मांजरे, डॉ. सुशिल कुमार शिंदे**	67-69
20	भारतीय लोकशाहीतील राजकीय संसूचनाचे बदलते स्वरूप **डॉ.प्रदीप महादेव जगताप**	70-73
21	कृषी कायदा २०२० **डॉ. सचिन श्रीरंग चव्हाण**	74-76
22	भारतीय संघराज्य : स्वरूप आणि आव्हाने **प्रा. सचिन ताराचंद धुर्वे, प्रा. अनिल देविदास मुडे**	77-79
23	महिलांचा राजकारणातील सहभाग **प्रा. श्रीमती संध्या जयसिंग माने**	80-82
24	महाराष्ट्रीय मंडळाचे, चंद्रशेखर आगाशे शारीरिक शिक्षण महाविद्यालय,पुणे यांचा शारीरिक शिक्षण यामधील योगदानाचा अभ्यास **डॉ.ढमाळ पंकज उत्तमराव**	83-85
25	महाराष्ट्रातील सामाजिक कार्यकर्त्या सावित्रीबाई फुले **डॉ शर्मिला अशोक साबळे**	86-90
26	भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीत दक्षिण महाराष्ट्रातील स्त्रीयांचे योगदान **डॉ. हाजी नदाफ, डॉ. दिपक जाधव**	91-95
27	युद्ध परिस्थिती आणि जागतिक अर्थव्यवस्था- एक अभ्यास **डॉ. सौ. वृषाली विश्वासराव पाटील**	96-102
28	अध्ययन-अध्यापन संप्रेषणात चेतक बदल अध्यापन कौशल्याचे महत्त्व **डॉ. वंदना ए. लावंड, प्राचार्य डॉ. वंदना शि. नलवडे**	103-106
29	समाज परिवर्तनात महिलांचे योगदान एक अभ्यास **डॉ. गंगासागर तुळसीदास चोसे**	107-109
30	महिला समाजसुधारक: अहिल्याबाई होळकर **डॉ. कसाडे एम. के.**	110-113
31	सीएसआर ची समाज विकासातील भूमिका **सुकेशीनि संजय जोगदंड**	114-116
32	भारतीय समाज सुधारणेत महिलांची भूमिका एक समाजशास्त्रीय अभ्यास **प्रा.हरिश्चंद्र व्यंकटराव चामे**	117-120
33	भारतीय समाजसुधारणेमध्ये थोर समाजसुधारक भगिनी निवेदिता यांचे योगदान **डॉ.सुनंदा एकनाथराव आहेर**	121-123
34	इतिहासकार, समाजशास्त्रज्ञ : डॉ. गेल ऑमव्हेट **प्रा.विनोद आखाडे**	124-126
35	स्वातंत्र्य चळवळीतील राजर्षी शाहूंचे योगदान **Dr Dhiraj Suresh Shinde**	127-131

International Journal of Advance and Applied Research (IJAAR)
Peer Reviewed Bi-Monthly
ISSN – 2347-7075
Impact Factor –7.328
Vol.2 Issue.4 March- 2022

अध्ययन-अध्यापन संप्रेषणात चेतक बदल अध्यापन कौशल्याचे महत्त्व

डॉ. वंदना ए. लावंड[1] प्राचार्य डॉ. वंदना शि. नलवडे[2]

[1]सहाय्यक प्राध्यापक,आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

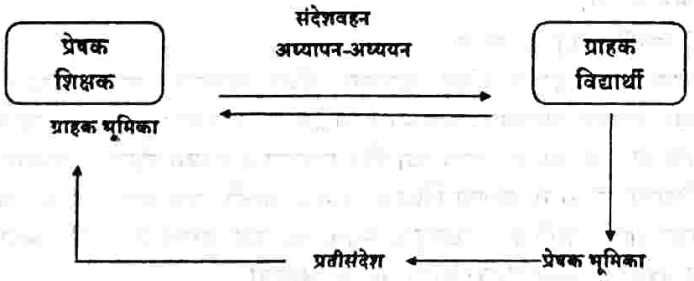
[2]प्राचार्य , आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,

सारांश :

शिक्षणक्षेत्रातील अध्ययन-अध्यापन या मूलभूत प्रक्रिया अत्यंत महत्त्वाच्या आहेत. अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया संप्रेषणाचे द्वारे अविरत चालू असते. शिक्षकाला संप्रेषणाची कला आणि शास्त्र अवगत करून अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया साध्य करता आली पाहिजे. शिक्षकाला वर्ग अध्यापनात विद्यार्थ्यांचे अवधान केंद्रित करण्यासाठी चेतक बदल अध्यापन कौशल्याचा वापर करावा लागतो. चेतक बदल या अध्यापन कौशल्याचे घटक प्रभावी अध्ययन अध्यापनात वापरून प्रभावी संप्रेषण प्रक्रिया घडवून आणता येते. शिक्षण क्षेत्रातील अध्ययन-अध्यापन या मूलभूत प्रक्रिया अत्यंत महत्त्वाच्या आहेत. अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया संप्रेषण प्रक्रियेद्वारे अविरत चालू असते. हे संप्रेषण म्हणजे भावना, विचार ,वृत्ती, अनुभव यांची प्रभावी देवाण-घेवाण होय. देवाण-घेवाण ही शाब्दिक व अशाब्दिक समाविष्टीत असते. एका व्यक्तीकडून कल्पना माहिती अभिवृत्ति आचार-विचार दुसऱ्या व्यक्तीकडे जातात व आत्मसात केले जातात त्यावर प्रतिसाद दिला जातो तेव्हा संप्रेषण प्रक्रिया घडते. शिक्षणक्षेत्रात शिक्षक विद्यार्थी यांच्यात सतत संप्रेक्षण प्रक्रिया घडून येत असते.

अध्ययन अध्यापनातील संप्रेषण प्रक्रिया:

माहिती, मते किंवा कल्पना यांची लिखित, मौखिक किंवा दृश्य माध्यमांच्या सहाय्याने देवाण-घेवाण करणे, आकलनास योग्य अशी माहिती प्रसारित करणे म्हणजे संप्रेषण होय. संप्रेषणाचे प्रेषक, संदेश, माध्यम आणि ग्राहक हे घटक असतात.



प्रेषक/स्रोत/Sender/Source :

1. जी व्यक्ती माहिती देते किंवा पाठवते तिला प्रेषक म्हणतात.
2. संप्रेषणाची सुरुवात करणारा घटक
3. व्यक्ती विचार माहिती घटना कशा प्रकारे असतो.
4. शाब्दिक किंवा अशाब्दिक स्वरूपात माहिती प्रसारित होत असते
5. स्रोत माध्यम यांचा वापर करून माहिती प्रसारित होत असते.

डॉ. वंदना ए. लावंड प्राचार्य डॉ. वंदना शि. नलवडे

Principal
Azad College of Education
Satara

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal
ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149
Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

Emerging Trends of Education in Post Covid World

(Special Issue No.102)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Editor

Principal Dr. S.S.Gore

Co-Editor

Mr.P.P.Narale

Dr.M.V.Mate

Principal
Azad College of Education,
Satara

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
74.	Asst Prof. Mittha M.S.	Blended Education in COVID-19 Pandemic Situation with Special Reference to Higher Education	273
75.	Baderunnisa	E-Learning Pedagogy and Blended Education in Post Covid World	276
76.	Dr. Ratnakar Bajirao Mhaske	Online Education in pandemic situation of Covid-19 : A Review	282
77.	प्रा.डॉ.नंदकुमार धनवडे	कोविड 19 मुळे निर्माण होणारी भीती, चिंता आणि तणाव – एक अभ्यास	284
78.	दत्तात्रय औदंबर मस्के	कोरोना काळातील ऑनलाईन शिक्षणाच्या अंमलबजावणीचा अभ्यास	288
79.	प्रा. सौ. सुरेखा नंदकुमार धनवडे	कोरोना व्हायरसमुळे निर्माण होणाऱ्या ताणतणावांचे व्यवस्थापन – एक अभ्यास	292
80.	श्री प्रविण जगन्नाथ वाघमोडे	कोरोना महामारीच्या काळात महाविद्यालयीन विदयार्थांवर सामाजिक माध्यमांचा झालेल्या परिणामांचा अभ्यास	297
81.	प्रा. सुदर्शना दुधे	कोविड - 19 नंतरची सदयस्थिती: शरीरस्वास्थ व निरोगीपणा	302
82.	प्रा. हरीचंद्र आदिनाथ इंगळे	कोविड -19 नंतर प्रत्यक्ष शाळा भरल्यानंतर आलेल्या अडचणींचा अभ्यास व उपाय	305
83.	प्रा.डॉ. अनिल किसन करवर	उच्च शिक्षणावर कोविड-19 चा प्रभाव	308
84.	श्री.चंद्रकांत मुरलीधर भोये	कोविड-19 नंतर शिक्षण क्षेत्रात उदयास आलेले शैक्षणिक प्रवाह व शिक्षणाची सद्यस्थिती	312
85.	डॉ. योगेशकुमार आर. परमार डॉ. दिपिका आर. चौधरी	कोविड-19 महामारी का समाज और शिक्षा जगत पर प्रभाव	315
86.	डॉ.विनीता	कोरोना संकट में डिजिटल -शिक्षा के लिए संभावनाएं एवं चुनौती	321
87.	श्रीम.सुवर्णा घोलप	कोरोना कालावधी आणि स्वास्थ्य	323
88.	डॉ. नितु सुनील गावंडे	कोव्हीड नंतरच्या जगातील ऑनलाईन शिक्षणाची नवीन तंत्रे व पद्धती	325
89.	डॉ. पी एस गांधी	कोविड १९चा शिक्षण क्षेत्रावर झालेल्या परिणामांचा अभ्यास	328

Principal
Azad College of Education
Satara

कोविड 19 मुळे निर्माण होणारी भीती, चिंता आणि तणाव – एक अभ्यास

प्रा.डॉ.नंदकुमार धनवडे
प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा
(Maharashtra)

सारांश :

सद्यस्थितीतील जागतिक महामारी असलेली कोविड 19 साथ जगभरात पसरू लागली आहे त्याचबरोबर भीती, चिंता आणि तणावाची निर्मितीसुद्धा समाजामध्ये होताना दिसून येत आहे. या भीती, चिंता आणि तणावाचे व्यवस्थापन कसे करावे या विचारातून हा शोधनिबंध मांडला आहे कोविड - 19 मुळे निर्माण झालेल्या भीती, चिंता आणि तणावाची कारणे शोधणे, त्यामुळे होणारे दुष्परिणाम अभ्यासणे आणि त्याच्या व्यवस्थापनासाठी उपक्रम सुचवणे या उद्देशाने आहे हे संशोधन हाती घेतले आहे.ऑनलाइन प्रसार माध्यमांचा उपयोग करून वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धतीचा या संशोधनासाठी अवलंब केला आहे.

रोजंदारीवरील लोक, स्थलांतरित लोक, परराज्यातील कामगार, उद्योग, व्यापारी, बँका, छोटेव्यवसाय मोठे-, शेतकरी, शिक्षित तरुण, महसूल, वित्त, पर्यटन, लग्न, पारंपरिक सण या सामाजिक घटकावर कोरोनाचा विविध कारणामुळे परिणाम झालेला आहे . अतिरेकी चिंता टाळणे, मेडिटेशन, वेळेचा सदुपयोग, बातम्या कमी पाहणे, मानसिकता लवचिक करणे, सहनशीलता वाढविणे, विविध कामांची क्षमता वाढवणे, चांगले आरोग्य राखणे, शासनाने सांगितलेल्या नियमांचे अनुपालन करणे, गर्दीचे कार्यक्रम टाळणे, सामाजिक अंतर पाळणे असे उपाय केले तर या महामारीवर आपणास मात करता येईल असे दिसून येते.

Key Words : कोविड 19

प्रस्तावना :

सद्यस्थितीमध्ये जागतिक महामारी असलेली कोविड 19 जगभरात पसरू लागली आहे. मानवजातीचा साथीच्या आजारांचा आजवरचा इतिहास पाहता, या साथीवर ताबा मिळवण्यासाठी साधारण एखाद्या वर्षाचा कालावधी लागू शकतो. कोरोनासारखे साथीचे आजार केवळ माणसाच्या शरीरावरच हल्ला करतात असे नाही, तर त्याच्या मनावर सुद्धा प्रभाव टाकून जातात. यातूनच भीती, चिंता व तणावाची निर्मिती होताना दिसून येते. भीती, चिंता व तणावातून बाहेर पडण्यासाठी व सुरक्षित राहण्यासाठी यावर मात केली पाहिजे. भीती, चिंता व तणावाचे व्यवस्थापन करण्याचे ज्ञान व कौशल्य प्रत्येकालाच अवगत असले पाहिजे म्हणून आपणास काय काय करता येईल याचा विचार प्रस्तुत शोधनिबंधात मांडला आहे.

महत्त्व:

- भीती, चिंता आणि तणाव यावर जनजागृती निर्माण करता येईल.
- भीती, चिंता आणि तणाव यांचे व्यवस्थापन कौशल्य आत्मसात करता येईल.
- भीती, चिंता आणि तणाव यामुळे निर्माण होणाऱ्या मानसिक आरोग्यावरील दुष्परिणाम दूर करता येतील.
- कोरोनाच्या भयगंडापासून व्यक्तीचे भावनिक मनोबल वाढवता येईल.
- कोरोनासारख्या साथीला समाजाच्या मनोसामाजिक प्रतिसादात रुपांतरीत करता येईल.
- कोरोनासारख्या साथीच्या आजाराला शास्त्रीय पद्धतीने सामोरे जाण्याची मानसिकता तयार करता येईल.
- प्रत्येकाने स्वत: आणि समाजाचा घटक म्हणून धीराने आणि विचारपूर्वक सामोरे जाण्याची मनोभावना निर्माण करता येईल.

संशोधनाची उद्दिष्ट्ये :

- कोविड 19 मुळे निर्माण झालेल्या सद्यस्थितीतील भीती, चिंता आणि तणावांच्या प्रमुख कारणांचा शोध घेणे.
- कोविड 19 मुळे निर्माण झालेल्या भीती, चिंता आणि तणावांचे दुष्परिणाम अभ्यासणे.
- कोविड 19 मुळे निर्माण झालेल्या भीती, चिंता आणि तणावांच्या व्यवस्थापनासाठी उपक्रम सुचविणे.

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN: 2278 – 5639

Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal

(GOEIIRJ)

Peer Reviewed Refereed Journal

{Bi-Monthly}

Impact Facor : IIFS 5.375

Volume – XI

Special Issue – II

April 2022

Principal
Azad College of Education
Satara

www.goeiirj.com

20	Pravin D Rane Dr. Manisha Karne	Effectiveness Of Vocational Education : Perspective From National Education Policy 2020	122 to 128
21	Bhavana Sutaria-Shah	Challenges Before National Education Policy 2020	129 to 134
22	Mrs. Pratibha Ursal	A Study Of The Awareness Of New Education Policy (2020) Among The Student-Teachers In Pvdt College Of Education For Women, Mumbai	135 to 140
23	डॉ. संजय शेडमाके	नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० व मूल्यमापन	141 to 142
24	डॉ के. व्ही. देवरे	नवीन शैक्षणिक धोरण व समावेशक शिक्षण	143 to 146
25	डॉ. जयश्री रामनाथ काळे	राष्ट्रीय शाळांमधील अभ्यासक्रम आणि अध्यापन शास्त्र	147 to 151
26	श्री. राकेश अशोक रामराजे	राष्ट्रिय शैक्षणिक धोरण 2020 – नवी दिशा	152 to 155
27	श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे	पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान कार्यक्रम	156 to 161
28	शिवाजी काशीनाथ गायकवाड डॉ. कृष्णा मालकर	जागतिक ज्ञान महासत्ता भारताचे राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२०	162 to 166
29	श्री. खंदारे रविंद्र सिध्देश्वर	पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान अभियान : प्राथमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणासाठी एकात्मिक उपक्रम	167 to 176
30	अंकिता अखिलेश पाण्डेय	उच्चतर शिक्षा में राष्ट्रीय शिक्षा नीति का योगदान	177 to 180

Peer Reviewed Refereed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
(Bi-Monthly) Volume – XI Special Issue – II April – 2022

पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान कार्यक्रम

श्री. चंद्रहास लक्ष्मण हिप्परकर
अधिव्याख्याता,
जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, कोल्हापूर

डॉ. विनय दत्तात्रय धोंडगे
प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्रस्तावना

केंद्र सरकारने भारताचे नवे राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २९ जुलै २०२० रोजी जाहीर केले. १९८६ नंतर जवळपास ३४ वर्षांनी देशाचे नवे शैक्षणिक धोरण जाहीर झाले. या धोरणात सद्यस्थितीतील १०+२ या रचनेऐवजी ५+३+३+४ अशी रचना करण्यात आली आहे. प्रथमच शिक्षणात ३ ते ६ वयोगटाचा म्हणजेच अंगणवाडी, नर्सरी, के.जी. चा समावेश केला आहे. इयत्ता पहिली व दुसरीची दोन वर्षे जोडून पाच वर्षाचा पायाभूत शिक्षणाचा भाग तयार केला आहे. विशेष म्हणजे या धोरणात शिक्षण अधिकाराच्या कायद्याची RTE – 2009 ची व्याप्ती जी सध्या ६ ते १४ अशी ८ वर्षांची आहे, ती वाढवून ३ ते १८ अशी १५ वर्षांची करावी व त्यासाठी घटनादुरुस्ती करावी अशी क्रांतिकारी शिफारस केली आहे. NEP- २०२० मध्ये जी मुख्य ध्येये दिलेली आहेत, त्यामध्ये इयत्ता तिसरी अखेर सर्व विद्यार्थ्यांनी पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान साध्य करण्यासाठी सर्वोच्च प्राधान्य देणे हे एक महत्त्वाचे ध्येय आहे. मुलांच्या शिक्षणासाठी एक तातडीची आणि आवश्यक पूर्व अट म्हणून पायाभूत साक्षरता व संख्याज्ञान यावर विशेष भर दिला आहे.

१. **पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान (FLN) संदर्भात NEP- 2020 मधील तरतुदी-**

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये वर्तमान स्थितीत प्राथमिक शाळेतील सुमारे पाच कोटी पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांना मूलभूत वाचन, मजकूर आकलन तसेच अंकांची बेरीज, वजाबाकी या क्षमता प्राप्त नाहीत असे जाहीर करून खंत व्यक्त केली आहे. पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान संदर्भात राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये भाग एक, प्रकरण दोन मध्ये पुढील तरतुदी स्पष्ट केल्या आहेत.

१. भविष्यातील सर्व शालेय शिक्षण आणि निरंतर शिक्षणासाठी लिहिता वाचता येण्याची आणि संख्यावरील मूलभूत गणिती क्रिया करण्याची क्षमता प्राप्त होणे ही आवश्यक, पायाभूत आणि अनिवार्य पूर्वअट आहे.
२. सर्व मुलांसाठी पायाभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान या क्षमतांची प्राप्ती ही एक तातडीची राष्ट्रीय मोहीम असेल, यासाठी मानव संसाधन विकास मंत्रालयाद्वारे प्राधान्याने एका राष्ट्रीय पायाभूत आणि संख्याज्ञान अभियानाची स्थापना केली जाईल.
३. वंचित क्षेत्रात तसेच विद्यार्थी - शिक्षक गुणोत्तर किंवा निरक्षरतेचा दर उच्च असलेल्या क्षेत्रात सर्वप्रथम शिक्षकांची रिक्त पदे तात्काळ व कालबद्ध पद्धतीने भरली जातील.
४. अभ्यासक्रमामध्ये मूलभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान यामध्ये वाचन, लेखन, भाषण, गणन, अंकगणित व गणिती तर्क या क्षेत्रावर अधिक लक्ष दिले जाईल.
५. NCERT आणि SCERT या संस्थामार्फत पहिलीच्या विद्यार्थ्यांसाठी तात्पुरत्या स्वरूपाचा तीन महिने कालावधीचा खेळ आधारित 'शाळा तयारी घटकसंच' तयार केला जाईल.
६. दीक्षा (The Digital Infrastructure For Knowledge Sharing) या शैक्षणिक मंचावर मूलभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान यासंदर्भात उच्च गुणवत्तेच्या संसाधनाचा राष्ट्रीय ज्ञानस्त्रोत उपलब्ध करून दिला जाईल.
७. सद्यस्थितीतील विविध अध्ययन- अडचणीमुळे सार्वत्रिक मूलभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान प्राप्त

Principal
Azad College of Education
Satara

1. A Study of Awareness of Indian Constitution with Special Reference to Educational Provisions among B.Ed. Student Teachers

Dr. Ajaykumar B. Patil
Professor, Azad College of Education, Satara.

Abstract

The present paper aims to study of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions among B.Ed. student teachers. The sample consisted of 83 student teachers of first year of Azad College of Education, Satara (M.S.). The constitutional awareness test CAT developed by the researcher was used for data collection. The main finding of the study shown that 77.11 % B.Ed. student teachers do not have high level of awareness of Indian constitution with special reference to educational provisions.

Introduction

Education has continued to involve diversity and extend its reach and coverage since the dawn of human history. Every country develops its system of education to express and promote its unique socio-cultural identity. Education has been considered as the most important instrument to address inequalities in the Indian society by promoting equality, social justice and respect for the individual human being, which are requirement for ensuring rights.

A country can be considered a developed nation only if it has knowledgeable population. A major role of educators is to create informed population who know their Constitutional rights. Educators can play the role fruitfully only if they become enlightened themselves.Teachers can be educated about the Constitution. When teachers are prepared with the basic knowledge of the Constitution, they will be able to enlighten the student community. Today's students are tomorrow's leaders. It is the responsibility of the teaching community to educate students about the Constitution and make them knowledgeable citizens.

Considering all above facts, researcher realized that every teacher should know and understand the philosophy expressed in constitution and educational provisions.Therefore it is

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X Issue - II April - June - 2021

MARATHI PART - II / HINDI

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

CONTENTS OF MARATHI - II

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१३	गोदुलचे समाजशास्त्रीय पुर्नअध्ययन **प्रा. डॉ. सुरेश एम. डोहणे**	६६-६९
१४	कोरोना-१९ मुळे समाजातील हातावर पोट असणाऱ्या व्यक्तीच्या जीवनावर झालेल्या परिणामाचा चिकित्सक अभ्यास **प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव**	७०-८०
१५	स्त्री भ्रुण हत्या: एक समाजशास्त्रीय मूल्यमापन **प्रा. डॉ. चंद्रकांत कांबळे**	८१-८६
१६	ग्रामीण विकासात शासन आणि प्रशासनाची भुमिका **प्रा. संजय किसन चव्हाण**	८७-९२
१७	कोरोना काळातही भ्रष्टाचार **प्रा. मंदाकिनी मंसाराम निहीते**	९३-९७

Principal
Azad College of Education
Satara

१४. कोवीड-१९ मुळे समाजातील हातावर पोट असणाऱ्या व्यक्तींच्या जीवनावर झालेल्या परिणामाचा चिकित्सक अभ्यास

प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव
सहयोगी प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्रास्ताविक

कोरोना नावाचा विषाणू 2019 च्या डिसेंबर महिन्यापासून अचानक पणे आक्रमण करत विदेशातून भारतात आला आणि पुढे तो महाराष्ट्रात देखील आला महाराष्ट्रातील पहिला रुग्ण पुणे या ठिकाणी सापडला त्याच जिल्ह्यातील बारामती शहरातील हातावर पोट असणाऱ्या सामान्य जनतेचे त्यामुळे अतोनात हाल होताना दिसत आहेत. या विषाणूने संपूर्ण जगभर, अस्थिरता, चिंता, असुरक्षितता व मृत्यू चांगलं थैमान घालायला सुरुवात केली या मृत्यूच्या भीषण सापळ्याली जवळ जवळ 180 देश होरपळून निघाले आहेत या कोरोनाचे राजकीय, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक आणि मानसिक परिणाम तात्कालिक व दीर्घकालीन येत्या नजीकच्या काळात मोठ्या प्रमाणावर भेडसावणार आहेत तात्कालिक परिणाम हे भविष्यात सुधारता येतील मात्र दीर्घकालीन परिणाम म्हणजे ज्यांचा कोरोनाने मृत्यू झाला आहे असे शास्त्रज्ञ, डॉक्टर, वकील, इंजिनीयर, शिक्षक, प्राध्यापक, नामवंत साहित्यिक, लेखक, विचारवंत, सामाजिक क्षेत्रातील अग्रणी, राजकीय क्षेत्रातील नेते यांना पुन्हा आणणे शक्य नाही हा झालेला प्रचंड आघात सहन न होणारा आहे ही उणीव कधीच न भरून येणारी आहे ही पोकळी कायमस्वरूपी जाणवत राहणार आहे ही बाब मानवी जीवनमानावर अतोनात प्रहार करणारी आहे त्यामुळे याचा गांभीर्याने विचार करणे अत्यंत आवश्यक आहे. आय एम एफ च्या म्हणण्यानुसार गेल्या शंभर वर्षातली आर्थिक आणि मानवी अशी दुहेरी हानी पहिल्यांदाच कोरोना ने केली आहे जागतिक महामंदी येऊ पाहत आहे अमेरिकेमध्ये 25% बेरोजगारी निर्माण झाली आहे तर 33 टक्के बेकारी आहे सध्या भारतात 24 टक्के बेकारी असून अर्ध बेकारीचे प्रमाण तर अगणित आहे सध्या सगळे व्यवहार ठप्प असल्यामुळे लोकांचे व्यवसाय व कामही बंद झाले आहे रोजगारावर कोरोनाचे मोठ्या प्रमाणात परिणाम झालेले दिसताहेत अमेरिकेत ४.७ कोटी लोकांच्या नोकऱ्या गेले आहेत भारत देशाची स्थिती काही वेगळी नाही. सध्या लॉक डाऊन मध्ये खूप विरोधाभासी चित्र दिसते एकीकडे सेलिब्रिटीज पदार्थांच्या वेगवेगळ्या रेसिपी

Principal
Azad College of Education
Satara

भारतीय शिक्षण (मराठी शैक्षणिक मासिक)
वर्ष ५४ वे : अंक ०६ : जून २०२१
(वैशाख / ज्येष्ठ शके १९४३)

नोंदणी क्रमांक - 22728/68 रजिस्टर ऑफ न्यूज पेपर्स इंडिया नवी दिल्ली.

टपाल नोंदणी क्रमांक Reg.No.MNW/178/ 2021 -23 सुपरिटेंडेंट ऑफ पोस्ट ऑफिसेस मुंबई शहर उत्तर-पश्चिम विभाग

संपादक - डॉ. वासंत वासुदेव मोगटे
८८०९४३९०२०

कार्यकारी संपादक - सौ. वर्षा लिमये
९९८७३०६५८०

मुद्रक व प्रकाशक - श्री. उल्हास वडोदकर
९८९२०७२२८५

संशोधक सल्लागार - डॉ. मारोती पवार
९४२२८२३०४७

सहसंपादक -
१) श्रीम.रेणू दांडेकर
९३५६८०५४६१
२) डॉ.दत्तात्रेय तापकीर
९९६०८४३१२७
३) श्री. दत्तात्रय पदे
९४२३४५३५८३
४) श्रीमती उज्ज्वला झारे
९९२०१२५८२७

मुद्रितशोधन - सौ.उमा नादर
९३२२६३१४३०

मुखपृष्ठ मांडणी श्री.योगेश राणे

मुद्रण स्थळ :- "अभिजीत ग्राफीक्स", ४३ ४६ म्हाडा लेआऊट, सेक्टर-१, गोराई लिंक रोड, मगलमूर्ती हॉस्पिटलजवळ, बोरीवली (पश्चिम), मुंबई - ४०० ०९२

प्रकाशन स्थळ व पत्रव्यवहाराचा पत्ता
महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ प्रकाशन विभाग
डी / ४३, प्लॉट नं. १८९, आशिष
को.ऑप हौसिंग सोसायटी,सेक्टर - १,
चारकोप, कांदिवली (प.), मुंबई-४०० ०६७.
दूरभाष - २८६२१९०८/२८६९१५०३
Email - mbsmandal@gmail.com

वर्गणीचे दर - व्यक्ति व संस्थांसाठी
वार्षिक वर्गणी रु. 200/- पंचवार्षिक वर्गणी रु. ८००/-
-किरकोळ अंक रु. 20/- जोड अंक रु. ४०/-
वर्गणीचा डी.डी 'महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ' या नावे काढावा.

मालक : महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ
अंक दर महिन्याच्या एक तारखेला प्रसिद्ध होतो.
Registered with the Registrar of Newspapers for India New Delhi, under R No 22728/68

हे मासिक शिक्षण महासंचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे १ या कार्यालयाच्या दि. २४३/५०११/९५८ मा(पुसाके) दि.१३-५८ च्या पत्रव्यवहाराद्वारे मान्यताप्राप्त नियतकालिक

अनुक्रमणिका - जून - २०२१

गुरुस्थापी	४
संपादकीय	५
फक्त विज्ञान! का बरे ? लेखांक ३० - डॉ.निलिमा चितळे	७
धरणाच्या बांधकामातून संग्रहालय विस्तार - डॉ.सुधाकर आगरकर	१२
पर्यावरणाचे लोकशिक्षण आणि रक्षण.... - श्री.सतेशकुमार माळवे	१५
'बारावी परीक्षेचा घोळ'! - डॉ.प्रदीप आगाशे	१८
बी.एड् प्रशिक्षणार्थ्यामध्ये संख्याशास्त्रीय गणिताची समज निर्माण होण्यासाठी केलेला अभ्यास - डॉ.भालचंद्र बा.भावे	१९
विद्यार्थ्याच्या रिकाम्या वेळेबाबत जाणीव व जागृती - डॉ.युवराज पवार	२७
महर्षी कर्वे - स्त्री चळवळीचे अग्रणी - श्रीमती दिप्ती जोशी	३२
थर्मल कॅमेरा - श्री.विनोदकुमार सोनावणे	३४
अल्झायमरची घसरगुंडी - डॉ.पां.ह.कुलकर्णी	३७
हेही दिवस जातील - डॉ.बी.जी.खाडे	३९
मॅडम, आम्हाला गमत नाही - श्रीमती ज्योती लेंभे	४०
''ऑनलाईन सहल सफर स्वीडनची'' - श्रीमती सारिका डांगे	४२
मानवी देहातील कंम्प्युटर म्हणजे मन आणि मेंदू - प्रा.डॉ.गोविंदराव कांबळे	४४
'महाराष्ट्रातील बारव स्थापत्य आणि पारंपरिक जलव्यवस्थापन'' पुस्तक परिचय - डॉ.उज्ज्वला चक्रदेव	४६
'शिक्षणवाटा चोखाळताना : एक मनस्वी मनोगत' पुस्तक परिचय - श्री.देवेंद्र भुजबळ	४९

Principal
Azad College of Education
Satara

मानवी देहातील कंम्प्युटर म्हणजे मन आणि मेंदू

- प्रा.डॉ.गोविंदराव शंकरराव कांबळे, सातारा, ९४२२५०४०८६

प्रस्तावना :- बाहेरच्यासारखं एक जग आपल्या आत मध्येही असतं, आणि हे जे कुणी आत मध्ये वसलेले आहेत तेच आपलं नियंत्रण करीत असतात. नकळत, अगदी जन्मापासून एवढी सवय होउन गेलीय त्यांची की ते व आपण वेगळे आहोत याची पुसटशीही जाणीव नाही आपल्याला. हे आतलं जग तेच की ज्याचं आपल्याला नियंत्रण करायचंय ज्याला आपण अंतर्यामी जग किंवा मन म्हणतो. पण एक प्रश्न पुन्हा उठेल मनात. आपण आणि मन वेगवेगळे आहोत ? कधी जाणवलं नाही कारण आपण त्या दृष्टीने कधी विचारच केला नाही किंवा आपलं नियंत्रण करणारे आतमध्ये वेगवेगळे घटक असतील कधी कल्पनाच केलेली नाही तशी कधी गरजच पडली नाही, पण आपण आपलं मन वेगवेगळेच आहोत हे नक्की. प्रथम दर्शनी तरी माझे इथे तीन घटक दिसतात एक मी दुसरे शरीर व तिसर माझं मन किंवा शरीराच्या आतील एक वेगळं व स्वतंत्र जग अंतर्यामी जग किंवा तूर्तास मेंदू म्हणू. कारण अंतर्यामी जग किंवा मन कुठे आहे हे आपल्याला माहिती नाही अजून पण मन आणि मेंदूत संबंध काय, माझं शरीर व त्या शरीरात असलेलं माझं मन एवढच धरून चालतोय आणि मला एवढं माहिती आहे की, माझं शरीर व मनाची प्रत्येक गोष्ट माझ्या मेंदूकडून नियंत्रित केली जाते. म्हणजेच संपूर्ण शरीराची व शरीराच्या आहार-निद्रा वगैरे प्रत्येक गरजांची तसेच मनात उमटणाऱ्या क्रोध, लोभ, प्रेम, तिरस्कार, द्वेष इत्यादी भावनांना नियंत्रित करणारी कुणी पेशी किंवा पेशीसमूह मेंदूच्या कुठल्या ना कुठल्या तरी भागात कार्यरत असणार. शरीराची देखभाल व्यवस्थित व्हावी म्हणून सतत चालत असणारं निसर्गानेच निर्माण केलेलं एक यंत्र. कॉम्प्युटरसारखं किंवा कॉम्प्युटरच्या प्रोसेसर चिप सारखं संपूर्ण शरीर म्हणजे कॉम्प्युटर मानलं तर मेंदू म्हणजे कॉम्प्युटरचा प्रोसेसर, हार्ड डिस्क, रॅम इत्यादी.

संकल्पनात्मक व्याख्या :- १) मन-आपल्या आतल्या जगात जागलेल्या विकार वासनांची जाणीव म्हणजे मन. २) मन म्हणजे स्मृतीची जाणीव.
३) मन म्हणजे मेंदूतून स्फुरलेल्या विचारांची जाणीव.
४) मन म्हणजे मेंदूतील पेशींनी निर्माण केलेल्या संवेदनांची, स्पंदनांची जाणीव.

मेंदू - १) एक विलक्षण गुंतागुंतीचा, अफाट कार्यक्षमता व स्मृती असलेला अवयव आहे. २) मेंदू ह्या चेतापेशी, सहयोगी पेशी व रक्तवाहिन्या यांनी बनलेला असतो. कॉम्प्युटर हे माणसाने तयार केलेले एक यंत्र आहे हे यंत्र विजेवर चालते.

विषय विवेचन :- मन म्हणजे आणखी काही नसून आपल्या मेंदूतील पेशींनी निर्माण केलेली स्पंदने, संवेदना लहरी, त्यांचा परस्परातील व्यापार इत्यादींची जाणीव व आपला स्वभाव, समजुती, मते, धारणा इत्यादी म्हणजेच मेंदूच्या कार्यप्रणालीचा भाग. मेंदूची काम करण्याची पद्धत बालपणापासून आपसूक घडत गेली ती आपलं शरीर इंद्रिये व शरीराची सारी यंत्रणा नियंत्रित करणारा मेंदू म्हणजे आपण नव्हे. मेंदू ही एक वेगळी गोष्ट आहे शरीरात निवास करणारा मी ज्याला साऱ्याची जाणीव होते या दोन्ही स्वतंत्र वेगळ्या गोष्टी आहेत. मला मेंदूशी व शरीराशी जोडणारा दुवा, संपर्क माध्यम आहे मन नावाचे इंद्रिय. मेंदू हा एक विलक्षण गुंतागुंतीचा व अफाट कार्यक्षमता असणारा अवयव आहे की ज्याची

Principal
Arts College
Satara

ISSN 2319 - 8508
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

GALAXY LINK

Volume - IX Issue - II May - October - 2021

English / Marathi / Hindi Part - I

**Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal
Journal No. 47023**

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

**IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.571
www.sjifactor.com**

❖ EDITOR ❖

Asslt. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	सोनकांची कविता आणि पार्थिव अपार्थिव आनंद वसंत हुद्दूस	१-६
२	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० चा बी एड कोर्स वर झालेला परिणाम - एक अभ्यास प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शकरराव	७-१४
३	उच्च शिक्षण व बदलते शैक्षणिक धोरण : २०२० प्रा. डॉ. रत्ना जवरास	१५-१९
४	राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाचा इतिहास व विकास डॉ. वैशाली देशमुख	२०-२३
५	महात्मा ज्योतीराव फुलेचे शिक्षणविषयक विचार डॉ. मधुकर चाटसे	२४-२६
६	कोरोना काळ आणि शिक्षणातील सकारात्मक व नकारात्मक बदल डॉ. सागर लोकनाथ वडगे	२७-३०
७	महिला सबलीकरण आणि औरंगाबाद शहरातील स्वच्छतागृहांची स्थिती : एक आढावा मनिषा माधवराव निकम	३१-३७
८	भारतीय संघराज्य आणि प्रादेशिकवाद ईश्वर सुभाष तांबे	३८-४३
९	राजर्षी शाहू महाराजांचे शैक्षणिक विचार विजय लिंबाजीराव कोल्हे	४४-४८
१०	मराठी साहित्यातील थोर लेखकांच्या अनुवादाचा आढावा प्रा. रमेश बलभीम जाधवर	४९-५२

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - II - MAY - OCTOBER - 2021
GALAXY LINK - ISSN 2319 - 8508 - IMPACT FACTOR - 6.571 (www.sjifactor.com)

२. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० चा बी एड कोर्स वर झालेला परिणाम - एक अभ्यास

प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव
सहयोगी प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा.

सारांश

सारांश- 29 जुलै 20 20 रोजी केंद्रीय मंत्रिमंडळाने डॉ.कस्तुरी रंजन यांचे अध्यक्षतेखाली एक समिती नियुक्त केली व गेल्या 34 वर्षानंतर राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 20 20 ची घोषणा केली हे 21 व्या शतकातील पहिले शैक्षणिक धोरण असून त्याचा उद्देश आपल्या देशाच्या विकासासाठी अनिवार्य असणाऱ्या आवश्यक गोष्टींची पूर्तता करणे हा आहे. हे जरी खरे असले तरी मूलभूत अधिकारानुसार कार्यप्रणाली राबवली जाईल काय? यात अनेक संशयास्पद बाबी दिसून येतात दोन वर्षे व एकल बी.एड महाविद्यालये 20 30 मध्ये कोणाचा हा बंद करण्याची शिफारस केली आहे . परंतु याचा b.ed महाविद्यालयात कार्य करणारे प्राध्यापक, सेवक व भौतिक साधन सामग्री बाबत धोरणात कोणतीही स्पष्टता नाही त्यामुळे हे धोरण बी एड कोर्स वर विपरीत परिणाम करणारे वाटते. बीएड एकात्मिक चार वर्षे केल्याने विद्यार्थी संख्येवर त्याचा परिणाम होणार आहेच शिवाय आहे प्रात्यक्षिका संदर्भात शाळांचे सहकार्य मिळवणे जिकीरीचे व अवघड होणार आहे . दोन वर्षे बीएड प्रात्यक्षिक कामासाठी शाळा सहकार्य करीत नाहीत त्यामुळे जे उद्दिष्ट ठेवून प्रात्यक्षिकांचा अंतर्भाव केला आहे ते उद्दिष्ट साध्य होईलच याची खात्री देता येत नाही.ही शाखा कला व विज्ञान महाविद्यालयाशी जोडावयाची आहे . येथील प्राचार्य व प्राध्यापक यांना बीएड कोर्स संदर्भात काहीच माहिती नसल्याने त्यांच्याबरोबर काम करताना अनंत अडचणींना सामोरे जावे लागणार आहे . बीएड कोर्स ची प्रात्यक्षिके महिनाभर सतत चालणारे असतात उदाहरणार्थ सूक्ष्म अध्यापन कार्यशाळा याचा विद्यार्थ्यांना त्रास होणार आहे कामकाजाची वेळ बीएड कोर्स साठी कशी असणार आहे याबाबत देखील धोरणात स्पष्टता नाही त्यामुळे ही शाखा सामान्य विषय असणाऱ्या महाविद्यालयाशी जोडून गुणवत्ता सुधारेल याची खात्री देता येत नाही त्यात गोंधळ निर्माण होईल व कोणतेही उद्दिष्ट साध्य होणार नाही असे सध्यातरी वाटत आहे. चार वर्षे एकात्मिक b.ed कोर्स हा शिक्षक प्रशिक्षणाचा कोर्स असल्याने त्यांचे स्वातंत्र्य हिरावून घेतल्यासारखे वाटते त्यांना सामान्य महाविद्यालयाचे नियम लावून चालणार नाही कारण हा कोर्स प्रात्यक्षिकांवर आधारित असल्याने विद्यार्थ्यांची ससेहोलपट होणार आहे त्यातून उत्तम शिक्षक निर्माण करण्याचे ध्येय बाजूला जाईल व इतर अडचणी सोडवत बसावे लागेल. शिक्षक बनण्यासाठी लागणारी पक्वता राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 20 20 मध्ये निश्चित केलेली नाही त्यामुळे b.ed कोर्स वर या धोरणाचा विपरीत परिणाम झाल्याशिवाय राहणार नाही असे वाटते.

Principal
Azad College of Education
Satara

Impact Factor-7.675 (SJIF) ISSN-2278-9308

B.Aadhar

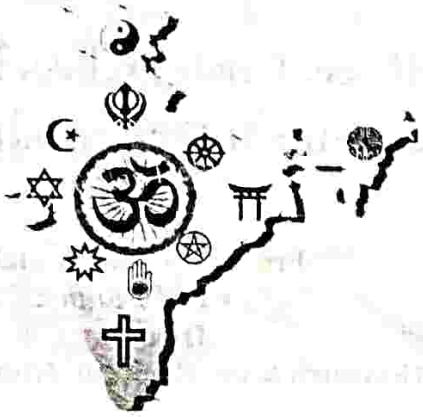
Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

ISSUE No- (CCCIV)304

July -2021

Impact of Race, Caste, Class and Religion on Indian and International Society



Prof. Virag S. Gawande
Chief Editor
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Dr Nitin A. Mathankar
Executive-Editor
Principal,
Late Vasantrao Kolhatkar
Arts College, Rohana

Dr. Deoman S. Umbarkar
Editor
Organizing Secretary
,Department of Sociology
Late Vasantrao Kolhatkar
Arts College, Rohana

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

Aadhar Publication

For Details Visit To : *www.aadharsocial.com*

Principal
Azad College of Education
Satara

20	कौटुंबिक हिंसाचार : हुंडाप्रथा एक सामाजिक समस्या प्रा.डॉ.बी.टी. लावणी/पवळ रंजना भिमराव	92
21	जात, वर्ग आणि धर्म यांचा ग्रामीण समुदायावरील प्रभाव राहुल सुखदेव पोखरकर	96
22	झाडीपट्टीतील दंडारी लावणी डॉ. आर. आर. दिपटे	100
23	आदिवासी समाजाच्या शैक्षणिक समस्या : एक अध्ययन प्रा.डॉ.नंदा पंढरीनाथ कंथारे	106
24	धर्माचा राष्ट्रीय एकात्मतेवरील प्रभाव प्रा. मनोहर आनंदराव गुडधे	113
25	स्त्री जीवनावरील धर्माचा प्रभाव एक विश्लेषनात्मक अध्ययन डॉ. मंगेश अशोकराव रणदिवे	117
26	पर्यावरण संवर्धन व व्यवस्थापन डॉ. मदन जी. प्रधान	122
27	आंतरराष्ट्रीय राजकारण :वांशिक व धार्मिक संघर्ष डॉ. किशोर बी. वासनिक	126
28	भारतीय लोकशाही समोरील जात व धर्म या घटकांचे आव्हान प्रा. जगदीश रामभाऊजी वाटमोडे	129
29	डॉ.आंबेडकरांची राष्ट्र संकल्पना व काश्मीर प्रश्नाचे परिणाम आणि उपाय योजना. प्रा. डॉ. कांबळे गोविंद्राव शंकरराव	134
30	जाति, वर्ग व धर्म का भारतीय संगीत पर प्रभाव डॉ०दीपशिखा सिंह	142
31	महिलांवर जात आणि वर्ग याचा होणारा परिणाम प्रा. दिपाली अशोक पाठराबे	145
32	सामाजिक समस्येच्या संदर्भात जातीयतेचे स्वरूप प्रा. धर्मदास वि. घोडेस्वार	148
33	भारतीय समाजातील जातीव्यवस्थेचा प्रभाव डॉ. चंदु के. पोपटकर	153
34	महिला सक्षमीकरणात बचतगटाची भूमिका प्रा. बाळासाहेब विठ्ठलराव तौर	158
35	भारतीय राजनीति में जातिवाद, वर्गवाद व धर्म का प्रभाव Dr. Mrs. Alpana Vaidya	164
36	राजकारणावर जात, धर्म व वर्ग यांचा प्रभाव प्रा. आशिष ब. पेठे	168
37	कोविड–१९ महामारीका ऊच्च शिक्षापर परिणाम विनोद एम. बडवाईक	173
38	आभासी ग्रंथालय श्री. विनायक दशरथ नाकतोडे	176
39	ऐतिहासिक सिंहावलोकन प्रा.डॉ. तिर्थनंदन रामचंद्र बन्नगरे	178
40	ग्राहकांचे भारतीय अर्थव्यवस्थेतील स्थान महत्व : एक अभ्यास प्रा.डॉ.सुरेश बन्सपाल	182
41	टाळेबंदी काळात कौटुंबिक कलहामुळे विवाहित महिलांच्या मानसिक स्थितीवर झालेल्या परिणामाचे अध्ययन डॉ. सुनिता भोईकर	188

B.Aadhar International Peer-Reviewed Indexed Research Journal | ISSN : 2278-9308
Impact Factor - (SJIF) -7.675, Issue NO, 304 (CCCIV) | July 2021

डॉ.आंबेडकरांची राष्ट्र संकल्पना व काश्मीर प्रश्नाचे परिणाम आणि उपाय योजना.

प्रा. डॉ. कांबळे गोविंद्राव शंकरराव
सहयोगी प्राध्यापक रयत शिक्षण संस्थेचे आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा.
दूरध्वनी

प्रस्तावना -

डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर म्हणजे मानवी कल्याणाच्या विचाराचा महा ग्रंथच ते जागतिक कीर्तीचे राजकीय तत्वज्ञ होते. भारतीय स्वातंत्र्याचा इतिहास काही मोजक्या व्यक्तींना समोर ठेवून लिहिण्यात आला आणि डॉ. आंबेडकरांची व्यक्तिरेखा त्यामध्ये राष्ट्रद्रोही स्वरूपाची चित्रित करण्यात आली. त्यामुळे त्यांच्या राजकीय विचारांकडे अनेकांचे दुर्लक्ष झालेले दिसते. काही लोक डॉ. आंबेडकरांना समाज सुधारक म्हणून आधि मान्य करण्याचा प्रयत्न करतात आणि त्यांच्या क्रांती दर्शी राजकीय तत्वज्ञानाला अंधारात दडपून टाकण्याचा प्रयत्न करतात . डॉ. आंबेडकरांचे जीवन कार्य आणि त्यांच्या तत्वज्ञानाचा निरपेक्ष दृष्टिकोनातून विचार केल्या त्यांचे राजकीय क्षितीज आणि तत्वज्ञानाचा विश्वात्मक दर्जा इतिहासालाही मान्य करावा लागेल डॉ. आंबेडकरांचे राजकीय आकाशच राष्ट्रीय तत्वांनी व्यापलेले होते. त्यामध्ये कुठेही संकुचित विचारांना स्थान नाही. प्रत्येक प्रश्नाचा विचार त्यांनी जागतिक स्तर आणि राष्ट्रीय मूल्यांच्या मातृ कोषातूनच केला आहे. त्यांची विचार भूमी ही राष्ट्रीयच आहे .राष्ट्रीयतेच्या परीघात एकूणच त्यांच्या प्रत्येक विचारांची निर्मिती झाली. मग तो विचार सामाजिक असो, धार्मिक असो, आर्थिक वा राजकीय असो आर्थिक वा राजकीय असो प्रत्येक विचाराचा रंग त्यांनी राष्ट्रीयतेचाच धारण केलेला दिसतो त्यांच्या राजकीय विचारावर जागतिक कीर्तीच्या जॉन लॉक, जेफरसन, जॉन डी वे, एडमंड बर्क, आणि पश्चिमी उदारमतवादी विचारवंतांच्या राजकीय आणि सामाजिक सिद्धांताचा गडद प्रभाव असला तरी आपल्या प्रज्ञा शक्तीने या विचाराच्या रस्त्यातून त्यांनी स्वतंत्र राजकीय तत्वज्ञानाची निर्मिती केली हेही तितकेच सत्य म्हणून त्यांचे राजकीय तत्वज्ञान या देशातील राजकारणाचा सुक्षम पाया ठरावा. आंतरराष्ट्रीय राजकारणात विदेश नीति महत्वपूर्ण असते कोणत्या देशासोबत कसे संबंध असले पाहिजेत हे विदेश नीती ठरवते 1945 ला दुसरे महायुद्ध संपले आणि वेगवेगळे देश दोन गटात विभागले गेले एक गट अमेरिकेचा आणि दुसरा गट रशियाचा 1947 ला इंग्रज निघून गेले आणि भारताची सत्ता काँग्रेसच्या हातामध्ये आली, पंडित नेहरू यांनी दोन्ही गटात न जाता अलिप्ततावाद स्वीकारला यालाच अलिप्तवादी धोरण म्हटले गेले, परंतु बाबासाहेब आंबेडकर अलिप्त राहण्याच्या विरोधात होते, त्यांनी म्हटली की जर उद्या चीनने आपल्यावर आक्रमण केले तर रशिया मदतीला येणार नाही कारण तो त्या गटाचा भाग आहे आणि अमेरिका सुद्धा मदतीला येणार नाही कारण आपण त्या गटात नाहीत. आणि बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकीय भविष्य खरे ठरले, नंतर खरंच चीनने भारतावर आक्रमण केले आणि आपल्या देशाचा काही भाग गिळं कृत केला. आपल्या बाजूने ना रशिया आला न
ना अमेरिका.

काश्मीर प्रश्नाची पार्श्वभूमी-

इंग्रजांनी भारत सोडून जाताना सन स्थानिकांसाठी (राजे, रजवाडे) तीन पर्याय ठेवले होते.

(१) ते भारत देशात सहभागी होऊ शकतात.

Principal
Azad College of Education
Satara

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal
ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149
Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

Covid 19 , Online Education & National Education Policy 2020

(Special Issue No.99)

Chief Editor
Mr. Pramod P. Tandale

Editor
Dr. Vidyulata Pandhare

Co-Editor
Dr. Vilas B. Bandgar

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
30.	अजित शरद चिद्रेवार	महिला सबलीकरण व योजना	90
31.	बाळासाहेब मुरलीधर गायकवाड	बीड जिल्ह्यातील लिंग समभाव विकसनात माध्यमिक शिक्षणाच्या भूमिकेचा अभ्यास	93
32.	प्रा.संध्या काळे	पंढरपूर तालुक्यातील,चळे केंद्रातील माता महिलामध्ये सक्षमीकरणासाठी राबविण्यात येणाऱ्या जाणीव जागृतीच कार्यक्रमाच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास	97
33.	प्रो.डॉ. विष्णू पांडुरंग शिखरे, प्रा. सविता शिवाजी दूधभाते	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थ्यामध्ये बहुकौशल्य विकसनासाठी राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमाच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास	100
34.	प्रा. सुकेशनी मच्छिंद्र गव्हाणे	ऑनलाईन अध्ययन-अध्यापनात शिक्षक शिक्षणासमोरील आव्हाने	104
35.	डॉ. मनोज कांता बोराटे	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० लिंग संवेदनशीलता आणि मानसशास्त्राची भूमिका	107
36.	प्रा. सुनिल विष्णू पुंड	राष्ट्रिय शैक्षणिक धोरण २०२० पाठ्यपुस्तकांद्वारे हरीतीकीकरण	110
37.	डॉ. नितु सुनील गावंडे	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण-2020 व शिक्षकांचा सातत्यपूर्ण व्यावसायिक विकास	113
38.	डॉ. केशव रामभाऊ मोरे	स्पष्टीकरण व राऊंड - रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास	117
39.	अनुराधा कडाजी चव्हाण	महाराष्ट्रातील प्राथमिक स्तरावरील शाळाबाह्य मुलांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यासाठी बालरक्षकांची भूमिका व परिणामकारकता : एक अभ्यास	120
40.	प्रा. हरिचंद्र आदिनाथ इंगळे	नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील माध्यमिक शिक्षकाची भूमिका	125
41.	प्रा. डॉ. युवराज यशवंत पवार	लिंगभाव संवेदना : काळाची गरज	127
42.	डॉ. नवनाथ ज्ञानदेव इंदलकर	श्रीमती कळंत्रे आक्का जैन महिलाश्रम, सांगलीचे स्त्रीयांच्या विकासातील योगदान	133
43.	M.B.CHUDASAMA	पंचमहल जिला कलोल तालुका में COVID अवधि के 19 दौरान छात्रों की शिक्षा के लिए शिक्षकों द्वारा किए गए विशेष कार्य का व्यक्तिगत अध्ययन	137

स्पष्टीकरण व राऊंड - रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास

डॉ. केशव रामभाऊ मोरे
सहाय्यक प्राध्यापक,
रयत शिक्षण संस्थेचे, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सातारा.

प्रास्ताविक :- (Introduction)

शिक्षकाला परिणामकारक अध्यापन करावयाचे असेल तर आशय व विद्यार्थी यानुसार अचूक अध्यापन पद्धती व तंत्राची निवड करता यायला हवी. आशय, विद्यार्थी व अध्यापन पद्धती व तंत्राचे सहजगत्या एकात्मीकरण करणे ज्या शिक्षकाला जमते तो शिक्षक हा यशस्वी होतोच. यासाठी प्रथमता त्या अध्यापन पद्धतीचे व तंत्राचे बारीक- सारीक मुद्दे, वैशिष्ट्ये शिक्षकाला माहिती असायला हवेत. विषयाचे स्वरूप, सहाय्यक साधनसामग्रीची उपलब्धता, विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान, त्यांची आवड व कुवत इत्यादी गोष्टींचा विचार करून अध्यापन पद्धती व तंत्र ठरवायला हवे. अर्थातच त्यासाठी शिक्षकाला विविध अध्यापन पद्धती, तंत्रे, सूत्रे, कार्यनीती माहिती असायला हव्यात. सदर पेपरमध्ये स्पष्टीकरण व राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास संशोधकाने केला आहे.

संशोधनाची गरज व महत्त्व :- (Need & Importance of the Research)

विद्यार्थ्यांमध्ये सहकार्य भावना निर्माण करण्यासाठी सहकार्यात्मक अध्ययनामधील राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या सहाय्याने विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढविला जातो. राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्रामध्ये प्रत्येक सहभागी सदस्य आपल्या कल्पनांचा परिचय करून देतो, प्रत्येकाला चर्चेला हातभार लावण्याची संधी दिली जाते, एकमेकांना कल्पना मांडण्यासाठी उत्तेजन दिले जाते व एखादी समस्या सोडवली जाते. तसेच विविध विषयांवर वेवेगळ्या कल्पनांचा स्वीकार केला जातो.

सध्याच्या शिक्षण पद्धतीमध्ये विद्यार्थ्यांनी विविध विषयांवर आपली मते प्रदर्शित करावीत, विचार मांडावेत, कल्पना मांडाव्यात अशी अपेक्षा आहे. राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या सहाय्याने विविध प्रश्न, विविध विषय विद्यार्थ्यांना चर्चेसाठी दिले जातात. या तंत्राच्या सहाय्याने विद्यार्थ्यांचा चर्चेतील सहभाग, वचनबद्धता, निष्ठा आणि उत्साह वाढवता येतो. या तंत्रामध्ये प्रत्येक विद्यार्थ्यांच्या कल्पना विचारल्या जातात. विद्यार्थ्यांनी विविध विषयांवर आपली मते प्रदर्शित करावीत, आपले विचार मांडावेत, आपल्या कल्पना मांडाव्यात, त्यांचा आत्मविश्वास वाढावा यासाठी या संशोधनाची गरज आहे. तसेच स्पष्टीकरण व राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास करण्यासाठी या संशोधनाची गरज आहे.

समस्या विधान :- (Statement of the Research)

स्पष्टीकरण व राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास.

संशोधनाची उद्दिष्टे :- (Objectives of the Research)

१. '२१ व्या शतकातील शिक्षकाच्या बदलत्या भूमिका व कौशल्ये' ह्या घटकावर संपादन चाचणी विकसित करणे.
२. स्पष्टीकरण व राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.

संशोधन परिकल्पना (Research Hypothesis)

'स्पष्टीकरण' तंत्रापेक्षा 'थिंक पेअर शेअर' या तंत्राच्या सहाय्याने अध्यापन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांच्या संपादनामध्ये सकारात्मक फरक पडतो.

शून्य परिकल्पना :- (Null Hypothesis)

स्पष्टीकरण व राऊंड-रॉबिन ब्रेनस्टॉर्मिंग या तंत्राच्या सहाय्याने अध्यापन केले असता विद्यार्थ्यांच्या संपादनामध्ये कोणताच फरक पडत नाही.

संशोधनाची व्याप्ती :- (Scope of the Research)

१. सदर संशोधनामध्ये सातारा शहरातील आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशनचा समावेश केलेला आहे.

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal
ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149
Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

Pre Independence Era and Education

(Special Issue No.104)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Editor

Dr. Dilip M. Mugale

Dr. Siddharth S.Hoval

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
1.	Dr. Sunita Yadavrao Patil	History of Education during pre-independence in India- A study	1
2.	Dr.Mane M.S.	Education System in India during British Rule	3
3.	Dr.S.K.Pachling	Development of Education during British Period in India	6
4.	डॉ.सौ.सुनिता डी.लोहारे (चवळे)	महात्मा जोतीराव फुले व शिक्षण	9
5.	प्रा. डॉ. सौ. शैला भगवान सारंग	बौध्दकालीन शिक्षण पध्दतीची आजच्या शिक्षणपध्दतीत उपयुक्तता- एक अभ्यास	11
6.	डॉ.मुगळे दिलीप मनोहर	स्वामी विवेकानंद व शिक्षण	18
7.	डॉ.सुनंदा गोपीनाथराव रोडगे मारोती रामराव कदम	Covid-19 विषयी माध्यमिक स्तरावर् शिक्षण घेणाऱ्या विदयार्थ्यांच्या वैज्ञानिक जाणीवेचा तसेच मानसिक स्थितीचा अभ्यास	20
8.	डॉ बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर	पर्यावरण जागरूकता विकासात शिक्षकांची भूमिका	23
9.	प्राचार्य. डॉ. राख चंद्रशेखर शेषराव	प्राचीन मंदिराच्या बाह्यांगावरील स्त्री-मूर्ती शिल्प एक सामाजिक शिक्षण	26
10.	सौ. पांडे अर्चना अशोकराव डॉ. बालाजी गणपतराव गिरगांवकर	स्वातंत्र्यपूर्व कालखंड आणि शैक्षणिक विचारवंत	29
11.	डॉ. लाहोरकर बी. आर. केंद्रे भगवान रामकृष्ण	गुरुकुल शिक्षण पद्धती : एक अभ्यास	35
12.	प्रा.नांगरे नूतन कृष्णराव डॉ. बालाजी जी. गिरगावकर	स्वातंत्र्यपूर्व कालखंड-प्राचीन भारतीय शिक्षणपद्धती	38
13.	श्री. डॉ . गोपाळ रामराव पवार	स्वातंत्र्यपूर्व भारतातील शिक्षक शिक्षण	41
14.	प्राचार्य डॉ. पाटील एन.एस.	महात्मा गांधी यांचे शैक्षणिक विचार : एक अभ्यास	47
15.	सौ .शोभा संग्राम पाटील प्राचार्य डॉ. बालाजी गिरगावकर	स्वातंत्र्यपूर्व काळातील कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक योगदान	49
16.	प्रा. स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	महात्मा गांधीजींनी शांततेच्या मार्गाने केलेले सामाजिक व शैक्षणिक कार्य	51

स्वातंत्र्यपूर्व कालखंड-प्राचीन भारतीय शिक्षणपद्धती

सहाय्यक प्रा.नांगरे नूतन कृष्णराव
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

डॉ. बालाजी जी. गिरगावकर
प्राचार्य,कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, विष्णूपुरी नांदेड

प्रास्ताविक-

भारतीय संस्कृतीचा कालखंड खूप मोठा आहे. या कालखंडातील इ. स. पूर्व १००० ते इ.स. १२०० पर्यंतचा कालखंड म्हणून ओळखला जातो. या प्राचीन कालखंडाचेही चार उपखंडामध्ये रूपांतर केले आहे. वैदिक काळ, उपनिषद काळ, धर्मशास्त्र काळ आणि पुराणकाळ असे हे चार उपखंड होत.

प्राचीन काळातील शिक्षणाची सुरुवात धर्मासाठी झाली. धर्मग्रंथ संस्कृत भाषेत असल्यामुळे ते सामान्य जनांना समजत नसत. कोणीतरी विद्वानांनी ते समजून सांगावे लागत. येथेच आचार्यांची आणि गुरूंची आवश्यकता भासली. त्याकाळात पुस्तके, धर्मग्रंथ, ग्रंथालये उपलब्ध नव्हती. ज्ञान संपादन करण्यासाठी गुरुगृही जावे लागे. शिक्षणाची सुरुवात घरीच होत असे. वाचन, लेखन, गणन वडील किंवा पंतोजी करीत. नंतर उपनयनाचा संस्कार होई व गुरुगृही विद्या संपादन करण्यासाठी जावे लागे.

प्राचीन भारतीय समाज-

प्राचीन काळात एकूण वातावरण धर्मावर आधारलेले होते. धर्माचे प्राबल्य असल्यामुळे समाजातील घटकांवर धर्माचा पगडा होता. विद्यार्थ्यांवर धार्मिक संस्कार मोठ्या प्रमाणावर होत असत. अभ्यासक्रमात धर्म आणि तत्त्वज्ञान या विषयांना प्राधान्य असल्यामुळे चित्तशुद्धी, इंद्रियनिग्रह, अंतर्मुखता तसेच आत्मोद्धार यांना विशेष महत्व होते. प्राचीन भारतीय शिक्षणात व्यक्तिगत आचरणावर कडक बंधने होती. शीलसंवर्धन आणि धर्माचरण ही शिक्षणाची प्रमुख कार्य होती. ज्ञानसाधनेच्या मदतीने आत्मसाक्षात्कार व्हावा आणि मोक्षप्राप्तीच्या दृष्टीने अभ्यासकाची वाटचाल व्हावी असा कटाक्ष होता. या प्रकारच्या शिक्षणात सर्व विद्यार्थ्यांना समान वागणूक दिली जात असे. राजघराण्यातील राजपुत्र आणि सामान्य घराण्यातील मुलगा यांना सारखी वागणूक दिली जाई. आश्रमात राहणाऱ्या सर्वांनाच भरपूर श्रम करावे लागत. एकमेकांना सहकार्य करावे लागे. आश्रमात श्रमप्रतिष्ठा, स्वावलंबन, सहकार्य, त्याग इत्यादी गुणांची जोपासना होई. विविध मूल्यांची जोपासना होऊन चारित्र्याची जडण-घडण होत असे. या शिक्षणात शौर्य, धैर्य, सत्यता, धर्माचरण, सदाचार, संयम, समता, बंधुभाव हे गुण अंगी बाळगणे, प्रसंगी त्यांची परीक्षा घेणे आणि त्यांचे चारित्र्य घडविणे यासाठी विशेष प्रयत्न केले जात असत. प्रत्येक व्यक्तीचे जीवन यशस्वी होण्यासाठी प्रत्येकाला चरितार्थासाठी उपयुक्त शिक्षण दिले जात असे. गुरुगृही दिल्या जाणाऱ्या शिक्षणातून विद्यार्थ्यांच्या भावी जीवनाची तयारी होत असे. अभ्यासक्रमात चौदा विद्या आणि चौसष्ट कलांचा समावेश असल्याने जीवनोपयोगी शिक्षण प्राप्त होई. वंशपरंपरागत चालत आलेल्या व्यवसायांचे शिक्षण पुढील पिढीला मिळत असे. त्यामुळे व्यक्ती स्वावलंबी होत आणि व्यवसायाचा स्वत:साठी आणि समाजासाठी उपयोग करीत. प्राचीन भारतीय शिक्षणात गुरूचे स्थान सर्वश्रेष्ठ होते. गुरूजनांना अत्यंत आदराने वागवीत. शिकविण्याचे कार्य अत्यंत पवित्र मानले जाई. गुरूंचा शब्द मोलाचा मानला जात असे. राजगृही आणि राजदरबारात गुरूंना फार महत्त्व दिले जाई. शिक्षणाचे पवित्र कार्य करणारे ऋषी हे केवळ शिष्यांचेच मार्गदर्शक नसत तर साऱ्या समाजाला योग्य मार्ग दाखवीत. या ऋषिमुनींचे चारित्र्य फार उच्च दर्जाचे असे. त्याकाळचा शिक्षकवर्ग बुद्धिमत्ता, विद्वत्ता, तळमळ, निष्कलंक चारित्र्य, त्याग, तपस्या अशा गुणांनी संपन्न होता. गुरूंचे व्यक्तिमत्त्व समाजात आदर्श मानले जात असे. त्याकाळच्या गुरूंनी शिष्यांचेच नव्हे तर संपूर्ण समाजाचे उन्नयन करण्याचे काम हाती घेतलेले असल्यामुळे त्यांची समाजातील प्रतिमा अतिशय उज्ज्वल होती. एकूण प्राचीन भारतीय शिक्षणाची ध्येये फारशी व्यापक नव्हती. तथापि, ती सर्वसमावेशक असून समाजाच्या विकासाला पोषक होती. आधुनिक शिक्षणाला पाया म्हणून प्राचीन शिक्षणातील चांगल्या तत्त्वांचा आधार लाभला आहे.

गुरुकुल पद्धती-

उपनयन संस्कारानंतर गुरुगृही राहून विद्यार्थ्यांना वेदविद्या संपादन करावी लागे. त्याकाळी छापण्याची कला ज्ञात नव्हती त्यामुळे पुस्तके उपलब्ध नसत. गुरूच्या मुखातून विद्या ग्रहण करावी लागे. पाठांतरावर खूप भर दिला जाई. विद्यार्थ्यांना म्हणजेच शिष्यांना गुरूंच्या कुटुंबात राहावे लागे. गुरूंची सेवा करावी लागे. गुरूंच्या घरची कामे करावी लागत. सर्व सुखांचा त्याग करून शिस्त अंगी बाणावी लागे, आत्मसंयमन करावे लागे, विविध व्रते आचरावी लागत. या पद्धतीत गुरु सामान्यपणे धर्मोपदेशक असत. अर्थातच, त्यामुळे धार्मिकतेवर तसेच धर्मनिष्ठतेवर फार भर दिला जाई. गुरुगृही धार्मिक आचरण असे. ते काटेकोरपणे

Principal
Azad College of Education
Satara

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal
ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149
Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

Pre Independence Era and Education

(Special Issue No.104)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Editor

Dr. Dilip M. Mugale

Dr. Siddharth S.Hoval

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
1.	Dr. Sunita Yadavrao Patil	History of Education during pre-independence in India- A study	1
2.	Dr.Mane M.S.	Education System in India during British Rule	3
3.	Dr.S.K.Pachling	Development of Education during British Period in India	6
4.	डॉ.सौ.सुनिता डी.लोहारे (चवळे)	महात्मा जोतीराव फुले व शिक्षण	9
5.	प्रा. डॉ. सौ. शैला भगवान सारंग	बौध्दकालीन शिक्षण पध्दतीची आजच्या शिक्षणपध्दतीत उपयुक्तता- एक अभ्यास	11
6.	डॉ.मुगळे दिलीप मनोहर	स्वामी विवेकानंद व शिक्षण	18
7.	डॉ.सुनंदा गोपीनाथराव रोडगे मारोती रामराव कदम	Covid-19 विषयी माध्यमिक स्तरावर् शिक्षण घेणाऱ्या विदयार्थ्यांच्या वैज्ञानिक जाणीवेचा तसेच मानसिक स्थितीचा अभ्यास	20
8.	डॉ बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर	पर्यावरण जागरूकता विकासात शिक्षकांची भूमिका	23
9.	प्राचार्य. डॉ. राख चंद्रशेखर शेषराव	प्राचीन मंदिराच्या बाह्यांगावरील स्त्री-मूर्ती शिल्प एक सामाजिक शिक्षण	26
10.	सौ. पांडे अर्चना अशोकराव डॉ. बालाजी गणपतराव गिरगांवकर	स्वातंत्र्यपूर्व कालखंड आणि शैक्षणिक विचारवंत	29
11.	डॉ. लाहोरकर बी. आर. कॅंद्रे भगवान रामकृष्ण	गुरुकुल शिक्षण पद्धती : एक अभ्यास	35
12.	प्रा.नांगरे नूतन कृष्णराव डॉ. बालाजी जी. गिरगावकर	स्वातंत्र्यपूर्व कालखंड-प्राचीन भारतीय शिक्षणपद्धती	38
13.	श्री. डॉ . गोपाळ रामराव पवार	स्वातंत्र्यपूर्व भारतातील शिक्षक शिक्षण	41
14.	प्राचार्य डॉ. पाटील एन.एस.	महात्मा गांधी यांचे शैक्षणिक विचार : एक अभ्यास	47
15.	सौ .शोभा संग्राम पाटील प्राचार्य डॉ. बालाजी गिरगावकर	स्वातंत्र्यपूर्व काळातील कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक योगदान	49
16.	प्रा. स्नेहलता दत्तात्रय दळवी	महात्मा गांधीजींनी शांततेच्या मार्गाने केलेले सामाजिक व शैक्षणिक कार्य	51

Principal
Azad College of Education
Satara

स्वातंत्र्यपूर्व काळातील कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक योगदान

सौ .शोभा संग्राम पाटील
सहाय्यक प्राध्यापिका
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्राचार्य डॉ. बालाजी गिरगावकर
शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, नांदेड

सारांश

महाराष्ट्र हा दगडधोंड्यांचा देश, कडेकपाऱ्याचा देश.भले रत्नांच्या खाणी या मातीत नसतील पण पृथ्वी मोलाची लाख नवरत्न या मातीने जगाला दिली त्याच रत्नातील एक रत्न म्हणजे कर्मवीर भाऊराव पाटील. ज्ञानाचा दिवा महाराष्ट्रातल्या मनामनात पेटवणारे,लोकांच्या मनात स्वाभिमान रुजवणारा,देव दगडात नसतो तर माणसात असतो हे हेरून इथल्या माणसांमध्ये माणुसकी पेरणारा लोकमहर्षी,शिक्षणमहर्षी म्हणजेच कर्मवीर भाऊराव पाटील होय. बहुजनांच्या मुलांमध्ये शिक्षण प्रसार करणारा देव माणूस कर्मवीर भाऊराव पाटील.ग्रामीण भागातील शिक्षणाची गरज 100 वर्षांपूर्वीच ओळखणारा शिक्षणमहर्षी ग्रामीण शिक्षण चळवळीचे जनक म्हणजेच कर्मवीर भाऊराव पाटील होय. लोकशाहीचा मूळ गाभा लोकशिक्षण आहे आणि हे लोकशिक्षण समाजाला विकासाकडे नेते हे कर्मवीर अण्णांना ज्ञात होते म्हणून अनवाणी पायांनी वणवण करून अवघा महाराष्ट्र पिंजून काढून शिक्षणाची गंगा बहुजनांच्या झोपडी - झोपडीत पोहोचविणारे कर्मवीर भाऊराव पाटील होते. शिक्षणामध्ये शारीरिक श्रमाची प्रतिष्ठा प्रस्थापित करण्याचा यशस्वी प्रयत्न भाऊरावांनी केला विद्यार्थ्यांनी शिक्षण घेत असतानाच काम केले पाहिजे व त्यातून शिक्षणाचा खर्च भागवला पाहिजे असे ते बोलत असत. श्रम, स्वावलंबन व समता या तीन तत्त्वावर त्यांच्या शैक्षणिक कार्याचा वटवृक्ष आधारलेला होता. .भाऊराव पाटलांनी रयत शिक्षण संस्थेच्या सर्व शाळा व महाविद्यालयांमध्ये कमवा व शिका योजना चालू करून श्रमप्रतिष्ठेचे महत्त्व विद्यार्थ्यांना पटवून दिले कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक क्षेत्रात फार मोठी क्रांती केली आहे.

स्वातंत्र्यपूर्व काळातील कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक योगदान

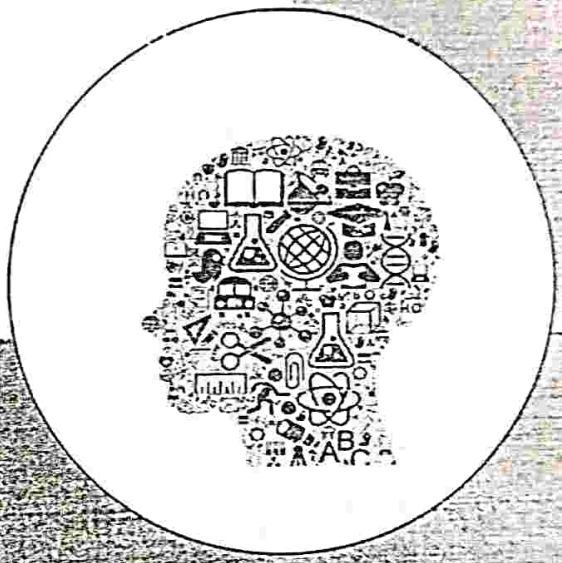
महात्मा ज्योतिबा फुले, सावित्रीबाई फुले, छत्रपती शाहू महाराज, पंजाबराव देशमुख, महर्षी कर्वे, या समाजसुधारकांनी व शिक्षण तज्ज्ञांनी पददलित दीनदुबळ्या लोकांसाठी शिक्षणाची सोय केली त्यातीलच एक थोर विभूती म्हणजेच कर्मवीर भाऊराव पाटील.बहुजनांच्या मुलांमध्ये शिक्षण प्रसार करणारा देव माणूस कर्मवीर भाऊराव पाटील.ग्रामीण भागातील शिक्षणाची गरज 100 वर्षांपूर्वीच ओळखणारा शिक्षणमहर्षी ग्रामीण शिक्षण चळवळीचे जनक म्हणजेच कर्मवीर भाऊराव पाटील होय. लोकशाहीचा मूळ गाभा लोकशिक्षण आहे आणि हे लोकशिक्षण समाजाला विकासाकडे नेते हे कर्मवीर अण्णांना ज्ञात होते म्हणून अनवाणी पायांनी वणवण करून अवघा महाराष्ट्र पिंजून काढून शिक्षणाची गंगा बहुजनांच्या झोपडी - झोपडीत पोहोचविणारे कर्मवीर भाऊराव पाटील होते. त्यामुळे कर्मवीरांसारख्या शिक्षणमहर्षी असणाऱ्या माणसाचं व्यक्तिमत्त्व तरुणांना माहीत होणे ही काळाची गरज बनली आहे.

रयत शिक्षण संस्था स्थापन होण्यापूर्वी कर्मवीर अत्यंत सामान्य व्यक्ती होते कोल्हापुरात शिक्षण घेत असतानाच त्यांच्या जीवनावर महात्मा फुले शाहू महाराज महात्मा गांधी यांच्या जीवनाचा खूप प्रभाव पडला या तीन महान लोकांमुळेच भाऊरावांच्या मनात समाजसेवेचे शुद्ध बीज अंकुरीत झाले शिक्षण हाच सर्व सुधारणांचा पाया आहे अशी त्यांची खात्री पटली शिक्षणाच्या अभावामुळेच आपली पीछेहाट झाली आहे याची त्यांना अगदी तरुण वयातच जाणीव झाली आणि त्यामुळेच त्यांनी 1909 मध्ये काही मित्रांच्या सहकार्याने वाळवे तालुक्यातील दुधगाव या ठिकाणी ' दुधगांव विद्यार्थी आश्रम ' ही संस्था काढली आणि भाऊरावांच्या शैक्षणिक कार्यास प्रारंभ झाला. शेतकरी म्हणजेच रयत .रयतेला शिक्षण देणारी संस्था म्हणून या संस्थेला रयत शिक्षण संस्था असे नाव देण्यात आले आणि 4 ऑक्टोबर 1919 साली काले तालुका कराड जिल्हा सातारा या ठिकाणी विजयादशमीच्या मुहूर्तावर रयतेसाठी रयत शिक्षण संस्था स्थापन झाली.आणि देशातील सर्वात मोठी संस्था म्हणून आज तिचा नावलौकिक आहे . श्रम, स्वावलंबन व समता या

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN No 2347-7075
Impact Factor- 7.328
Volume-2 Issue-4

INTERNATIONAL JOURNAL of ADVANCE and APPLIED RESEARCH



Publisher: P. R. Talekar
Secretary,
Young Researcher Association
Kolhapur(M.S), India

Principal
Azad College of Education
Satara

Young Researcher Association

36	अध्ययन-अध्यापनात प्रभावी संप्रेषण कौशल्याचा वापर		
37	हुतात्मा गणपत सखाराम खरोटे यांचे स्वातंत्र्य लढ्यातील योगदान	प्रा. गी. गौसा संग्राम पाटील	132-137
38	भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीतील क्रांतिसिंह नाना पाटील यांचे योगदान	प्रा.डॉ.चंद्रकांत शिवराम तिरी	138-140
39	भारतीय संघराज्याचे बदलते स्वरूप	प्रा.सदाशिव मच्छिंद्र मोरे	141-143
40	भारताच्या पहिल्या महिला पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांचे कार्य	प्रा. डॉ. निलकंठ कामण्णा लोखंडे	144-147
41	भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलन आणि सांगली जिल्हा	प्रा.डॉ.म्हात्रे सुभाष ल	148-150
		डॉ. सुवर्णा प्रकाश पाटील	151-154

Arts College Deola
Affiliated to Savitribai Phule

International Journal of Advance and Applied Research (IJAAR)
Peer Reviewed Bi-Monthly
ISSN – 2347-7075
Impact Factor –7.328
Vol.2 Issue.4 March- 2022

अध्ययन-अध्यापनात प्रभावी संप्रेषण कौशल्याचा वापर

प्रा. सौ. शोभा संग्राम पाटील
सहाय्यक प्राध्यापिका आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

सारांश

संप्रेषण कौशल्य हे अध्ययन कौशल्यांपैकी अतिशय महत्वाचे अध्ययन कौशल्य आहे.संप्रेषण म्हणजेच संवाद किंवा भाषण-संभाषण होय.एक किंवा एकापेक्षा जास्त वक्ता किंवा वक्ते असतात आणि त्यांनी प्रेषित केलेली माहिती श्रोते ग्रहण करतात आणि त्याला अर्थ लावत असतात.पण संप्रेषणाचा चुकीचा अर्थ गेला की त्याचे विपरीत परिणाम सुद्धा आपल्याला बघायला मिळतात.आपण आपले विचार किती प्रभावीपणे व्यक्त करतो आणि ते दुसऱ्यांपर्यंत पोहचवतो ही बाब आपल्या जीवनातील यश निश्चित करते. अपेक्षित असलेल्या पद्धतीने त्याचा संदेश ज्या वेळी स्वीकारला जातो, त्यावेळी परिणामकारक संप्रेषण घडते. परिणामकारक संप्रेषण ही द्विमार्गी प्रक्रिया आहे. यामध्ये प्रेषक आपला संदेश प्रेषित करतो आणि प्राप्तकर्त्यास अशी खात्री करण्याची संधी असते की, पाठवणाऱ्याचा जो उद्देश होता त्याचप्रमाणे त्याला तो संदेश समजला आहे.इच्छित परिणाम मिळविण्यासाठी आपल्या विचारांना आणि कल्पनांना इतरांपर्यंत स्पष्टपणे, अचूक आणि सौजन्याने व्यक्त करण्याची क्षमता म्हणजे प्रभावी संप्रेषण होय. यामध्ये कधी, केंव्हा, कसे आणि कोणत्या पद्धतीने बोलावे हे शिकणे समाविष्ट असते. २१व्या शतकात तंत्रज्ञानामुळे जग अधिक जवळ आलेलं आहे.संपूर्ण जग हे ग्लोबल व्हिलेज झाले आहे त्यामुळे स्वतःला अशा ठिकाणी कायम शावूत ठेवायचे असेल तर आपले संप्रेषण कौशल्य अधिक प्रभावीपणे विकसित केले पाहिजे.प्रभावी संप्रेषण ही एक कला आहे त्यासाठी आपणास बऱ्याच काळापासून तयारी आणि सराव केला पाहिजे.

प्रभावी संप्रेषणामुळे
संदेश स्पष्ट समजून घेतले जातात.
मन वळविता येते
,योग्य निर्णय घेता येते
.ज्ञानाचे योग्य शेअरिंग करता येते.
जीवन कल्याणाची भावना वाढीस लागते
.संघभावना सुधारते.

संप्रेषण म्हणजे काय?

संप्रेषण ही एक प्रक्रिया आहे ज्याद्वारे आपण इतरांशी संवाद साधतो किंवा आपले विचार, मते, भावना, बातम्या आणि ज्ञान यांची देवाणघेवाण करतो. ऑक्सफर्ड शब्दकोषानुसार बोलणे, लिहिणे किंवा इतर माध्यमांद्वारे माहितीची देवाणघेवाण करणे म्हणजे संप्रेषण होय. संप्रेषण तोंडी किंवा लिखित स्वरुपात किंवा देहबोलीद्वारे केले जाऊ शकते. उदा. हातवारे, देहबोली, शरीराची ठेवण आणि चेहऱ्यावरील हावभाव.

संप्रेषण म्हणजे दळणवळण, वृत्त,निवेदन किंवा परस्पर संबंध होय. विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होऊन व्यक्तीपासून ते संपूर्ण देशातील एकात्मतेच्या दृष्टीने विकास व्हावा यासाठी संप्रेषणाला फार महत्त्व प्राप्त झाले आहे.

प्रा. सौ. शोभा संग्राम पाटील

Principal
Azad College of Education.
Satara

पान नं. 223/227

IMPACT FACTOR (SJIF) 2021= 7.380

ISSN 2319-4766

SRJIS

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED JOURNAL

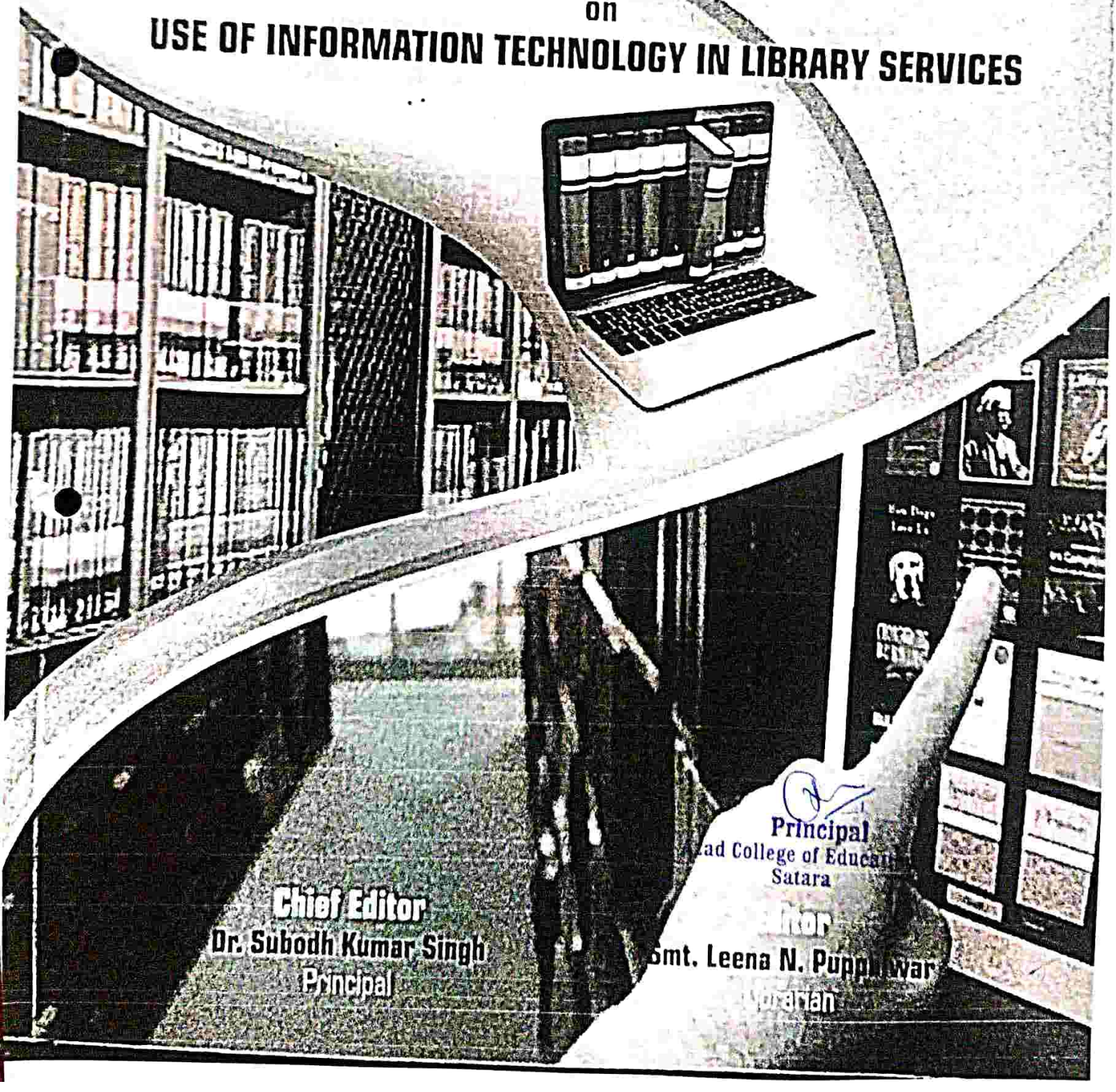
SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

APRIL-JUNE,2021, VOL- 10, ISSUE-56

Special Issue of Department of Library , Lokmanya Mahavidyalay Warora, Dist. Chandrapur (MS)

on

USE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN LIBRARY SERVICES



Principal
...ad College of Educa...
Satara

Chief Editor
Dr. Subodh Kumar Singh
Principal

...mt. Leena N. Pupp...war
...brarian

36	**USE OF ICT IN LIBRARY SERVICES DURING COVID-19 PANDEMIC** *Shekhar G. Dixit & Rushabh S. Dahake*	177-182
37	**USE OF ICT TOOLS - SOCIAL MEDIA TO PROMOTE LIBRARY SERVICES** *Mr. Dinesh T. Sakhare*	183-186
38	**USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY IN THE LIBRARY SERVICES** *Mahendra shantaram sable*	187-189
39	**USE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN LIBRARY SCIENCE IN THE PRESENT ERA** *Tanuja*	190-193
40	**USE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN LIBRARY SERVICES** *Dr. Vibhavari B. Hate*	194-195
41	**USE OF THE HYBRID APP IN THE LIBRARY** *Shrikant Rokade*	196-201
42	**WEB CONTENT ANALYSIS OF C.P.E. COLLEGE LIBRARY WEBSITES OF MARATHWADA REGION: A COMPARATIVE STUDY** *Mr. Sonule Rahul Changdeo & Dr. S. G. Kshirsagar*	202-208
43	**ग्रंथालयात हरित माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर** *Mrs. Asha Chandrashok Jirage*	209-214
44	**इलेक्ट्रॉनिक ग्रंथालयातील वाचन साहित्याचे व्यवस्थापन** *डॉ. पवार जी.आर.*	215-222
45	**COVID-19 आणि माहिती तंत्रज्ञान आधारित ग्रंथालय सेवा** *सौ. पाटोळे सिता प्रकाश*	223-227
46	**माहिती तंत्रज्ञान आणि महाविद्यालय ग्रंथालयात आधुनिक माहितीसेवांची उपयुक्तता** *डॉ. रेखा ताराचंद झलके*	228-236
47	**मोबाईल तंत्रज्ञान व क्लाऊड कम्प्युटीगचे वाढते महत्त्व** *प्रा. अनिल चहांदे & प्रा. डॉ. वर्षा आ. तिडके (शनीआरे)*	237-240
48	**डिजिटल ग्रंथालय : आजची गरज** *हिना आ. यावस्कर*	241-245

COVID-19 आणि माहिती तंत्रज्ञान आधारित ग्रंथालय सेवा

सौ. पाटोळे स्मिता प्रकाश
ग्रंथपाल, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा
ई मेल smitapatole1@gmail.com मो नं ९४२२०६४९६१

सारांश

गेले वर्षभर सर्वजन COVID-19 मुळे उद्भवलेल्या परिस्थितीला सामोरे जात आहेत. यामुळे सर्वच घटकांवर परिणाम झालेला दिसून येत आहे. यातून शिक्षण सुद्धा सुटलेले नाही. शैक्षणिक संस्था बरोबरच ग्रंथालयांवर या परिस्थितिचा परिणाम झालेला आहे. या परिस्थितीमध्येही ग्रंथालये सेवा देत आहेत व शिक्षणामध्ये खंड पडू नये यासाठी प्रयत्नशील आहेत. या पेपर मध्ये माहिती तंत्रज्ञानाचा ग्रंथालातील उपयोग व ग्रंथालयांनी माहिती तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने देत असलेल्या सेवांची माहिती देण्यात आली आहे.

शोध शब्द – *COVID-19, माहिती तंत्रज्ञान, ग्रंथालय सेवा*

प्रस्तावना –

ग्रंथालय हि एक सामाजिक संस्था आहे. समाजाच्या हितासाठी तिचे संवर्धन करणे आवश्यक असते. स्वाभाविकपणेच समाजातील आर्थिक, शैक्षणिक, सामाजिक व तत्सम घटनांचा, आचारविचारांचा व आवडीनिवडीचा परिणाम ग्रंथालयावर होत असतो. ग्रंथालय हे त्या संस्थेचा आत्मा असते. ग्रंथालयाचा वापर जेवढा जास्त तेवढे ज्ञान हे वाढतच असते. ज्या प्रमाणात वाचकांच्या गरजा वाढत अथवा बदलत जातात, निरनिराळे शोध लागतात आणि साधने उपलब्ध होतात त्या प्रमाणात ग्रंथपालनाच्या कक्षा वाढत जातात. ज्या साधनांद्वारे ज्ञानाचा संग्रह व प्रसार केला जातो, त्यामध्ये होणाऱ्या सुधारणांचा वाढीव ग्रंथपालनावर फार मोठ्या प्रमाणात परिणाम होत असतो. सध्या सर्व जगच कोरोना विषाणूमुळे निर्माण झालेल्या महामारीच्या संकटातून जात आहे. ग्रंथालायेही समाजाचा एक महत्त्वाचा घटक असल्याने याचा परिणाम त्यांच्यावरही झालेला आहे पण त्यातूनही माहिती तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने ग्रंथालयांनी वाटचाल सुरु ठेवली आहे व अनेक सेवा देत आहेत त्या सेवांची माहिती देण्याचा प्रयत्न या पेपर मधून करण्यात आला आहे.

माहिती तंत्रज्ञान आणि ग्रंथालये –

माहिती तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे मानवी जीवन व समाजामध्ये क्रांतिकारक बदल झाले आहेत. माहिती तंत्रज्ञानाच्या प्रभावामुळे संशोधकांची कार्यक्षमता वाढीस लागली व त्यामुळे कृषी, औद्योगिक, शैक्षणिक, राजकीय, सांस्कृतिक, व मानवी विकासाला चालना मिळून राष्ट्रीय विकासाचा वेग वाढला. ज्ञानाचा स्फोट झालेला असला तरी माहिती तंत्रज्ञानामुळे ज्ञानाच्या कक्षा मोठ्या गतीने विस्तारत गेल्या आहेत. माहिती तंत्रज्ञानामुळे शिक्षण समाजाभिमुख होऊन तंत्रज्ञान व व्यावसायिक शिक्षण वाढीस लागले आहे. ग्रंथालयांवरही माहिती तंत्रज्ञानाचा प्रभाव पडलेला दिसून येतो.

सध्याचे युग हे माहितीचे युग समजले जाऊ लागले आहे. जगाच्या कानाकोपऱ्यात प्रत्येक क्षेत्रामध्ये नवनवीन माहितीची निर्मिती होत आहे. काल परवापर्यंत नवीन वाटणारी माहिती आज जुनी वाटून आज त्या माहितीमध्ये नवीनच भर पडून नवनवीन विद्याशाखा उगम पावत आहेत. विज्ञानाच्या प्रगतीमुळे नवनवीन

Principal
Azad College of Education
Satara

Vol. IX - Issue I Jan. - 2022
ISSN - 2277-7067



Kavikulaguru
Kalidas Sanskrit University
Ramtek, Dist. Nagpur, Maharashtra

Peer Reviewed

Journal of Fundamental & Comparative Research

UGC CARE Listed Journal

शोधसंहिता

Principal
Arts College of Education
Ramtek

18	राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाच्या संदर्भात अष्टपैलू आणि कल्पक विद्यार्थ्यांच्या जडणघडणीत ग्रंथालयाची भूमिका डॉ. रमणिक एस. लेनगुरे	133
19	ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर आणि ग्रंथालये सौ. स्मिता प्रकाश पाटोळे	141
20	**Role of Librarians in the e-Governance Era: Opportunities and Challenges – An Overview** G.SRIKANTH	149
21	**Social Media Tools in Academic Library** **Vijay Bajirao Jadhav** Dr. Anil M. Chaudhari	158
22	**Marketing of Library Information Resources and Services using Social Media** Mr. Ajit Faras Ms. Shushma Gaude	162
23	**Use of E-Resources in college Libraries: A study** Mr. Gajbe Sumedh Shamrao	170
24	**An Observation of Housekeeping Operations in Library: SOUL 2.0** Dr. R.H.Sontakke S. S. Rokade	182
25	**Agronomist Dr. Babasaheb Ambedkar** Dr. Chandrasekhar I. Gitte	192
26	'क्लाउड कॉम्प्युटिंग आणि शैक्षणिक ग्रंथालये' डॉ. किशोर एन वासुर्के	202
27	**Prospects for Libraries in New Education Policy of India 2020** Dr. Mahesh G T	211

Principal
Asad College of Education
Satara

ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर आणि ग्रंथालये

सौ. स्मिता प्रकाश पाटोळे

सार :

ग्रंथालय ही वर्धिष्णू संस्था आहे आणि त्याचे प्रभावीपणे नियंत्रण करण्यासाठी ग्रंथालय ऑटोमेशन आवश्यक आहे. ग्रंथालय व्यवस्थापन सॉफ्टवेअर हेग्रंथालय ऑटोमेशन प्रक्रियेत साधन म्हणून मानले जाते. हे ग्रंथालयाच्या विविध उपक्रमांमध्ये उत्कृष्ट व्यवस्थापन प्रदान करते. सदर पेपर बाजारात उपलब्ध असणारे ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर जाणून घेण्यास मदत करतो. बाजारात व्यावसायिक, ना नफा ना तोटा आणि मुक्त स्त्रोत म्हणून विविध पर्याय उपलब्ध आहेत. अशाच काही ग्रंथालायाच्या विविध कामांमध्ये उपयुक्त ठरणाऱ्या काही ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर बाबत येथे माहिती घेतली आहे

की वर्ड – ग्रंथालय ऑटोमेशन, ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर, ग्रंथालय व्यवस्थापन सॉफ्टवेअर

प्रस्तावना –

ग्रंथालय संगणकीकरणामध्ये प्रामुख्याने तीन मूलभूत घटक समाविष्ट असतात प्रथम हार्डवेअर दुसरे सॉफ्टवेअर आणि तिसरे मानवी संसाधन. हे तीनही घटक एकमेकांशी सुसंगत आहेत. ऑटोमेशन प्रक्रियेमध्ये सॉफ्टवेअर ही सर्वात महत्वाची बाब आहे. ग्रंथालयांसाठी नेहमीच्या कामांसाठी वर्ड प्रोसेसर, डेटा मॅनेजर, स्प्रेडशीट आणि ग्राफिक पॅकेजेस सारख्या सामान्य हेतूच्या सॉफ्टवेअरची निवड करणे ही फार मोठी समस्या नाही. लायब्ररी सॉफ्टवेअर म्हणजे ग्रंथालयाच्या नेहमीच्या कागासाठी आवश्यक सॉफ्टवेअर जसे की अधिग्रहण, तालीकीकर्ण, वर्गीकरण, पुस्तकांची देवाण घेवाण, सीरियल कंट्रोल

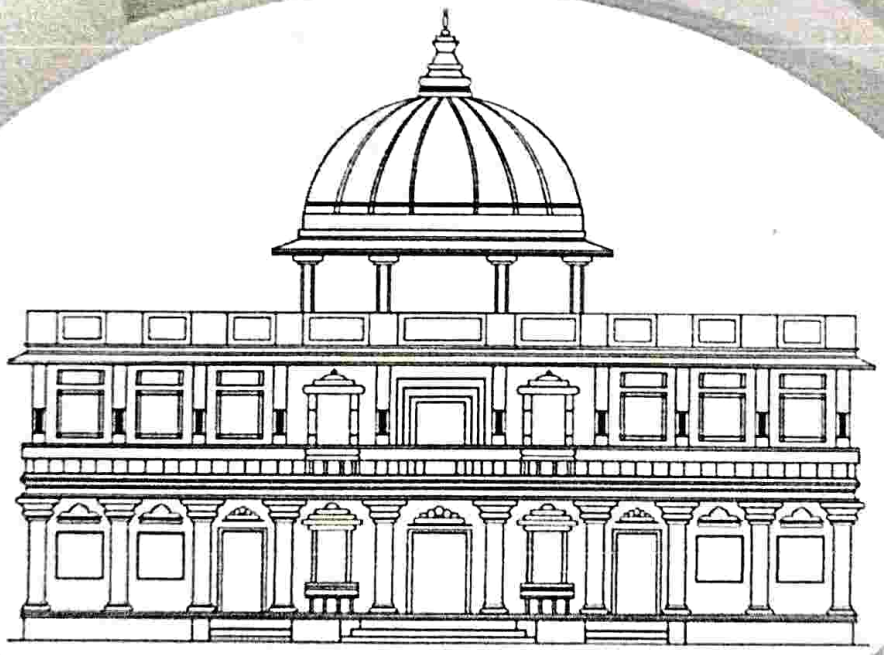
Principal
Azad College of Education
Satara

UGC CARE LISTED
ISSN No.2394-5990

संशोधक

● वर्ष : ९० ● मार्च २०२२ ● पुरवणी मराठी विशेषांक ०७





Principal
Azad College of Education
Satara

इतिहासाचार्य वि. का.राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

५५ महिला सक्षमीकरणाचे बदलते स्वरुप - प्रा.उमा पाटील, पन्हाळा, जि.कोल्हापूर ---------- २४९
५६ भारतीय शेती उद्योगाचे आधुनिकीकरण - प्रा.नागोराव तारू, खालापूर, जि.रायगड -------- २५३
५७ महिला सक्षमीकरणाचे बदलते स्वरुप - डॉ.मनिषा नागपुरे, नागपूर ---------- २५७
५८ भारतीय स्वातंत्र्यानंतरचे बदलते शैक्षणिक धोरण - प्रा.कविता मांजे, कल्याण, ठाणे ------- २६१
५९ महिलांचा उद्योजकतेमधील वाढता सहभाग व महिला सबलीकरण - प्रा.चंद्रप्रभा, नाशिक---- २६६
६० भारताची कायदा व्यवस्था - डॉ.अरविंद पुनवटकर, सावनेर, नागपूर ---------- २७१
६१ स्वातंत्र्योत्तर आंदोलनों के विविध परिदृश्य - डॉ.दत्तात्रय अनारसे, माढा, सोलापूर -------- २७४
६२ पंडित नेहरूंच्या काळातील आर्थिक विकासाचे चिकित्सक मूल्यमापन
- प्रा.विजय साळुंके, अमळनेर, जि.जळगाव. ---------- २७७
६३ इचलकरंजीची यंत्रमाग कामगार व्यवस्था आणि बदलते स्वरूप
- श्री.कुबेर शेकाप्पा कट्टीमनी, इचलकरंजी, जि.सांगली ---------- २८०
६४ भारताचे अलिप्ततावादी धोरण आणि अमेरिका सहसंबंधाचा आढावा (इ.स. १९४७ ते इ.स.२०००)
- डॉ.डी.बी ताडेराव, फोंडाघाट, जि.सिंधुदुर्ग ---------- २८४
६५ अ. ब. वालावलकर यांचे इतिहास संशोधनविषयक कार्य-
- डॉ.सोमनाथ कदम, कणकवली, सिंधुदुर्ग. ---------- २८९
६६ स्वातंत्र्योत्तर भारतीय परराष्ट्रीय धोरण - डॉ.संजय बेंद्रे, म्हसळा, जि.रायगड ---------- २९२
६७ माहितीची गरज आणि सोशल मिडिया - सौ.स्मीता पाटोळे, सातारा; डॉ.सुधीर पाटील, जळगाव २९५
६८ हवामान बदलाचा लांजा तालुक्यातील शेतीवर झालेला परिणाम
- डॉ.काशिनाथ चव्हाण, लांजा, जि.रत्नागिरी. ---------- ३००
६९ भारतीय स्वातंत्र्योत्तर काळातील ग्रंथालय चळवळ - डॉ.अनिता पाटील, बडनेरा --------- ३०५
७० 'गोडसे गांधी.कॉम - नाटक की रंगमंचीयता' - विजय देवकर, राजापूर, रत्नागिरी -------- ३११
७१ स्त्री सक्षमीकरणासाठी शिक्षण - डॉ.संगीता पैकेकरी, माढा, जि.सोलापूर. ---------- ३१५
७२ हिंदी उपन्यासों में चित्रित आदिवासी जीवन संघर्ष - हिरामण पवार, राजापूर, जि.रत्नागिरी --- ३१९
७३ सातारा जिल्ह्यातील शतकोत्तर ग्रंथालयाचा इतिहास - सौ.आशा जिरगे, सातारा. --------- ३२५
७४ महाराष्ट्र शासनाच्या जलसिंचन अधिनियमांचा चिकित्सक अभ्यास
- कु. वनिता पाटील, कबनूर, कोल्हापूर ---------- ३३०
७५ स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील दलित चळवळीतील क्रांतीनायक बॅरि.राजाभाऊ खोब्रागडे : एक ऐतिहासिक अध्ययन - डॉ.पंकज मून, वडनेर, ता.हिंगणघाट, जि.वर्धा ---------- ३३५
७६ भारतीय स्वातंत्र्यानंतरची राजकीय व साहित्यिक स्थिती - डॉ.नामदेव शिंदे, माढा, जि.सोलापूर - ३४०
७७ महिला सक्षमीकरणाचे बदलते स्वरूप - डॉ.शर्मिला घाटगे, कोल्हापूर. ---------- ३४३
७८ माहिती तंत्रज्ञानाचे मानवी समाजावर होणाऱ्या परिणामाचे अध्ययन
- प्रा. रेखा वाठ, कळंब, जि.यवतमाळ ---------- ३४७
७९ स्वातंत्र्योत्तर भारतातील शिक्षण आणि कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे विचार व कार्य
- प्रा.सुमन केंद्रे, पंढरपूर, जि.कोल्हापूर, ---------- ३५३
८० डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कालखंडातील दलित चळवळीचा अभ्यास
- डॉ.अनिल टिके, फलटण, जि.सातारा. ---------- ३५७

ISSN No 2394-5990

माहितीची गरज आणि सोशल मिडिया

सौ. स्मिता प्रकाश पाटोळे
ग्रंथपाल, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
मो. नं. ९४२२०६४९६१, Email - smitapatole1@gmail.com
डॉ. सुधीर पाटील
ग्रंथपाल, एस. एस. बी. टी. कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग, जळगाव
कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ जळगाव
मो. नं. ७३८५५६८०१३. Email : sudhir78spatil@yahoo.com

सारांश :

माहिती तंत्रज्ञानाचा विकास, त्यामुळे मिळणाऱ्या सुविधा, माहितीचा विस्फोट, कोरोना कालावधीतील माहितीची गरजेसाठी सोशल मिडैयाचा वापर जाणून घेण्याचा प्रयत्न या संशोधांतून केला गेला आहे. बी. एड. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची माहितीची गरज व त्यामध्ये सोशल मिडियाचा वापर याबाबत या पेपर मध्ये संशोधन करण्यात आले आहे. सदर पेपर चा उपयोग सर्वच विद्यार्थ्यांना त्यांच्या अभ्यासामध्ये होणार आहे.

कीवर्डस - माहितीविषयक गरजा, सोशल मिडिया, बी. एड. महाविद्यालय.

प्रस्तावना -

भारत स्वतंत्र झाल्यानतर गेल्या काही दशकांमध्ये माहिती तंत्रज्ञानाचा विकास अतिशय जलद रीतीने झालेला दिसून येत आहे. त्यातील तीन महत्वाचे घटक संगणक, संप्रेषण आणि इंटरनेट आहेत. इंटरनेट तंत्रज्ञानामुळे माहिती क्षेत्रात क्रांती झाली आहे. सध्याचे युग हे माहितीचे युग समजले जाऊ लागले आहे. जगाच्या कानाकोपऱ्यात प्रत्येक क्षेत्रामध्ये नवनवीन माहितीची निर्मिती होत आहे. काल परवापर्यंत नवीन वाटणारी माहिती आज जुनी वाटून आज त्या माहितीमध्ये नवीनच भर पडून नवनवीन विद्याशाखा उदय पावत आहेत. विज्ञानाच्या प्रगतीमुळे नवनवीन तंत्रज्ञान विकसित होत आहे. या तंत्रज्ञाने माहिती क्षेत्रामध्येही अमुलाग्र बदल घडवून आणला आहे. पूर्वी फक्त प्रिंट स्वरुपात उपलब्ध होणारी माहिती आज इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपातही उपलब्ध होत आहे.

मानवी जीवनात प्रगती घडवून आणण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञानाची आज नितांत आवश्यकता आहे. याच माहिती तंत्रज्ञानाचा एक भाग म्हणजे सोशल मिडिया होय. त्याचा वापर सध्या खूपच वाढलेला दिसून येतो. कोरोनामुळे वैयक्तिक, कौटुंबिक, व्यावसायिक, सामाजिक अशा सगळ्याच पातळ्यांवर त्याचे परिणाम झाले आहेत. या कोरोनाच्या महामारीमधून शिक्षणही सुटलेले नाही तर उलट त्याच्यावर जास्त परिणाम झालेला दिसून येतो. या सर्व परिस्थितीमध्ये माहितीची गरज लागते त्यावेळी सोशल मिडिया उपयोगी पडताना आपल्याला दिसत आहे.

संशोधनाची गरज :

बी. एड. महाविद्यालयातील विद्यार्थी हा विद्यार्थी शिक्षक असतो. इतर विद्यार्थ्याप्रमाणे त्याला स्वत:चा अभ्यास तर असतोच पण त्याचबरोबर त्याला शाळेत जाऊन अध्यापन करावयाचे असेते म्हणजेच तो एकाच वेळेस दोन भूमिका वठवत असतो एक विद्यार्थाची आणि दुसरी शिक्षकाची. शिक्षकांना संप्रेषणाची कला आणि शास्त्र अवगत करून अध्यापन अध्ययन प्रक्रिया साध्य करता आली पाहिजे. शिक्षकाला स्वत:च्या वर्ग अध्यापनात विद्यार्थ्यांचे अवधान टिकवून ठेवण्यासाठी विविध कौशल्यांचा वापर करावा लागतो.

सदर पेपर मध्ये बी एड महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या माहितीविषयक गरजा जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. तसेच त्या गरजासाठी विद्यार्थांना सोशल मिडियाचा कितपत उपयोग झाला तसेच त्यांना त्याचे फायदे तोटे माहित आहेत का याचीही माहिती मिळविण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे.

पूर्वाभ्यासाचे समालोचन :

सदर संशोधन करताना काही संशोधन पेपरचे अवलोकन करण्यात आले.

पाटील, घाडगे आणि चिकाटे (२०२०) यांचा संशोधनपर पेपर Information seeking behavior of Engineering Institution Faculties in North Maharashtra University, Jalgaon: - Study या संशोधनामध्ये इंजिनिअरिंग कोलेजच्या प्राध्यापकांच्या माहितीविषयक गरजांबद्दल संशोधन केले आहे त्यामध्ये त्यांना रोजचे तास

Principal
Azad College of Education
Satara

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal
ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149
Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

Pre Independence Era and Education

(Special Issue No.104)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Editor

Dr. Dilip M. Mugale

Dr. Siddharth S.Hoval

Principal
Azad College of Education
Satara

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
17.	प्रा. डॉ. ज्योत्स्ना भागवतराव गव्हाणे	स्वतंत्र भारतापूर्वीच्या शिक्षणावरील धोरणात्मक आराखडा आणि विविध शिक्षण पध्दती	56
18.	प्रा.परमेश्वर माणिकराव वाकडे	ज्ञानरचनावाद आणि गुरुदेव रवींद्रनाथ टागोर यांचा शैक्षणिक अभ्यासक्रम विषयक दृष्टिकोन	61
19.	प्रा.विश्वास दौलतराव मोगरे	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांचे शिक्षणविषयक विचार	64
20.	श्री.वारूळकर प्रदीप मुरलीधर मा.डॉ.धूत यु.एम.	महात्मा गांधी यांचे शैक्षणिक विचार	67
21.	प्रा.अंकुश बाबासाहेब सिताराम	स्वामी विविकानंदाचे शैक्षणिक योगदान	73
22.	प्रा . डॉ. होवाळ सिद्धार्थ सुधाकरराव मुंडे सोनाली वामनराव	स्वातंत्र्यपूर्व कालखंडातील चार्ल्स वूडच्या खलित्याचे योगदान	77
23.	डॉ. वंदना लावंड	स्वातंत्र्यपूर्व काळातील महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक योगदान	79
24.	प्रा.डॉ.गोकुल शामराव डामरे	डॉ पंजाबराव देशमुख यांचे शिक्षण क्षेत्रातील कार्य	81
25.	प्रा.लोखंडे महादेव बालासाहेब	स्वातंत्र्यपूर्व कालखंडातील शिक्षण	85
26.	प्रा.महेंद्र अच्युत आल्टे	बौध्द तत्वज्ञानाची आजच्या शिक्षणप्रणालीस गरज : एक अभ्यास	88
27.	प्रा.राहुल गंगाधर वाघमारे	महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक कार्य : एक अभ्यास	92
28.	डॉ. व्यंकट के. कदम	छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या जडणघडणीत शहाजीराजे व जिजामातेचे योगदान	95
29.	डॉ जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर	पर्यावरण शिक्षण - काळाची गरज	98

स्वातंत्र्यपूर्व काळातील महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक योगदान

डॉ. वंदना लावंड
सहाय्यक प्राध्यापक
आझाद कोलेत ऑफ एज्युकेशन, सातारा

सारांश

महात्मा गांधीजींची वर्धा शिक्षण योजना ही विद्यार्थ्यांच्या 3 H चा विकास हा केंद्रबिंदू मानून तयार केलेली आहे. महात्मा गांधीजींच्या मते शिक्षण हे स्वाश्रयी असावे, हस्तव्यवसाय केंद्रबिंदू असणारे, मातृभाषा माध्यमातून दिले जावे तसेच सात ते चौदा वयोगटासाठी सक्तीचे व मोफत शिक्षण असावे. वर्तमानकाळातील शिक्षण योजनेत सुद्धा हे विचार मार्गदर्शक ठरतात.

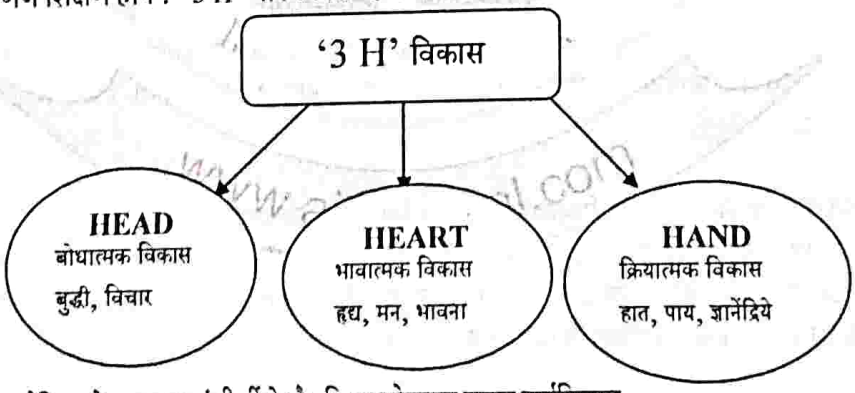
प्रस्तावना

भारत पारतंत्र्यात असताना महात्मा गांधीजीनी देशात जनतेच्या मनात देशाविषयी प्रेम निर्माण करून, आत्मविश्वास निर्माण करून पारतंत्र्यात परकीय सत्तेपासून मुक्त करण्यासाठी अहिंसेचा मार्ग स्वीकारून राजकीय चळवळ घडवून आणली होती. महात्मा गांधी हे राष्ट्रपिता म्हणून अजरामर झाले. महात्मा गांधीजी हे एक युगपुरुष होते. ते सत्याला परमेश्वराचे रूप मानत असत. अत्यंत साधी रहाणी व उच्च विचारसरणी, उच्च कर्तृत्व व शक्तीने संपूर्ण जगाला भारावून टाकले. मानवतेचे पुजारी, अहिंसेचे प्रवर्तक, श्रेष्ठ तत्वचिंतक शिक्षण तज्ज्ञ महात्मा गांधीजींचे शिक्षण विषयक विचार जाणून घेण्यापूर्वी त्यांचे जीवनविषयकचे तत्वज्ञान विचारात घ्यावे लागते. गांधीजींच्या जीवनविषयक तत्वज्ञानात अध्यात्मिकतेला विशेष प्राधान्य होते. 'जनसेवा हीच खरी ईश्वरसेवा' हे जीवनाचे तत्वज्ञान होते. परमेश्वरावर अतूट श्रद्धा, अहिंसकता, सत्याग्रह याच दृष्टीकोनातून त्यांनी जीवनविषयक तत्वज्ञान मांडलेले आहे. गांधीजींचे शिक्षणविषयक विचार म्हणजे त्यांच्या जीवनविषयक तत्वज्ञानाचे व्यावहारिक रूप दिसते. त्यांच्या शिक्षणविषयक तत्वज्ञानात निसर्गवाद, कार्यवाद, आदर्शवाद यांचा समन्वय दिसून येतो.

इ.स. १९३७ साली वर्धा येथे राष्ट्रीय स्तरावर शैक्षणिक परिषद घेण्यात आली होती. त्यामध्ये महात्मा गांधीजीनी आपले शैक्षणिक विचार मांडले. त्यावर विचार विनिमय करून एक शिक्षण योजना तयार केली तिला 'वर्धा शिक्षण योजना' किंवा 'मुलोद्योगी शिक्षण योजना' म्हटले जाते. 'जीवन शिक्षण', 'बेसिक – बुनियादी शिक्षण', 'नयी तालीम' अशा अनेक नावानी ती ओळखली जावू लागली.

महात्मा गांधीजींचे शिक्षणविषयक विचार

समाज बदलण्यासाठी शिक्षण हे एक महत्त्वपुणे साधन आहे. समाजजीवनाला नवीन दिशा देण्याचे कार्य शिक्षण करते असा विचार महात्मा गांधीजीनी मांडलेला आहे. वर्तमान शिक्षण पद्धतीत महात्मा गांधीजींच्या मुलोद्योगी शिक्षण याची बीजे दिसून येतात. गांधीजींच्या मते केवळ 'साक्षरता म्हणजे शिक्षण नव्हे, ती शिक्षणाची सुरुवातही नव्हे. शरीर, मन आणि आत्मा यांचा सर्वांगीण विकास म्हणजे शिक्षण होय'. '3 H' चा विकास म्हणजे सर्वांगीण विकास होय.



वर्धा शिक्षण योजनेची प्रमुख वैशिष्ट्ये महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक योगदान स्पष्ट दर्शवितात.

- शिक्षण हे स्वाश्रयी (self-supporting) असावे.
- मुलोद्योगातून शिक्षण – हस्तव्यवसाय हा शिक्षणाचा केंद्रबिंदू असावा.
- शिक्षणाचे माध्यम हे मातृभाषा असावे.
- सात ते चौदा वयोगटातील विद्यार्थांना सक्तीचे आणि मोफत शिक्षण असावे.

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2319 - 359X

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

IDEAL

Volume - X | Issue - II | March - August - 2022

English / Marathi

Peer Reviewed Refereed and
UGC Listed Journal No. 47026

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.601
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

VOLUME - X, ISSUE - II - MARCH - AUGUST - 2022
IDEAL - ISSN - 2319 - 359X - IMPACT FACTOR - 6.601 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भारतीय समाजाची संकल्पना **डॉ. बी. एम. कऱ्हाडे**	१-९
२	महात्मा फुले यांचे शेतकऱ्यांची आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक स्थितीविषयीचे विचार - एक अभ्यास **डॉ. अमितकुमार शंकरराव गागरे**	१०-१४
३	भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आजन्म विद्यार्थी असलेला महामानव **डॉ. जाधव अंकुश नाथा**	१५-१७
४	भारतातील ग्रामीण समुदाय : स्वरुप, प्राचीनता, इतिहास व बदल **Dr. Deoman Shrikrushna Umbarkar**	१८-२५
५	दुर्बल घटकात न्याय, स्वातंत्र्य व समतेची पेरणी करणारे डॉ. आंबेडकर **प्रा. धर्मदास वि. घोडेस्वार**	२६-३०
६	ग्रामीण असंघटित क्षेत्रातील कष्टकरी महिलांच्या समस्या **प्रा. ढोबळे गोविंद नागनाथराव**	३१-३३
७	गडचिरोली जिल्ह्यातील आदिवासीच्या अर्थव्यवस्थेला समाजशास्त्रीय अभ्यास **श्री. खुशाल जिवन सातपुते** **प्रा. डॉ. रविंद्र वि. विखार**	३४-३८
८	स्त्रीवादी परिप्रेक्ष्यातून राजर्षी छत्रपती शाहू **डॉ. प्रमिला हरीदास भुजाडे (गणवीर)**	३९-४६
९	फुले-शाहू-आंबेडकर यांचे समतावादी विचार : एक चिकित्सक अध्ययन **डॉ. मिथुन बाबुराव राऊत**	४७-५३
१०	ग्रामीण समुदायाच्या विकासातील समस्या एक चिंतन **मनोहर भी. येरकलवार**	५४-५९
११	दुर्बल घटकातील न्याय, स्वतंत्र, समतेची पेरणी करणारे फुले, शाहू, आंबेडकर **प्रा. प्रियंका राजेंद्र आठे**	६०-६८

Principal
Azad College of Education
Satara

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

२. महात्मा फुले यांचे शेतकऱ्यांची आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक स्थितीविषयीचे विचार - एक अभ्यास

डॉ. अमितकुमार शंकरराव गागरे
सहाय्यक प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा.

प्रस्तावना

महात्मा फुले हे आधुनिक महाराष्ट्राच्या इतिहासातील श्रेष्ठ समाजसुधारक आणि समाज चिंतक होते. आधुनिक महाराष्ट्रातील मूलगामी समाजपरिवर्तनाच्या चळवळीचे ते आद्य प्रवर्तक होत. फुले हे एक कृतिशील समाजसुधारक होते. त्यांनी जे विचार मांडले ते त्यांनी प्रत्यक्षातही आणले. महात्मा फुले यांनी स्त्री शिक्षण, अस्पृश्यांचे शिक्षण, विधवा पुनर्विवाह, याचा पुरस्कार केला तर सामाजिक अनिष्ट रुढी यांना विरोध केला. महात्मा फुले यांनी विपुल अशी ग्रंथसंपदा लिहिली या ग्रंथातून त्यांनी आपले समाज सुधारणे विषयीचे विचार मांडले. शेतकऱ्यांचा असूड या पुस्तकात महात्मा फुले यांनी शेती व शेतकऱ्यांच्या स्थिती बद्दल आपले चिंतन लिहिले आहे. हे सर्व चिंतन त्यांच्या तत्कालीन शेतकरी जीवनाचे सूक्ष्म निरीक्षण करून त्यांनी लिहिले आहे.

शेती व शेतकऱ्यांच्या स्थितीबद्दल फुले यांचे चिंतन

शेतकऱ्यांचा आसूड या आपल्या पुस्तकात महात्मा यांनी शेती व शेतकऱ्यांच्या विषयी सविस्तर विवेचन केले आहे. शेतकऱ्यांचा कर्जबाजारीपणा कसा वाढत जातो, शेतीत खपणारी शेतकऱ्यांची मुले कशी आहेत शेतकऱ्यांच्या घराची रचना व घरातील वस्तू कोणत्या असतात व त्या कशा ठेवलेल्या असतात, शेतीची अवजारे शेतकऱ्यांच्या कुटुंबातील व्यक्तींच्या अंगावरील दागदागिने, शेतकरी दररोज जे अन्न खातो ते अन्न लग्नातील पदार्थ आदींचे अत्यंत सविस्तर व वास्तववादी चित्र फुले रेखाटतात. शेतकऱ्यांचे दरिद्री घर त्यांच्या लिखाणातून अंतर्बाह्य साकार झाले आहे. ब्रिटिशांचा अंमल प्रस्थापित झाल्यापासून गोहत्या झाल्याने बैलांची पैदास कमी झाली, दुष्काळात चारा पाण्याची टंचाई, गायरानची कमतरता, खतांचा अभाव, बागायती क्षेत्रातील घट यामुळे जनावरांची संख्या कमी होऊन त्याचा परिणाम शेतीच्या उत्पादनावर कसा झाला हे त्यांनी स्पष्ट केले. डुकरे पिकांचा नाश करतात व बाजारपेठेत दलाल त्यांचे शोषण करतात. सावकार ही पिके येताच कर्जवसुलीसाठी येतात त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या हाती काही लागत नाही हे फुले यांचे निरीक्षण होते. ब्रिटिशपूर्व काळात भारतीय संस्थानिक व राज्यकर्ते यांच्याकडे शेतकरी कुटुंबातील एका तरी व्यक्तीला नोकरी मिळे, परंतु ब्रिटिशांनी त्यांची राज्य नष्ट केल्यामुळे शूद्र बेकार झाले असे फुले दावा करतात. ब्रिटिश सरकारने शेतसारा वाढविला जंगले स्वतःच्या ताब्यात घेतली विविध

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

ISSN - 2279 - 0489

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

GENIUS

Volume - X Issue - II February - July - 2022

Marathi Part - I

Peer Reviewed Refereed and
UGC Listed Journal No. 47100

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.631
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२३	भारतीय राज्यघटनेच्या अंमलबजावणीचे चिकित्सक अध्ययन **डॉ. विलास एस. टाले**	११२-११८
२४	भारतीय संविधानाची दिशा व दशा **प्रा. डॉ. विनोद गायकवाड**	११९-१२२
२५	बालकामगाराची समस्या आणि भारतीय लोकशाही **प्रा. डॉ. विठ्ठल चव्हाण**	१२३-१२८
२६	माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांचे लोकशाही मूल्य - एक अभ्यास **डॉ. अमित कुमार शंकरराव गागरे**	१२९-१३२
२७	पंतप्रधान जन-धन योजनेवर बँक खातेदार वर्गावर होणारे आर्थिक परिणाम : व जनधन खात्याचे फायदे **प्रा. ए. एम. वानखडे**	१३३-१३४
२८	भारतीय लोकशाहीची अमृतमहोत्सवी वाटचाल : दशा आणि दिशा **डॉ. बाबासाहेब त्रिंबक मोताळे**	१३५-१४३
२९	कोविड-१९ सार्थीचा आजार आणि मानवी अधिकार - एक अध्ययन **विनोद मन्साराम बडवाईक**	१४४-१४८
३०	संसदीय लोकशाहीचे गत ७५ वर्षे... एक मूल्यांकन **प्रा. विजय आर. ढेंगळे**	१४९-१५१
३१	केंद्र शासनाचे राज्य शासनाशी असलेले आर्थिक संबंध **प्रा. ज्योती लक्ष्मण सोनवणे**	१५२-१५८

PRINCIPAL
Asad College of Education
Satara

२६. माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांचे लोकशाही मूल्य - एक अभ्यास

डॉ. अमित कुमार शंकरराव गागरे
सहाय्यक प्राध्यापक, आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

प्रास्ताविक

भारत हे लोकशाही प्रधान राष्ट्र आहे. लोकशाही म्हणजे लोकांचे व लोकांनी लोकांकरिता चालवलेले राज्य होते अशी समर्पक व्याख्या अमेरिकेचे प्रथम राष्ट्राध्यक्ष श्री अब्राहम लिंकन यांनी केली आहे. लोकशाही एक समाज व्यवस्था आहे. तसेच ती एक जीवन पद्धती ही आहे. स्वातंत्र्य समता बंधुता व न्याय या चार मूल्यांवर लोकशाही व्यवस्थेची उभारणी झाली आहे. ही चार लोकशाही मूल्ये म्हणजे आपल्या लोकशाहीचे चार आधारस्तंभ होय. या मूल्यांचे महत्व प्रत्येकाला माहीत असणे अत्यावश्यक आहे. लोकशाहीचे यश सुयोग्य सुजान व सुसंस्कृत नागरिकांवर अवलंबून असते. आणि अशी लोकशाही मूल्यांची जाणीव असणारी पिढी घडवणे हे शिक्षणाचे काम आहे. मुलांमध्ये लोकशाही मूल्ये रुजवण्याचे काम शिक्षक करत असतात आणि म्हणून शिक्षकाला सामाजिक अभियंता म्हटले जाते. शिक्षकाने आचार विचार श्रद्धा धर्म व उपासना यांचे स्वातंत्र्य तसेच दर्जा व संधी याबाबत समानता सामाजिक आर्थिक व राजकीय न्याय आणि व्यक्तीची प्रतिष्ठा व राष्ट्राची एकात्मता राखणारी बंधुता राष्ट्रप्रेम यासारखी लोकशाहीची मूल्ये आपल्या विद्यार्थ्यामध्ये रुजविणे आवश्यक आहे. लोकशाही मूल्यांच्या प्रति आदर व त्याची अंमलबजावणी यांची सर्वात मोठी जबाबदारी शिक्षकांवर येते. या लोकशाहीतील पवित्र मूल्यांची जाणीव विद्यार्थ्यांना करून देणे अत्यंत महत्वाचे आहे. त्याअनुषंगाने माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांना लोकशाहीची मूल्ये कितपत माहिती आहेत तसेच लोकशाही मूल्यांच्या प्रति शिक्षकांमध्ये जाणीवजागृती किती आहे याचा अभ्यास महत्वाचा ठरतो.

लोकशाही मूल्ये

स्वातंत्र्य समता बंधुता न्याय वैयक्तिकतेचा आदर, व्यक्ती व्यक्ती मध्ये लिंग भाषा प्रदेश जात धर्म स्पर्धा रंग वा कुटुंब प्रतिष्ठा यामध्ये भेदभाव न करणे, सर्वांना समान सामाजिक राजकीय व धार्मिक अधिकार, सामाजिक न्याय व सर्व लोकशाही संस्थांचा आदर

सदर संशोधनात वरील लोकशाही मूल्यांचा अभ्यास करण्यात आलेला आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे

1. माध्यमिक शाळेतील पुरुष शिक्षकांचे सद्यस्थितीतील लोकशाही मूल्ये अभ्यासणे.
2. माध्यमिक शाळेतील श्री शिक्षकांचे सद्यस्थितीतील लोकशाही मूल्य अभ्यासणे.
3. माध्यमिक शाळेतील पुरुष व श्री शिक्षकांमधील लोकशाही मूल्यांना अनुसरून तुलना करणे.

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

ISSN 2319 - 359X
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

IDEAL

Volume - X | Issue - II | March - August - 2022

English / Marathi

Peer Reviewed Refereed and
UGC Listed Journal No. 47026

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.601
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

VOLUME - X, ISSUE - II - MARCH - AUGUST - 2022
IDEAL - ISSN - 2319 - 359X - IMPACT FACTOR - 6.601 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भारतीय समाजाची संकल्पना **डॉ. वी. एम. कऱ्हाडे**	१-९
२	महात्मा फुले यांचे शेतकऱ्यांची आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक स्थितीविषयीचे विचार - एक अभ्यास **डॉ. अमितकुमार शंकरराव गागरे**	१०-१४
३	भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आजन्म विद्यार्थी असलेला महामानव **डॉ. जाधव अंकुश नाथा**	१५-१७
४	भारतातील ग्रामीण समुदाय : स्वरुप, प्राचीनता, इतिहास व बदल **Dr. Deoman Shrikrushna Umbarkar**	१८-२५
५	दुर्बल घटकात न्याय, स्वातंत्र्य व समतेची पेरणी करणारे डॉ. आंबेडकर **प्रा. धर्मदास वि. घोडेस्वार**	२६-३०
६	ग्रामीण असंघटित क्षेत्रातील कष्टकरी महिलांच्या समस्या **प्रा. ढोबळे गोविंद नागनाथराव**	३१-३३
७	गडचिरोली जिल्ह्यातील आदिवासींच्या अर्थव्यवस्थेला समाजशास्त्रीय अभ्यास **श्री. खुशाल जिवन सातपुते** **प्रा. डॉ. रविंद्र वि. विखार**	३४-३८
८	स्त्रीवादी परिप्रेक्ष्यातून राजर्षी छत्रपती शाहू **डॉ. प्रमिला हरीदास भुजाडे (गणवीर)**	३९-४६
९	फुले-शाहू-आंबेडकर यांचे समतावादी विचार : एक चिकित्सक अध्ययन **डॉ. मिथुन बाबुराव राऊत**	४७-५३
१०	ग्रामीण समुदायाच्या विकासातील समस्या एक चिंतन **मनोहर भी. येरकलवार**	५४-५९
११	दुर्बल घटकातील न्याय, स्वतंत्र, समतेची पेरणी करणारे फुले, शाहू, आंबेडकर **प्रा. प्रियंका राजेंद्र आठे**	६०-६८

VOLUME - X, ISSUE - II - MARCH - AUGUST - 2022
IDEAL - ISSN - 2319 - 359X - IMPACT FACTOR - 6.601 (www.sjifactor.com) AP - 6

३. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आजन्म विद्यार्थी असलेला महामानव

डॉ. जाधव अंकुश नाथा
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

सारांश

भारतरत्न डॉ बाबासाहेब आंबेडकर म्हणजे विद्वत्तेच्या अद्भुत रसायन होते. प्रचंड विद्याव्यासंग, विविध विषयाचा अभ्यास, हे सर्व प्राप्त करण्यासाठी त्यांनी केलेले प्रयत्न, घेतलेले कष्ट समजावून घेतले, की त्यांच्या विद्वत्ते पुढे माणूस आपोआप नतमस्तक होतो. डॉ. आंबेडकरांनी शिक्षणाचे महत्त्व जाणले होते शिक्षणाची शक्ती त्यांनी ओळखली होती समाज व राष्ट्र उधदन्यासाठी शिक्षणाशिवाय तरणोपाय नाही या विचारातून त्यांची झालेली जडणघडण, समृद्ध वाटचालीसाठीचे त्यांचे प्रयत्न सारे आजच्या विद्यार्थ्यांनी जाणून मार्गक्रमण केले तर भविष्याची वाट निश्चित प्रकाशन झाल्याशिवाय राहणार नाही.

एकोणिसाव्या शतकाच्या कालखंडात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विद्यार्थी होते आणि त्यावेळी त्यांनी देश-विदेशातील मोठ्ठ मोठ्या पदव्या प्राप्त केल्या. हा एक प्रकाराचा चमत्कारच होता डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे वडील रामजी हे सैन्यदलामध्ये सुभेदार होते. त्यांनी 14 वर्ष सैन्यदलामध्ये हेडमास्तर म्हणून काम केले. अत्यंत करारी धीरगंभीर शिस्तीचे व प्रेमळ असा त्यांचा स्वभाव होता. आपला मुलगा भीमराव यांच्यावर त्यांनी लहानपणी फार चांगले मूल्यसंस्कार केले. त्यामध्ये शिक्षण, शिस्त, स्वावलंबन, आणि स्वाभिमान कठोर परिश्रम या मूल्यांचा समावेश होता. आपला मुलगा चांगला शिकून तेवडा चांगला माणूस झाला पाहिजे अशी त्यांची इच्छा होती. त्यांना पैशापेक्षा शिक्षण ज्ञानाची आस होती म्हणून त्यांनी प्रचड प्रतिकूल वातावरणातही भीमराव आंबेडकर यांना शिक्षणास प्रवृत्त करून या देशातला एक महान विद्वान बनविले. जेव्हा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सातारच्या शाळेत शिकत होते, तेव्हा लहानपणी त्याची अवस्था इतर सर्वसामान्य मुलासारखीच होती. शाळेत शिक्षक जेवडे शिकवायचे तेवढाच अभ्यास करत शाळेतून आल्यानंतर दप्तर भिरकावून दुसऱ्या दिवशीच थेट दप्तराला हात लावीत. त्यानंतर अभ्यासाचा आणि त्याचा काही संबध नसायचा लहान वयात त्यांच्यातील हुशार विद्यार्थी दिसला नाही, पण नंतर त्यांचे वडील रामजी सुभेदार यांनी त्यांच्यामध्ये वाचनाची गोडी निर्माण केली त्यांना वेग वेगळी पुस्तके वाचायला देली व काही पुस्तके त्यांच्याकडून तोंडपाठ करून घेतली त्यामुळे त्यांना एवढी शिक्षणाची गोडी लागली की ते हातातील पुस्तक सोडता सोडत नसत. आपण वाचले आहेच की नाही हे वडीलांकडून खातर जमा केल्याशिवाय त्यांना चैन पडत नसे, बाबासाहेबांनी पावाच्या तुकड्यावर राहुल ग्रंथालयात बसून अभ्यास केला. पुस्तकासाठी घर बांधले म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जडण-घडणीत रामजी यांचा फार मोठा लौकिक वाटा आहे.

पुढे डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी जीवनामध्ये शिक्षणाला फारच महत्व दिले. शिक्षणाशिवाय तरणोपाय नाही हे त्यांना चांगले माहित होते, म्हणून त्यांनी आपल्या जीवनात अस्पृश्यतेचे,गरिबीचे, चटके सहन करून आपले शिक्षण पूर्ण केले. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर हे स्वतःला नेहमी विद्यार्थी समजत असत. 1933 मध्ये परळ येथील एका सभेत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर म्हणाले. माझे सर्व आयुष्य विद्यार्थी म्हणून जावे अशी माझी इच्छा होती. ज्ञानाची भूक भागावी म्हणून मी पोटाची भूक मारून अनेक ग्रंथ खरेदी केले.एखादी प्राध्यापकाची नोकरी पत्करून ग्रंथ वाचण्यात सुरेख काळ कंठावा अशी माझी पहिली इच्छा होती. परंतु त्यांच्या डोळ्यासमोर सामाजहित असल्याने त्यांना जास्त काळ प्राध्यापक राहता आले नाही. मात्र त्यांनी आयुष्यात कधीच पुस्तकाची नाते तोडले नाही, म्हणूनच पुस्तकासाठी घर बांधणारा,

PRINCIPAL
Azad College of Education
Satara

Azad College of Education, Satara

Research Papers added after SSR submission

2017-18

Year	Title of paper	Name of the author/s	Name of journal	Year of publication	ISBN/ISSN number
2017-18	Women Entrepreneurship : A sustainable growth of women empowerment	Dr. Dhanawade Nandkumar Dhondiram	Aayushi International Interdisciplinary Research Journal	2017	2349-638x
2017-18	शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सातत्यपूर्ण सर्वंकष मूल्यमापन पद्धती	सौ. पाटील शोभा संग्राम	Aayushi International Interdisciplinary Research Journal	2017	2349-638x
2017-18	बचत गटांद्वारे महिला सबलीकरण	प्रा. सौ. पाटील शोभा संग्राम	Aayushi International Interdisciplinary Research Journal	2017	2349-638x
2017-18	A Study of the Effective of inductive thinking model for development of conceptual competence in pattern of sentences in English Grammar among IX standard students	Mr. Sharad B. Ingawale	Shikshanateel Marmadrushti	2017	0976-0385

Year	Title of paper	Name of the author/s	Name of journal	Year of publication	ISBN/ISSN number
2017-18	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा उजवा हात - पद्मश्री कर्मवीर दादासाहेब गायकवाड	प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव	Research Front	2017	2320-6446
2017-18	माडिया गोंड या आदिवासी जमातीच्या जीवनातील प्रकाश पहाट म्हणजे लोकबिरादरी प्रकल्प - एक विचारमंथन	प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव	Research Front	2017	2320-6446
2017-18	डॉ. आंबेडकर आणि धम्म क्रांतीची चळवळ - एक चिंतन	प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव	Pune Research Scholar	2018	2455-314X
2017-18	सुख, दुखः व आनंद या मानसिक प्रक्रियांचा व्यक्तीच्या मनावर झालेल्या परिणामाचा अभ्यास करून त्यावर उपाययोजना सुचविणे	प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव	Pune Research World	2018	2455-359X

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN 2349-638x
Impact Factor 3.025

ICSSR Sponsered

NATIONAL SEMINAR

On

CHALLENGES BEFORE WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN INDIA

On 14th July 2017

Entrepreneur

Women

inspire | motivate | change

Organized by,

Chhatrapati Shahu Institute of Business

D.K.Shinde College of Education Gadhinglaj

Maruti Mal,Kadgaon Road,Gadhinglaj
Website:- www.dksg.co.in
Phone :- 02327 278063

Principal
Azad College of Education
Satara

Editors

Prin.Dr. S.M.Raykar
Mrs. S.E.Powar
Mr. B.S. Khochage
Dr. T.Y.Patel
Mr. B.D.Patil
Mrs. S.J.Ghatage

Index

No.	Author Name	Research Paper / Article Name	Page No.
1.	Ajagekar R.H.	Information and Communication Technology and Entrepreneurship Development	1 To 3
2.	Dr. Buwa Suman	Entrepreneurship For Women: A Tool For Multi Dimensional Development	4 To 8
3.	Dr. Devaramani Umakant.G. And Sajjan Santoshkumar	Problems And Challenges Of Women Entrepreneurship In Indian Context	9 To 14
4.	Dr.Dhanwade Nandkumar Dhondiram	Women Entrepreneurship: A Sustainable Growth of Women Empowerment	15 To 18
5.	Dhanwade Surekha Nandkumar	Women Empowerment through Entrepreneurship Development (Self Help Group)	19 To 22
6.	Dr.Dhondge Vinay Dattatray And Dr.More Keshav Rambhau	Women Entrepreneurship In India Now And In Future : With Special Reference To Teacher Education	23 To 26
7.	Smt.Ghatage Sujata Jayvant	Role Of Ngo's In Women Entrepreneurship	27 To 31
8.	Dr.Mrs.Gulavani Megha V.	Woman Entrepreneurship-Problems and Prospects	32 To 35
9.	Gurav A.M.	Rural Women Entrepreneurship: Problems and Prospects	36 To 43
10.	Dr.Jadhav Megha S. And Prof.Dr.Patankar Prtibha S.	Empowering Women Entrepreneurship in Rural Areas: Present Scenario	44 To 49
11.	Jadhav Prashant Vasantrao And Jadhav Sandeep Sitaram	Rural Women Entrepreneurship Problems & Prospects	50 To 54
12.	Jaladi Veena Shivalingappa And Hilpargi Shilpa	Role of Non-Government organization in Women's Entrepreneurship	55 To 59
13.	Prof. Janvekar Sachin N.	Rural Women Entrepreneurship: Problems and Prospects	60 To 67
14.	Miss.Khanna Shruti Dayanand	Women Entrepreneurship Development Empowerment and Constraints	68 To 73
15.	Kurane Sujata A. And Dr. Jadhav A. D.	An Analysis of Investment Avenues available In Gadhinglaj City perspective to Women	74 To 77

Women Entrepreneurship: A Sustainable Growth of Women Empowerment

Dr. Dhanwade Nandkumar Dhondiram
Associate Professor
Azad College of Education, Satara (M.S.)
rayatnandu@gmail.com

1. Introduction:

Women constitute around half of the total world population. So is in India also. They are therefore regarded as the better half of the society. In traditional societies, they were confined to the four walls of houses performing household activities. In modern societies they have come out of the four walls to participate in all sorts of activities. The global evidences prove that women have been performing exceedingly well in different spheres of activities like academics, politics, administration, social work and so on. Now they have started plunging into industry also and running their enterprises successfully. Therefore while discussing on entrepreneurial development of women entrepreneurs in the country.

Al through small businesses owned by women have traditionally focused on fashion , fond and other services sector, but recently women entrepreneurs have been moving rapidly into manufacturing, construction and other industrial filed. Women owned business are lightly increasing in the economics of almost all countries. The hidden entrepreneurial potential of women have gradually been changing with the growing sensivity to the role and economic status in the society. It means women have the potentials, skill, knowledge and adaptability to run a business successfully.

2. Meaning of Women Empowerment:

Women empowerment is a process in which women gain greater share of control over resources-material, human and intellectual like knowledge, information, ideas financial resources like money and access to money and control over decision making in the home, community, society and nation and to gain power.

Women entrepreneur is a person who accepts challenging role to meet her personal need and become economically independent. There are economical, social, religious, cultural and other factors existing in the society which responsible for the emergency of the entrepreneurs.

The Government of India has defined a women entrepreneur is " an enterprise owned and controlled by a women having a minimum financial interest of 51% of the capital and giving at least 51% of the employment generated in the enterprise to women ".

3. Objectives of the Study:

1. To study the Problems of Women Entrepreneurship in Indian Economy
2. To suggest certain remedial measures to solve the problems of Women Entrepreneurship in Indian Economy.

4. Methodology of Study:

The study is mainly based on secondary data taken from the reputed Published Sources like Economic Survey, various books and websites on Internet.

5. Problems of Women Entrepreneurs:

Women Entrepreneurs encounter two sets of problems i.e. general problems entrepreneurs and problems specific to women entrepreneurs. These are discussed follows.

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN -2349-638x
Impact Factor 3.025
UGC Approved No.64259



Rayat Shikshan Sanstha's

Swami Sahajanand Bharati College of Education, Shrirampur

NAAC Re-accredited "A" Grade

Two Day National Annual Conference

In Association with

Maharashtra State Secondary
Teacher Educators' Association (MSSTEA)

16 th & 17 th Dec.2017



Aayushi International Interdisciplinary Research Journal

Special Issue XVII

On

"Assessment And Accreditation of Teacher Education Institutes "

Editor

Mr.Bhagwat Asaram Shinde
Assistant Professor,
Swami Sahajanand Bharati College of Education,
Shrirampur,Dist. Ahmednagar 413709 (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

57.	डॉ.अमरनाथ शांताराम कुमावत	पाठ्य सहगामी क्रियाएँ	228 To 231
58.	डॉ. संजीवनी राजेश महाले व डॉ. माधवी धारणकर	मुक्त विद्यापीठाच्या शिक्षणशास्त्र निष्णात शिक्षणक्रमाच्या मूल्यमापनात ज्ञानरचनावादाचे उपयोजन	232 To 237
59.	अशोक माहुरे	शालेय आंतरवासितेचा तुलनात्मक अभ्यास	238 To 240
60.	नारायण हेमाजी मेंगाळ	आयसीटी युगात शिक्षकाने आत्मसात करावयाची कौशल्ये व त्यातील नवप्रवाह	241 To 245
61.	डॉ. परमेश्वर अभंगराव पाटील	ज्ञानरचनावादी मूल्यमापन कार्यनीती आणि शिक्षकांची भूमिका	246 To 249
62.	राजु गुलाब शेख	दोन वर्षीय शिक्षक प्रशिक्षण अभ्यासक्रम - अमंलबजावणी व समस्या	250 To 254
63.	डॉ.लाजवंती ई. राठोड	शांतता शिक्षणासाठी सहकार्ययुक्त अध्ययन तंत्राच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास	255 To 260
64.	डॉ.गुग्धा प्रभाकर सांगेलकर	दोन वर्षाचे शिक्षक शिक्षण कार्यक्रम अंगलबजावणीतील समस्या	261 To 266
65.	डॉ. संजय रणदिवे व डॉ. विद्युलता पांढरे	भाषा विषयाच्या संकल्पनांच्या अध्यापनासाठी पारंपारिक अध्यापन पध्दती व क्रमन्वित अध्ययन तंत्राची परिणामकारकता एक प्रायोगिक अभ्यास	267 To 270
66.	सौ. शोभा संग्राम पाटील	शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सातत्यपुर्ण सर्वकष मूल्यमापन पद्धती	271 To 275
67.	विद्यादेवी भिला बागुल, राहुल दलितराव ढेरे व डॉ.संजीवनी रा. महाले	अध्ययन अक्षम विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक शैक्षणिक आराखड्याधारे ज्ञानरचनात्मक मूल्यमापन	276 To 282
68.	डॉ.दयाराम पवार	मूल्यमापनातील परीक्षा पध्दतीत आयसीटीची उपयूक्तता	283 To 288

Principal
Azad College of Education
Satara

शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सातत्यपुर्ण सर्वकष मूल्यमापन पद्धती

सौ. स्नेहा संग्राम पाटील
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

बालकाच्या मूलभूत हक्कामध्ये शिक्षणाचा समावेश झाला आहे. प्रत्येक बालकाला गुणवत्तापुर्ण शिक्षण मिळाले पाहिजे. शिक्षणाच्या माध्यमातुन विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक भावात्मक व क्रियात्मक विकास होणे आवश्यक आहे. यासाठी शिक्षण प्रक्रियेमध्ये अनेक परिवर्तन झाली आहेत. शैक्षणिक संशोधनातून आणि प्रयोगातुन उदयास आलेले विचार, नवीन पध्दती, तंत्रे, तत्वे यांचा वापर शिक्षण प्रक्रिया अधिक मूलभ व सुकर करण्यासाठी वापरली जातात. जी साधने शैक्षणिक विकासासाठी पूरक व पोषक आहेत त्याचा वापर दैनंदिन शिक्षण प्रक्रियेमध्ये होणे गरजेचे आहे.

राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा २००५ आणि बालकाचा मोफत व सक्तीचा शिक्षणाचा अधिनियम २००९ अन्वये महाराष्ट्र मूल्यमापन पद्धती लागू केली आहे. ती पद्धती पहिली ते आठवी वर्गासाठी लागू आहे हा मूल्यमापन पद्धतीत झालेला बदल आपण डोळसपणे स्वीकारणे गरजेचे आहे .

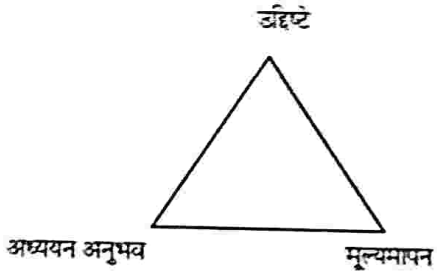
पारंपारिक मूल्यमापन पद्धती आणि सातत्यपुर्ण सर्वकष मूल्यमापन पद्धती यांच्यातील फरक अध्यासून शिक्षण - प्रशिक्षण कार्यक्रमात सातत्यपुर्ण मूल्यमापन पद्धती करणे राबविता येईल याबद्दलची निरीक्षणे व उपयोजनात्मक उपाययोजना सुचविण्याचा प्रयत्न केला आहे.

पारंपारिक मूल्यमापनाची संकल्पना :-

मूल्यमापन म्हणजे विद्यार्थ्यांनी किती प्रमाणात शैक्षणिक उद्दिष्टे साध्य केली आहेत. याचा पडताळा पाहण्यासाठी वापरलेली सुत्रबद्ध प्रक्रिया होय.

मूल्यमापन म्हणजे - संख्यात्मक मापन, गुणात्मक वर्णन, शिक्षकाला अभिप्राय

मूल्यमापन प्रक्रियेनुसार विद्यार्थ्यांच्या क्षमतांचे मापन करता येते. मूल्यमापन प्रक्रियेची महत्त्वाची तीन अंगे आहेत. पहिले अंग म्हणजे अध्यापनाची उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे निश्चित करणे या उद्दिष्टांत कोणती क्षमता विद्यार्थ्यांचे प्राप्त करावयाची हे सांगितलेले असते. तर विशेषीकरणे व स्पष्टीकरणात त्याची पातळी व नेमकेपणा सांगितलेला असतो. उद्दिष्ट व स्पष्टीकरणे निश्चित केल्यानंतर ती साध्य करण्यासाठी कोणते शैक्षणिक अनुभव द्यावयाचे, सामान्य भाषेत काय व कसे शिकवायचे हे निश्चित केले जाते शिकविल्यानंतर वा शैक्षणिक अनुभव दिल्यानंतर त्यांचे मापन केले जाते. त्याचा अर्थ विद्यार्थ्याने कौशल्ये वा क्षमता कितपत प्राप्त केल्या आहेत हे पाहिले जाते. या मापनानंतर संपूर्ण प्रक्रियेचा विचार केला जातो. ही प्रक्रिया खालील आकृतीद्वारे स्पष्ट होते



वरील तीन्ही अंगे परस्पर संबंधित परस्परालंबी आहेत. उद्दिष्टे व अध्ययन अनुभूतींची यशस्विता मूल्यमापनाने ठरविली जाते.विद्यार्थ्यांचा प्रत्येक क्षेत्रातील विकास पायऱ्या - पायऱ्यांनी होतो. यातील सध्या शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमातमधील उपयोजन, कौशल्य, अभिरुची, अभिवृत्ती, रसग्रहण या उद्दिष्टांचा समावेश केला जातो. या उद्दिष्टांची पूर्ती मोजण्यासाठी खालील साधने वापरली जातात.

Principal
Azad College of Education
Satara

बचत गटांद्वारे महिला सबलीकरण

प्रा.सौ.पाटील शोभा संग्राम
सहाय्यक प्राध्यापिका
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सातारा

सारांश

प्रत्येक वेळी नशीब मदत करेल अशा गैरसमजात न राहता स्त्रियांनी स्वत:च्या सबलीकरणासाठी संधी शोधणे गरजेचे आहे. बचतगट हा एक सामाजिक,आर्थिक उपक्रम आहे. ती महिला सबलीकरण सशक्तीकरणाची एक क्रांतीकारी चळवळ आहे. महिलांना आर्थिकदृष्टया सबल बनवण्यासाठी,स्वविकास आणि सामाजिक विकासासाठी,अर्थकारणाची सांगड आणि जबाबदारीची जाणीव,संवादकौशल्य,वेळेचे नियोजन कौशल्य यासाठी प्रोत्साहन मिळत आहे. बचत गटांमुळेच समाजामध्ये क्रांति झालेली दिसते बचत गटांच्या माध्यमातून विविध सामाजिक प्रश्न,विषय याबाबत चर्चा होते. काही तत्त्वांची जोपासनाही होते. महिला बचतगटाच्या स्वरूपात मिळालेल्या या संधीचा फायदा करून घेऊन महिलांनी आपला विकास साधला पाहिजे.

बचतगट म्हणजे ठराविक काळाने बचत जमा करण्याच्या निमित्ताने एकत्र येणारा गट. बचतगट हा एक सामाजिक आणि आर्थिक उपक्रम आहे.ही प्रक्रिया संघटितपणे एकमेकांना समजून घेऊन होत असल्याने याला स्वयंसाहाय्य गट असेही म्हणतात.

सध्या बचतगट नावाची संस्थात्मक चळवळ महाराष्ट्रात जोमाने वाढू लागली आहे. गटाला विशिष्ट नाव ठेवले जाते.उदा. अस्मिता बचतगट,जागृती बचतगट इत्यादी.

बचत गटाचे स्वरूप:

बचतगटामध्ये महिला पुरूष सहभागी होऊ शकतात,यापैकी ८०ते ९० टक्के स्त्रिया आहेत. तसेच बहुतांशी संख्या ही ग्रामीण,अल्पभूधारक,मजूर,दलित,महिला स्वयंस्फूर्तीने सहभागी होतात. प्रत्येक वेळी नशीब मदत करेल अशा गैरसमजात न राहता स्त्रियांनी स्वत:च्या सबलीकरणासाठी संधी शोधणे गरजेचे आहे.बचतगट ही फक्त कागदावरील शासकीय योजना नसून महिला सबलीकरण,सशक्तीकरणाची एक क्रांतीकारी चळवळ आहे.महिला बचतगटांची स्थापना हा महिलांच्या सक्षमीकरणाच्या वाटचालीतील महत्त्वाचा टप्पा आहे.

बचत गटाचे नियम:

१.बचत गटातील सदस्य संख्या ही २० किंवा त्यापेक्षा कमी असावी.
२.गटातील प्रत्येक सदस्य ठराविक कालावधीने एकत्र येऊन बचत म्हणून ठराविक रक्कम जमा करतो.
३.जमा केलेली ही रक्कम गटातील सदस्यांनाच कर्ज म्हणून मिळते.
४.कर्ज सभासदाने हप्त्याहप्त्याने बचत गटाला परत करणे अपेक्षित असते.
५.लोकशाही तत्त्वावर आधारीत बचतगटाची रचना असते. त्यामुळे गटातील प्रत्येक सदस्याला समान अधिकार असतो.

महिला बचत गट : एक संधी

१. महिलांना आर्थिकदृष्ट्या सबल बनवण्यासाठी.
२. रोजगार आणि आत्मसन्मान मिळवण्यासाठी.
३. संघभावनेचा विकास.

Principal
Azad College of Education
Satara

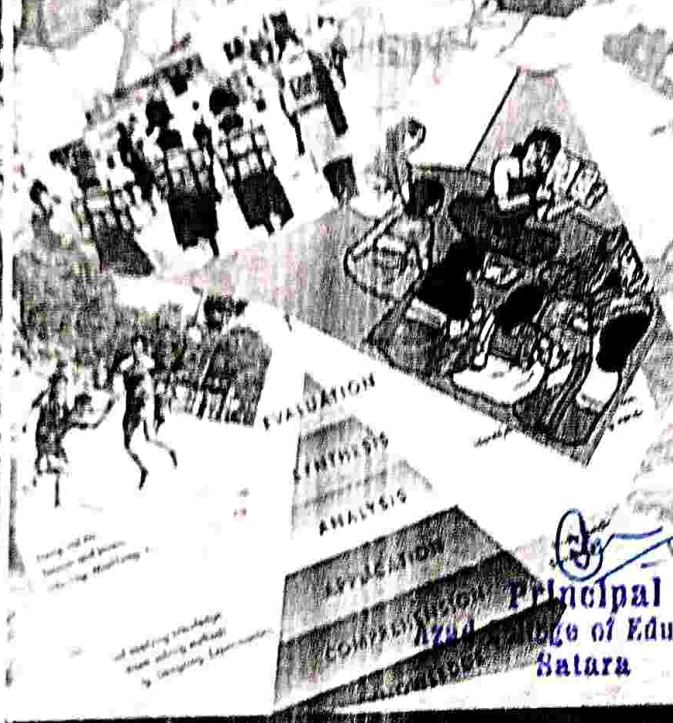
शिक्षणवेध मार्मदृष्टी
SHIKSHANTEEL MARMDRISHTI

A Peer Reviewed Journal For Teacher Education

UGC Approved Journal No: [illegible]	Country: India
Broad Sub Category: Multidisciplinary	Subject: Multidisciplinary
Language: Marathi, English	Date of Reg: 22/11/2017

Vol: 9th | Issue: 3rd |

Quarterly: Oct. to Dec. 2017



- [illegible] अध्यापन विषयासाठी
- [illegible] प्रतिभावंत विद्यार्थिनी
- शिक्षकांची व्यवसायी मानसिकता - वास्तविक व्यवसायपूर्व
- सामान्य आणि संस्थाधत शिक्षकांच्या समायोजन
- शिक्षणासाठी तंत्रज्ञानयुक्त अध्यापनाची गरज
- ग्रामीण भागातील ६ वी. 'डायरेक्ट ऑफ मुव्ह' कौशल्य
- उच्च प्राथमिक स्तराचा शालेय विषयांतील ज्ञानरचनावाद कौशल्य
- अनुभवी व्यापार्‍यांचे शैक्षणिक प्रयोग
- बी.एड. छात्राध्यापकांचा भाषाविषयक व वाङ्मयविषयक
- व्यवसायपूर्वाचा सहसंबंधात्मक अभ्यास

Principal
Azad College of Education
Satara

संपादक :
डॉ.किशोर चव्हाण

कार्यकारी संपादक :
डॉ.प्रवीण कोठावदे

अनुक्रमणिका

क्र.	लेखाचे नाव	पृ.क्र.
१	ICT अध्यापन नियोजनासाठी 5E प्रतिमानाची उपयोगिता डॉ.किशोर चव्हाण	०४
२	नंदुरबार जिल्ह्यातील शिक्षकांची स्वत्वाची जाणीव – भावनिक व्यवस्थापन माधुरी इमावे, इंदिरा शिंपी, गीता शिंदे	०८
	संशोधनात्मक लेख	
३	सामान्य आणि संसाधन शिक्षकांच्या समावेशित शिक्षणासाठी सेवाअंतर्गत प्रशिक्षणा संबंधित जाणवणाऱ्या गरजांचा अभ्यास कु. साधना शिवाजी लामतुरे , डॉ.वर्षा गठ्ठू	१२
४	हॅण्डबॉल खेळातील स्पर्धेदरम्यान सामन्यामध्ये खेळाडूंकडून उपयोगात येणाऱ्या ६ मी. 'ड्राईव्ह ॲण्ड शुट' कौशल्याचा विश्लेषणात्मक अभ्यास डॉ.सुदाम रा.शेळके	२०
५	A Study of the Effective of inductive thinking model for development of conceptual competence in pattern of sentences in English Grammar among IX standard students Mr. Sharad B. Ingawale, Dr. B.P. Maraje	२५
६	उच्च प्राथमिक स्तरावर शालेय विषयात समाविष्ट जीवन कौशल्यांचा चिकित्सक अभ्यास ज्योती लष्करी, डॉ. कविता साळुंके	३१
७	अनुताई वाघ यांच्या शैक्षणिक प्रयोगांचा अभ्यास संतोष सु.रुकारी, डॉ.सुभाष भालेराव	३९
८	बी.एड्.छात्राध्यापकांचा ताणतणाव व ताणतणाव व्यवस्थापनाचा सहसंबंधात्मक अभ्यास डॉ.प्रवीण लक्ष्मण कोठावदे	४६
	शैक्षणिक घडामोडी व बातम्या	५३

***

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN : 0976-038

Dr. B.P. Maraje
ResearchGuide
Asso. Professor
S.P.S. College of Education, Sangli

Mr. Sharad B. Ingawale
Researcher,
Asst. Professor
Azad college of Education, Satara.

5

A Study of the Effective of inductive thinking model for development of conceptual competence in pattern of sentences in English Grammar among IX standard students

ABSTRACT-

A Model of teaching provides guidelines for designing educational activities and environment. Models of teaching are divided from personals, group dynamics academic and psychological information processing stances, behavior modification etc. Models of teaching have given functional and structural guidelines to design instructions or instructional material. They are dynamically interactive with social and cognitive purpose with the learning theory underling procedures, with available support technology and with personal and intellectual characteristics of the learners. This study was undertaken to see whether the *Inductive* Teaching of English Grammar by using group work technique (*Inductive Thinking Model)* has a positive effect on the academic achievement of secondary school students. Hence researcher used Inductive Thinking Model for teaching Pattern of Sentences in English grammar to the ix standard students. Researcher found that there is significant difference between the mean performance of students from control group and experimental group in cumulative test on the pattern of sentences. Inductive Thinking Model proved great effect for conceptual competence in the pattern of sentences. Experimental group is superior than control group for conceptual competence in the pattern of sentences.

INTRODUCTION :-

The use of different models in language teaching has a large impact on students abilities in learning process. Teaching language by using models becomes more effective as the students progress becomes forever. The effects of various models of teaching in languages is important to achieve the specific objectives towards which are directed and also it increase the ability to learn. The models teaching in language learning enhances the ability of students to achieve various learning objectives. Thus, the use of models of teaching in languages change students learning strategies increases and student will be able to accomplish more and more types of learning more effectively..

INDUCTIVE THINKING MODEL- HILDA TABA

Taba's approach to design of teaching strategies to develop creativity and autonomous thinking has a wide range of applicability. Recent studies have shown that thinking can be learnt developmentally. Teaching strategy that helps the student to higher level of thinking.

Inductive Thinking Model includes following strategies and abilities.

Principal
Azad College of Education
Satara

RESEARCH FRONT

ISSN
(Print) 2320 – 6446, (Online) 2320 – 8341

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा उजवा हात–पद्मश्री कर्मवीर दादासाहेब गायकवाड

प्रा.डॉ. गोविंदराव भंकरराव कांबळे
रयत िक्षण संस्थेचे,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युके न,सातारा.

15 ऑक्टोबर 1902 रोजी आंबे (जानोरी) ता. दींडोरी, जि. नाि कच्या चिवट–जिवट मातीतून घडलेला खराखुरा भांभर नंवरी माणूस म्हणजे दादासाहेव उर्फ भाऊराव गायकवाड, त्यांच्या सो ीक व कार्यनिमग्न स्वभावामुळे डॉ.बाबासाहेव आंबेडकरांचे ते उजवे हात आणि अस्सल उत्तराधिकारी म्हणून कसोटीला उतरले आहेत. सगळे जीवनच ज्यांचे वहुजन हिताय–बहुजन सुखाय पूर्णार्थाने वेचले गेले अ ा दादासाहेबांना कुणाचीच उपमा देता येत नाही.

1926 मध्ये कोर्टाच्या कामासाठी वाबासाहेब आंबेडकर नाि क येथे आले होते. बॅरिस्टर असूनही मुक्कामाला जागा नसल्याने ते श्री भाहू छत्रपति बोर्डिंगमध्ये आले. भाऊराव त्या बोर्डिंगचे अधीक्षक होते. पहिल्या भेटीतच हिमालया ी स्पर्धा करणाऱ्या उत्तुंग व्यक्तिमत्वाकडे ते आकर्षित झाले. वाबासाहेव आंबेडकरांनी दलितांच्या उत्थापनाच्या कार्याला जीवन अर्पित केले होते. भाऊरावांनी तोच धागा पकडून संपूर्ण आयुश्य समाजकार्यात झोकून दिले.

आंबेडकरी चळवळीतल्या कर्तृत्ववान व्यक्तिमत्वांच्या सहभागाचा विचार करताना पद्श्री कर्मवीर दादासाहेव गायकवाड यांचे नाव अग्रक्रमाने घेतल्या वाचून पुढे जाताच येणार नाही. आजही आंबेडकरी राजकीय वर्तनाचे समर्थन करताना दादासाहेबांचे संदर्भ घेतले जातात. दादासाहेबांचा आंबेडकरी चळवळीतला 'सहभाग' कसला ती पूर्णाहूतीच होती पूर्णाहूती हे वि ेशण त्यांना जवळून बघितलेल्या त्यांच्या अनुयायांनी योजलेलं, दादासाहेबांचं जीवनचरित्र एका भाब्दात पकडणारं. एक पूर्णाहूतीच आयुश्य दादासाहेब जगले ते डॉ. वाबासाहेव आंबेडकर या द्विग्विजयी नेत्यावरील श्रध्देसाठी बांधिलकीपोटी आणि अ ा समूहाच्या परिवर्तनासाठी जो मार्ग डॉ.आंबेडकरांच्या प्रज्ञेन मुकर होता होता त्या मार्गावर असलेल्या निष्ठेपायी डॉ.आंबेडकरांच्या संघर्षमय वैचारिक वादळाने भारावून गेलेला कार्यकर्त्यांचा जत्थाच त्याकाळी तयार झाला होता. या जत्थ्याच्या अग्रभागी भोभून दिसावं एवढा कर्तृत्वाने भारलेला काळ दादासाहेब जगले. म्हणूनच नंतरच्या सर्व पिढ्या जसं डॉ. बाबासाहेव आंबेडकरांना आपला मुक्तीसुर्य मानते. त्याच पध्दतीने कर्मवीर दादासाहेबांना सुध्दा त्या मुक्ती सुर्याच्या प्रभावळीतला एक लखलखता ऊर्जास्त्रोत मानते। आजची तरुणपिढी देखील दादासाहेबांच्या व्यक्तिमत्वाच्या अनेक परंपरांपैकी कुठल्याही पदराकडं आकर्षित होते.

दादासाहेबांची जडणघडण वाबासाहेबांच्या विचारांवर झाली होती. बाबासाहेबांनी पुकारलेल्या सर्वच आंदोलनात ते आघाडीवर होते. बाबासाहेबांनी त्यांना डोळस बनवले होते. वैचारिक वाद घालण्याचे बळ त्यांना दिले होते. नेत्यां ी मुक्तपणे बोलण्याचेही स्वातंत्र्य दिले होते. सातत्याने सामान्य माणसां ी संपर्क बाबासाहेबांच्या मार्गद र्निामुळे प्र न समजून घेण्याची धडपड, कार्यकर्त्यांवर जिवाभावे प्रेम करण्याची वृत्ती यामुळे दादासाहेबांनी आपले आयुश्य अनुभवी समृध्द बनवले. त्यांच्यात व सामान्य माणसांत सहसा कधी अंतर पडले नाही एखादे कार्य स्वीकारले की, ते तडीस नेण्यासाठी ते आका ापाताळ एक करत.

Principal
Azad College of Education
Satara

ISSN
(Print) 2320 – 6446, (Online) 2320 – 8341

ाडीया गोंड या आदिवासी जमातीच्या जीवनातील प्रकाशपहाट म्हणजे लोकबिरादरी प्रकल्प – एक विचारमंथन

प्रा.डॉ.कांबळे गोविंदराव शंकरराव
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सातारा.

स्तावना

तमाम भारतीयांना व जगातील काही लोकांना परिचयाचे असलेले नाव म्हणजे थोर समाजसेवक द्मभूषण बाबा आमटे यांनी तुळशीराम नामक व्यक्ती कुष्ठरोगाने जर्जर झालेली व अंतिमघटका मोजत खितपत पडलेली पाहिली आणि ते नखशिखांत हादरुन गेले. त्या प्रसंगाने ते बैचन झाले आणि फादर डेमियन प्रमाणे कुष्ठकार्यास आपले आयुष्य समर्पित केलेल्या व्यक्तीविषयी सविस्तर माहिती मिळविण्यास बाबांनी सुरुवात केली. कुष्ठरुग्णांच्या आरोग्यसेवा कार्याचा सर्वांगीण अनुभव आपण घ्यायला हवा, ही णीव बाबांना झाली. आचार्य विनोबा भावे यांच्या सल्ल्याने बाबांनी आदरणीय मनोहरजी दिवान यांनी ध्यांजवळ स्थापन केलेल्या दत्तपूर कुष्ठधामात प्रशिक्षणासाठी जायला सुरुवात केली. हे प्रशिक्षण घेत असत[illegible] त्यांनी वरोऱ्याच्या ग्रामीण रुग्णालयाच्या आवारात कुष्ठरुग्णांना तपासण्यासाठी एक क्लिनिक घडल. तिथे लवकरच मोठ्या संख्येन कुष्ठरोगी येऊ लागले. नॉर्वेच्या डॉ.गेहार्ड आरमार हॅन्सेन यांनी 873 साली कुष्ठरोगाला कारणीभूत असणाऱ्या मायक्रोबॅक्टेरियम लेप्री या जीवाणूचा शोध लावला आणि रोगावर औषधोपचार, लस वगैरे शोधण्यासाठी संशोधन सुरु झालं.

हा शोध लागण्यापुर्वी कुष्ठरोगाची लागण झालेल्या व्यक्तिविषयी अशी ठाम जागतिक धारणा ती. पुर्वजन्माचे पातक म्हणुनच याला कुष्ठरोग झाला आहे आणि त्या पापाची फळं हा या जन्मी गतो आहे. कुष्ठरोगाला कारणीभूत जीवाणूचा शोध लागला तरी दुर्दैवाने समाजमनात कुष्ठरुग्णांबद्दल सलेली घृणा, त्यांची होणारी अवहेलना, अपेक्षा मात्र तशीच टिकून होती त्यामुळे कुष्ठरोगासंबंधी द्यकिय दृष्टिकोन महत्त्वाचा होताच, पण मानसिक व सामाजिक दृष्टिकोनातून कुष्ठरोगाचा विचार करणं नी कृती कार्यक्रम राबविणे हे जास्त आव्हानात्मक आणि अवघड काम आहे हे बाबांच्या लक्षात आलं होतं. त्यांनी कुष्ठपीडितांसाठी एक स्वास्थ्य कार्यक्रम तयार केला आणि 19 ऑगस्ट, 1949 रोजी आपल्या काही मित्रांच्या मदतीने महारोगी सेवा समिती वरोरा या स्वयंसेवी संस्थेची स्थापना केली.

दत्तपूरला प्रशिक्षण घेत असताना बाबानी कुष्ठरोगतज्ज्ञ म्हणून प्रसिध्द असलेले डॉ.वारदेकर यांची र्व पुस्तकं वाचली होती. दत्तपूरच्या कार्यावर डॉ. वारदेकर खूप खूश होते, परंतु त्यांचे मत असे होते की बाबांनी कुष्ठरोगाविषयी सखोल अभ्यास करण्यासाठी आणि शास्त्रशुध्द प्रशिक्षण घेण्यासाठी कत्यातल्या स्कूल ऑफ ट्रॉपिकल मेडिसिन या संस्थेत पदविका अभ्यासक्रम पूर्ण करावा. मात्र [illegible] अशी होती बाबा बी.ए.एल.एल.बी. होते आणि तेथे वैद्यकिय पदवीधारांसाठीच प्रवेश होते. मात्र बाबा जिद्दी होते ते म्हणाले माझ्या बाबतीत त्यांना अपवाद करता येईल. कोर्स पूर्ण केल्यानंतर मी ची पाटी थोडीच लावणार आहे. त्यावेळेचे प्रसिध्द संशोधक आणि कुष्ठरोगतज्ज्ञ डॉ.धर्मेंद्र त्या संस्थेचे ष्ठाता होते. त्यांचे मन वळविण्यासाठी विनोबा भावे यांच्या विनंतीवरुन देशाचे राष्ट्रपती राजेंद्र प्रसाद, धान जवाहरलाल नेहरु, आरोग्यमंत्री राजकुमारी अमृतकौर यांनी मध्यस्थी केली आणि बाबांना त्या त प्रवेश मिळाला. समाजसेवेचे अखंडव्रत आपल्या शीरावर घेऊन कुटुंबाचे ओझे सांभाळत रोग्यांच्या लढ्याची लढाई लढणाऱ्या या लढवय्याने आपला कनिष्ठ पुत्र डॉ. प्रकाश आमटे याच्यावर जबाबदारी सोपवली. ती म्हणजे हेमलकसा येथील लोक बिरादरी प्रकल्प उभा करणे.

लोकबिरादरी प्रकल्पाची उद्दिष्टे

1. माडिया गोंड आदिवासी जमातींच्या समस्यांचा शोध घेणे.
2. माडिया गोंडाना शेती करताना येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे.
3. माडिया गोंडाना दिल्या जाणाऱ्या आरोग्य शिक्षणाचा अभ्यास करणे.
4. माडिया गोंड आदिवासींना बोली भाषेतून शिक्षण देण्याचा प्रयत्न करणे.
5. माडिया गोंडाना अज्ञान व अंधश्रध्दायुक्त राहण्यामागील कारणांचा शोध घेणे.
6. माडिया गोंड आदिवासींसाठी लोक जागृतीचे कार्यक्रम राबवून त्याची परिणामकारकता अभ्यासणे व उपाय योजना सूचविणे.

Principal
Azad College of Education
Satara

PUNE RESEARCH SCHOLAR ISSN 2455-314
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY JOURNAL VOL 3, ISSUE 6

डॉ. आंबेडकर आणि धम्म क्रांतीची चळवळ - एक चिंतन

प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव

सहाय्यक प्राध्यापक
रयत शिक्षण संस्थेचे,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
ता. सातारा, जि. सातारा. ४१५००१
महाराष्ट्र भारत

निलंबराच्या अनंत क्षितीजावर तथागताचे मानसमंदिर प्रज्वलीत करणाऱ्या मानवतेच्या हृदयास कोटी कोटी प्रणाम. जगात महामानवाच्या रुपातच जन्म घ्यावा लागतो. म्हणूनच पुढे तो आपल्या गुणसंपन्न व्यक्तिमत्वाने आणि महान कर्तृत्वाने महामानव सिध्द होतो. जगाच्या अशा नियमानुसारच दि.१४ एप्रिल, १९८१ साली मध्यप्रदेशात महू येथे महाराष्ट्रीय पिता रामजी मालोजी सकपाळ (आंबवडेकर) व माता भीमाबाई यांच्या पोटी चौदावे रत्न महामानवाच्या रुपात डॉ. भीमराव यांचा जन्म झाला.

विश्वभूषण, भारतरत्न, महत्त्वकांक्षी, लक्ष्यवेधी, जिद्दी, निश्चयी, धोरणी, धाडशी, कष्टाळू, अभ्यासू, विचारी, स्वाभिमानी, कार्यकुशल, कर्तव्यदक्ष, अत्युच्य पदव्यांचा एकनिष्ठ साधक, बहुज्ञानी, जनहितासाठी ज्ञानाचा सदुपयोगकर्ता, लोकहितदक्ष महानायक, जागरुक जननेता, सत्याग्रही, झुंजार जनांदोलनकारी, न्यायाचा कडवा रक्षक, अन्यायाचा निर्भयशत्रू, मानवतेचा मित्र, द्रष्टा समाजसुधारक, उपेक्षितांचा उध्दारक, दलितांचा भाग्यविधाता, स्त्रियांचा कैवारी, शोषितांचा कुशल संघटक, क्रांतिप्रिय भविष्यद्रष्टा, विषातक रुढींचा विधायक विध्वंसक, अन्यायकारी परंपरांच्या विरुध्द धैर्याने लढणारा अजिंक्य योध्दा, धुरंदर राजकारणी, स्वातंत्र्यासह समता व बंधुत्व या जीवनमूल्यांचा प्रबळ समर्थक, राज्यघटनेचा श्रेष्ठ शिल्पकार, संसदीय लोकशाहीचा कट्टर पुरस्कर्ता, जागृत देशभक्त, विचारवंत संसदपटू , प्रभावीवक्ता, थोर ग्रंथलेखक, विविध ग्रंथांचा नित्यवाचक व संग्राहक, श्रेष्ठ मार्गदर्शक, थोर विधीतज्ज्ञ, जगन्मान्य विद्वान, शिक्षणतज्ज्ञ, शिक्षणसंस्थेचा दूरदर्शी संस्थापक, स्पष्टवक्ता, समाजाभिमुख पत्रकार, बहुभाषाविज्ञ भाषाप्रेमी, प्राध्यापक, प्राचार्य, उच्च आणि अत्युच्य शिक्षण घेताना ज्यांचे महत्त्वपूर्ण सहकार्य लाभले त्यांच्या विशयी कृतज्ञता बाळगणारा कृतज्ञ, आई वडीलांचा आदर करणारा विनम्र पुत्र, बहुआयामी बहुविध गुणरुपांनी व

Principal
Azad College of Education
Satara

PUNE RESEARCH WORLD
An International Journal of Interdisciplinary Studies VOL-3 ISSUE-1

VOLUME 3; ISSUE 1 (MAR to MAY 2018)

JOURNAL IMPACT FACTOR 3.02 (IIJIF)

Editor-in-Chief
DR. YOGESH MALSHETTE
Whats-App / Contact +91 9403981666
editorpuneresearch@gmail.com

CONTENT

Sr No	NAME OF THE ARTICLE	AUTHOR	ARTICLE
3.1	CONTENT	www.puneresearch.com/world	AREA
3.1.1	सुख, दुःख व आनंद या मानसिक प्रकियांचा व्यक्तीच्या मनावर झालेल्या परिनामाचा अभ्यास	प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव	शिक्षणशास्त्र
3.1.2	जयवंत दळवींच्या नाटकातील स्त्री रूपे	प्रा. दादासाहेब नारायण डांगे डॉ. पी. व्ही. कोटमे	मराठी साहित्य
3.1.3	सामजिक समस्याएँ उनके मनोवैज्ञानिक कारण एवम् अवधारणा और उपागम	डॉ. छाया आर. सूचक	मनोविज्ञान

Principal
Azad College of Education
Satara

TRUE COPY

Principal

PUNE RESEARCH WORLD ISSN 2455-359X
AN INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES VOL 3, ISSUE 1

सुख, दुःख व आनंद या मानसिक प्रकियांचा व्यक्तीच्या मनावर झालेल्या परिणामाचा अभ्यास करुन त्यावर उपाय योजना सुचविणे

प्रा. डॉ. कांबळे गोविंदराव शंकरराव
सहाय्यक प्राध्यापक
रयत शिक्षण संस्थेचे,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
ता. सातारा, जि. सातारा. ४१५००१
महाराष्ट्र भारत

प्रस्तावना :

संपूर्ण मानवजातीच्या अत्यंत गरजेची गोष्ट काय? माणूस एवढा कशासाठी राबतो? किंवा जगण्यासाठी आहार, निद्रा वगैरे नैसर्गिक गरजा पूर्ण करताना मानवाला काय हव असत? तर सुख फक्त सुखाने जगता यावं एवढीच त्याची अपेक्षा असते.

खरं तर आहार न्रिदा वगैरे मूळ गरजा पुरेशा प्रमाणात मिळाल्यावर मानव सुखी असायला हरकत नव्हती पण दुर्दैवाने तसं घडताना दिसून येत नाही. उलट तो दुःखीच आहे. जणू दुःखी असण्याचा शाप मिळालाच त्याला.

खरंच मानव दुःखी का आहे? दुःख मानवाला मिळालेला शाप आहे की मानव स्वतःचीच करणी भोगतोय? दुःख आयुष्याचा अपरिहार्य भाग आहे की दुःखातून मुक्ती शक्य आहे? सुखाचा शोध घेत घेत अफाट प्रगती मानवाने केली. वेगवेगळ्या विज्ञान शाखांचा, तंत्रज्ञानाचा उदय झाला. मानव अधिकाधिक सुशिक्षित होत गेला, पण मानव सुखी झाला का? तर मुळीच नाही. तंत्रज्ञान प्रगत झालं, नवीन सुखसाधने निर्माण झाली. संपत्तीत वाढ

Principal
Azad College of Education
Satara

Azad College of Education, Satara

Research Papers added after SSR submission

2018-19

Year	Title of paper	Name of the author/s	Name of journal	Year of publication	ISBN/ISSN number
2018-19	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींच्या मराठी आशय ज्ञानासाठी ऑनलाइन मूल्यमापन कार्यक्रम विकासित करणे	डॉ. केशव रामभाऊ मोरे	Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal	2019	2278-5655
2018-19	हिंदी विषयातून जीवनकौशल्यांसाठी अध्ययन - अनुभव योजना	प्रा. सौ. शोभा संग्राम पाटील	Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal	2019	2278-5655

Principal
Azad College of Education
Satara

AARHAT PUBLICATION & AARHAT JOURNAL'S
108, Gokuldham Park, Dr. Ambedkar Chowk, Near T.V. Tower, Badapur (E)-421503.
Email ID: aarhatpublications@gmail.com • Phone: 8522307164
Website: www.aarhat.com

Conference Book

ISBN No.-978-93-5406-

NAAC Re- accredited with Grade 'B'

Government of Maharashtra

Shree Maharani Tarabai Government College of Education, Kolhapur, (Maharashtra)- 416001

One Day Interdisciplinary International Conference

On

SKILL DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION



2nd February, 2019

Tel No. 0231-2535043 WWW.tmcekop.com Email: princ.smtbedkop@gov.in

Principal
Azad College of Education
Satara

18	पदवी व पदवीत्तर स्तरावर कादंबरी अध्यापनाचे स्वरूप व कौशल्य	डॉ.अशोक केंद्रे	75
19	भारतीय स्त्री शिक्षणातील बदलते प्रवाह	डॉ.जी.एन.पांचाळ व डॉ.एन.जी.सूर्यवंशी	77
20	द्विवार्षिक बी.एड कालावधीतील छात्राध्यापकांच्या स्वकौशल्य संपादनाचा अभ्यास	डॉ.प्रतिभा देसाई	82
21	मराठी भाषिक कौशल्ये आणि व्यवसायाच्या संधी	डॉ.मोरे अर्चना	87
22	शासनाकडून प्राथमिक स्तरावरील शिक्षणासबंधी घेतलेल्या निर्णयांचा शिक्षकांच्या कामगिरीवर झालेल्या परिणामाचा अभ्यास	डॉ.रावसाहेब शेळके	90
23	कौशल्याधारित शिक्षणाचे महत्व	डॉ.नदाफ एस.आय व डॉ.पाढरे वासंती	93
24	एकवीसाव्या शतकातील माहिती तंत्रज्ञान कोशल्याचे विकसन - एक अभ्यास	डॉ.प्रीती पाटील	95
25	कर्णबधीर विध्यार्थ्याच्या उच्च शिक्षणातील कौशल्य विकासामधील आव्हाने व संधी	स्वाती सदकाळे	99
26	Transformation Of Society Through Social Media	Dr.Madhuri Isave	100
27	Higher Education Of Skill Development In Urban And Rural Region	Dr. Bhaskar A. Mundewadi	103
28	प्रताप तत्वज्ञान केंद्राच्या तात्वीक विचारांचा अभ्यास	डॉ.नितीनकुनार दादासाहेब माळी प्रा.नरेश पितांबर सावंत	107
29	Role of ICT and Constructivist Design for Teaching Skill Development	Dr. Kisan Jijaba Shinde	110
30	Innovative Practices To Enhance Teacher Education	Dr.Suryawanshi S.K	114
31	Role of Skill Development in Higher Education for Promoting Employment and Employability in Emerging Global Economy	Prof. Rohini G. Deshpande	119
32	To study the mistakes of 6th Std. Students to construct the sentences and solutions	Patil Prajkta Jagannath	125
33	शिक्षणशास्त्र महाविदयालयातील व्यावसायिक क्षमतांमध्ये वाढ या विषयाअतंर्गत स्व – आकलन संबंधी कौशल्यांच्या विकासासाठी दिलेल्या उपक्रमांच्या परिणामांचा अभ्यास	प्रा. डॉ. सौ. उर्मिला राजेश पाटील	130
34	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींच्या मराठी आशय ज्ञानासाठी ऑनलाईन मूल्यमापन कार्यक्रम विकसित करणे	डॉ. केशव रामभाऊ मोरे	135

Principal
Azad College of Education
Satara

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींच्या मराठी आशय ज्ञानासाठी ऑनलाईन मूल्यमापन कार्यक्रम विकसित करणे

प्रा. डॉ. केशव रामभाऊ मोरे, सहाय्यक प्राध्यापक,
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा

प्रास्ताविक :–

सर्वच क्षेत्रात आज कुशल मनुष्यबळाची नितांत गरज आहे. आज शिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध असले तरी, गेजगारक्षम मनुष्यबळ उपलब्ध नसल्याचे अनेक उद्योगांचे म्हणणे आहे. शिक्षण आणि प्रत्यक्ष काम यातील दरी भरून काढण्यासाठी कौशल्य विकसित करण्यावर भर देण्यावावत गेल्या काही वर्षापासून प्रयत्नही सुरू आहेत.

सध्याच्या युगात ऑनलाईन परीक्षा ही अत्यंत महत्त्वाची झाली आहे. ऑनलाईन परीक्षा ही जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना कमीत कमी वेळेत व तात्काळ निकालासाठी वापरली जाते. विद्यार्थ्यांना त्वरित प्रत्याभरणाची सोय ऑनलाईन परीक्षेमध्ये असते.

सध्याच्या ऑनलाईनच्या जमान्यात प्रशिक्षणार्थीकडे ऑनलाईन टेस्ट विकसित करण्याचे कौशल्य असणे खूप महत्त्वाचे आहे. सध्या सर्व प्रवेश परीक्षा या ऑनलाईन घेतल्या जातात. कारण हजारोंच्या, लाखोंच्या संख्येने विद्यार्थी या प्रवेश परीक्षांना बसतात. त्यांच्या परीक्षेचा निकाल तात्काळ व बिनचूक लावण्यासाठी ऑनलाईन परीक्षा हाच सर्वात योग्य पर्याय आहे.

संशोधन विषयाची गरज व महत्त्व :–

सध्या शिक्षणशास्त्र महाविद्यालये अनेक समस्यांच्या विळख्यात सापडलेली आहेत. गेल्या चार–पाच वर्षात शिक्षक भरती झालेली नाही. परिणामी याचा परिणाम प्रवेश प्रक्रियेवर होताना दिसतो आहे. हजारो विद्यार्थी बी.एड.ची पदवी घेऊन बाहेर पडताहेत पण त्यांना नोकरी नाही अशी अवस्था आहे. परंतु समाजाची सध्या गरज काय आहे याचा अभ्यास करून जर थोडा वेगळा विचार केला व मार्ग निवडला तर सर्व विद्यार्थी समाजामध्ये चांगल्या पध्दतीने आपला उदरनिर्वाह करू शकतील. सध्याच्या युगात सर्व स्पर्धा परीक्षा या ऑनलाईन घेतल्या जात आहेत. ऑनलाईन परीक्षांचे महत्त्व पालकांना आत्ताच जर पटवून दिले व विद्यार्थ्यांचा ऑनलाईन टेस्ट सोडविण्याचा सराव करून घेतला तर भविष्यकाळात विद्यार्थी ऑनलाईन परीक्षांना सक्षमपणे सामोरे जातील व यश संपादन करतील. ऑनलाईन परीक्षांमध्ये विद्यार्थी अयशस्वी होण्याच्या कारणांचा जर अभ्यास केला तर सर्वात महत्त्वाचे कारण म्हणजे त्यांचा पेपर कव्हर होत नाही. त्यांना वेळ कमी पडतो. म्हणून विद्यार्थ्यांना प्राथमिक स्तरापासून, माध्यमिक स्तरापासून जर या परीक्षांची सवय लावली व त्यांचा सराव करून घेतला तर ते नक्कीच यशस्वी होतील. म्हणून ऑनलाईन टेस्ट विकसित करणे व विद्यार्थ्यांना त्या परीक्षांचा सराव देणे ही काळाची गरज आहे.

उद्दिष्टे :–

१. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींच्या मराठी विषयाच्या आशयज्ञानाचा ऑनलाईन टेस्टच्या माध्यमातून अभ्यास करणे.
२. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींचे मराठी विषयाचे आशयज्ञान वाढविण्यासाठी कार्यक्रम विकसित करणे.
३. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींचे मराठी विषयाचे आशयज्ञान वाढविण्यासाठी विकसित केलेल्या कार्यक्रमाची परिणामकारकता अभ्यासणे.

ऑनलाईन मूल्यमापनासाठी टेस्ट तयार करण्याच्या पायऱ्या :–

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थींच्या मराठी विषयाच्या आशयज्ञानाचा ऑनलाईन मूल्यमापनासाठी टेस्टच्या माध्यमातून अभ्यास करण्यासाठी एक ऑनलाईन प्रश्नावली तयार केली. ज्या प्रशिक्षणार्थींची मराठी अध्यापन पध्दती आहे त्यांना ही प्रश्नावली देण्यात आली. आमच्या शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयात प्रथम व द्वितीय वर्षाचे मराठी अध्यापन पध्दतीचे एकूण ३५ प्रशिक्षणार्थी आहेत. त्या सर्व प्रशिक्षणार्थींच्याकडून माहिती संकलित करून सदरचा कार्यक्रम विकसित केला आहे.

पायरी १ :– ऑनलाईन मूल्यमापनावद्दल प्रशिक्षणार्थ्यांच्या पूर्वज्ञानाची माहिती घेणे.

Principal
Azad College of Education
Satara

AARHAT PUBLICATION & AARHAT JOURNAL'S
108, Gokuldham Park, Dr. Ambedkar Chowk, Near T.V. Tower, Badlapur (E)-421503.
Email ID: aarhatpublication@gmail.com • Phone: 9822307164
Website: www.aarhat.com

Conference Book

ISSN No-2278-5655

NAAC Re- accredited with Grade B

Government of Maharashtra

Shree Maharani Tarabai Government College of Education, Kolhapur, (Maharashtra)- 416001

One Day Interdisciplinary International Conference

On

SKILL DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION



2nd February, 2019

Tel No. 0231-2535043 www.smtckop.com Email: princ.smtbedko-mhgov.in

Principal
Azad College of Education
Satara

54	Soft Skill Development in Higher Education: A Need of the Day	Patil Yogita Abhijit J. Patil	215
55	Soft Skill In Legal Education	Mrs. Priyanka Sambhaji Jadhava	217
56	The Growing Importance Of Soft Skill In Ict	Dr. Anil D. Warghat	221
57	हिंदी विषयातून जीवनकौशल्यांसाठी अध्ययन– अनुभव योजना	प्रा.सौ.शोभा संग्राम पाटील	223
58	Soft Skills: A Holistic Approach To Life At Work Place	Dr. Panchappa Ramchandra Waghmare	228
59	Role of 'Open and Distance Learning' in development of Employable Skills in Higher Education	Mr. Vaibhav Vijay Patil	231
60	The Role Of ICT For Soft Skill Development	Dr. Tabassum Yakub Patel	235
61	उच्च शिक्षा में कौशल विकास	सुश्री. श्रीदेवी बबन वाघमारे	241
62	Skill Development In Higher Education Institutions Of India	Dr.Durgesh Narpat Valvi Dr. Suresh Shripati Apate	244
63	सौम्य कौशल्य विकसनात माहिती संप्रेषण आणि तंत्रज्ञानाची भूमिका	कविता.टी.चानकने.	249
64	डॉ. विश्वास मंडलिक यांचे योगकौशल्य विकसनातील योगदान	प्रा.गणेश जिभाऊ वाघ, डॉ. नितीनकुमार दादासाहेब माळी	252
65	Development of Skills for Modern Teachers Through Teacher Education Programme (TEP)	Dr. Lata Shivaji Patil	255
66	Implementation of the National Skill Development Policy by UGC through Higher Education: A Critical Appraisal	Dr Sonali Shankhwalker Dr Ketan Govekar	258
67	राष्ट्रीय सेवा योजना (N.S.S.) मधून युवकांमध्ये कौशल्य विकास'	प्रा. संजय पाटील, डॉ. रणजित पवार	262
68	छात्राध्यापकांतील स्वयंमूल्यमापन कौशल्य व शिक्षक उत्तरदायित्व संवर्धनासाठी स्वयंप्रत्याभरण पत्र योजना :एक नवोपक्रम	डॉ.शिंदे भागवत असाराम	265
69	Skill Development In 21st Century	Dr. N. S. Jadhav	269
70	उच्च शिक्षणात कौशल्य विकासाची गरज	डॉ. वीणा वा. लाडे (नारायणे)	274
71	Enhancing English Communication Skill Among B.Ed Trainees; Acase Study Of G.V.M's Dr Dada Vaidya College Of Education	Mr. Sunil Kumar	278
72	Skill Development Through Higher Education"	Prof. Kshirsagar Urmila Narsingrao	282
73	Facilitating Participatory Training Methods For Developing Teaching Skills	Dr.C.P.Sonkamble, Viyanna.R.Cabral	285
74	Adoption Of Modern Dairy Practices Followed By The Women Farmers In Kolhapur District For Their Sustainable Development.	Dr. K. V. Gurav	291

Principal
Azad College of Education
Satara

हिंदी विषयातून जीवनकौशल्यांसाठी अध्ययन– अनुभव योजना

प्रा.सौ.शोभा संग्राम पाटील,सहाय्यक प्राध्यापिका
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सातारा.

सारांश:

आज आपण एकविसाव्या शतकात वावरत आहोत.भारत देश महासत्ताक होण्याच्या मार्गावर आहे. नविन ज्ञान माहिती, माहिती तंत्रज्ञान यामध्ये दिवसे दिवस भर पडत आहे. या माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात विज्ञान तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने मानवाने मोठी प्रगती केली आहे. आपण आपल्या विदयार्थ्यांची गुणवत्ता वाढविण्याचा प्रयत्न करीत असतो त्यावेळी त्यामध्ये एक प्रकारी पोकळी निर्माण झाल्याचे लक्षात येते.

अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेत मुलांना दिल्या जाणाऱ्या अध्ययन अनुभवांना अनन्य साधारण महत्व आहे. मुलांना मिळालेल्या अनुभवांवर मुले आत्मचिंतन करीत असतात. त्याचवरोबर प्राप्त अनुभवांवर आधारित कौशल्यांचा वापर दैनंदिन जीवनात करावयास प्रवृत्त करणे म्हणजेच योग्य त्या फलनिष्पती कडे नेणे होय.

''विज्ञान तंत्रज्ञानाचा वेगाने होणारा विकास आणि जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियांमुळे एकविसाव्या शतकातील जीवनशैलीत झपाटयाने नवनवीन बदल होत आहेत. विद्यार्थ्यांना ही वदलती जीवनशैली झपाटयाने नवनवीन बदल होत आहेत. विद्यार्थ्यांना ही बदलती जीवनशैली सहजतेने पेलता आली पाहिजे आणि त्यातून स्वत:च्या व्यक्तिमत्वाचा सर्वांगीण, समतोल विकासही साधता आला पाहिजे. यासाठी आयुष्यभर उपयोगी पडतील अशी कौशल्ये त्यांना शालेय शिक्षणातच मिळाली पाहिजेत. जागतिक आरोग्य संघटनेने दहा मूल्ये नमूद केली आहेत. ही कौशल्ये आत्मसात करण्यासाठी विद्यार्थ्यांना शाळेतच त्यांचा वापर सराव करण्याची भरपूर संधी मिळाली पाहीजे व्यक्तीमध्ये वाढत जाणारीहिंसकप्रवृत्ती, व्यसनाधिनता, नकारात्मकविचार, आत्महत्या जीवन जगण्यासाठी लागणारी विविध कौशल्ये शिक्षणातून प्राप्त व्हावीत ही शिक्षणाकडून अपेक्षा आहे.

इयत्ता ८ची साठी नियुक्त केलेल्या हिंदी विषयाच्या पाठयपुस्तकातून देखील जीवन कौशल्य प्रतिबिंबीत होताना दिसतात. परंतु शिक्षकानेती शोधून त्याप्रमाणे अध्ययन अनुभवांची योजना करणे गरजेचे आहे.

प्रस्तावना

''विज्ञान तंत्रज्ञानाचा वेगाने होणारा विकास आणि जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियांमुळे एकविसाव्या शतकातील जीवनशैलीत झपाटयाने नवनवीन बदल होत आहेत. विद्यार्थ्यांना ही बदलती जीवनशैली झपाटयाने नवनवीन बदल होत आहेत. विद्यार्थ्यांना ही बदलती जीवनशैली सहजतेने पेलता आली पाहिजे आणि त्यातून स्वत:च्या व्यक्तिमत्वाचा सर्वांगीण, समतोल विकासही साधता आला पाहिजे. यासाठी आयुष्यभर उपयोगी पडतील अशी कौशल्ये त्यांना शालेय शिक्षणातच मिळाली पाहिजेत. जागतिक आरोग्य संघटनेने दहा मूल्ये नमूद केली आहेत. ही कौशल्ये आत्मसात करण्यासाठी विद्यार्थ्यांना शाळेतच त्यांचा वापर सराव करण्याची भरपूर संधी मिळाली पाहीजे''.

आजच्या जागतिकीरणाच्या प्रभावामुळे शिक्षणाची मूल्ये, गुणवत्ता व समर्पकता यांचे आकलन/बोधन युगात होणे महत्वाचे आहे. सध्याच्या धकाधकीच्या आणि चंगदवादाच्या युगात नितीमूल्यांचा ऱ्हास होत चालला आहे. विविध स्तरावरील स्पर्धेमुळे समाजातील लहान मोठया प्रत्येक व्यक्तिला अपरिहार्यपणे संघर्षाला आणि ताणतणावाला तोंड दयावे लागते. वदलती सामाजिक मूल्ये, विभक्त कुटूंव पदधती, मुलांच्याकडून पालकांच्या वाढत्या अपेक्षा, पालकत्वाच्या शिक्षणाचा अभाव याचा परिणाम भावी पिढीवर खोलपणे होतो त्यातून न्यूनगंड, भीती, चिंता, नैराश्य येते. त्या सर्व गोष्टी टाळण्यासाठी शालेय

Principal
Azad College of Education
Satara

Azad College of Education, Satara

Research Papers added after SSR submission

2019-20

Year	Title of paper	Name of the author/s	Name of journal	Year of publication	ISBN/ISSN number
2019-20	Correlational study of Teaching Attitude, Teaching Aptitude and Job Satisfaction with teaching effectiveness of secondary school teachers	Dr. Vandana S. Nalawade	Studies in Indian Place Names	2020	2394-3114
2019-20	Emotional Intelligence of preservice teachers and remedial programme	Dr. Nandkumar D. Dhanawade	Studies in Indian Place Names	2020	2394-3114
2019-20	Role of Social Media in School and Higher Education	Dr. Amitkumar S. Gagare	विद्यावार्ता	2020	2319-9318
2019-20	Knowledge Management and higer education	Dr . Jadhav Ankush Sandip Patil	AJANTA	2020	2277-5730
2019-20	Developing Teachers as Facilitators : Strategic Mission for New Age Teacher Education	Sandeep Patil Chandrakant Bawiskar	University News	2019	0566-2257

Principal
Azad College of Education
Satara

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)

ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-22-February-2020

Correlational study of Teaching Attitude, Teaching Aptitude and Job Satisfaction with teaching effectiveness of secondary school teachers

Dr.Vandana. S.Nalawade
Principal,Azad College of Education,Satara

Introduction:

To correlate between the teaching attitude, teaching aptitude and job satisfaction with teacher effectiveness of secondary school teachers was the focus of the present study. The findings of this study may help the teacher educators, policy makers and management of the schools to enhance the teaching environment of their schools by enhancing teaching attitude, aptitude, job satisfaction and teacher effectiveness in schools.

Education is the process of full and harmonious development of pupils powers and faculties of 3 H i.e. Head, Hand and Heart. As education is lifelong process, it includes all influences which act upon an individual during his passage from birth to death. The backbone of education is a teacher. It has been quoted that no system of education can rise higher than its teacher. Child centered education is possible only through teacher centered school. Teacher is the most important personality responsible for Education.

The teacher in 21st century should be capable of using innovative methods and technology, It is possible only when he is having good teaching attitude, aptitude and job satisfaction. He must play multiple roles. Effective teachers are those who achieve the goals which are decided by themselves only. They have knowledge, skills and competencies which are required to attain aims and objectives of education.

To correlate between the teaching attitude, teaching aptitude and job satisfaction with teacher effectiveness of secondary school teachers was the focus of the present study. The findings of this study may help the teacher educators, policy makers and management of the

Copyright © 2020 Authors

Principal
Azad College of Education
Satara

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)

ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-22-February-2020

Emotional Intelligence of Pre service Teachers and remedial Programme

Dr.Nandakumar D.Dhanwade
Associate Professor
Azad College of Education,Satara
(Maharashtra State)

Teacher education is an area which is deliberately proposed for teacher training. The teacher training institutes in our country educate teachers. Different universities and state board had developed different courses for the training of teachers. The aim of pre service teacher education is to developed good teacher in feature. D.T.Ed. and B. Ed. courses are one of them. It includes theoretical part and practicum part. Theory part contain Educational Psychology is one of theory paper. One of the Objectives of the Educational Psychology is enable the pre service teacher to understand the nature and measurement of mental abilities and aptitude of learner.

Emotional Intelligence is a latest and important concept that the pre service teachers. The model introduced by Daniel Goleman focuses on EI as a wide array of competencies and skills that drive leadership performance. Goleman's model outlines four main EI constructs:

1. **Self-awareness** – the ability to read one's emotions and recognize their impact while using gut feelings to guide decisions.
2. **Self-management** – involves controlling one's emotions and impulses and adapting to changing circumstances.
3. **Social awareness** – the ability to sense, understands, and reacts to others' emotions while comprehending social networks.
4. **Relationship management** – the ability to inspire, influences, and develops others while managing conflict.

Goleman includes a set of emotional competencies within each construct of EI. Emotional competencies are not innate talents, but rather learned capabilities that must be worked on and can be developed to achieve outstanding performance. Goleman posits that individuals are born with a general emotional intelligence that determines their potential for learning emotional competencies.

Copyright © 2020 Authors

Principal
Azad College of Education
Satara

ASGT

Special Issue
January 2020

VIDYAWARTA®

Peer Reviewed International Refereed Research Journal



Rayat Shikshan Sanstha's

R.B.NARAYANRAO BORAWAKE COLLEGE,

Shrirampur, Dist.Ahmednagar

NAAC Reaccreedited 3rd Cycle 'A+' Grade (CGPA:3.44)

(ISO Certification 9001:2015)

DST-FIST Sponsored College

Two Day

STATE LEVEL SEMINAR

On

Impact of Social Media on Psycho-Social Behavior

20th and 21th January 2020

Sponsored by

Planning and Development, Quality Improvement Programme,
Savitribai Phule Pune University

Organized by

Department of Psychology

Principal
Azad College of Education
Satara

Convener
Dr.K.H.Shinde
Principal,R.B.Narayanrao
Borawake College, Shrirampur

Co-Ordinator
Dr.Ganesh Lokhande
Head, Department of Psychology

Index

01) Role of Social Media in School and Higher Education
Dr. Amitkumar S. Gagare, Satara ||20

02) Is there any gender difference in aggression level of Young Internet addicts ?
Anita R. Dabholkar, Jalgoan ||23

03) PSYCHOLOGICAL WELLBEING OF ADOLESCENCE WITH RESPECT TO SOCIAL MEDIA
Ms. Anuradha U. Bhusaree, Amravati ||28

04) Observational Study of Face book and Psychological Violence
Mrs. Apurva Amit Kale, Ahmednagar ||32

05) ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SOCIAL MEDIA FOR SOCIETY
Dr. B. A. Metil, Solapur ||38

06) Effect of Social Media on Emotional Intelligence and Anxiety among College...
Dr. Badrinath Digamber Shelke, Parbhani ||42

07) Effects of Social Media on Mental Health: A Review
Prof. Deepali T. Deshmukh, Washim ||48

08) SOCIAL MEDIA AND ITS EFFECTS ON INDIVIDUALS AND SOCIAL SYSTEMS
Dr. Abhay Shaligram, Ahmednagar ||49

09) Impact of Social media on English Language Communication
Dr. Sidhartha B. Sawant, Dist. Dhule, Maharashtra ||58

10) PSYCHOLOGICAL OCCUPATIONAL STRESSAND FAMILY ENVIRONMENT PROBLEMS ...
Dr. Dilip Shivane, Pune ||61

11) Face Book and Self Esteem Depression Among The Children and Adolescents
Mrs. Gitanjali K. Avhad, Ahmednagar ||69

12) EFFECTS OF SOCIAL NETWORKING MEDIA ON THE ACADEMIC PERFORMANCE OF ...
Dr. Jadal Madhukar Markandeya, Dist.:- Solapur (Maharashtra) ||77

www.vidyawarta.com/03 — http://www.printingarea.blogspot.com/

Principal
Azad College of Education
Satara

01

Role of Social Media in School and Higher Education

Dr. Amitkumar S. Gagare
Assistant Professor,
Azad College of Education Satara

****

Abstract

With the introduction of internet technology, Social media has become an essential of every student's life. Through social networks, it is easier and convenient to exchange information, communicate with each other and stay connected. Teachers and students can use social platforms to stay connected to each other and can use it for educational purpose.

Social networks are allowing students and educational institutions with opportunities to improve teaching-learning process. These offer valuable resource material for enriching knowledge base.

Social media is also a medium where students can establish beneficial connections for their careers. As an educational institution, it is crucial to be active in many social platforms possible, this helps create better student engagement strategies and makes learning more interactive and inclusive.

Professors can use their Twitter or Facebook handles or even messaging services such as WhatsApp to hold live sessions, offer extended support to students thereby enhancing the scope of learning beyond classroom. They can organize discussions related to their subjects or class assignments on social media platforms. Social media therefore helps both teachers and students to remain connected off campus.

Faculty can create groups using social media where useful information can be read by all. It is a good platform for sharing ideas.

Teaching community is therefore accepting the impact of social media on personal and professional lives. In pre service and in service teacher education programme it is very necessary to understand the role and importance of social media in teaching learning process.

Key words – Social Media, Teaching Community, Teacher Education

Introduction

"The destiny of India is being shaped in each classroom of every school" **-Kothari Commission (1964-66)**

Any Nation can be built through proper education. Appropriate education can be provided through by socio committed and devoted teachers. Teachers are the social engineers. The destiny of the Nation is in the hand of teachers. Hence Teacher Education is very important for the better future of the Society. Teacher Education helps the teacher to understand the new trends in teaching learning process. It gives an eye sight about the problems and solutions about the education process. It trains the teachers to adapt new skills and techniques. It helps the teacher to understand the importance of technology in education.

Social media is increasingly becoming popular in building relationships outside the classroom situationStudents' welfare department in colleges are taking help of social media to engage students by addressing their grievances. It is further being used to showcase life at campus and build strong alumni networks. To get started using social media in teaching, consider what you want to achieve. Do you wish to help students in their assignments beyond teaching hours. Do you wish to discuss some subjects / case studies that could not be covered during regular classroom timetables? Or do you wish that students should share their scholarly

Principal
Azad College of Education
Satara

AMJ

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - I January - March - 2020

ENGLISH PART - V

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF ENGLISH PART - V

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Why Agriculture Distress Increased in Marathwada Region of Maharashtra? **Keshav Kundalikrao Uble**	1-6
2	A Review Foreign Direct Investment in India **Dr. Vijay A. Pawar**	7-17
3	Present Situation and Issues of Higher Education in India **Dr. Anand Annaso Kamble**	18-22
4	Role of Physical Activity in Child Development **Asst. Prof. Akash Vasant Bansode** **Dr. B. N. Ulpe**	23-28
5	Intrusion Detection Systems for the Study of Security Problems **Mr. Harshal A. Karande** **Dr. Yogesh Kumar Sharma** **Dr. P. B. Kumbharkar**	29-34
6	Contribution of Co-Operatives in Co-Operative Movement in Maharashtra **Mr. Amit Suraj Pawar**	35-40
7	Agrarian Distress in India **Dr. Mohan . G. Sadamate**	41-46
8	Challenges before Higher Education in India **Dr. Sushil Kumar**	47-52
9	Social Justice: A Quasi Development Model of India **Dr. Manik Sonawane**	53-56
10	Knowledge Management and Higher Education **Dr. Jadhav Ankush** **Sandip Patil**	57-63
11	Performs of the Primary Agricultural Credit Societies (Pacs)- Evaluation **Mr. Sandip N. Bagade.**	64-69
12	Agriculture Distress in Maharashtra Its Causes and Effects **Rohini Shankar Kale**	70-73

Principal
Azad College of Education
Satara

VOLUME - IX, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

10. Knowledge Management and Higher Education

Dr. Jadhav Ankush
Sandip Patil
Azad Collage Satara

The Changing Scenario of Higher Education

An accelerated technological change and global competition are churning up unprecedented business environments making regular corporate training a prerequisite. World-wide education institutions are gearing up to provide training & refresher courses that will help to take fluid business scenarios, accessing, evaluation, managing, organizing, filtering, and distributing information in a manner that is useful to end users.

In the changing economic scene particularly in India and all over the world in general, Indian business is exposed to many challenges like global competition, technological up gradation, quality up gradation, cost consciousness, new combination of means of production etc. As a consequence of these challenges the owners start expressing their unhappiness with the products of educational institutions as the graduates and post graduates in business education are not up to their expectations. The business educational institutions are now realizing the growing disparity between what is important to the students and what has been the demand from the employment market. This disparity has posed several challenges before business education.

What Is Knowledge Management?

"Knowledge Management caters to the critical issues of organizational adaptation, survival, and competence in face of increasingly discontinuous environmental change.... Essentially, it embodies organizational processes that seek synergistic combination of data and information processing capacity of information technologies, and the creative and innovative capacity of human beings."

Knowledge management involves binding a company's internal and external information and turning it into actionable knowledge through technology. Knowledge management principles recognize that it is important for institutions to "Know They Know". All institutions inherently state, access, and deliver knowledge in some manner. The question is what value is added to the products and services they deliver by the effective use of that knowledge capital.

Principal
Azad College of Education
Satara

Rs. 25.00
ISSN-0566-2257

UNIVERSITY NEWS

A Weekly Journal of Higher Education

LIBRARY
Mahara

Association of Indian Universities
Vol. 57 • No. 31 • August 05-11, 2019

K Vlyyanna Rao
A Critique on the Draft National Education Policy—2019

K Jayaprasad
The Draft National Education Policy 2019: Expectations and Concerns

M R Kurup
The New Accreditation Framework of National Assessment and Accreditation Council: Simplified for Non-accredited Institutions

Sandeep Patil and Chandrakant Baviskar
Developing Teachers as Facilitators: Strategic Mission for New Age Teacher Education

Narayana Murthy
Being a Global Manager
— Convocation Address

SW 4
16/8/19





UNIVERSITY NEWS

Vol. 57
No. 31
Price

August 05-11
201
Rs. 25.00

A Weekly Journal of Higher Education Published by the Association of Indian Universities

COLLEGE OF COMMERCE LIBRARY SATARA

In This Issue

	Page
Articles	
A Critique on the Draft National Education Policy—2019	3
The Draft National Education Policy—2019: Expectations and Concerns	10
The New Accreditation Framework of National Assessment and Accreditation Council: Simplified for Non-accredited Institutions	15
Developing Teachers as Facilitators: Strategic Mission for New Age Teacher Education	20
Convocation	
Indian Institute of Management, Kolkata	31
Campus News	34
Theses of the Month (Science & Technologies)	41
Advertisements	45

The Subscription Tariff

	Inland		Foreign	
	Institutions	Academics/ Students (at residential address only)	Airmail	Surface Mail
	Rs.	Rs.	US $	US $
1 year	950.00	575.00	210.00	170.00
2 years	1700.00	700.00	400.00	300.00

Subscription is payable in advance by Bank Draft/MO only in favour of Association of Indian Universities, New Delhi.

Opinions expressed in the articles are those of the contributors and do not necessarily reflect the views and policies of the Association.

Editorial Committee Chairperson:

Dr (Ms) Pankaj Mittal

Editorial Committee :

Dr Baljit Singh Sekhon
Dr Amarendra Pani
Dr Youd Vir Singh

Editor :

Dr Sisila Rama Devi Pani

A Critique on the Draft National Education Policy—2019

K Vlyyanna Rao*

Background

After a protracted dilly-dallying on the finalization of the Policy on Education, the present Government had braved to place it on the public domain for discussion. As a matter of fact, it was in 2015 that an attempt was made to collate the ides of the present Government in its First Term of office under the stewardship of the then Minister for HRD, Ms. Smriti Irani and this led to the appointment of the Committee under the Chairmanship of T S R Subramanian, the former Cabinet Secretary, Government of India. Though the Committee has submitted its report in May 2016, nothing substantial had taken place. The Government again felt that there was the need to revisit the entire issue, keeping in view of the gamut of comments and remarks on the report of the Subramanian Committee, constituted another panel under the Chairmanship of K. Kasturirangan (June, 2017). This Committee was asked to prepare the Draft National Education Policy (NEP) and the same was prepared and submitted in May, 2019. This was the Draft NEP that was placed for comments till June 30, 2019 in the public domain.

Issues of Focus

Matters pertaining to Higher Education were included under part two of the Draft, with a specific focus on the following:

- Quality initiatives for reorienting the vision of the institutions towards making them more forward looking.
- Institutional Restructuring and Consolidation.
- Provision of Liberal education to energize undergraduate and postgraduate programs.
- Creating Optimal Learning Environments with the special focus on innovative and responsible curriculum and pedagogy.
- Putting faculty back into the heart of Higher Educational Institutions (HEIs).
- Establishing a new National Research Foundation (NRF) to build and enhance research capability among HEIs and creating beneficial linkages among the Government, industry and researchers.
- Overhauling the Teacher Education (TE) and restoring integrity in the system.
- Strengthening the base of Professional Education, covering professions like Engineering, Law, Agriculture and Healthcare.
- Promoting leadership through empowered Governance.
- Transforming the Regulatory System by focusing on its design and architecture.

*Former Vice Chancellor, Acharya Nagarjuna University. Presently Director, South East Asian Group of Institutions, Virgonagar, K R Puram, Bangalore 560049. kondativirao@gmail.com

Developing Teachers as Facilitators: Strategic Mission for New Age Teacher Education

Sandeep Patil* and Chandrakant Bayiskar**

Prologue

Knowledge is unanimously the ultimate driving force in the modern era where rapid socioeconomic advances are taking place. Information and Communication Technology (ICT) has emerged as the defining element in the progress of the society. It has escorted knowledge explosion and proven knowledge as dynamic entity. Knowledge is not confined within the four walls of classroom. Varied resources and approaches are available for self-learning. Human society is emerging as the knowledge society where knowledge related issues are at the central juncture. It has augmented incredible competition in the knowledge sector. Subsequently global standards are ascending in the field of education to deal with these changes and to shape the future society as knowledge driven. UNESCO's International Commission on Education for twenty-first century in its report 'Learning the treasure within' (1996)has advocated 'learning to know', 'learning to do', 'learning to live together' and 'learning to be' as the four pillars of education for the new millennium. It has emphasized learning throughout life as a necessity. On the other hand, we are still struggling to accomplish universalization of elementary education. The notion of Universalization of secondary education is gaining momentum. All these concerns need to be dealt genuinely in the educational process.

Education is construed as the true means of social transformation. Hence foremost responsibility lies upon education system to shape the future generation as knowledge driven society. It needs to foster the learner as knowledge activist who will reflect and construct knowledge on his own. Education needs to address the impending needs, issues and trends from global to local scenario. It is supposed to empower the learners to achieve such skills, competencies and dispositions to be the creators of knowledge. National Curriculum Framework for Teacher Education, 2009 has appositely argued that we need to view learners as active participants in their own learning and not as mere recipients of knowledge; need to encourage their capacity to construct knowledge. Teaching is no longer seen as imparting knowledge, but it is redefined as facilitation of self-directed learning (Tight, 1996, p.26).Learning is to be viewed as a search for meaning out of personal experiences and knowledge generation as a continuously evolving process of reflective learning. It is imperative to innovate and streamline the curriculum and particularly the teaching-learning process. Rogers (1983) has indicated that we should concentrate less on teaching, instructing or imparting knowledge and more on facilitation of learning. National Knowledge Commission's report to the Nation, 2009 has reckoned teachers as single most important element of school system. It is obvious that during the attempts to makeover educational process due attention must be paid towards the development of teacher. National Policy of Education, 1986 has pointed out that no education system can rise above the level of its teachers. When paradigm shift is in demand where learners are expected to reflect, construct and apply knowledge, teacher needs to be a facilitator who will be supporting and encouraging pupils' learning endeavors (Fig. 1).

According to Borrous and Tamblyn (p.198) as well as Davis and Harden (p.18, 1999), "The move towards a more student centric learning requires a fundamental shift in the role of a teacher. "The more responsibility and freedom given to the student, greater will be the shift required in teacher's role. Teacher's role is not to inform students, but to encourage and facilitate them to learn for themselves using the problem as focus for the learning. Learners are expected to share knowledge, ideas and perspectives, reflect as well as perform problem-solving so as to become creators of knowledge. Hence teacher cannot be mere dispenser of information or instructor. He has to be more of a motivator and director of students' learning. He needs to sit aside the students as co-learner in their peregrination of knowledge construction. Teacher needs to create such a conducive environment for them. This environment shall be comprising opportunities as well as challenges for provoking higher cognitive processes to promote knowledge construction. Teacher is not expected to deliver the content or instruct rather he has to design and operationalise learning structures and scenarios of students' group learning. He shall offer

*Assistant Professor, Azad College of Education, Satara-415001 (M.S.)
**Professor, School of Educational Science, S.R.T.M. University, Nanded- 431606 (M.S)

Principal
Azad College of Education
Satara